WiMBP
Opole
588 st.

II

K-338/68

Smiglecki M.

NOVA MONSTRA NOVI ARIANISMI. SEV ABSVRDAE HAERESES

à Nouis Arianis in Poloniam importatæ.

I. *Duos Deos Christianis colendos esse.*
II. *Christvm Semideum & Semidominum tota vita suæ fuisse.*
III. *Christvm esse Filium Dei Metaphoricum.*
IIII. *Christvm pro peccatis nostris non satisfeciſſe, nec satisfacere potuisse.*

REFVTATÆ

à

P. MARTINO SMIGLECIO
SOCIETATIS IESV.
S. Theologiæ Doctore.

Permissu Superiorum.

NISSÆ
Imprimebat Crispinus Scharffenberg. Anno

M. D C. XII.

ILLVSTRISSIMO ET REVERENDISSIMO DOMINO

Dn. Petro Tylicki Episcopo Cracouien: Duci Seuerienſi &c. Domino in Chriſto obſeruandiſsimo

Autor salvtemet felicitatem.

Nter omnes variarum hæreſeon errores, & à Cacodæmone proſeminata Zizania, Illuſtriſsime Antiſtes, nullam arbitror tetriorem inueniri peſtem, Ariana perfidia. Nam quantum hæc olim afflixerit Eccleſiam Dei, & communem pacem fidelium perturbauerit; quiuis in Eccleſiaſtica Hiſtoria non planè peregrinus, facilè videt. Teſtis ejus rei eſt Oriens pene vniuerſus, qui ea labe ſemel deformatus, nec dum in hodiernum diem priſtinum recuperare poteſt ſplendorem. Teſtes omnium ferè ſæculorum Patres, quibus ea cura vnica fuit, quà voce, quà ſcriptis eam peſtem ab animis fidelium propulſare; adeò, vt è tanto numero vix aliquem reperias, cujus ingenium in Ariana hæreſi confutanda non deſudauerit. Et ſanè meritò. Cor enim & caput ipſum Religionis,

Hæresis Ariana petit, & totum fidei fundamentum evertit. Quemadmodum enim in corporis morbis ij periculosissimi habentur, qui præcipua membra, totius vitæ sedes ac domicilia obsident: ita inter omnes hæreses ea grauissima existimari debet, quæ cor ipsum Religionis (Christum videlicet) petit. Parant quidem & aliæ Hæreses certum homini exitium: neq; exiguum aut leve habendum est; etiam in minimis Deo fidem negare, quòd veritas divina etiam in minimis sit summa; etsi vel in minima re in dubiũ vocetur; tota ejus authoritas & dignitas corruat necesse est: verùm hæresis Ariana hoc cæteris perniciosior est, quod non solam fidem divinis oraculis abroget, sed & blasphema in Deum sit, & in Christũ contumelioſa. Etsi enim in speciem Christum extollere videatur; id tamen eò tandem recidit, vt Christus, Mthaphoricus Deus credatur, & veri Dei glori, quæ non nisi diuinæ naturæ respectu Deo tribuenda est, eo ipso spoliatus existat. Quòd si Religionis Christianæ splendor in eo positus est, vt summus Christo Deo honor tribuatur: quis non videt Arianam sectam, Religionis Christianæ certissimam esse pestem & interitum? Quocirca quibus Christi honor charus est, & Religionis dignitas cordi; in id vnum omnibus animi & corporis viribus incumbere oportet, ne ejusmodi Acherontinum virus vires suas exerat. Commoue-

mouerat quidem id malum ante non multos annos Evangelicos nostros, cùm scripto publice edito docuerunt, Arianos ad eam Religionis immunitatem, quæ confœderatio nostris dicitur, minimè pertinere debere; quod ex se horrendum videretur, publicam jure communi fieri potestatem, diuinam Christi Majestatem blasphemandi, & quidlibet de Deo asserendi. neq; Ariani aliud, quo se tuerentur, habebant, nisi quòd ex Evangelicis prognatos se dicerent. & iisdem uiis ad negandã diuinam Christi naturam peruenisse, quibus Evangelici ad alios Fidei Catholicæ articulos abjurãdos peruenerunt. nempe illa scripturarũ cum scripturis libera collatione. vtinam verò & Catholicos nostros ejus mali magnitudo percelleret, fieret profectò vt non facilè mellitis & ad fallendum comptis Arianorum vocibus, aurem præberent, sed exhorrescerent potius & execrarentur, atq; indignum sanctimonia Christiana ducerent, tam sacrilegis blasphemiis vel auditum ipsum prophanare: neq; sinerent ad perpetuam Christi, & gentis nostræ ignominiam eas typis evulgare. · Tua sanè Illustrissime Antistes in Ecclesia Dei gubernanda, & pestibus istis reprimendis vigilantia ea est: vt nihil majus tibi ducas, quàm ne qua boni Pastoris pars in te desideretur: nihil magis doleas, quam cum oues tibi concreditas (quarum salus tibi vita ipsa carior est) hæresum erroribus obligatas vides à Cacodæmone in cer-

tum

tum exitium agi. Præcipuè verò Zelus tuus elucet in Ariana perfidia, qua Racouium tuum infame est, detestanda: ita vt ad ejus vel leuissimam mentionem te audiente factam, exhorrescas. grauissimorum illorum in Nicœna Synodo congregatorum Patrum exemplum sequutus, qui ad similes Arij blasphemias, cum in Concilio legerentur, aures suas obturauerunt, Athanasio teste, ne tanta fœditate tam sanctæ aures polluerentur. Quocirca in id vnum incumbis, vt tum verbo veritatis, tum salutaribus monitis, tum doctorum virorum submissis præsidiis, miseri, & à maligno spiritu dementati homines, lucem veritatis aspiciant, & Catholicæ fidei jugo colla submittant. Quæ res me impulit, vt cùm tuo ductu aliqua in lucem ante prodiderim ad Hæreticorum errores refellendos, nunc cum nouis Arianorum monstris c-nflicturus, tuo nomini scriptionem meam dedicarem: vt ea ratione & tibi creditis à Christo ouibus veluti antidotum & amuletum quale quale supteditarem, & animi mei erga te studium hoc officij genere profiteter. Cæterum ita mihi persuadeo, te istum exiguum laborem, ea qua soles alacritate & beneuolentia susceptum, atq; eo loco qui pro diuino honore acta decet habiturum.

Cracoviæ ad S. Barbaram.

CANDI-

CANDIDO LECTORI.

Non Africa solum monstrorum feraxCandide lector, plura, majoraq; fert Hæresis Ariana, nisi fortè opinionum portenta minora quis existimaverit, quàm corporũ. Racovium Poloniæ minoris oppidum, novorum Arianorum sedes est horum monstrorum seminarium. Ex hoc barathro prodiêre Faustus Socinus, Ioannes Statorius, Valentinus Smalcius, Hieronymus Moscorovius, cæteriq Arianorum dogmatum architecti novis & prodigiosis de Deo & Sacramentis opinionibus infames, quas è tenebris in lucem scriptis proferre effrontes non sunt veriti, Cacodœmonem ipsum inventionibus impiis adæquaturi. Horum igitur monstrosi errores, ex innumeris ad quatuor capita revocati, in hoc libro confutantur; præcipuè verò quos habet Socinus in refutatione VVuiecii & Bélarmini, Statorius in responsione ad librum nostrum de Drinitate Christi, Smalcius in libro de Divinitate Iesu Christi, Moscoroujus in variis contra Petrum Scargam libris. Porrò his omnibus eâdem operâ satisfacimus, quòd eosdem errores è schola Socini hausios jisdem argumentis tueantur; ita vt vno difflato, reliqui in fumum abiisse censeantur. Cæteras istorum affanias, si per vitam & ocium, ita Deo disponente licuerit, propediem te speres ad majorem talium prodigiorum detestationem aspecturum.

Vale.

NOVA MONSTRA NOVI ARIANISMI,

SEV

Absurdæ hæreses à novis Arianis in Poloniam importatæ.

CAPVT I.

Arianos nullo modo Christianos dici posse.

VElint, nolint Ariani, dici Christiani nequeunt. Qua enim ratione Christianus dicendus est, qui Christum verbo quidem prædicat, re autem ipsa negat? Ut enim qui hominis essentiam inficiatur, hominem tollit; ita qui Christi propriam essentiam pernegat, verum Christum tollit, & sub Christi nomine Chimæram quandam, seu Christum confictum obtrudit. Neq; enim Christus vox nuda est, sed res voce significata, quam qui non admittit, etiamsi vocem teneat, dat sine mente sonum. Quare sicuti Idolorum cultores, & si Deum se colere profiterentur; quia tamen sub Dei nomine, non illius qui verus est DEUS, *sed falsos Deos colebant; neutiquam veri Dei cultores dici poterant. Ita qui sub Christi nomine verum Christum diffitentur, nullo modo Christiani dici merentur. Tales porrò sunt Ariani nostri, qui divinam Christi Essentiam atque naturam negant; sine qua Christus non magis est Christus, quàm sine sua essentia homo.*

Divina, inquiunt, essentia, non est Christi essentia. Si ita est, non igitur Christiani ab Apostolis verum Christum didicerunt,

Primi Christiani ab Apostolis doctrinam de divina Christi natura acceperunt.

Totus enim Christianus orbis ab Apostolis edoctus ad Arij usque tempora, Christum natura & essentia Deum credidit. Quod cum Arius post Apostolorum tempora in dubium revocare cœpisset, tanta in toto Christiano orbe commotio facta est, ut tanquam ad rem nunquam ante auditam profligandam, & commune incendium restinguendum, ex omnibus mundi partibus trecenti, decem, & octo Episcopi ad Generale Concilium Niceam convolarint; ubi & Ario omnium Christianorum nomine anathema dixerunt, & Christi divinam essentiam, uti ab Apostolis traditam acceperunt, Symbolo fidei edito confirmarunt. Alioquin quid opus fuerat totum mundum ad Concilium advocare, si orbis universus idem de eo, quod Arius sensisset? Longè alius igitur Christus est Arianis, quàm omnibus Christianis antè fuit ab Apostolorum temporibus. Quare uti illi Christiani veri erant; ita isti nullo modo esse possunt; ut pote, qui alium, & longè diversum Christum colunt. Quin Antichristianos potius quàm Christianos verius dixeris; siquidem Christum, quem veri Christiani prædicant, isti oppugnant, atque evertunt, tanquam jurati Christi, & Christianorum hostes. Tantum abest, ut habeant aliquid cum veris Christianis commune.

Scripturas orbis Christianus de divina Christi natura intellexit.

At scriptura, inquiunt, non talem Christum indicat. Opinione ipsorum, fateor, at non fide totius Christiani orbis. An verò credibile est, quòd universus orbis fidem de Christo falsam & erroneam, & scripturis repugnantem ab Apostolis acceperint? Num alia prædicarunt Apostoli, alia scriptis consignarunt? Quis verò sensus doctrinæ Apostolicæ verior esse potest, quàm quem mentibus eorum, quos doctrina fidei illustrarunt, impressum relinquerunt? Num illi, qui mille sexcentis annis post Apostolos fuerunt, melius sententiam Apostolicam assequuti sunt, quàm illi Apostolorum familiares, qui suam fidem cum eorum doctrina non semel contulerunt, & ad regulam ipsorum accommodarunt? Sanè tum ex doctrina, tum ex scripturis Apostolicis de divina Christi natura fidem orbis

orbis didicit universus: Qua nam igitur ratione sunt isti magis oculati, quàm totus mundus, ut soli videant, quod mundus non vidit hactenus? Neque enim universi, qui fuerunt in mundo fideles, scripta Apostolica aut non viderunt, aut contempserunt, aut non intellexerunt: nisi fortè quis dixerit, eos absq; ullo divino testimonio rem tam arduam, & creditu difficilimam, in toto terrarum orbe credidisse, quod esset omnium miraculorum longè maximum. Ut rectè D. Aug: 22. de Civitate argumentatur: Cùm vix ullum dogma sit; ita facile, & perspicuum; in quod totus mundus hùc usque conspirare, nemine repugnante, potuerit. Quanquam & divina providentia fidem Christi illico in toto mundo interire, & omnes in errorem abduci tot sæculis contra sua promissa non permisisset, cum summo Christianæ Fidei, & regni Christi detrimento. Hi potius nihil videre censendi sunt, qui ea non vident, quæ omnes vident, quiq; se solos sapere, cæteros omnes errare arbitrantur: qui Ariani scripturas non intelligunt.

dentq; contra communem omnium sensum sentiunt, & loquuntur. Quales cùm sint Ariani, & contrariam de Christo doctrinam, ex scriptis Apostolicis eliciant: nihil minus, quàm mentem Apostolorum assequi, sed longissimè ab ea aberrare existimandi sunt, more hæreticorum omnium, qui ex ijsdem scripturis suas hæreses depromunt, ex quibus veri Christiani veram fidem acceperunt, nimirum proprio judicio condemnati. Quia enim judicium proprium Ecclesiæ, & totius Christiani orbis judicio anteponunt, & contra Apostoli decretum propriam in scripturis interpretationem sequuntur: ideo turpiter in scripturis impingunt, affectu judicij proprij excecati. Hoc verò est omnium hæresum seminarium.

Non sunt veri Christi cultores.

Nefas esse, aiunt, eos, qui Christum non solum publicè confitentur, & prædicant; sed etiam summis honoribus afficiunt, à Christianorum nomine repellere. Nefas igitur erit, gentilibus, & Idololatris quibusvis, Dei cultorum nomen denegare. Nam & ipsi sua Idola, ligna, & lapides pro Dijs veris colunt; eaq; summis honoribus

ribus afficiunt. Quemadmodum igitur isti, quia circa Dei veri essentiam errant, nequaquam Dei cultores dici possunt, quantumvis, se verum Deum colere jactitent; Ita & Ariani, quia circa Christi essentiam errant, Christiani dici nequeunt, quamvis Christum verum se credere, & colere glorientur. Neque enim Christiani à Christo existimato, & secundum cuiusvis phantasiam efficto; sed à vero Christo, prout ab Apostolis prædicatus, & à toto mundo creditus est, nomen acceperunt, ita qui non illum, sed alium, hoc est, alterius essentiæ Idolum loco ipsius consitentur, & colunt, Christiani verè dici non possunt. Iam quòd à se Christum summis honoribus afficiant gloriãtur: tantum à vero abest, ut nulli magis, quàm ipsi omnibus Christum honoribus spolient, & summa afficiant ignominia. Summus Christi honor est, Deum verum esse, Deiq; verum filium. Omnes alij honores quãtuvis magni sint, hujus respectu sunt exigui, & infinitis ab eo partibus superantur. Infinito igitur honore Christum spoliant Ariani, cùm eum veri Dei, & veri filij Dei honore privant. Ac quemadmodum nulla majori, ignominia potest affici verus Regis filius, quàm si talis esse negetur; ita summa Christus ignominia ab Arianis affici credendus est, cùm eum proprium & naturalem Dei filium ex Dei substantia ante sæcula genitum negãt; Fucusq; & simulatio honoris non honor dicendus est, is qui Christo ab Arianis honoris loco impenditur, indignationemq;, & justam Dei iram contra hujusmodi perduelles provocat.

Christum summo honore spoliant.

Verùm non illa una solùm ratione Arianos Christianos esse negamus, quòd verum Christum non agnoscant; sed etiam ob absurdissima quæq; & Christiano nomine indignissima dogmata in Ecclesiam Dei ab ipsis importata ad summam Christi, Religionisq; nostræ ignominiam. Ex quorum numero sunt ea ipsa, quæ in hujus libri facie posita sunt, quæq; infinitam istorum in rebus Religionis opinandi licentiam & absurditatem satis demonstrant. Nempè plures Deos colendos esse; Christum semideum, semidominumq; ante Resurrectionem

Absurda docent.

rectionem fuisse. Non esse Christum verum, & naturalem Dei filium: neque pro peccatis nostris ullomodo Deo, vel satis feciisse, vel satisfacere potuisse. Bone Deus! quid atrocius ipse capitalis Christiani nominis hostis contra Christum, religionemq; ejus evomere potuisset? Et tamen isti pij scilicet homines cum tam impiis dogmatibus, prodigiosisq; blasphemiis Christiani dici, & esse contendunt, cùm nemo Christianorum sit, qui ea vel æquis auribus ferre possit, vel audiens non exhorrescat, & toto corpore contremiscat. Nostrum igitur institutum est, in hoc libro divinis testimoniis & rationibus adductis, hæc errorum monstra profligare, & divinam veritatem hominibus patefacere.

Prima pars Refutationis de duobus Diis colendis.

Deorum multitudo tum scripturis, tum rationi manifestè repugnat.

CAPVT II.

ARiani per Poloniã, Fausto Socino duce, non solùm non verentur asserere duos essentia distinctos Deos Christianis colẽdos esse; Verùm etiam id esse proprium, & singulare Christianæ Religionis mysterium affirmant. Aiunt enim ex scripturæ testimoniis: nihil magis constare, quàm præter Deum Patrem, Christum quoque diuino honore afficiendum esse: ex quo consequi putant, duos Deos colendos esse. Verùm quantum ea omnibus scripturis repugnẽt, vel ex eo potest intelligi, quòd nullum Fidei dogma est tam perspicuè in scripturis expositum, tamq; variis loquendi modis explicatum, vti hoc, vnum Deum esse, illumq; solùm pro Deo habendum, & colendum. Neque enim solùm scriptura nudè affirmat, Deum esse unum; sed ita unum; ut præter illum non sit alius. Deut. 4. v. 35.

Vnus Deus secundum scripturas coli debet.

4 v. 35 *& extra illum non sit alius.* 1. Reg. 2 v. 2. *& ante illum & post illum non sit alius.* Isa. 43. v. 10. *Præterea ita unum, ut solus sit Deus.* Deut. 32. v. 39 *Videte quod ego sim solus, & non est alius præter me. Et quod non sit alius similis ipsius Deus in cœlo desuper, neque in terra deorsum.* 3. Reg. 8. v. 23. *Quis ex tam accurata unius Dei assertione non colligat, præter unum Deum, nullum alium pro Deo colendum esse? Ac nequis fortè existimet, id in*

Etiam in lege nova.

Lege tantùm veteri, & pro veteri Lege dictum esse: idem in Nova quoq; Lege iisdem verbis repetitum est. Marc. 12. *asseritur id esse*

1. *primum omnium, & maximum mandatum. Audi Israël Dominus Deus tuus, Deus unus est. Si igitur primum, & maximum Dei mãdatum est, de uno Deo colendo: nihil ita divinis mandatis adversatur, ac Deum unum non admittere, aut alium ab illo uno distinctum colere. Imo illis verbis, Deus tuus, Deus unus est, Dei cultores ab Idolorum cultoribus distinguuntur, sensus enim est. Aliorum quidem Dij plures sunt, non unus. Tuus autem, quem tu colis, Deus unus est; & non est alius præter eum. Deinde ibidem* v. 32. *Cùm Scriba respondisset quia unus est Deus, & non est alius præter eum, Christus non solum illum collaudavit, quòd sapienter respondisset; sed etiam non esse longè à regno Dei pronunciavit. Quod de his dici non poterit, qui præter unum Deum, alium Deum credunt, &*

2. *colunt. Paulus verò* 1. Cor 8. v. 4. *ita expresse idem docet, vt dubitare nemo possit. Scimus inquit, quia Idolum nihil est in mundo, & quod nullus est Deus, nisi unus, Deus igitur idolis oppositus, seu qui divino cultu, quem idola non merentur, verè affici potest, non est nisi unus. Quin ea veluti propria nota Christianos ab aliis Dei cultoribus eo in loco distinguit Apostolus, quod alii, plures Deos agnoscant, & colant, Christiani vero, non nisi unum Deum. Ita enim ait: Nam etsi sint, qui dicãtur Dii, sive in cœlo, sive in terra (sunt enim Dii multi & Domini multi) nobis tamen unus Deus, Pater ex quo omnia, & nos in illum, unus Dominus,* IESUS CHRISTUS *per quem*

quem omnia, & nos per ipsum. Quasi diceret, ad nos, qui Christiani sumus, plures Dii & Domini non pertinent, sed unus est noster Deus, unus Dominus. Nam etsi non solùm Pater, sed & Christus sit noster Deus & Dominus: non duo tamen Dii aut Domini sunt; sed unus Deus & unus Dominus: cùm Christus & Pater sunt unum. Iam verò Christus, Ioan. 17. *ita omnem Deorum multitudinem rejicit, ut vitam æternam in eo constitutam dicat, si is, qui solus est verus Deus, cognoscatur. Hæc est, inquit, vita æterna, ut cognoscant te solum Deum verum, & quem misisti Iesum Christum. Apud Matthæum &c.* C. 4. V. 10. *negat expressè plures Deos coli debere; Sed vnum solum Dominum Deum tuum adorabis, & illi soli seruies. Ex quibus omnibus manifestum est, nihil tam dilucidè, & omnibus dicendi formis in scripturis explicatum esse, quàm vnum Deum esse; & præter illum alium non esse.* 3 4

Ratio concit non esse plures Deos.

Verùm ratio quoque manifesta idem conuincit. Si enim essent plures Dij, vel essent omnes summi & independentes, vel vnus ab altero penderet, essetq; alteri subordinatus. Primo modo Gentiles, plures Deos statuebant; posteriori modo nostri Ariani statuunt. Vterq; autem modus est impossibilis & implicans contradictionem. Nam si plures Dij summi & independentes statuantur, vnus proculdubio in alterum potestatem non habebit (alioqui non erunt independentes) nullus igitur illorum erit omnipotens: ac ex

Plures Dii summi & independentes esse non possunt.

consequenti nullus illorum erit Deus verus. Quî enim potest esse Deus, qui non sit omnipotens? Nam qui est eiusmodi, potestatem proculdubio habebit restrictã & limitatã, & ex consequenti, ab alio dependebit à quo restrictum & limitatum esse accepit; & sic non est Deus, quia non est independens. Nam & creaturas omnes ab alio esse & dependere, idcirco dicimus, quod esse restrictum & limitatum habeãt: quod enim restringitur, & limitatur, ab alio restringitur & limitatur: ipsum enim seipsum non restringit & limitat ad esse. Alioqui, si hoc negetur, nulla erit ratio, quo minus creatura

turas omnes à seipsis habere esse dicamus cùm id vnum eas ab alio esse indicet, quod esse restrictum & limitatum habeant, necesseq; sit assignare aliquem, qui illas restrinxerit, & certos fines imposuerit essentiis & perfectioni ipsarum. Pari igitur ratione, si Deus talis esse statuatur, vt potestatem restrictam habeat, nullo modo dici poterit independens; sed ad modum alterum creaturarum à Deo omnium creatore dependebit. Patet ergo, ex multitudine Deorum independentium id consequi, vt nullus illorum sit Deus, nullus independens.

Repugnat Deum esse dependentem & subordinatum.

Iam si statuantur ita plures Dij, vt vnus sit summus & independens, alter verò à summo, & independenti Deo dependeat, sitq; illi per omnia subordinatus: ex ea positione sequitur illum dependentem & subordinatum Deum non esse Deum. Nihil enim ita Deo repugnat, ac dependentia. Nam qui dependet ab altero, in eo in quo dependet, est alterius minister: nihil enim aliud Ministrum facit, nisi potestas à Domino dependens. Si ergo Deus statuatur ab altero dependens: eo ipso non erit Deus, sed Dei minister. Ac quemadmodum is, qui potestate à Rege accepta toti regno præst, illudq; gubernat, nequaquam Rex dicitur; sed vel prorex, vel Generalis Regis vicarius, solùm ex eo, quòd ad Regis dignitatem summa & independenti potestate opus sit; ita si quis statuatur potestate à Deo accepta, Dei nomine, hominibus & Angelis præsidere: is proculdubio non Deus, sed supremus Dei Minister, & Generalis vicarius dicendus esset. Accedit, quòd ea ratione conuenit alicui Deum esse, qua Dominum. At quis eum dixerit Dominum, qui nihil ex se possit; sed omnia faciat alterius potestate, & nutu: in eo enim non Domini sed Ministri officium & potestatem exercet: quòd potestas domini, sit independens ab alio; Minister autem nil nisi dependenti à Domino potestate facit. Nulla igitur ratione is Deus erit, qui sit ab alio in omnibus dependens. Quocirca & Gentiles & si in eo errarent, quod plures Deos statuerunt, tamen in suis Diis statuendis paulò sapien-

1 Dependere est Ministeri.

2 Non Domini.

Gentiles sapientius plures Deos statuerunt quàm Ariani.

tius egerunt, quàm Ariani nostri: siquidem omnes summos, & independentes in suo genere esse voluerunt, notione propria Dei retenta, quæ requirit, vt Deus sit quid summum, & independens. Et si enim aliquos Deos maiores, aliquos vero minores statuerent, & inter omnes vnum maximum: singulis tamen summam in aliquo genere potestatem attribuebãt; & cum summa potestate certis quibusdam rebus præsidere volebant, Neptunum, V. G. mari, Cererem frugibus, Vulcanum igni, Iunonem aëri, Iouem cœlo, Martem bello; quos verò vel pluribus, vel nobilioribus rebus præsidere credebãt; eos aliis maiores appellabant, licet omnes in suo genere summos esse contenderent: At Ariani insipientissimè à Dei propria notione recedunt, cùm Deum dependentem faciunt. Præesse enim aliena potestate, non est præesse vt Deum; sed vt Dei locum gerentem, & Dei ministrum. Quapropter etiam Christus respectu eius potestatis, quam vt homo à Deo accepit, Minister Dei non Deus appellatur. Sic enim Paulus in Epistola ad Hebræos considerans Christum, vt suprema Pontificis potestate præditum nominat Sanctuarij Ministrum, eiq; non Dei, sed ministri Dei officia tribuit, interpellandi pro nobis, & astandi vultui Dei, pro nobis, offerendi Deo sacrificium, & similia. Ex quibus omnibus perspicuum est, manifestam contradictionem inuolui, si Deus dependens, & subordinatus statuatur. Heb. 8. v. 2.

Obiectio 1

Verùm aduersus ea, quæ pro vnius Dei assertione adduximus, Ariani opponunt primò, & aiunt scripturam admittere plures Deos, vni summo Deo subordinatos: Id enim Christus ipse, Ioan. 10. adducto Psalmi testimonio probauit. Scriptum, inquit, est in lege vestra. Ego dixi Dij estis. Paulus autem 1. Cor 8. disertè ex propria sententia ait: siquidem sunt Dij multi, & Domini multi.

Responsio Dii Metaphorici colũ nõ possunt.

Fateor in scriptura plures Deos admitti: sed metaphoricos non veros. Metaphoricè enim homines, ob aliquam cum Deo similitudinem Dij dicuntur; sicut homo pictus ob exterioris formæ similitudi-

nem homo dicitur. Sic in Psalmo 81. Iudices, Dij appellantur; propter similitudinem diuinæ potestatis: Dei enim locum tenent, & Dei potestate iudicant. Deus stetit in Synagoga Deorum, in medio autem Deos dijudicat. Sic Moyses Deus Pharaonis appellatur propter diuinam potestatem ad miracula edenda sibi communicatam. Porro tales Deos non esse veros, vel ex eo conuincitur, quod nullus illis propterea quod Dij nominãtur, diuinus cultus debetur, nec quisquam eos pro Diis colendos vnquam dixerit. Nihil enim diuinum in se habent præter Dei similitudinem: at quemadmodum hominis similitudo non facit, vt pictus homo pro vero homine habeatur; ita neque Dei similitudo facit, vt quis pro vero Deo haberi, & coli possit. Ex quo patet, absurdissimos esse Arianos, cùm Christum pro Deo habendum, & colendum prædicant. in quo nil, nisi similitudinem diuinæ potestatis agnoscunt. Res enim ipsa loquitur, & nos suo loco ostendimus, si ob eam similitudinem Christus pro Deo colendus est: omnes homines, qui diuinam potestatem ad quæuis mirabilia facienda à Deo acceperunt, pro Diis adorandi erunt; quo nil absurdius dici potest. Iam quòd Pauli testimonium adducebatur, quòd 1 Cor. 8. quasi ex propria sententia dixerit: Siquidem sunt Dij multi, & Domini multi, dicendum est, Paulum istic de Diis Gentilium loqui, quos plures esse constat. Nam mox subiungit. Nobis autem (id est Christianis) vnus est Deus.

Obiectio. 2

Aiunt præterea scripturam, cùm vnum Deum prædicat, summum Deum, & independentem intelligere, eodemq; sensu negare plures Deos summos, & ab vno summo Deo non dependentes. Hæc

Responsio.

illi, quæ ex dictis facilè reiici, & refutari possunt. Scriptura enim cùm vnum Deum prædicat, absolutè Deum nominat, nulla facta mentione summi, vel independentis: & quamuis ille vnus Deus sit etiam summus vt independens: tamen in assertione vnius Dei scriptura id nõ respicit, sed solùm quod verè Deus sit, & diuino cultu, & honore

honore dignus. Sensus igitur scripturæ is est: Deum, qui pro Deo habendus, & colendus sit, vnum esse. Ac ne fortè dicat, nullam in ea assertione cultus mentionem fieri; respondendum est, scripturam omnibus istis locis de Deo respectu nostri agere, prout à nobis colendus, amandus, timendus, audiendus est. Id quod disertis verbis indicat Christus apud Marcum, cum ait, C. 12. Deus tuus, Deus vnus est. quid est Deus tuus, nisi quem tu colere, & reuereri debes? Quocirca cultum ipsius mox adiungit: Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo. Ex quo consequitur, cùm præter vnum Deum, alios omnes Deos reijcit, eos Deos intelligit, qui pro Diis colendi, & cultu diuino afficiendi essent: Tales enim nullos vult esse, solumq; vnum Deum pro Deo habendum, & adorandum esse. Id porro verum est, siue Dij illi credantur subordinati summo Deo, siue non: nullus enim præter vnum Deum pro Deo colendus est, secundum scripturas. Et sanè si plures Dij essent, non esset absolutè verum, quod ait scriptura, vnum Deum esse; & præter eum non esse alium Deum. Et si enim alij Dij minores essent, absolutè tamen Dij dicerentur, & sic absolutè affirmari non posset, vnus tantum, esse Deus, neque plures Dij negari possent existere. Quemadmodum enim si in Ecclesia Dei essent Episcopi plures, inter quos exstaret vnus authoritate maximus, & cui omnes alij essent subordinati; non esset verum dicere, vnum tantum esse Episcopum, & præter vnum, alios non esse: ita neq; cum veritate dici posset, vnum Deum esse, & plures non esse, si reuera plures sint, etiamsi authoritate neutiquam pares. Hinc etiam refellitur illa Aduersariorum distinctio, vnum esse Deum independentem, Christum verò esse alium Deum dependentem. Nam scriptura cùm vnum Deum prædicat; omnem alium Deum, qui pro Deo colatur, excludit: hoc enim vult, hoc vrget, ne alius præter vnum colatur, Deus: præterquam quòd manifestam implicat contradictionem, Deum dependentem esse: vti iam demonstratum est.

Scriptura vnum Deũ asserit respectu cultus.

Alia ratio.

Obiectio. 3

Aiunt præterea, se nihil vnius summi Dei *honori detrahere, statuendo* Deos *illi subordinatos, & ab ipso dependentes. Omnis si quidem illorum honor, in vnius summi* Dei *honorem, cui omnia accepta referenda sunt, redundat.*

Responsio. Contra Dei honorem agunt Ariani. 1

At non aduertunt homines isti acuti, quantum in ea re contra vnius summi Dei *honorem agant. Etenim honorem, qui* Deo *soli debetur, aliis temerè concedunt. Diuinus enim honor non est qualiscunq; honor; sed summus ob summam, & independentem* Dei *excellentiam, ac potestatem,* Deo *debitus. Quemadmodum igitur vnus est summus* Deus, *& independens: ita honor, qui in recognitionem illius summæ, & independentis potestatis defertur, illi soli debetur; nec illi esse communis cum aliis potest. Hoc sensu* Deus *apud* Isaiam 42. V. 3 *dixit. Ego* Dominus, *seu* Iehoua, *hoc est, nomen meum, gloriam meam alteri non dabo, nec laudem meam Sculptilibus. Ac si diceret: Cum ego, & solus* Iehoua *sim, &* Dominus, *& nomen hoc meum sit aliis incommunicabile, gloriam quoq; meam alteri non dabo; cum gloria diuina dari non possit, nisi communicata incommunicabili deitate. Neq; enim, vt vult Socinus, solum de sculptilibus, &* Diis *non subordinatis sermo est: sed vniuersè de quocunq; altero, qui non sit ille vnus* Deus; *quòd quemadmodum nomen ipsius* Iehoua, *seu nomen summi* Dei, *& independentis, est incommunicabile cuiuis alteri, qui ab ipso sit diuersus: ita & gloria eius est incommunicabilis. Nulli verò* Deus, *non solùm oppositio* Deo, *sed etiam subordinato, ipsis Aduersariis testibus, nomen suum* Iehoua, *seu summi* Dei *nomen communicauit, sed nec communicare potest.*

Omnis alius Deus sculptile.

Quòd si demus Socino, eo loco solum Sculptilia excludi, dicēdum erit, omnem alium Deum, *qui pro* Deo *colitur, esse sculptile. Est enim sculptile falsus* Deus. *Omnis autem* Deus, *præter illum vnum* Deum, *falsus* Deus *est, ac proinde est sculptile. Deniq; ex ipsis* Dei *verbis colligitur, illos omnes excludi eo loco, quibus non potest conuenire summi* Dei *nomen, nomen* IEHOVA.

Præterea

Præterea Aduersarij non satis intelligunt, quid sit diuinus honor; & quid sit illum alicui tribuere. Quemadmodum enim Deus *est quid summum, quo maius cogitari non potest: ita diuinus honor summus est, & ob supremam diuinam excellentiam, ac potestatem* Deo *defertur. Cùm verò isti* Christum *neq; summum* Deum *agnoscant, neque summam in eo, ac independentem potestatem (minorem enim ipsum* Deo *faciunt) qua tandem ratione diuinum ei honorem attribuendum censent? Certè secum ipsi pugnant, nec quid dicant, penitus intelligunt. Is enim honor infinitè à* Dei *honore distat: Deus infinitè omnes alias res superat.*

2 Alteri non datur. Locus Isaiæ 42 explicatur.

Denique diuinus honor in alicuius alterius honorem referri nullo modo potest. Deus enim summus est, & superiorem non agnoscit: quare nec eius honor in superioris alicuius honorem tendere potest. Est q; ita impossibile, Dei honorem in aliquem alium tendere; sicut Deum *esse ab altero dependentem.*

Arianos, quòd plures Deos colant, Ethnicis adnumerandos esse.

CAPVT III.

Deorum multitudo Ethnicorū propria.

Arianos Catholici in Ethnicorum numero ponendos eo nomine arbitrantur, quòd Deorum multitudinem inducant: quæ vti à Christiana religione alieniſsima est; ita Ethnicorum est propria. Hoc enim inter cætera ab Ethnicis in Dei cultu distamus, quòd nos vnum Deum, illi plures colant. (Quod discrimen adnotauit D. Paulus) Cor 8. cum ait. Etsi sunt, qui dicantur Dij, sive in cœlo, sive in terra (siquidem sunt Dij multi, & Domini multi) nobistamen vnus est Deus. Verùm enimverò Ariani vt se ab Ethnicis in multitudine Deorum adstruēda discernāt, hoc discrimē statuunt, quòd Ethnici plures Deos non subordinatos, neq; ab vno summo Deo dependentes colerent: ipsi verò Christum distinctum quidem Deum prædicant; ita tamen, vt sit vni summo Deo subordi-

Arianorum responsio.

Refellitur. *natus, ab eoq; dependens. At parum Arianos iuuat hoc discrimen.*

1 *Primum, Scriptura multitudine Deorum refellenda, non id præcipuè vrget, quòd non sint subordinati: sed absolutè quòd multi, & ab illo vno (qui solus Deus verus est) distincti, & vnitatem Dei, multitudini Deorum gentilium opponit: eoq; nomine falsos esse illorum Deos ostendit; quòd sint ab illo vno Deo vero diuersi, præter quem non est alius Deus; vt ex omnibus iis scripturis, quas pro vnitate Dei adduximus, liquidò constat. Deinde Ariani, & si Deos*

2 *subordinatos faciunt: neutiquam tamen sunt Ethnicis meliores, sed potius deteriores. Nam Ethnici minus in eo errant, quod ita plures Deos statuãt, vt omnes summos, & nõ subordinatos: id enim ex propria Dei ratione sequitur, nihilq; à Dei maiestate ita alienum est, quam subijci, & ex alterius voluntate, aut potestate pendere.*

Ariani ex se impotẽtem statuũt. *Qualis enim Deus est, qui ex se nihil possit, & ex alterius nutu, ac arbitrio omnia agat: vt enim hoc seruile est, ita illud diuinum, omnibus dominari, & summa authoritate præesse. Quare multo conuenientius rationi est, plures Deos non subordinatos statuere, quòd Ethnici faciunt, quam subordinatos, quòd faciunt Ariani. ita vt eo nomine non ab Ethnicorum numero eximendi, sed Ethnicis deteriores, & absurdiores existimandi sint.*

Socini exceptio. *Socinus ait. Ethnicorum errorem non in eo fuisse, quòd non vnum tantum Deum colerent: sed in eo præcipuè, quod curam rerum humanarum in plures distribuerent, qui nequaquam ab vno solo Deo penderẽt, à quo videlicet curam istam sibi demandatam habuissent, cuiq; essent subordinati. Cæterum dubitari non potest, Ethnicos in eo errore fuisse, tum quod plures, tum quòd falsos Deos admitterẽt; & vtrumq; scriptura in iis reprehendit. Primum quidem, cùm asserit non esse alium Deum præter vnum, nec alium illi similem, & omnes alios Deos, ab illo vno distinctos damnat, eo nomine quòd non sit Deus, nisi vnus. alterum verò, cum eos accusat, quòd seruirent potius creaturæ, quam Creatori.*

Error gentilium in multitudine Deorum.

Rom.

Rom 1.v.25. *quòd nomen incommunicabile lignis, & lapidibus attribuerint.* Sap.14.v.21 *quod eorum simulacra sint argentum, & aurum, opera manuum hominum.* Psal.113. *& similia. Nullo autem modo vel leuiter insinuat aliquos alios Deos esse posse, qui sint subordinati vni Deo, sed absolutè affirmat, non posse esse alium Deum præter vnum. hoc, v.g sibi volunt illi modi loquendi, nõ est Deus nisi vnus, non est alius præter me, extra me mihi similis, ante me non formatus, nec post me erit. Neq; verò Deus se aliquibus tantum Diis opponit, sed omnibus omnino, qui sunt, & esse possunt: par enim est omnium, eademq; ratio. Porro cùm dixit Socinus, Gentiles in eo errasse, quòd plures Deos non subordinatos colerent, minimè id illi concedendum est. Et si enim in eo errarunt, quòd plures, ac ex consequenti, falsos Deos coluerunt: non enim potest esse verus Deus, nisi vnus: tamen quòd eos, quos Deos esse putauerunt, non subordinatos esse voluerunt, minimè errarunt, sed sapienter concluserunt. Posito enim, quòd aliquis Deus censeri debeat, summa illi ac independens potestas attribuenda est. Quemadmodum si quis falso aliquem Regem credat, in eo quidem errat, quod eum Regem credat, qui talis non est. non verò quòd ei, quem Regem credit, summam quoq; in Regno authoritatem attribuat; cùm hoc ex ipsa Regis ratione sequatur, vt nemini subsit, sed præsit omnibus. Quòd si quis Regem eum volet, qui totus ab altero pendeat, alteriusq; potestati subsit; in ipso Regis nomine errat, nec quid sit Regem esse, intelligit: cùm absque summa in Regno authoritate Rex nullo modo censeri possit. Quanq; cùm dicunt, Gentiles falsos Deos coluisse, ne ipsi quidem sunt ab ea nota liberi. Quicunq; enim præter vnum Deum colitur, est falsus Deus, cùm non possit esse verus Deus, ab illo vno Deo distinctus. Cùm igitur Christum colant Ariani, tanquã distinctum Deum ab illo vno Deo, consequens est, illos falsum Deum colere. Quare quamuis illum Christum Deo subordinatum faciant, eo tamen ipso falsum Deum faciunt, tum quia Deus subordinatus*

Deum esse summum & independentem necesse est.

Ariani falsum Deum colunt.

est fal-

est falsus Deus; cùm subordinatio, & dependentia in Deum verum non cadat; tum quia quicunq; est ab illo vno Deo distinctus, eo ipso est falsus Deus. Non igitur errarunt in eo Gentiles, quòd summos Deos statuerent, vti omnis ratio suadet: sed errant Ariani, tum quòd Ethnicis erroris notam temerè impingunt, tum quòd contra omnem rationem Deum subordinatum, & dependẽtem faciunt.

Calumnia Socini. Sancti pro Diis habentur.

Tandem Socinus telum nostrum in nos retorquere cõatur, aitq; impudentissimè nos in adstruenda Deorum multitudine, maximè imitari Gẽtiles, cùm innumeros Deos, sanctos videlicet colamus. At hæc est impudẽs calumnia. Quomodo enim verisimile est, nos sanctos vt Deos colere, qui eos Deos esse non agnoscimus: imò disertissimè negamus; & omnibus his Anathema dicimus, qui Sanctos pro Diis habendos, & colendos putat. Potestatem illorum diuinam esse non dicimus; sed diuina infinitè inferiorem: quòd potestatem quamuis creatam, necesse sit diuina infinitè minorem esse. Cultum verò etsi illis exhibeamus, Dei dona in illis, & potestatem venerantes: is tamen cultus diuinus non est, sed à diuino infinitè distans; & qui rei creatæ modum, & conditionem non excedit. Quemadmodum enim Deus ob recognitionem summæ suæ, & independentis potestatis à nobis vt Deus colitur: ita Sancti ob eam potestatem quæ à Deo præditi sunt; quæ quanto minor est potestate diuina (minor autem est infinitè) tanto minor est is cultus, quem ipsis eo nomine deferimus. Nam quòd aiunt non verbis quidem; sed re ipsa diuinum illis cultum impendi, id longè falsissimum est. Quòd enim eiusmodi est, quòd à nobis præstatur Sanctis, quodq; diuini cultus sit argumentum? An inuocatio? At non inuocantur vt Dij, & supremi bonorum nostrorum authores; at vt impetratores, & ad vnum summum Deum intercessores; neque vt tales, qui ex semetipsis, & natura sua cordium nostrorum secreta cognoscant, (quòd Dei solius est) sed qui ex Dei dono, & reuelatione, nostras necessitates percipiant, & preces intelligant: quod etiam in hac mortali vita nonnullis

Sanctorum inuocatio qualis.

nullis à Deo communicatum Sacræ literæ testantur. Certè hic inuocationis modus potius, illos Deos non esse, concludit, cùm Dei non sit impetrare, sed dare; non alterius gratia inniti, sed authoritate propria facere omnia. An potestas? At inuocando Sanctos, non tribuimus illis potestatem aliquam, quam ex seipsis habeant; sed qua vel impetrare aliqua nobis à Deo possint, (idq; per Christi merita.) vel aliqua etiam per se præstare pro modulo, & mensura gratiæ sibi à Deo communicatæ. Porro potestas eiusmodi non diuinitatis, sed subiectionis est argumentum. Dei enim potestate facere aliquid, non est Deum esse, sed Deo subijci, & ab eo dependere. Promissa verò est ea potestas Sanctis (vt alia taceam) Apocal. 2. V. 26. Qui vicerit, & custodierit vsque in finem opera mea, dabo illi potestatem super gentes, & reget eas in virga ferrea, & tanquam vas figuli confringentur, sicut & accepi à Patre meo. Ex quo loco perspicuè apparet, Christum potestatem suam Regiam, quam accepit à Patre, regendi gentes in virga ferrea, & inflexibili, & quæ omnia perfringere, & peruincere possit, cum Sanctis cõmunicasse. An Altarium, & templorum erectio? At ea vni summo Deo, cui soli sacrificium debetur, in recognitionem summæ illius, ac diuinæ potestatis, eriguntur. Sanctorum verò nomina templis, & altaribus præfiguntur; non vt illis sacrificium offeratur, qui est præcipuus templi, & altarium finis; sed vt in iis locis, & à nobis honore conuenienti colantur, & ipsorum memoria inibi celebretur; ipsi verò nostri sint patroni, & precum nostrarum, quas in iis locis ad Deum effuderimus, promotores. Quod ab eo cultu, qui Deo soli debetur, plurimum distat: Neque aliud quidem proferri potest eiusmodi, quo diuinitatem aliquam Sanctis à nobis attribui doceatur.

Sanctorum potestas.

Altaria & Templa.

Quatuor Arianorum Argumenta, quibus Duos distinctos Deos probare conantur.

CAPVT IIII.

AFferunt Ariani sui erroris rationes, & Christum esse distinctum à Patre Deum confirmant aliquot argumentis. Primum illud est, Scriptura præter Deum Patrem ostendit, Christum eius filium etiam esse Deum; erunt igitur duo Dij. Hoc argumentum infirmissimum est: ex eo enim nil aliud sequitur; nisi tam Patrem quàm Filium Deum esse, eo quòd vtrumq; scriptura dicat Deum. Non solùm autem ex eò non sequitur, esse duos Deos; sed potius sequitur oppositum, nempè duos esse vnum Deum: idq; propter duo. Primum, quia tota scriptura non agnoscit, nisi vnum Deum; & omnino prohibet, ac detestatur plures Deos; cùm ergo duos ostendit, quibus Dei nomen tribuendum sit, eo ipso, vult illos esse vnum Deum. Quare aut Christus non erit verus Deus, aut erit vnus cum Patre Deus. Deinde Deus verus non est, nisi vnus. Ergo cùm scriptura tam Patrem, quàm filium, ait, esse verum Deum, sequitur vtrumq; esse vnum Deum.

Contrarij sequitur ex Socini argumento.

Alterum Argumentum est, quod præcipuè vrget Moscorouius Minister Arianus: Pater est natura Deus, Filius non est natura Deus; sed dono & gratia Patris; est igitur distinctus à Patre Deus. Probat autem Christo à Patre donatam diuinitatem, tum ex eo, quòd Deus donauit illi nomen, quod est super omne nomen, hoc est, nomen Dei: vt in eius nomine omne genu flectatur, Phil. 2. tum ex eo, quòd Christo omnis potestas in cœlo, & in terra data sit à Patre. Matth. 28. V. 18 præcipuè verò illa potestas amplissima iudicandi omnes homines. Ioann. 5. V. 22. Pater omne iudicium dedit Filio. Neq; enim ista omnia habere potest nisi Deus, maximè cum eo sine hac omnia acceperit, vt pro Deo colatur, & omne genu illi flectatur.

Respondeo. Ne vnum quidem scripturæ locum afferri à Moscouio potuisse, in quo dicatur donata Christo diuinitas. Nam quod ad locum ad Philippenses attinet, dicitur quidem donatum Christi nomen super omne nomen (hoc est Dei nomen, quod solùm est super omne nomen) at quomodo donatum est, num hoc nomen Christus ante non habuit? at ibidem Paulus ait: Cùm esset in forma Dei, non rapinam arbitratus est, esse se æqualem Deo quomodo Dei nomen non habuit, qui iam erat in forma Dei æqualis Deo? Donauit ergo illi nomen super omne nomen, vt in nomine eius omne genu flecteretur, & ei omnis lingua confiteretur. (Sic enim ipse exponit) quod nihil aliud est, quàm donatam esse Christo gloriam, & adorationem nominis in toto mundo, seu, vt hoc nomen super omne nomen, quod in se fuit semper super omne nomen, fieret & in mundo super omne nomen. Deus enim potentia sua effecit, vt gloria diuina Christo tanquam vero Deo debita, reipsa in vniuerso mundo præstaretur, idq; ad compensandam illam humilitatem, quam in forma serui diuinæ gloriæ, & salutis humanæ causa susceperat. Ad quem etiam modum exaltatio Christi, de qua ibidem dicit Apostolus, intelligenda est: erat enim ante hanc exaltationem Christus altissimus in seipso, vtpote in forma Dei æqualis Deo: at in mundo hanc exaltationem consecutus est; cùm illi omne genu flecti cœpit, Cœlestium, terrestrium, & infernorum, & omnis lingua confiteri: sed de hoc loco ad Phil. infra plura dicenda erunt.

Donatum Christo nomen super omne nomen.

Iam quòd ad potestatem Christo donatam attinet, non negamus Christo, quatenus homo est, multiplicem potestatem à Deo donatam esse. de ea enim illud intelligitur, Matth. 28. Data est mihi omnis potestas in cœlo, & in terra. Eam enim potestatem promeruit sibi Christus passione sua, & morte: secundum illud, quod habetur in Apocalipsi: Dignus est agnus, qui occisus est, accipere virtutem. Verùm hac potestate diuinitas Christi non continetur, neq; propter eam potestatem Christus dicitur Deus, neq; diuino cultu coli potest; alioqui oporteret innumeros Deos colere, quotquot diuina potestate sunt præditi, vt suo loco ostendetur. Neq; enim si Rex tribuat alicui

Potestas Christi ministerialis.

generalem potestatem in regno suo gubernandi, & iudicandi, eò ipso illum regem constituit. est enim ea potestas Pro regis propria, seu vicarij generalis; Ita si Deus diuinam suam potestatem communicauit Christo ad hominum, & Angelorum gubernationem, non idcirco fecit illum Deum, cùm Dei sit gubernare propria, & independenti potestate, hominis aut sit Dei nomine, & Dei potestate gubernare. Quocirca Paulus Christum, quà homo est, non dubitat Ministrum Sanctorum, seu Sanctuarij illius cœlestis appellare: quia Dei respectu, & quatenus homo est, ministerium habet, Dei verò suprema, & independens est potestas. Est porro alia potestas in Christo diuina, quam eandem cum Patre habet, secundum quam æqualis est Patri, & quæcunq; Pater facit, hæc & Filius similiter facit. Ioan. 5. *qua potestate mundus per Christum factus est.* Ioann. 1. *Verùm hæc potestas non est donata Christo, sed innata; seu per æternam generationem ei communicata, vt vero Dei Filio.*

Potestas Christi diuina.

Potestas Christi iudiciaria duplex.

Iam quòd ad Iudiciariam Christi potestatem spectat: ea in Christo duplex est, altera diuina, vt Deus, & absolutus omnium Dominus, altera, qua iudicat, vt homo, ex Dei scilicet commissione, & voluntate; De priori habetur, Ioan. 5. V. 22. *Pater non iudicat quenquam, sed omne iudicium dedit Filio, vt omnes honorificent Filium, sicut honorificant, & Patrem. Si enim propter eam iudicandi potestatem pari honore afficiendus est Filius, vt Pater; par etiam erit in vtroq; iudicandi potestas, maximè cùm ibidem dictum sit: Quæcunq; Pater facit, hæc & Filius similiter facit. Neq; enim cùm dicitur, Pater non iudicat quenquam, intelligitur omnino non iudicare; sed non nisi per Filium iudicare. Quòd verò additur, potestatem ei dedit, iudicium facere, quia filius hominis est, non ita accipiendum est, vt Christus solùm, quà homo est, iudicet; iudicat enim pari cum Patre potestate, & habet vitam in semetipso æquè vt Pater, ad quoscunq; voluerit viuificandos. Sed sensus est, ideo Christo commissum esse à Patre iudicium; quòd sit non solùm Deus,*

Deus, sed etiam homo. Sic enim personam iudicis apud homines conuenientissimè sustinere potest, eos aspectabili, & hominibus conuenienti ratione iudicando. De posteriori autem potestate accipiendum est, quòd dicitur Christus constitutus à Deo iudex viuorum, & mortuorum. Actor. 10. V. 42. & C. 17. V. 31. *Statuit eum, in quo iudicaturus est orbem terræ, in viro in quo statuit: ita vt Christus vtrâq; potestate, & quà Deus est, & quà homo mundum sit iudicaturus. Quocirca sicut ob priorem potestatem Christus Deus dicendus est; ita propter illam aliam potestatem Deus nequaquam dici potest; & illa quidem prior donata non est, sed innata Christo; hæc verò donata quidem est à Deo, sed eius consideratione Christus Deus non dicitur, neq; diuino cultu ob eam afficiendus est. Quòd si instet Moscorouius, nullam in Christo potestatem esse, quæ data non sit: fateor. nam & diuina potestas data est Christo, sed naturaliter per æternam generationem, sicut & quiuis filius cum natura accipit à Patre omnem potestatem naturæ suæ conuenientem. Altera verò potestas data est Christo, sed per liberalem donationem.*

Diuina potestas data naturaliter non donata gratuito.

Tertium Argumentum, quod Socinus vrget, sumitur ex 1. Corin. 8. V. 6. *Nobis vnus Deus, Pater, ex quo omnia, & nos in illum. vnus Dominus* IESVS CHRISTVS, *per quem omnia, & nos per ipsum. Quo loco distinguit Paulus vnum Dominum ab vno Deo: nam vni Deo tribuit, ex quo omnia, vni verò Domino tribuit, per quē omnia: quibus rebus indicatur Deus Pater, esse præcipua causa nostræ fœlicitatis; Christus verò esse solùm instrumentalis causa. Nomine verò vnius Domini intelligit eum, qui diuina ratione sit Dominus: opponit enim vnum Deum, & Dominum, Diis gentium, & idolis.*

Hoc Argumentum, totam & Socini de duobus Diis distinctis opinionem penitus euertit. Clarissima enim est mens S. Pauli, omnem Deorum, & Dominorum multitudinem reijcere, & vnum Deum, ac Dominum ostendere. Idcirco mox ab initio quasi pro

Multitudinem Deorum reiicit Paulus.

1 *fundamento posuit: Scimus, quòd idolum nihil est in mundo; & quod nullus est Deus, nisi vnus. Quomodo igitur ex tali fundamento duos Deos statueret? Deinde plures Deos gentilibus tribuit.*

2 *Nobis autem dicit vnum esse Deum. Et si sunt, inquit, qui dicantur Dij in cœlo, & in terra. (Si quidem sunt Dij multi, & Domini multi) nobis autem vnus est Deus, vnus Dominus. Quis igitur credat Paulum nobis plures Deos statuere? Accedit, quòd vnus, & idem*

3 *Deus est, ex quo omnia, & per quem omnia.* Rom. 11. V. 36. *Cùm igitur vni Deo tribuit, ex quo omnia, vni Domino, per quē omnia: non duos Deos inducit, sed vnum. Quòd autem Patri tribuat, vnus Deus, Christo verò, vnus Dominus, non ea ratio est, quòd aliud sit esse Deum, aliud esse Dominum. Nam & cùm de Diis Gentilium dixerat: Si quidem sunt Dij multi, & Domini multi; non alios voluit esse Deos, alios Dominos: sed eos, qui Dij sunt, Dominos quoq; esse, & qui Domini sunt, esse Deos: sunt enim eo mòdo Domini, quo Deus est Dominus. Est ergo alia discriminis ratio. Nam Deus per Christum aspectabili ratione nobis dominatur, & per eum nos gubernat. Idcirco Christo, Domini nomen, Patri verò Dei attribuit. Deniq; contra Socinum maximè facit, quod Paulus ait, nobis autem vnus Deus. Si enim Christus est alter Deus: verè nobis non est vnus Deus: aut dicēdum erit Christum esse vnum cum Patre Deum.*

Patri, nomen Dei, Christo nomen Domini tribuitur à Paulo.

4 *Simili ratione, cùm ait, vnus Dominus: aut Pater non erit Dominus; aut erit vnus cum Christo Dominus. alioqui si erunt duo Domini, verum non erit, esse vnum Dominum.*

Socini sunctio.

Chimeræ verò sunt, & additamenta Socini, cùm vult intelligi nomine vnius Dei summum Deum, nomine verò Domini, subordinatum Dominum.

Refellitur.

Sic verò inquit ille, erit vnus Deus, & vnus Dominus. Quasi verò Paulus non loquitur de Deo, & Domino absolutè, cui veri Dei, & Domini nomen conueniat? Ita enim ab initio proposuit hanc quæstionem Dei nomine, prout idolo opponitur accepto: scimus, inquit, quia idolum nihil est in mundo, & quòd nullus

nullus est Deus, nisi vnus: & hæc Dei absoluta acceptio facit ad rem Apostoli, cuius mens est ostēdere, qui idolis opponuntur, non esse plures Deos, sed vnum. Si ergo Christus, sicut & Pater, est Deus idolis oppositus; sequitur, quòd sit vnus cum Patre Deus. Nam quòd ait Socinus, illas particulas, ex quo, & per quem, causam principalem, & instrumentalem denotare, falsum est: si quidem eidem Deo tribuitur, ex quo omnia, per quem omnia, in quo omnia, vt tot modis loquendi explicetur, à Deo omnibus modis esse omnia. Accedit quòd cum Paulus de Patre dicit, ex quo omnia; de Christo, per quem omnia, eadem omnia vtrobiq; intelligit. At, quæ omnia ex Patre sint, nemo non videt, nempe omnia, quæ creata sunt, & quæ quocunq; modo sunt: hæc ergo omnia per Christum quoq; sunt, non vt homo est, sic enim ante rerum omnium creationem non extitit, sed vt Deus, & verbum Patris, per quod facta sunt omnia: non igitur, vt per instrumentum, sed vt per verbum existens apud Deum, quod verbum non erat nisi Deus.

Pater, non denotat causam naturalem.

Quartum Argumētum sumitur ex Capite 5. Apoc. Vj. 5. vbi diuinus honor sedenti in Throno, & Agno tribuitur. Proculdubio autem agnus à Sedente in Throno distinguitur, & vt distinctus diuino honore afficitur.

Respondeo Si idem diuinus honor sedenti in Throno, & Agno offertur, necesse est eandem esse vtriusq; diuinitatem. Nam quemadmodum sedenti in Throno propter diuinam eius essentiam honor diuinus exhibetur, ita & Agno. Quorum enim est idem honor, eadem quoq; erit & honoris ratio. Tantum igitur abest, vt ex hoc loco distinctus Deus probetur, vt etiam inferre oporteat vtrumq; esse vnum Deum. Distinguitur porro eo in loco agnus à sedente in Throno, non honore & diuinitate, sed natura humana, ratione cuius vocatur agnus.

Christo idem cum Patre honor offertur.

Hæc sunt Arianorum firmamenta, ita infirma & futilia, vt mirum sit, homines ad tanta absurda affirmanda talibus ratiunculis adduci potuisse.

Ex

Ex illis Christi verbis: Ego & Pater unum sumus, Vnitas essentiæ, & divinitas probatur.

CAPVT. V.

Christus si Deus est, unus est cum Patre Deus.

ET si non satis, superq; sit ad probandum, Christum esse unum Deum cum Patre, ostendere scripturas, quæ unum Deum asserunt, & nullum aliũ, præter unum. Ex eo enim evidentissimè sequitur, Christum aut Deum non esse; aut esse unum cum Patre Deum; neq; huius argumenti vim Ariani evadere aut possunt, aut unquam poterunt: tamen placet eius veritatis testimonium ex ipsius Christi ore audire ac intelligere. Nam Joan. 10. ita disertè se esse unum cum Patre affirmauit; Ut & Judæi de unitate naturæ id eum dixisse intellexerint, ac eapropter illum tanquã, blasphemum lapidare voluerint; & Christus ipse, & si id incredibile Iudæis videretur, perstitit in sua sententia, & non semel confirmavit ita esse sentiendum: Uti tunc ex verbis Christi intellexerant Iudæi. Ita verò ait: Pater, qui mihi dedit (oves) maior omnibus est, & nemo potest rapere eas de manu Patris mei. Ego & Pater unum sumus.

Respondent Ariani. Ea verba de unitate concordiæ, & voluntatis, non de unitate naturæ exponenda esse. Eo quod aliàs hanc suam unitatem cum Patre ad hunc modum exposuerit. Ioan. 17. v. 11. & 22. cùm oraret pro Apostolis, ut essent unum, quemadmodum, inquit, & nos unum sumus.

Nos porrò, & si non negamus inter Christum, & Patrem esse unitatem concordiæ, & voluntatis, quam Ioan. ca. 17. commemoravit Christus, tamen negamus de ea unitate hoc loco Christi verba, vllo modo accipi posse, eo argumento. Quod si Christi verba de unitate voluntatis exponantur, Christi argumentatio nil concludet. Si verò de unitate potentiæ, & naturæ concludit efficacissimè. Id enim quod Christus probare vult, est, tantam esse suam potentiam in ovibus suis defendendis, ut nemo sit, qui eas possit de manibus eius rapere. Cur ita? quia nemo potest eas rapere de manibus Patris: siquidem major omnibus est. Porrò potentia Patris, qua ratione ad Christum pertinet? Ego, inquit, & Pater unum sumus. Ac si diceret: Qui unum sumus natura, quid mirum si potentia unum sumus? Aio igitur hanc rationem non concludere, Si de unitate, seu concordia voluntatis accipiantur Christi verba; probare verò plurimum. si de unitate potentiæ, & naturæ intelligantur. Ex concordia enim voluntatis non potest inferri Christi potentia, sed Patris: ex eo enim quod Pater ad nutum Christi paratus est protegere

protegere oues illius; non sequitur, Christum habere similem potentiam ad oues suas protegendas. nemo siquidem ex eo, quod protegitur ab alIquo, acquirit intrinsecam aliquam potentiam; sed solum extrinsecum auxilium. Imò ex eo, quod alieno auxilio, & protectione indiget; sequitur, ipsum propriam potentiam vel nullam habere, vel certè exiguam, infirmam, & insufficientem. Ex concordia igitur voluntatis cum Patre non posset inferre Christus suam propriam, & sufficientem potestatem, quam habet ad suas oues defendendas: neque sequeretur, si Pater potest protegere oues Christi, ipsum quoq; Christum, idem sua potentia posse, etiamsi ad nutum Christi ob concordiam, & unitatem voluntatis, semper esset paratus eas defendere: atq; ita tota concideret, & esset infirma Christi argumentatio. Neque enim dubium esse potest, Christum hoc loco probare suam potentiam, ad oues suas defendendas, non quamcunq;, neq; solum extrinsecam ex auxilio Patris profectam; sed intrinsecam, & propriam, sibiq; inhærentem, eamq; tantam, quantam habet ipse Pater. Nam & Ioan. 17. v. 12. non Patris auxilio, sed suæ propriæ potestati tribuit: quod oues suas nemo rapuerit de manu sua. Quos, inquit, dedisti mihi, custodiui, & nemo ex eis periit, nisi filius perditionis. Scilicet à Patre accepit oues in suam curam, & custodiam: ut eas propria potestate custodiret; & propter hanc custodiam nulla periit. Apud Ioan. cap. 5. probat Christus se parem, imo eandem cum Patre habere potestatem. Quæcunq; enim Pater facit, hæc & Filius similiter facit. Et sicut Pater habet vitam in semetipso; sic & Filio dedit vitam habere in semetipso. Deniq; in hoc ipso capite v. 28. sequitur de ouibus suis. Ego vitam æternam do eis, & non peribunt in æternum, & non rapiet eas quisq; de manu mea. Ea igitur potestate, qua dat ouibus suis vitam æternam, facit vt non pereant in æternum, & non rapiat eas quisq; de manu eius. Procul autem omni dubio Christus propria, & intrinseca virtute dat ouibus suis vitam æternam: quam ob causam, Ioan. 5. dicitur vitam habere in semetipso, imo dicitur, ipsa vita, & vita æterna. Ioan. 1. v. 2. Quanquam Aduersarii ipsi fatentur, Christum habuisse potestatem permanentem, in eoq; distingui ab aliis hominibus putant; quod alii potestatem semper in ipsis manentem non habuerint. Manifestum igitur est, ex concordia voluntatis inferri solùm auxilium Patris, non verò propriã Christi potestatem ad oues defendendas.

Ex unitate voluntatis non infertur una potestas.

Christi potestas intrinseca.

Quod si obijciant Ariani, habere quidem Christum propriam potestatem; sed acceptam à Patre, ex eaq; participatione potestatis bene probari

Christum habere tantam potestatem, ut nemo possit oues rapere de manu eius sicut neq; de manibus Patris. Respondeo. Habere quidem Christum omnem suam potestatem a Patre; at non ex participatione potestatis, sed ex vnitate cum Patre, probare Christum hoc loco suæ potestatis magnitudinem. Neq; enim Christus ait. Ego accepi a Patre potestatem, ideo nemo de manu mea potest rapere oues meas: sed quia vnum sum cum Patre, qui est maior omnibus, id est, omnium potentissimus: quare sicut de manibus eius nemo potest rapere oues meas, ita neque de manibus meis.

Christus non est participatione potestatis probat iuam potestatem.

Ait Socinus, posse Christi verba de vnitate potentiæ, non de unitate naturæ exponi. Verùm Christus non ait, vnum possumus, neq; vnum sumus potentia; sed absolutè vnum sumus, nempè non in hac, vel illa re particulari; sed omnino, & vniuersè. Idq; ad propositum Christi plurimum faciebat. Vt enim ostenderet se idem posse quod Pater, dixit se esse idem, quod Pater. Consequens enim est, vt qui sunt eiusdem essentiæ, sint quoq; eiusdem potentiæ. Deinde non potest dici Christus vnius, & eiusdem potentiæ cum Patre nisi sit vnius, & eiusdem essentiæ. Nullo enim modo natura creata potest esse vnius potentiæ cum Deo: Dei enim potestas est infinitè maior quauis potentia creata, & longè diuersæ rationis: quæ autem diuersarum sunt rationum, & infinitè à se distant, quomodo vnum dici possunt? Dei enim potentia est ex se infinita, independens & talis, a qua necessariò omnes effectus dependeant: rei verò creatæ potentia & finita est, & dependens, & per se, ac necessario effectus ab illa non dependet; cum absq; illa fieri à Deo possit; quæ omnia diuersas hasce potentias, non vnam arguunt. Quocirca & Christus, nisi sit eiusdem essentiæ cum Patre, non potest dici vnius cum Patre potentiæ.

Christus non potest esse vnius cum Patre potentiæ nisi sit vnius essentiæ.

At inquies: Deus suam potentiam rebus creatis communicare potest. Respondeo. Deum suam potestatem, quâ diuina est, & eo modo, quo ipsi Deo conuenit, communicare rei creatæ nullo modo posse. Potestas enim diuina est independens, & talis, à qua effectus per se, & necessario pendet, ita ut absque illius influxu consistere non possit, & dicitur, potestas primæ causæ. At nulla potestas rei creatæ est independens, tam in essendo quam in agendo neq; ab ea vllus effectus ita dependet, vt absq; ea fieri non possit. Potest enim omnis effectus a Deo fieri absq; interuentu aliarum causarum. Quocirca necesse est omnem potestatem rei creatæ a potestate diuina esse longè diuersam imo infinitè ab ea distantem, illamq; communicationem, & similitudinem diuinæ potestatis, quam videmus in rebus creatis esse, necesse est, valdè imperfectam esse, & in immensum à diuina perfectione

Dei potestas incommunicabilis creaturæ.

distare. Deinde quantumvis Deus suam potentiam rebus creatis communicet, non possunt res creatæ ob eam communicationem dici vnum cum Deo, neq; vnius potentiæ. Quis enim hominum, aut Angelorum propter potestatem diuinam sibi communicatam dixit, aut dicere potuit: Ego & Deus vnum sumus, vnius, & eiusdem potentiæ; semper enim potestas quæuis creata infinitè distat à diuina potestate; quæ verò infinitè distant ab inuicem, vnum dici non possunt; siquidem ea distantia est non locorum, sed essentiarum. Alioquin concedere oporteret, res omnes creatas esse vnum cum Deo, quum nulla sit res creata, cui suam potentiam Deus aliqua ratione non communicauerit. Potest quidem res creata dici vnum cum Deo spiritu, & charitate; Ioan. 17. 1. Cor. 6. v. 17. at non potest dici vnum potestate. Nam esse vnum Charitate non dicit communem aliquam perfectionem in vtroq; sed tantum communem voluntatis affectum. At esse vnum potentia, dicit communem potentiæ perfectionem, seu communem cum Deo potentiam quod in rem creatam conuenire nequaquam potest.

Res creata non potest dici vnius cum Deo potentiæ.

Ait Socinus, Christum non absolutè esse vnius potentiæ cum Deo, sed secundū quid, nempe in defendendis ouibus, idq; solum hoc loco asseri à Christo: sed egregiè hallucinatur. Nam Christus suam potentiam ad oues defendendas, ex absoluta sua cum Patre vnitate deducit. Quia enim vnum sum, inquit, cum Patre, ideo idem possum, quod Pater. Nam, quod obiicit hanc vnitatem esse, ad subiectam materiam; agitur enim hic de protegendis ouibus Christi: id etiamsi Socino concedatur, nihil impedit; non enim est extra subiectam materiam, rem, de qua agitur, ex vniuersali principio deducere: imo id semper necessarium esse, Logici docent, vt particularis conclusio ex aliquo principio vniuersali, (quod latius, quam ipsa conclusio pateat) inferatur. Deinde si Christus in defendendis ouibus est eiusdem potentiæ cum Patre, absolutè & vniuersè, erit eiusdem potentiæ. Neq; enim Pater aliam habet potentiam ad oues Christi protegendas, aliam ad alia, sed vna, eademq; potentia omnia potest. Quare si potentia Patris ad oues Christi defendendas, est eadem cum Christi potestate; tota quoq; potentia Patris erit eadem cum Christi potentia. Addo, cùm duobus modis possit dici, vna Christi, & Patris potentia; vel propter vnam essentiam vtriusq; vel quòd vna sit alterius participatio: priori modo si dicatur vna, erit simpliciter, non secundum quid vna; posteriori verò modus non satis est, vt Christus cum Patre sit vnum quod omnes res creatæ simili ratione vnum cum Deo dici possent, vti paulo antè inferebam. Et verò si Christi potentia statuatur creata, & infinitè inferior

Duplex modus vnius potentiæ.

Potentia creata non est vna cum potentia diuina.

potentia Patris, quomodo dici poterit vna? quæ enim infinitè sunt inæqualia qui vnũ dici possunt? ex eo enim quòd inæqualia sũt, diuersa sunt, non vnũ.

At vrgent Ariani: locum illum illo alio Ioan. 17. v. 22. loco, aiunt, satis explicaturum esse vnitatem Christi cum Patre, cùm de Apostolis Christus ait: vt sint vnum, sicut & nos vnum sumus. Quemadmodum igitur Apostoli non erant vnum essentia, sed charitate: ita neq; Patris, & Christi est vna essentia. Respondeo primùm, cùm non vna sit Christi cum Patre vnitas, sed multiplex, nihil impedit, vt in diuersis scripturæ locis, non de eadem vnitate agatur. Id quod ex propriis cuiuslibet loci circumstantiis considerandum est. Quare & si Ioan. 17. non de essentiæ vnitate sermo est, quòd id circumstantiæ illius loci non exigant; Sensus enim est, vt Apostoli sint vnum charitate, sicut & nos vnum: hoc tamen loco non de alia quàm essentiæ vnitate Christi verba omnino accipienda esse, ex ipsa Christi argumẽtatione perspicuũ est. Quanquã nihil prohibet etiàsi de vnitate spiritus, & charitatis illa Christi apud Io. c. 17. verba accipiamus, essentia quoq; vnitatẽ intelligere. Optabat sanè Christus, vt Apostoli ita essent vnum spiritu, & charitate, vt quàm maximè ad illa Spiritus & charitatis vnitatem, quâ ipse cum Patre est vnum, accederet. Porro ipse cum Patre ita est vnũ, vt sit vnus spiritus, vna charitas, vna voluntas, non cocordia solùm, sed natura, atq; essentia. Ad hac igitur vnitatem, vt quam maxime accederẽt, Apostoli imitatione cupiebat: licet omnem eius perfectionem assequi non possent. Nam & cum alio in loco Christus ait:: Estote perfecti, sicut & Pater vester perfectus est: non ad æqualitatem perfectionis; sed ad similitudinem, & imitationem adhortatur. Neq; enim res creata diuinam perfectionem æquare omnino potest.

Exponitur locus Ioan. 17.

De vnitate charitatis.

De vnitate essentiæ.

Magis expenduntur ea Christi verba: Ego & Pater vnum sumus.

CAPVT. VI.

Non posse illa Christi verba: *Ego & Pater vnum sumus*, de vnitate concordiæ exponi, satis iam ostendimus. Porrò de vnitate naturæ accipienda esse, modò probandum est. Prima igitur probatio sit, quòd aliter Christi ratio, & argumentatio constare non posset, vti iam deductum est. Altera quia Iudæi hoc sensu verba Christi intellexerunt: quorum sententiam Christus cùm non damnauerit, neq; correxerit, eo ipso comprobauit. Porrò eo sensu Iudæos verba Christi intellexisse patet, tum ex eo, quod statim iis auditis sustulerunt lapides, vt iacerent in eum, neq;

neq; enim lapidare voluissent eo solo nomine, quòd se dixisset vnum cum Patre concordia voluntatis: tum quòd illis verbis blasphemiam contineri intellexerunt, & non quamcunq; sed summam, quòd homo cùm esset, se nihilominus faceret Deum. De bono opere, inquiunt, non lapidamus te, sed de blasphemia, & quia homo cùm sis, facis te ipsum Deum. Quæ verò blasphemia esset, si illum dixisse intellexissent, se esse vnum cum Patre concordia, & consensione voluntatis? hanc enim cum Deo vnitatem omnibus quærendam esse, illi ipsi Iudæi proculdubio senserunt, neq; homines dici Deos posse participatione diuinæ potestatis ignorabant; neq; id blasphemum esse arbitrabantur: at hominem esse naturæ Deum; id verò censebant blasphemum, quod cùm in illis Christi verbis contineri animaduerterent, Christum blasphemiæ arguebant. Non igitur dubium est, Iudæos Christi verba de vnitate naturæ intellexisse. Deniq; intelligebant, istis verbis Christum se Deũ facere. Qui enim se dicit, vnũ cum Deo, non concordia voluntatis, sed natura, Deum seipsum facit. Iam si ea Iudæorum sententia falsa fuisset, correcta proculdubio à Christo fuisset; ne iustam erroris causam in re grauissima Iudæis dedisse videretur; quod & aliàs in similibus errorum occasionibus ab Euangelistis animaduersum videmus. Quod cùm non fecerit, nihil proculdubio correctione dignum in ea animaduertit.

Iudæi verba Christi de vnitate naturæ intellexerunt.

Ait Socinus, Christum Iudæorum sententiam correxisse, cum dicit, se non eo modo Deum esse, quo id homini conuenire non potest, sed eo modo, quo homines scriptura Deos appellat. Aio errare Socinum: Neq; enim Christus negauit vnquam, se id dixisse, quod illi obiiciebatur; sed solùm ostendit, id non esse blasphemum eo ipso admittendo, & tacitè affirmando verum esse, quod illi opponebatur tanquam blasphemum. Neq; vel vno verbo redarguit illorum errorem in non assequendo suorum verborum sensu, sed duritiem, & obstinationem animi in non credendo; ostendit id, quod illis tantopere blasphemum videbatur, credi ab illis omnino oportere. Si mihi, inquit, non vultis credere, operibus credite. Certè si Iudæi intellexissent ex Christi responso, non id, quod ipsi putabant blasphemum, dixisse Christum, sed aliquid aliud, quod blasphemiæ nomine censeri iure non poterat: abstinuissent proculdubio manus à Christo, & illum propter blasphemiam persequi destitissent. Quod quia non fecerunt (volebant enim illum apprehendere, & ipse exiuit de manibus eorum) argumento est, Christum in ea sententia, quam illi blasphemam putabant, perseueraſſe, neque ab ea vel minimùm destitisse.

Sententiam Iudæorum Christus non correxit.

Christus maiori ratione se Deum dicit quàm alios homines.

Nam quod ait Socinus, Christum ostendere se eodem modo Deum esse, quo scriptura homines Deos dicit: id nullo modo vero simile est. Non enim eadem, sed maiori ratione, quàm illos, quos scriptura Deos dicit, se Deum esse ostendit, quod ex illis verbis manifestum est. Quem Pater sanctificauit, & misit in mundum, vos dicitis, quia blasphemas, quia dixi Filius Dei sum. Ac si diceret: Multo maiori ratione mihi conuenit, esse Deum, quàm illis, quos scriptura Deos appellat. Illi siquidem neque Patrem habuerunt Deum, sed homines: neque de cœlo descenderunt, & missi sunt in mundum, sed in terra, & de terra orti sunt. Ego verò Patrem habeo Deum, cuius sum proprius, & vnigenitus Filius, qui etiam Pater me, vt Filium suum sanctificauit, suam naturalem sanctitatem mihi communicando per eternam generationem. De cælo etiam in hunc mundum me misit, tanquam in cœlo ortum, vt fierem homo in terra. Itaque tres hic indicantur causæ diuinitatis Christi. Prima est, quod Christus Patrem habuerit Deum; & sit Deus de Deo, quæ ratio quam vim habeat, patebit infra, cùm de Filio Dei agemus. Altera est sanctificatio, qua præcessit missionem in mundum, quæ posita est in sanctitatis paternæ vnà cum natura communicatione. Tertia missio in mundum. Erat enim prius in cœlo, quàm fieret homo in terra. Ex quibus rationibus patet, Christum, se multo maiori ratione Deum vocare posse, & debere, tanquam verum Deum eiusdem cum Patre substantiæ, ostendere voluisse.

Christi diuina probatur natura. 1. Pater Deus. 2. Sanctificatio. 3. Missio in mundum.

Tertia ratio est, quia Christus ipsè suorum verborum sensum in hunc modum exposuit cum ait. Ego & Pater vnum sumus, non se dixisse blasphemiam, sed solùm se esse Filium Dei. Vos (inquit) dicitis, quia blasphemas, quia dixi, Filius Dei sum. In illis enim verbis Iudæi obiiciebant contineri blasphemiam. Christus verò ait, se solùm dixisse, quòd ipse sit Filius Dei. Non dixerat quidem expressè Christus, Filius Dei sum. Sed ego, & Pater vnum sumus: & tamen hæc pro illis substituit, & hæc voluit esse illorum expositionem, ita vt eo modo dixerit, se vnum cum Patre; quomodo Filius cum Patre est vnum vnitate naturali, non concordia. Neque enim illa verba Filius Dei sum, aliam vnitatem quàm naturalem indicare possunt. Ac si diceret: Dixi, me esse vnum cum Patre. Et meritò. Filius enim Dei sum. Filium autem esse vnius naturæ, & essentiæ cum Patre necesse est. Quare cum dicerem, me esse vnum cum Patre, id eo sensu dixi: Quia Filius Dei sum & tanquam Filius sum cum Patre vnus, ea vnitate, quæ inter Patrem, & filium intercedit.

Christus vnum cum cum Patre quatenus Filius.

Exponit sua verba Christus.

Socinus ait: Non esse verisimile Christum, cùm ait: Quia dixi: Filius Dei

lius Dei sum, respexisse ad illa verba: Ego, & Pater vnum sumus. Sed quòd alibi antè se Filium Dei appellauerit. At nullo modo, verisimile est, Christum ad alia verba antè dicta respexisse; sed ad ea, quæ tum obiiciebant Iudæi, tanquam blasphema, quæ & tum in disputationem adducebantur. Nam controuersia inter Iudæos, & Christum tunc nata non erat, ex aliquibus aliis verbis, alio tempore dictis; sed ex ipsis verbis, quæ tunc dixerat, quibus videbatur se facere Deum. Recenti enim quasi blasphemia commoti aduersus Christum exarserunt. Nulla verò alia verba, quæ blasphema videri possent, & quibus se faceret Deum, dixerat Christus, nisi illa: Ego, & Pater vnum sumus. Ex iis enim concludebant Iudæi, quod faciendo se vnum cum Deo, seipsum Deum faceret. Quapropter statim post illa verba: Ego & Pater vnum sumus, subiungit Euangelista: sustulerunt ergo iterum lapides Iudæi; indicans Iudæorum turbationem, ex illis Christi verbis factam. Deinde optimè intelligitur Christum, cùm diceret: Ego, & Pater vnum sumus, dixisse, quia Filius Dei sum. Nominando enim Patrem, cum quo se vnum esse dicebat, se quoq; Filium eius intelligi voluit; & esse vnum cum Deo, tanquam Filium cum Patre naturali vnitate. Quid igitur opus est ad remota verba recurrere, cum proxima id satis in se contineant? maximè cum in hac ipsa Iudæorum cum Christo disputatione, hoc præcipuè ageretur, Quis nam esset Christus? Quousq; inquiunt, animam nostram tollis? Si tu es Christus, dic nobis palam? Quibus respondens Christus, & Patrem suum asseruit Deum & se cum Deo, tanquam eius Filium vnum esse. Deniq; quemadmodum Iudæi non aliorum verborum occasione accusabant Christum, quòd se cum homo esset, faceret Deum, nisi qua dixisset, se & Patrem vnum esse: ita & Christus respondens Iudæis, non alia verba sua interpretatur quam ea, quæ Iudæi tum obiiciebant. Sensus igitur verborum Christi est. Id circo dixi me & Patrem vnum esse, quia sum cum ipso vnus tanquam Filius eius, ab eo sanctificatus, & missus in mundum. Quæ omnia vnitatem naturæ, & diuinitatis, non concordiæ & voluntatis indicant.

Alia quoq; ratione Christus suorum verborum sensum exponit, cùm ex operibus probauit verum esse, quod dixerat: Ego, & Pater vnum sumus. Opera enim, inquit, Patris mei facio, vt credatis, quia ego in Patre, & Pater in me est. Ac si diceret: Quorum eadem prorsus opera sunt, ij quoq; sunt vnum, & idem. Cùm igitur ego eadem opera quæ Pater faciam, sequitur, quòd ego & Pater vnum simus, & ita vnum, vt ego in Patre, & Pater in me sit, propter communem eandem vtriusq; naturam.

Ait Soci-

Ait Socinus: non rectè concludi ex ea mutua in existentia, vnam vtriusq; naturam. Nam, qui credit (inquit) Iesum esse Filium Dei, & qui manet in charitate, eum D. Ioan in 1. sua Epistola ait, manere in Deo, & Deum in eo, tametsi non sit eiusdem cum Deo natura.

At non aduertit Socinus, non quomodocunq; hanc inexistentiam asseri à Christo; sed ex operibus eiudem cum Patre: quorum enim eadem prorsus opera sunt; in ijs eadem est etiam natura, & ratione communis natura eas inexistere sibi mutuo, necesse est. Neque alius modus est, hanc mutuam existentiam, ex ijsdem operibus concludendi: nisi quòd opem naturam consequuntur. Cùm igitur opera Patris sint in Christo, natura quoq; Patris in Christo erit, & Christi in Patre. Etsi igitur alij quoq; modi existentiæ sint, (nam & nos per Charitatis affectum in Deo sumus, & Deus in nobis) vt ait D. Ioan. Christus tamen hic non quamcunq; inexistentiam asserit; sed eam, quam operum identitas requirit, quæ est, ratione naturæ communis vtriq;, mutua inexistentia. Rectèque adnotat Aug. nos quandoquidem in Deo simus, & Deus in nobis; dicere tamen minimè posse, Ego & Deus vnum sumus. Vt vel ex eo intelligatur, hanc Christi in Patre existentiam ex vnitate naturæ proficisci; in nobis verò solùm propter affectum voluntatis. Quocirca cùm diceret Christus: vt credatis, quia Pater in me est, & ego in Patre; idem planè est cum eo, quod dixerat: Ego, & Pater vnum sumus: vtrobiq; enim natura vnitas significatur.

Vrgent tandem Ariani. Cur, inquiunt, apertè non dixit Christus Iudæis: Deus sum, omissis tot ambiguis circumlocutionibus? Nos vicissim quærimus ab Arianis: Cur apertè non negauit se Deum esse omissis ambiguis circumlocutionibus? Verùm meritò, neutrum Christus apertè dixit. Negare enim se Deum esse, non poterat, cum id & antè affirmaverit, dicendo se vnum cum Patre, & post dicendo, se Dei Filium confirmaverit. Asserere verò expressè non expediebat: ne furentes animos Iudæorum, quibus Dei nomen Christo tribui ferre non poterant, magis exasperaret; sed potius opus erat, vt mitissimo responso, & moderatione verborum placatos redderet. Quare & à Dei nomine consultò abstinuit & pro eo quid moderatius suppositit, Filius Dei sum: cùm tamen dicendo se Filium Dei, Deum quoq; se esse diceret.

Cur apertè non dixit Christus, Deus sum.

Non repugnare rationi, vnam essentiam esse in pluribus personis.

CAPVT

CAPVT VII.

CEnsent Ariani, incredibile quiddam nos asserere, cùm dicimus, vnam plurium personarum essentiam. At creditu id quidem difficile est, quòd nullum eius rei exemplum in rebus creatis habeamus, non tamen impossibile, cùm nihil in eo inuenire possimus, quod contradictionem vllam inuoluat. Porrò ea regula est diuinæ potentiæ; vt id omne credamus à Deo fieri posse, quod contradictionem non inuoluit. At ita nullam contradictionem inuoluit, vnam numero essentiam esse in pluribus personis: sicut nullam contradictionem inuoluit, vnam numero essentiam habere plures subsistentias, seu modos subsistendi. Personam enim dicimus substantiam incommunicabilem naturæ intellectualis: tot igitur erunt personæ, quot subsistentiæ naturæ intellectualis; & quemadmodum non repugnat vnam numero essentiam habere plures subsistentias; ita neque habere plures personas. Ait Socinus, Aristotelem solùm duplicem substantiam statuisse, primam, & secundam: Persona igitur cùm sit prima, non secunda substantia, nihil aliud erit, quàm substantia indiuidua; hoc enim voluit Aristoteles esse primam substantiam. Quòd si persona sit substantia indiuidua; non possunt esse plures personæ, existente vna substantia indiuidua. Respondeo, personam ad primam substantiam pertinere. Verùm prima substantia, quatenus subsistit incommunicabiliter, dicitur persona, quatenus verò est, hæc numero natura, in plures naturas indiuisibiles, dicitur substantia indiuidua. Quare sicut non repugnat vna substantia indiuidua existente multiplicari subsistentias; ita non repugnat multiplicari personas. Non enim secundùm idem esset, & non esset substantia indiuidua. Nam quo ad essentiam esset indiuidua; non quoad subsistentias. At substantia, inquit, prima non est in subiecto, teste Aristotele. Fateor. Verùm etiam substantia secunda non est in subiecto, & tamen pluribus primis substantiis communicari potest. Ait. Demonstrata hac numero essentia hominis, demonstratur persona hominis. Respondeo, id ita esse, quòd nunquam hæc numero essentia nisi subsistens inueniatur. Neque enim dicimus naturam extra personas subsistere. Id verò, quod dicimus, est, alio respectu naturam illam dici indiuiduam, alio personam. Nam quatenus est, hæc numero essentia, dicitur indiuidua, quatenus est subsistens incommunicabiliter, dicitur persona. Vrget Statorius, cùm dicimus. Hoc numero, excludimus plura, quare & cùm dicimus, hanc numero essentiam, plures personas excludimus. Respondeo:

Regula diuinæ potentiæ.

Persona quid.

1. Obiectio.

Responsio. Persona est prima substantia.

2. Obiectio.

Responsio

3. Obiectio.

Responsio.

4. Obiectio.

Soluitur.

WBP Opole

Hoc numero, excludit plura numero, non plures subsistentias. Hoc enim numero, non est plura numero: at hoc numero, pluribus modis subsistere non repugnat. Quod si instat, plures personas, esse plures numero: respondeo, esse plures numero subsistentias, non esse plures numero naturas. quare vnitas numerica naturæ per multitudinem subsistentiarum non violatur.

5. Obiectio. Soluitur.

Non potest, inquit, fieri, vt hic homo, nempe Socrates sit alius à Socrate distinctus. Respondeo, si hic homo accipiatur non solùm pro hac numero essentia; sed etiam pro hoc numero subsistente, Sic omnino fieri non potest, vt hic homo sit alius quispiam quàm Socrates. At si solùm accipiatur pro hac numero essentia: sic & si naturaliter repugnet, per Dei tamē potentiam non repugnat: quemadmodum non repugnat hanc numero essentiam habere aliam subsistentiam.

6. Obiectio. Soluitur.

Instat Statorius, si Filius sit vnus Deus cum Patre, consequitur Filium esse Patrem. At minimè id sequitur: & si enim sit, vnus cum Patre essentia, non tamen est vnus subsistentia; cum quemadmodum vnam essentiam, ita distinctam Pater subsistentiam habeat. Porro propter distinctas subsistentias dicuntur personæ distinctæ, & vna non esse alia. Neque verò in mysteriis Fidei, quæ omnem rationem excedunt Demonstrationes requirendæ, sed satis est, si oppositæ rationes solluantur, & appareat nullam in illis, quæ Fide credimus, contradictionem inesse.

SECVN-

SECVNDA PARS REFVTATIONIS DE CHRISTO SEMIDEO, ET SEMIDOMINO.

Quantum errent Ariani, cùm Christum esse natura Deum negant.

CAPVT VIII.

QVM Christum Ariani Deum prædicant, Dei nomine hominem intelligunt diuina potestate, & honore præditum, totāq; diuinitatis eius essentiam in his duobus positam volunt, nempè in honoris, & potestatis diuinæ participatione. Hoc autem veluti fundamento posito progrediuntur vlterius, & affirmant Christum toto vitæ suæ tempore non fuisse plenè, perfectēq; Deum, ac Dominum; sed Semideum, Semidominumq;: & non nisi post resurrectionem ad plenam, & perfectam diuinitatem euectum, quòd tum demum & honorem, & potestatem diuinam plenè obtinuerit. quin & hoc argumento vtuntur ad ostendendum Christum non fuisse natura Deum, quod suam diuinitatem, non nisi post Resurrectionem, integrè ac plenè habuerit: Verùm in vtroq; grauissimè errant: & quòd natura esse Deum Christum, negant, & quod esse potestate affirmant. Nam quod ad primum attinet, quis non videt, quantum scripturis omnibus, & rationi repugnet; aliquem pro Deo colere, qui non sit natura, & essentia Deus? Sanè Diuus Paulus ad Galatas scribens. Cap. 4. v. 8. hoc vnum magnæ illorum ignorantiæ tribuit, quòd eos, qui non essent natura Dij, coluerint. Tunc, inquit, ignorantes Deum, iis, qui natura non sunt Dij, seruiebatis. Ignorant igitur secundum Apostolum Deum, qui eum pro Deo colunt, qui natura non est Deus. Nec verò aliud quippiam in illorum Deorum cultu, eo loco reprehendit; nisi quod tales Deos colerent, qui natura Dii non essent, quasi nefas sit, & à vera religione alienum eos vt Deos venerari, qui diuinam essentiam non habeant. Ignorant igitur Ariani Deum, cùm Christum pro Deo colunt, cui diuinam essentiam denegarunt; ita vt omni-

Arianorum de Christi diuinitate sententia.

Qui non est natura Deus, coli pro Deo nequit.

Ariani ignorant Deum.

Vo necesse sit, vel cultum diuinum Christo negare, vel diuinam essentiam concedere. Ad Romanos verò cap. 1. v. 25. ait eos, veritatem Dei in mendacium commutasse; quòd coluerint, & seruierint creaturæ potius, quàm Creatori. Sanè totam vim in eo Paulus ponit, quòd eum Deum colerent, qui esset creatura, non Creator: in eoq; veritatem Dei in mendacium commutasse, ait, quod Dei veri honorem in creaturam, quæ Deus esse non potest, transtulerunt. Eodem igitur modo, Ariani, veritatem in mendacium commutarunt, cùm Christum pro Deo colant, quem negant esse natum Deum, & Creatorem, sed creaturam. Neq; dicere possunt, solùm à Paulo reprehendi, quòd potius creaturæ, quam Creatori seruirent: vtrumq; enim à Paulo reprehenditur, & quod Creatore relicto, & quod creaturæ seruierint: idcirco enim creaturam vocat mendacium: quia creatura non est Deus, qui coli possit. Hoc enim est veritatem Dei in mendacium commutare, veri Dei cultum in falsum, seu in id, quod Deus esse non potest, transferre: ita vt vtrumq; in hac commutatione reprehendatur, & veritas Dei relicta, & in mendacium commutata. Non possunt etiã euadere dicendo, falsorũ Deorum cultum ibi damnari non subordinatorum. Nam Paulus clarè non aliud in illis Diis reprehendit, nisi quòd sint creaturæ, ita vt eò, quòd creaturæ sunt, veri Dii esse non potuerint, sed mendacium, hoc est, falsi Dii. Quare si Christus non est Creator sed creatura, quantumuis Deus subordinatus statuatur, non erit Deus verus. Et Ariani Christum eo modo colentes, iudice Paulo, mendacium colunt. Rectè enim ab Hieremia scriptum est. cap. 10. v. 11. Omnes Deos, qui cœlum, & terram non fecerunt profligandos, & exterminandos esse, quod nullus eorum sit essentiã Deus: præter solum cœli, terræq; Creatorem. Dij (inquit) qui cœlum, & terram non fecerunt, pereant de terra, & de sub cœlo. Ecce non aliam ob causam, nisi quòd Dii illi cœlum, & terram non fecerunt, eos è terra eiiciendos esse, Propheta affirmat. Nam quod ait Socinus, ea ratione exterminandi essent, & alii Dii., qui tamen Deo sunt cari; dico, nullum esse tale periculum. Scriptura enim solùm loquitur de Diis, qui diuina ratione coluntur, non verò de similitudinariis, & Metaphoricis, quales sunt homines, & Angeli, quibus diuinus cultus non debetur: Vult igitur omnes eos Deos, qui pro Diis colendi statuuntur, cum terram, & cœlum non fecerint exterminandos esse, solumq; Deum Creatorem cœli, & terræ adorandum. Quare cùm ait subordinatos Deos non excludi; Primum id falsum est. Si de Diis, qui colendi proponuntur, sit sermo: tales enim omnes

Mendacium colunt.

Dii qui non crearunt cœlum, & terram non sunt colendi.

omnes Dij sunt exterminandi, tanquam falsi, cùm cœlum, & terram non creauerint; quantumuis singuntur subordinati.

Deinde & illud quam absurdum est dicere, Christum Deum subordinatum, & dependentem? vt enim suprà satis demonstrauimus, Dei rationi id omnino aduersatur. Nam nihil ita Deo repugnat; quàm dependere, & subordinari alteri. Deum enim esse, est summum quid esse, & independens. In eo enim, in quo quis dependet ab altero, non Dei, & Domini, sed ministri, & serui rationem induit. Ministri enim est subiici; Dei, & Domini cum summa, & independenti potestate præesse. Quocirca nullus vnquam in tota antiquitate pro Deo habitus est, qui esset alteri subordinatus, & dependens; sed omnes tales Deos coluerunt, quos summos, & independentes in aliquo eorum genere putauerunt: ita, vt hac de Deo notio, quòd sit summum quoddam, & independens, impressa ab ipsa natura, & scripta in cordibus videatur, à qua nulli hactenus contigit aberrasse, nisi nouis hisce Arianis: qui primi Deum dependentem, & subordinatum per summam stultitiam induxerunt. Hoc enim ipso, Christo omnem Dei dignitatem abstulerunt; cùm nihil Dei Maiestatem ita dedeceat, sicut subordinatio, & dependentia.

2. Christus non esset Deus verus.

Iam verò & illud errorem Aduersariorum satis refellit; quod nisi Christus sit Deus essentia, & natura, non erit Deus verus, sed similitudinarius, & Metaphoricus: quod ne ipsi quidem, cum quibus pugnamus, Aduersarij dicere audent. Na & Socinus, & Statorius & Moscorouius, & Smalcius Christum verum Deum nominant. At qua ratione verus Deus dici poterit; qui veri Dei essentiam non habet, quiq; à vero Deo essentia distinguitur? Quemadmodum enim qui hominis essentiam non habet, nequaquam verus homo dici potest, neque verum aurum, quod caret auri essentia: ita qui Dei essentiam nõ habet, verus Deus dici non poterit? Quamlibet enim rem dici veram à sua essentia Philosophi docent, & ab eodem principio sortiri, quòd sit, & quòd vera sit. Iam si Christus nihil de essentia Dei habeat, sed similitudinem tantùm potestatis, & honoris, quomodo verus, & non potius similitudinarius, & Metaphoricus Deus dicetur? Nam sicut homo pictus, Metaphoricus homo est, quòd similitudinem tantùm hominis habeat, non veram hominis essentiam: ita Christus, si nihil cum Deo habeat in essentia commune; sed solam similitudinem potestatis, & honoris, prosuldubio similitudinarius, & Metaphoricus Deus dici debebit. Quapropter Scriptura non immeritò summum illum Deum, solum esse verum Deum, agnoscit: quòd ipse solus essentiam Dei habeat; alii verò præter ipsum

Deus verus non est sine Dei essentia.

Christum Ariani Deum Metaphoricum faciunt.

ter ipsum sine Dei essentia non veri Dij, sed similitudinarij censendi sunt. Hæc est (inquit Christus, Ioan. 18.) vita æterna: vt cognoscant te solum verum Deum, & quem misisti IESVM Christum. Ac si diceret, tu solus verus Deus es, quia Dei essentiam habes; qui verò à te diuersi sunt essentia, & natura, Dij veri non sunt.

Negant esse verum Deum

Ait Socinus, Christum dici verum Deum, quòd falsus non sit: At hoc modo homines, & Angeli, qui in scriptura Dij ob similitudinem dicuntur, essent dicendi veri Dei: constat enim non esse falsos Deos. Essent igitur innumeri Dij veri, neq; verum esset, quod Christus de Patre affirmauit, vt cognoscant te solum verum Deum. Neque enim solus erit verus Deus, si Dij quoq; Metaphorici erunt Dij veri. Deinde rationi repugnat, vt quòd Metaphoricè, seu ob similitudinem dicitur tale, sit verè tale. Ergo si Socinus Christum ob similitudinem Deum esse credit, non potest eundem verum Deum affirmare; etiamsi falsus non sit. Is dicitur falsus Deus, qui nec veram essentiam, nec veram similitudinem Dei habet, quo modo idola, & Gentilium Dij erant falsi Dij. Qui verò essentiam Dei non habet, sed veram cum Deo similitudinem habet, neq; verus, neq; falsus Deus dicitur: non verus, cùm vera Dei essentia careat: non falsus, cùm non falsam, sed veram cum Deo similitudinem gerat. Dicetur ergo Deus Metaphoricus, sicut homo pictus dicitur metaphoricus homo. Non potest igitur Christus Deus verus appellari, eo solùm nomine, quòd non sit falsus Deus, sed verus est, quòd veram Dei essentiam habeat.

Smalcius confellitur.

Smalcius ait, summum illum Deum solum dici verum Deum, non quòd alij non sint, aut esse possint Dij veri, sed quod ille solus sit κατ' ἐξοχὴν hoc est, excellentissima ratione Deus. Sic, inquit, Euangelium respectu legis dicitur veritas; non quod lex vera non sit, sed quod ea excellentius in Euangelio quàm in lege inueniatur. Sicut tabernaculum, in quod Christus ingressus est, dicitur verum respectu legalis. Heb. 8. v. 2. Sed errat Smalcius: Nam quum κατ' ἐξοχὴν dicimus, vel Ciceronem Oratorem, vel Aristotelem Philosophum, non negamus alios Oratores, & Philosophos dici posse, neq; solum Ciceronem Oratorem, solum Aristotelem Philosophum asserimus; sed absolutè illi nomen Oratoris, huic Philosophi ob excellentiam tribuimus. Cùm igitur scriptura illum vnum Deum solum esse verum Deum affirmat, exclusis aliis omnibus Diis: profectò non κατ' ἐξοχὴν; sed omnino, quòd nullus alius sit, verus Deus, id affirmare credendum est. Neque Smalcij exempla ad propositum faciunt. Nam Euangelio tribuitur veritas, quia res ipsa continet; quorum lex solùm figu-

gna, vmbras, figuras continebat: quare lex veritatem ipsam rerum, quas significabat, non habebat, sicut nec tabernaculum legale continet veritatem illius tabernaculi cœlestis. At non de tali veritate hic agitur cum Deum verum dicimus: non enim veritatem hic signis, & figuris opponimus; sed quatenus ad ipsam essentiam spectat, consideramus.

3. Christus coli pro Deo non posset.

Addere possumus, & tertiam rationem, quod nisi Christus sit natura, & essentia Deus, diuino cultu affici nullo modo possit. Nam & scriptura diuinum cultum vni, & soli Deo, qui essentia Deus est, assignat: & solius diuinæ essentiæ respectu talis cultus Deo debetur; ita vt nulla cum Deo similitudo satis esse possit ad eum vsurpandum. Et quidem scriptura loca illustria sunt illa. Matth. 4. v. 10. Scriptum est. Dominum Deum tuum adorabis; & illi soli seruies; quam Dei legem ex Deut. 6. acceptam, Christus non sustulit, neq; mutauit, sed confirmauit aduersus Diabolum, diuinum sibi cultum tribui exposcentem. Vnus ergo ille Deus, qui natura, & essentia Deus est, solus est adorandus, illi soli seruiendum. Friuolum autem est, quod Socinus ait fol. 450. quo tempore illa lex Deuteronomi lata est, nondum Christum extitisse, nec diuina potestate, ob quam diuinus cultus ei debetur, fuisse donatum. Nam vt omittam, falsum esse, Christum eo tempore non extitisse, cùm ipse de se dicat, Antequam Abraham fieret, ego sum: Certè Iudæis multa de Christi venturi diuinitate in psalmis, & Prophetis proponebantur credenda. Quare aut Iudæi tenebantur credere duos Deos adorandos, contra expressam Deuteronomij legem; aut Christum venturum in illo vnico Deo, qui natura, & essentia Deus erat; & solus adorandus præcipiebatur, includebant. Et si enim Iudæi scirent illo tempore non venisse Messiam, parati tamen erant illi eum diuinum cultum, qui à Prophetis prædictus erat, postquam in mundo comparuisset tribuere neque in hoc quidq; legi Deuteronomij aduersum se facere existimabant. Quanquam cùm eam Domini legem Christus in lege noua repetiit, & confirmauit; eo ipso ostendit eandem vim post Christi aduentum habere, quam ante habuit.

Deo cultus ratione suæ essentiæ debetur.

Iudæi Christi diuinitatem credebant.

Addit Socinus, illa lege Deuteronomij falsos Deos excludi, non autem subordinatos, qualis est Christus. Eius enim honor totus, in vnicum illum Deum refertur; à quo Christus diuinam potestatem accepit; ita, vt cum Christus adoratur, non tam Christus, quàm Deus ipse Pater adoratur. Falsorum verò Deorum cultus in illum vnum Deum non refertur, quod Dij falsi non sint illi vni Deo subordinati, ideoq; à Diuino cultu excludantur. At non videt Socinus, in lege Deuteronomij idcirco alios Deos excludi;

cludi; quòd Deus verus vnus est. Ita enim dicitur. Audi Israël, Deus tuus, Deus vnus est. Ergo quicunq; sunt extra illum vnum Deum excluduntur, siue sint oppositi, siue subordinati, quia Deus Israelis, hoc est, qui ab Israële colendus est, vnus est. Deinde quicunq; est extra illũ vnũ Deum, est falsus Deus (si de Deo, qui coli debeat, loquamur) nulli enim nisi vni Deo diuinus cultus iure secundum scripturas deferri potest. Praterea & illud falsum est, Deorum subordinatorum cultum in Deum referri. Si enim Deus omnem diuinum cultum sibi reseruauit, & alteri communicari vetuit: quomodo is cultus in Deum refertur? Accedit, quòd vti Deus est super omnia; ita diuinus cultus est, colere Deum super omnia. Hic verò cultus nulli, nisi vni, & summo Deo, qui solus est super omnia conuenire potest, neq; citra ipsius iniuriam potest alteri deferri. Hoc enim esset, alterum agnoscere Deum super omnia, essetq; auferre Deo vero honorem debitum super omnia. Si enim alter prater ipsum sit super omnia, iam ipse non erit super omnia, quia non erit super illum alterum Deum, qui ponitur esse super omnia; imo neuter esset super omnia; quia neuter esset super alterum; & ex consequenti, neuter esset super omnia. Si verò quis colatur infra Deum super omnia, vt Ariani Christum coli volunt, iam non eodem honore, quo Deus coletur, sed inferiori. deinde neq; coletur vt Deus, cùm Deus sit quid summum, & super omnia, & quo maius cogitari non potest, quòd huic, qui supra se alium habet, conuenire non potest. Nec minus alter ille locus 1. Tim. 1. v. 17. urget Aduersarios. Vbi, Regi seculorum immortali, & invisibili, eo quòd solus ipse sit Deus, honor & gloria diuina deberi dicitur, non aliam sanè ob causam, nisi quòd solus ille diuinam essentiam habeat. Isaia quoq; Cap. 42. v. 10. ait Deus. Ego Dominus, seu Iehoua, hoc est, nomen meum gloriam meam alteri non dabo, nec laudem meam sculptilibus. Nam quemadmodum nulli alteri nomen Iehoua competit, prater vnum illum Deum, qui essentia Deus est, ita neq; gloria, & laus Deo Iehoua debita cum vllo alio communicari potest. Quare quod Socinus ait, fol. 320. solùm sculptilia hoc loco excludi, quorum honor in illum vnum Deum non redundat. Primum falsum est, scripturam ad sola sculptilia restringendam esse: nam Deus primum vniuersè pronunciat: gloriam meam alteri non dabo; tum in particulari adiungit, nec laudem meam sculptilibus; itu, vt nulli omnino diuinus honor cõmunicandus sit, non solùm si sit Deo oppositus; sed etiam si sit subiectus, & subordinatus. Deinde causam eius rei assignat, ob quam gloriam suam alteri non sit daturus. Ego, inquit, Iehoua, hoc est nomen meum, vt ostenderet, quòd quem-

Vnus Deus super omnia.

Soli Deo Iehoua cultus diuinus debetur.

Gloriam suam Deus alteri non concedit.

quemadmodum nomen Iehoua cum nullo altero est illi commune; ita neq; gloriam posse esse communem. Eo igitur modo, quo non est daturus, seu permissurus vnquam Deus, vt quis ab ipso diuersus sit, aut dicatur Iehoua: ita neque daturus, aut permissurus est suam gloriam alteri communicari.

Quod scriptura dicit, id etiam ratio in ijsdem scripturis fundata confirmat. Diuinus enim honor Deo debetur precisè propter diuinam eius essentiam, & naturam, quæ ex se tali honore dignissima est. Impossibile igitur est aliquem diuino honore dignum esse, qui diuinam essentiam non habeat. Quilibet enim honor, in aliqua eius, qui honoratur dignitate, & perfectione fundatur: cùm nihil aliud sit honor, quàm rectum iudicium de alicuius dignitate, seu eius dignitatis recognitio, æstimatio, veneratio. Diuinus itaq; honor fundatur in essentia diuina dignitate, quæ cùm sit infinita, infinitum quoq; honorem promeretur. Aliarum porro rerum honor fundatur in aliis perfectionibus creatis; quæ vti à perfectione diuina essentiæ sine fine distant; ita & honorem sine fine minorem merentur. Ex quo consequitur, non posse res creatas, nec eadem honoris specie, nec eodem honoris gradu, quo Deus, coli atque affici; cùm tanto interuallo res creatæ à Deo distent. Quapropter explodendus prorsus Socinus est, qui Christo diuinam essentiam negat, & tamen honorem diuinum concedit, eundem, inquam, specie cum diuino, licet, non eundem, quo ad gradum. Nam quemadmodum non est eadem specie Dei, ac creaturarum perfectio, ac dignitas; ita neq; est idem specie honor: Ex quo sequitur, maiori Deum honore coli, quàm creaturam, non solùm quoad gradum, sed etiam quoad speciem honoris.

Iam cùm dicit Socinus, Deum cum Christo suam diuinam potestatem communicasse; ergo & honorem. Primum nego: si Christus non sit essentia Deus; ei diuinam potestatem eo modo, quo in Deo est, communicari esse. Nam potestas in Deo non est accidens; sed ipsa Dei essentia, & idem quod ipse Deus. Si igitur talis potestas Christo esset communicata, ipsa quoq; essentia diuina esset communicata, quod Socinus non admittit. Deinde potestas in Deo est summa, & independens; qualem potestatem negant Aduersarij Christo communicatam. Quod si contendat potestatem non qualis in Deo est, sed aliquam eius similitudinem Christo communicatam esse, eiusmodi potestas nullo modo diuinum cultum meretur; tum quia ab ea potestate, quæ in Deo est infinitè distat; tum quia diuina potestas aliis quoq; rebus, nempe hominibus, & Angelis communica-

Ratione idem probatur. Deo cultus debetur propter diuinã essentiam.

Non est idẽ specie Dei honor & creaturæ.

Diuina potestas qualis Christo cõmunicatur.

Potestas creata diuinum cultum non meretur.

tur: qui tamen propterea diuino cultu afficiendi non sunt. Omnium sanè Iudicum potestas à Deo est, teste Paulo. Rom. 14. v. 1. Angeli quoq; cum diuinitus sibi data potestate mittuntur ad homines Apostoli, & alij Sancti viri à Deo potestatem acceperunt, quæ ipso Christo teste multo maiora, & admirabiliora opera, quàm Christus ipse, patrarunt. Quis tamen hos diuino cultu afficiet, & non potius Deum ob collatam illis potestatem colet, & venerabitur, cùm satis constet, illos non ex se, sed ex Deo hanc potestatem habere. Certè, si id semel admittatur, ipsos Gentiles numero, & multitudine Deorum superabimus. Aiunt, maiorem Christo quàm cæteris potestatem datam, eamq; non communem, sed solius Dei propriam. Quasi verò, si Christus maiori potestate præditus sit, omni honore dignus habeatur: cæteri verò, qui minorem potestatem communicatam habent, nullo. Imò proportio omni iure seruanda est, maiorq; illi honor deferendus, qui à maiorem dignitatem, & potestatem consecutus est, minor ei, qui minori potestate, & dignitate excellit, non verò nullus, quippe qui nonnullam; sed aliquam habet dignitatem, & potestatem. Cùm verò dicitur, Christo homini potestatem solius Dei propriam tributam, iam paulò antè id expendimus, solumq; id eo sensu verum est, quia solius Dei proprium est supra naturam facere, cùm scriptum sit. Qui facit mirabilia magna solus. Verùm hanc potestatem mirabilia supra naturam faciendi, neq; Christo, homini concessam esse eo modo, quo in Deo est; neq; aliis denegatam, quos Christus maiora se facturos miracula prædixit, satis constat. Quos tamen omnes eo diuino cultu dignari nefas sit: pari quoq; ratione neq; Christo diuinus honor ea propter tribuendus esset; aut si Christo tribuitur, cur non & aliis? Christo quidem maior, propter maiorem eius potestatem: aliis verò minor propter minorem potestatem; vtrisq; tamen idem specie honor, nempè diuinus propter diuinam potestatem tribueretur.

Proportio in cultu seruanda.

Ariani propter Dei mãdatum, diuinum Christo cultum concedunt. Sed male.

Socinus ait, Christo propter Dei mandatum, & imperium diuinus honor omnino conferendus est. Donauit enim illi Deus nomen, quod est super omne nomen, vt in nomine eius omne genu flectatur.

Aio ego. Si potestas Christo communicata diuinum cultum non meretur: neq; Deus eum mandare vllo modo potuit: cùm alienum planè sit, non à diuina solùm iustitia, sed etiam ab omni prorsus ratione, ei cultum deferre, qui illo planè non sit dignus, & præcipere vt is, pro Deo colatur, qui verè Deus non sit, & diuinum in se habeat nihil. Quod si dicat *Socinus*, eam potestatem mereri id, vt eius respectu Christus diuino hono-

Christus ex se dignus est diuino cultu.

re afficiatur, concedat igitur oportet non propter Dei mandatum, sed propter propriam suam dignitatẽ Christum diuinum honorem mereri. At si hoc ita est; pari ratione dicendum esset, mereri diuinum honorem, omnes illos quicunq; diuina potestate sunt præditi, maiorem quidem, aut minorem, prout maiorem, vel minorem potestatem acceperunt.

2. Ad hæc propter potestatem à Deo dependentem, nemo pro Deo coli debet. Potestas enim dependens est Ministri, non Domini. Cùm ergo omnis ea potestas Christo homini collata ad ea quæ supra naturam sunt efficienda, sit à Deo dependens; sequitur, eius respectu Christum pro Deo coli non posse. Ea verò dependentia Christi hominis à Deo etiam in præcipuis illis actionibus ad salutem nostram spectantibus cernitur, nempe in remissione peccatorum, & vita æterna; quorum vtrumq; Dei solius virtute per Christum hominibus conferri non dubium est. Quanquam eadem Christi opera quatenus quidem per humanam eius naturam fiant, sunt à Deo dependentia; quatenus verò diuina Christi potestate præstantur, fiunt summa Christi potestate.

3. Deo cultus solius essentiæ ratione debetur. Deinde negari non potest, quin cultus ille diuinus sit, qui Deo propter eius essentiam debetur: quare omnis alius cultus diuinus non erit; qui non ratione diuinæ essentiæ tribuitur: neque enim duos diuinos cultus fingere possumus; vnum ratione essentiæ Deo debitum, alterum ratione cuiuspiam alterius perfectionis; cùm satis constet, in Deo nullam perfectionem esse, quæ non sit eius essentia: accidentia enim in Deo locum non habent, ac proinde nullum alium esse diuinum cultum, nisi qui Deo ratione eius essentiæ debetur. Cùm igitur Christo Ariani diuinam essentiam denegant, omnem etiam diuinum cultum Christo auferant, necesse est. Denig; cum aiunt, diuino mandato Christum esse colendum: peto an hoc ita intelligant, vt præter Dei mandatum nulla sit in Christo dignitas, quæ diuinum cultum mereatur. Si enim id ita est, mandatum ipsum Christum faciet Deum, & nihil in Christo erit cultu diuino dignum, nisi Dei mandatum: Dei ergo mandatum, non Christus coletur. Quod si concedat in Christo diuinitatem adoratione dignam, ante omne Dei mandatum; iam ergo non tam propter Dei mandatum, quàm propter propriam dignitatem Christus erit adorandus. Hæc porro dignitas nulla esse potest præter essentiam diuinam, vt ex dictis satis est manifestum. Ex his satis opinor constat, quàm absurdè Ariani diuinitatem Christi non in essentia diuina, sed in potestatis, & honoris diuini participatione collocant. Quanquam si quis penitus rem introspiciat, aduertet Arianos nomine tantùm, non re Christum Deum credere.

4. Mandatum Dei non facit Christũ Deum.

Christus Arianis Deus nomine tenus.

Generalis Dei vicarius

re. Rē enim ipsa, nihil illi tribuunt, nisi potestatem, quæ Dei nomine nobis præsidet. Ad hæc potestas non Deum facit, sed Generalem Dei vicarium, Dei nomine, & potestate gubernantem omnia. Quare si propriè loqui velimus, Christus Arianis erit non Deus; sed Vice Deus, vel Generalis Dei Vicarius; quum hoc sit proprium Generalis Vicarij potestate à Domino accepta omnia gubernare. Quemadmodum autem Generalis Regis Vicarius non est Rex, sed Regis nomine gubernator; ita & Christus, si nil aliud nisi Vicarius Generalis Dei est, Deus non esset, sed Gubernator Generalis. Ita isti homines suis figmentis totam Christi diuinitatem euertunt.

Christum toto vitæ suæ tempore non Semideum, Semidominumq; sed plenè Deum, ac Dominum fuisse.

CAPVT. IX.

ARIANI Christum toto vitæ suæ tempore Semideum, Semidominumq; faciunt; quòd diuinam potestatem, non nisi in Resurrectione plenè, ac integrè consecutus sit. Quod primum ex dictis in capite præcedenti satis refellitur. Diuina enim Maiestas sola Dei essentia continetur: quæ vti indiuidua est, ita fieri non potest, vt quis Deus dicatur, qui integrè non sit Deus, multo minus, vt vel Semideus, vel imperfectus Deus dicatur. Verùm Ariani, quia contra omnes scripturas, & rationem diuinitatem Christi, non in essentia, sed in potestatis diuinæ participatione collocant; idcirco eandem diuiduam faciunt. Quanquam & in eo turpiter errant. Nam etsi potestatem diuinam in Christo, partibilem daremus, tamen ex scripturis constat, nunquam Christo aliquam diuinæ potestatis partem defuisse; sed plenè semper, ac integrè Deum, ac Dominum fuisse. Nam si potestas, & dominium Christi fuit toto vitæ eius tempore diminutum, & imperfectum; fuit igitur aliquid, quod Christi potestatem excedebat, quodq; etiamsi vellet facere, non poterat. quo quid absurdius dici, aut cogitari ab homine christiano potest? Quid enim, obsecro, eiusmodi est, quod Christus facere non poterat? Nam si de rebus creatis loquamur, in eas omnes, & singulas Christus habuit amplissimam potestatem, vt eis vti posset ad libitum, siue ad miraculum, siue ad quemuis alium vsum. Hinc ventis, & mari tanquam Deus imperauit; in porcos intrandi potestatem Demonibus fecit, vt eos mergerent in mari, ac perderent.

Nihil est quod Christi potestatem excederet.

Potestas Christi amplissima.

In res ōnes.

derent. Asinam, & pullum solui iussit, & adduci non interrogato vtriusq; Domino, vtendo summa illa sua potestate, quam in omnes res creatas, & omnium bona, & facultates habebat; neq; aliquid eiusmodi dari potest, cuius plenam potestatem non haberet; quoq; ad arbitrium vti, quo vellet modo non posset. Nam etsi non omnibus rebus de facto vsus sit, tamen quam potestatem in aliquas res exercuit, eandem in alias quoq; exercere potuit, quod par sit, eademq; cæterarum ratio. Quod ad homines attinet, summam in eos potestatem habuisse, tum quo ad corpora, tum quoad animas, non dubium est. Ita enim de seipso fatetur. Ioan. 17. v. 2. Dedisti ei potestatem omnis carnis. & Ioan. 5. disertis verbis ait, se parem cum Patre habere potestatem in homines, tum quoad corpora vitam eis tribuendi, tum quoad animas, iudicandi, condemnandi, saluandi. Sicut (inquit) Pater suscitat mortuos, & viuificat; sic & Filius, quos vult, viuificat. neq; enim Pater iudicat quenquam, sed omne iudicium dedit Filio: vt omnes honorificent Filium, sicut honorificant, & Patrem. Et v. 26. Sicut Pater habet vitam in semetipso, sic dedit & Filio habere vitam in semetipso. Quæ verò maior potestas in homines fingi potest, quàm quæ & corpora, & animas complectatur, maximè si eo modo, & perfectione quis illam habeat, quo ipse Deus habet. In Dæmones quoq; potestatem suam exercuisse, satis ex Euangelio constat: neq; enim solùm imperio eius è corporibus pellebantur; sed etiam ita illius summam potestatem reformidabant, vt ne porcos quidem attingere auderent, nisi impetrata à Christo facultate, & illud præcipuè supplicarent, ne ipsos in abyssum mitteret, atque detruderet. Angelis denig; præfuisse Christum, vt Dominum seruis, ac ministris, luce clarius est. Si enim fuit Dominus hominum, Angeli autem omnes administratorij spiritus sunt in ministerium missi propter eos, qui hæreditatem capiunt salutis; Quis dubitet Angelos quoq; ipsius dominio fuisse subiectos, vt ex eius nutu, & voluntate in procuranda hominum salute penderent? Neq; verò dubium est, quin vnico nutu, si voluisset, euocare, quot vellet, Angelos potuisset, illisq;, quod cuperet, ministerium præscribere. Nam quod Matth. 25. v. 53. ait. An putas, quia non possum rogare Patrem meum, & exhibebit mihi modò plusquam duodecim legiones Angelorum? Non eo sensu id dixit, quasi sua potestate euocare illos de cœlo non posset; sed quod in iis, & quæ ipse præstare poterat, Patri semper deferebat. Si enim nihil erat in cœlo, quod illi poscenti Pater denegaret, quomodo potestatem in Angelos denegaret? Ea enim ipsi tanquam Filio Dei conueniebat. Qui enim Patris

In homine

In Dæmones.

In Angelos.

Christus Patri aliorū solutus.

Angeli ministrabant Christo vt Domino.

ministri sunt, eos & Filij ministros esse oportet. Quocirca cum Christo in deserto Angeli accedentes ministrarunt: non ea ratione ministrasse creditum est, vti cæteris hominibus iussu Dei ministrant, veluti curatores ipsorum à Deo constituti: neq; enim tali cura ad suam salutem Christus vllo modo eguit, qui author omnino salutis fuit, & in nullo deficere potuit; sed ita illi ministrarunt, vt suo Principi, ac Domino, quem principatum Christus habuit, tum vt Dei Filius. Si enim Filius, certè, & hæres omnium bonorum Patris, vti loquitur S. Paulus Rom. 8. tum vt princeps salutis hominum, cuius salutis Angeli, tanquam administratorij spiritus sunt Christo à Deo traditi. Et sanè sicut Famuli Regis aliter seruiunt Filio Regis, aliter aliis Regiis subditis: Nam his propter Regis mandatum famulatum exhibent, non propter ipsorum dignitatem, ac potestatem; Filio autem Regis, non solùm ob Regis mandatum; sed præcipuè propter ipsam Filij dignitatem: Ita & Angeli Christo, non vt subdito, aut suæ curæ commisso; sed vt Principi, ac Domino famulabantur. Maximè cum ab ipsa Christi in hunc mundum introductione, hoc est, à prima Christi in terris origine, à Deo mandatum acceperint, vt eum adorarent. Heb. 1. v. 6. Ex his igitur perspicuum est, nullam illi potestatis partem defuisse, toto vitæ ipsius tempore; & ex consequenti plenum dominium habuisse, cùm Dominium Christi, ex sententia Aduersariorum potestate contineatur. Id ipsum sacræ literæ confirmant, cùm omnem potestatem Christo tribuunt, & tantam, quantam ipse Pater habet. Ioan. 16. v. 15. Omnia quæcunq; habet, Pater mea sunt. Ioan. 17. v. 10. Mea omnia tua sunt, & tua mea sunt. Et suprà v. 2. Sicut dedisti ei potestatem omnis carnis. Ioan. 5. Quæcunq; pater facit, hæc & Filius similiter facit. Matth. 11. v. 22. Omnia mihi tradita sunt à Patre meo. Quamuis enim eas sententias Christus ad res particulares, de quibus tum agebat, applicuerit, minimè tamen eas restrinxisse ad aliquod tantum genus rerum putandus est; sed ex vniuersali sua potestate, quam in omnia habebat, particulares eiusdem potestatis effectus asseruit. Non fuit ergo vnquam Christi potestas imperfecta, nec dominium.

Christus æqualis Deo

Iam verò quomodo audent Ariani Christum tota vita sua Semideum, Semidominumq; asserere; cùm scriptura manifestè dicat, Christum tum fuisse æqualem Patri: neq; enim æqualis Patri esse posset, nisi plenè Deus, ac Dominus esset. Duo sunt præcipua de hac re testimonia; vnum est, ad Phil. 2. Cùm in forma Dei esset, non rapinam arbitratus est, esse se æqualem Deo. Satis enim constat, ante mortem Christum hanc æqualitatem

litatem habuisse: ita vt cum persuasissimum haberet, hanc suam cum Deo æqualitatem se amittere non posse, semetipsum exinaniuerit, & humiliauerit vsque ad mortem. Quanta verò fuerit hæc æqualitas docet illis verbis: Cùm in forma Dei esset. Talem enim formam Dei habuit, qua esset æqualis Deo. Non igitur Semideus fuit, qui fuit æqualis Deo. Nam Semideus est minor Deo, & aliqua tantum parte Deus. Is autem, qui est æqualis Deo, tantus est, quantus ipse Deus. Neq; potest torqueri hic locus, vt Paulus contrarium voluerit affirmare: nempe Christum non esse arbitratum, facere hanc rapinam, vt esset æqualis Deo. Nam hoc est permutare, & peruertere verba Pauli. Non enim Paulus dicit, non arbitratus est facere rapinam. sed non est arbitratus rapinam esse, illam suam cum Deo aqualitatem, quam ex forma Dei habebat. Idq; pulchrè conuenit, tam cum præcedentibus, quàm cum consequentibus verbis. Nam quia iam dixerat, Christum in forma Dei fuisse, non poterat negare Christo æqualitatem, sed tribuere. forma enim Dei non tollit æqualitatem, sed tribuit. Cùm verò subiungit. Sed semetipsum exinaniuit, eo ipso indicat, ante exinanitionem fuisse, propter illam formam Dei, & æqualitatem cum Deo plenam diuinis perfectionibus. Rectè verò illa Aduersatiua particula. (Sed) vsurpatur à Paulo; Sensus enim est: Non rapinam arbitratus est, esse suam cum Deo æqualitatem, ac proinde non timuit ne humiliando se, illam in periculum aliquo modo adduceret: vti, qui rapina aliquid consequuntur, timere solent ne perdant, quia nullo iure possident, & ne minimo se periculo exponere audent. Atqui Christus nihil tale timuit, sed semetipsum exinaniuit. Denique ipsa antitheſis Pauli sensum eius demonstrat: opponit enim formam Dei formæ serui, & æqualitatem cum Deo, similitudini hominum. hoc est, cùm esset in forma Dei formam serui accepit, cùm esset æqualis Deo, factus est similis hominibus: ita, vt duplici ratione ostendat Christum seipsum exinaniuisse: primùm ratione formæ Dei, serui formam accipiendo, deinde ratione æqualitatis cum Deo, in similitudinem hominum factus.

Non igitur semideus.

Defenditur locus ad Philip. de Christi cum Deo æqualitate.

Christum æqualem Deo semper fuisse, ex capite quinto Ioannis demonstratur.

CAPVT X.

Alterum

ALTERVM *testimonium est, Ioan. 5. v. 18. Propterea ergo magis quærebant eum Iudæi interficere; quia non solùm soluerat sabbatum; sed & Patrem suum dicebat Deum, æqualem se faciens Deo.* Teste igitur D. Ioanne. Christus Patrem suum vocabat Deum non quomodocunq; ; sed ita vt illi esset æqualis. Neque verò censendus est, referre opinionem Iudæorum (non enim opinionis Iudæorum vllam mentionem facit) sed facta, & dicta Christi commemorat, quæ causa fuerant Iudæis, vt illum interficere vellent, quòd & solueret Sabbatum, curando infirmos in Sabbato, & Patrem suum diceret Deum, eo ipso faciens se æqualem Deo. Et quamuis eam causam ex Iudæorum opinione referre voluisset; si tamen falsam, & minimè probandam putaret, id aliquo saltem verbo innuisset, ne vera esse crederetur. talis enim cautela in similibus, & quidem minoris momenti rebus adhiberi ab eodem aliàs consueuit. Ioan. 2. v. 21. Ioan. 21. v. 23. Nam quod aiunt, quemadmodum non soluit Sabbatum nisi ex opinione Iudæorum: ita non faciebat se æqualem Deo, nisi ex eorundem opinione. Primò dico, Christum reuera soluisse sabbatum, habita ratione antiquarum traditionum Iudaicarum, qui nullum opus, ne curationem quidem infirmi, censebant licitam die Sabbati: ideoq; Christus in sua responsione non negat, se soluere Sabbatum, sed affirmat iure se illud soluere; ex eo quod Pater eadem opera in die Sabbati operetur. hoc enim sibi volunt illa verba: Pater meus vsque modò operatur, & ego operor. licet reuera nec ipse, nec Pater solueret Sabbatum, vt erat à Deo institutum: Neq; enim talia opera Deus die Sabbati fieri prohibuit. Deinde etsi illud concederemus de die Sabbati: alia tamen est posteriorum verborum ratio. Nam Diuus Ioannes non solùm ait, Christum se fecisse æqualem Deo; sed etiam simul ostendit causam, ex qua id profectum est, nempè quod Patrem suum diceret Deum, quod sicut verissimum fuit, ita & id, quod ex eo sequebatur, nempe æqualitas illa cum Deo. Qui enim Patrem suum proprium (ἴδιον enim, id est, proprium, habetur in Græco) dicit Deum, proculdubio se eiusdem cum Deo naturæ, ac proinde Deo æqualem asserit. Neq; enim Pater proprius dicitur, nisi is, à quo quis naturaliter genitus est, ac ex consequenti, eiusdem est cum eo naturæ.*

Num ex Iudeorum sententia loquatur D. Ioan.

Christus quomodo sabbatum soluerit.

Socinus, fol. 235. & Statorius fol. 411. & 180. in ea sunt sententia, vt censeant D. Ioannem ex mente sua asseruisse, Christum se fecisse æqualem Deo. Verum negant hanc æqualitatem fuisse omnimodam. nam licet in eo fuerit Christus æqualis Deo, quòd eadem opera, quæ Deus faceret, in eo tamen fuit inæqualis, quòd Christus nihil ex se poterat, nisi dono,

dono, & potestate Patris: quod aiunt disertis verbis Christum in sua responsione asserere. Non potest, inquit, Filius a se facere quidquam, nisi quod viderit Patrem facientem, quibus verbis omnimoda dependentia à Patre designatur.

At quantum hac in re hallucinentur hinc patet. Primò, quia inter se pugnantia loquuntur. Nam cùm dicunt, Christum æqualem Patri, nolunt illum quidquam nisi iussu, & voluntate Patris posse. Sic enim famulus diceretur æqualis Domino, cùm omnia iussu, & voluntate Domini sui perficit. Quamuis enim eadem opera facit, quæ ipse Dominus facit: quia tamen non facit illa, nisi dependenter à Domino, idcirco non est absolutè æqualis Domino. Non enim tam efficientia, quam independentia in efficiendo Dominum ostendit. Deinde malè colligunt ex Christi verbis hanc æqualitatem cum inæqualitate. Tota enim vis responsionis Christi in eo est posita, vt ostendat se iure operari in die Sabbati, eo argumento, quod Pater operetur in die Sabbati, idcirco se quoq; operari posse. Hæc namq; illatio continetur illis verbis v. 17. Pater meus vsq; modò operatur, & ego operor. Dicit autem Patrem operari in die Sabbati vsque modo, id est, semper à principio mundi vsque ad præsentem diem, quia conseruat, & gubernat res omnes, ab initio mundi vsque modò, etiam diebus Sabbathi. Ita enim particula (vsque modò) indicat non vnum diem Sabbati, sed omnes ab origine mundi. Quomodo autem sequatur, si Pater operatur in die Sabbati, idem quoq; Christum facere posse: exponit, v. 19. & sequentibus; quia nimirum vna est vtriusq; & communis virtus, & operatio. Neq; enim quidquam Filius facere potest, nisi quod simul faciat Pater; neque pater quidquam facit, nisi quod similiter faciat Filius, quia igitur ambo sunt conuenientes in operando; Idcirco si Pater operatur, eo ipso quoq; Filium operari idem iure posse, imo & necesse est. Ex quo sequitur perfecta cum Patre æqualitas. Verùm hoc magis patebit, si ipsa Christi verba expendamus. Ait igitur: non potest Filius à se facere quidquam, *nisi quod viderit Patrem facientem. Vbi sanè non ait Christus: nisi quod viderit Patrem, volentem, aut iubentem, aut ordinantem, sed facientem. Neq; etiam dicit: nisi quod viderit Patrem ante fecisse, sed facientem: ita vt sensum verborum Christi hunc esse oporteat. Non potest Filius facere quidquam a seipso, seu sine Patre, nisi Patrem videat secum simul operantem, & facientem, ita vt opera Christi sint simul opera Patris & non minus a Christo, quam ab ipso Patre procedant. Non est autem dubium loqui Christum de operibus suis diuinis,*

Aequalitatem suam cum Patre probat Christus ex iisdem vtriusque operibus.

Quomodo Filius non posset facere quidquam a seipso.

non humanis: tum quia de iis operibus in Sabbato faciendis versabatur quæstio: tum quia de humanis Christi operibus non est verum Christum ea facere non posse, nisi viderit Patrem facientem, potuit enim ambulare, comedere, loqui, & si Patrem non videret ambulantem, comedentem, loquentem, opera igitur Christi diuina sunt, illa quæ videt Patrem facientem, suntq; illi cum Patre communia; & quidem ita, vt nullum tale opus præstare potuerit Christus, quod non viderit Patrem simul operantem. Falsa igitur est expositio, quam Statorius cum Socino adferunt Filium nihil posse nisi potestate, & iussu Patris facere. Non enim dixit: Nisi viderit Patrem iubentem, aut potestatem faciendi tribuentem; sed facientem. aliud verò est facere, quàm iubere, aut potestatem dare. id; etiam ex sequentibus verbis patet. Quæcunq; ille fecerit, &c. Quod non nisi de actuali efficientia accipi potest. Eadem verò efficientia his verbis exprimitur, quæ immediatè antè fuerat nominata.

Hinc igitur consequitur, stante eo Verborum Christi sensu, nihil his verbis derogari æqualitati Christi cum Patre. Tria enim vrgent in his verbis Aduersarij. Primum, illud verbum. (Non potest.) Deinde & illud aliud (A se.) Postremò (nisi viderit.) Et quidem prius illud non designat potentiæ aliquem defectum, quasi non habeat filius tantam virtutem ad agendum, quanta opus est; sed rei impossibilitatem, sicut cùm dicitur: Deum negare seipsum non posse; quia id est impossibile. Propterea ergo Filius non potest facere quidquam sine Patre: quia vna & eadem est vtriusq; operatio, vna virtus, vna manus, vna potentia. Qui autem vna manu, & vna virtute agunt, necesse est, vt vno agente, alius quoq; agat, & alterum sine altero agere est impossibile. A se verò dicitur nil facere Filius, non quia nisi ab alio iussus non agat; sed quia sine alio, hoc est sine Patre non agat, quia quidquid agit, illud idem Patrem agere necesse est. Illud enim (A se) dicitur respectu eius, quod subiungitur, nisi viderit Patrem facientem. Tunc enim ageret Christus à se, quando non videret Patrem facientem, at quia nil facit nisi videat Patrem facientem, idcirco à se nil facit. Opponunturq; sibi hæc duo, A se facere, & cooperante Patre facere. Quanquam non nego illud (A se,) non tantùm denotare sine Patre non agere, sed etiam ita cum Patre agere, vt Pater sit quodammodo primus author actionis. A Patre enim Filius, tum essentiam, tum omnem agendi vim accepit vnâ cum essentia. Et quamuis agendi vis, cum dono tribuitur, faciat accipientem minorem, quia dependentem: tamen, cùm datur vnâ cum natura, nullam affert inæqualitatem; talis

Non potest.

A se facere.

talis enim vis agendi ipsi naturæ debetur. Iam quod dicitur, nisi viderit Patrem facientem: non eo sensu accipiendum est, vt Filius consideret Patrem, veluti exemplar quoddam ad imitandum propositum, sicut discipulus opera Magistri habet pro exemplari, & similitudine, quam imitando exprimat; id enim si ita esset, nullum opus diuinum facere potuisset Christus, nisi prius Pater illud vel simile opus antè fecisset, illudq; Filio spectandum exhibuisset. At vbi obsecro Filius ante vidit Patrem cæcos illuminantem, mortuos suscitantem, & alia id genus opera miraculosa edentem? Maximè cùm in alio loco scriptum legamus: ea quæ Christus fecit miracula neminem ante ipsum fecisse. Ioan. 15. v. 24. Certè si Sancti viri poterant edere miracula non conspectis vllis antè similibus miraculis: quî possibile est, Christum solum nullum miraculum patrare potuisse, nisi prius videret talis miraculi exemplar à Patre editum? Quanquam ipsa Christi verba eam expositionem satis redarguunt. Non enim dixit, nisi quod viderit Patrem antè fecisse; sed quod viderit facientem. Sensus igitur est: Nihil potest facere Filius, nisi quod viderit Patrem vnâ secum facientem. Hoc autem nullam inter Filium, & Patrem inæqualitatem ostendit, cùm id non ex defectu, sed ex vnitate virtutis, atque potentiæ oriatur. Patet igitur nihil ex ea tota Christi sententia colligi posse, quod aliquam eius cum Patre inæqualitatem ostendat. Iam ad alteram veniamus.

Nisi viderit Patrem facientem.

Non satis erat Christo dixisse. Nihil Filium facere sine Patre posse, nisi etiam adiungeret. Quæcunque ille fecerit, hæc & Filius similiter facit. Nullum igitur opus diuinum Pater facit, quod non faciat similiter, id est, eodem prorsus modo, perfectione, potestate Filius vtpote Patri per omnia æqualis. Neq; enim sensus est, Patrem prius opera sua diuina facere, & postea filium illis similia efficere, vt paulo ante probauimus: sed quod eadem opera, quæ facit Pater, Filius quoq; vnâ cum Patre faciat. Nam quemadmodum ante dixerat, Patrem cum Filio omnia eius, opera facere, ita nunc dicit, Filium cum Patre omnia opera Patris facere, idq; simili ratione, quâ Pater. Non dixit similia, sed, hæc similiter, quia illa ipsa opera Patris. similiter eadem perfectione, & modo, quo Pater facit. Nam quod Statorius exponit Filium facere hæc eadem opera, non quidem hæc numero, sed hæc genere, seu huius generis, id dici non potest; tum quia est alienum à mente Christi, qui de iisdem numero operibus loquitur, vti iam demonstratum est; & sicut antè dixerat illa numero opera, quæ ipse faciebat, Patrem quoq; facere; ita è conuerso Patris opera, illa ea-

Filius similiter facit.

illa eadem numero Filium quoq; facere simili modo quo Pater: tum quia alio qui vera esse Christi verba non possent. Multa enim opera diuina facit Pater, quibus similia non faceret Filius. Nam vsque modo creat animas singulorum hominum neque Filius tamen alias ipsis similes creat.

Quod si velimus expositionem Aduersariorum admittere, & ea Christi verba. Quecunq; ille fecerit, hæc & Filius similiter facit. Non vniuersè de omnibus operibus Patris diuinis; sed solùm de iis, quæ per Christum à Patre fiebant, intelligere, tum sensus erit. Quæcunq; diuina opera Pater per Christum fecerit, ea ipse Christus similiter, seu æquali potestate vna cum Patre facit, ita vt de iisdem numero operibus, omnino intelligatur. Neque enim illa mirabilia opera, quæ fecit Christus, prius vidit Patrem facientem, tum ad eius similitudinem alia fecit, vt antè dictum est. Vbi enim vidit Patrem mortuos suscitantem, cæcos illuminantem, vt ad id deinde exemplar, & ipse mortuos suscitaret, aut cæcos illuminaret? Sed illa ipsa opera, quæ Pater in ipso faciebat, ipse quoq; pari potestate eadem efficiebat. Id enim sibi vult vox illa: Similiter. quam etiam Christus explicat infra. v. 21. Sicut Pater suscitat mortuos, & viuificat, ita & Filius, quos vult viuificat & v. 26. Sicut Pater habet vitam in semetipso, ita dedit & Filio habere vitam in semetipso. Ideo igitur similiter Filius facit, quia pari cum Patre potestate, & dominio. Ad summam enim potestatem duo requiruntur, facere propria voluntate, & propria virtute non dependendo ab alterius voluntate, & virtute. Filius igitur vtrumq; habet: Nam sicut Pater quos vult viuificat, non dependendo ab alterius voluntate, ita & Filius. Et sicut Pater habet vitam in semetipso, hoc est plenam potestatem viuificandi, absq; dependentia ab vllo, ita & Filius. Hoc enim est habere vitam in semetipso, non dependenter ab altero illam habere; sed propria, & independenti potestate. Et quia Filius pari cum Patre potestate est præditus, ideo & parem honorem cum Patre sibi vendicat. Quod indicant illa verba v. 23. vt omnes honorificent filium, sicut honorificant & Patrem. Nam quod additur. Qui non honorificat Filium, non honorificat Patrem, qui misit illum, non eo sensu dicitur, ac si Filius solum propter respectum ad Patrem & tanquam legatus ab ipso missus honorandus sit instar aliorum Prophetarum. satis enim tam declarauerat parem in vtroq; potestatem esse causam paris honoris. Et de nullo Propheta dici potest deberi illi honorem sicut Deo, etsi à Deo missus sit. De Christo autem dicitur honorificandum esse sicut Patrem. Missio igitur commemoratur, vt missionis Filij

Filij Maiestas indicetur, propter quam diuinus illi honor debetur. Missio verò eius est ipsius Incarnatio, & Filium Dei hominem fieri, est mitti in mundum. Quia igitur Pater misit Filium suum in mundum sibi in potestate, & essentia æqualem, ideo qui non honorificat Filium non honorificat, & Patrem, qui eo fine illum misit in mundum, vt ab omnibus honoretur, vt Deus verus, & Dei veri Filius. Neque etiam verum est, quod Statorius cum Socino, ait diuinum honorem Christo deberi; sed non in eodem gradu, quo Patri. Nam, vt supra dictum, diuinus honor Deo, propter diuinam eius essentiam debetur, qua Christus si careat, honore diuino affici non potest: si habeat, integrum diuinum honorem habebit.

Iam respondendum est ad id, quod aiunt, in hoc esse Filium æqualem Patri, quod quemadmodum Pater operatur, ita & ipse, inæqualem autem esse, primò quia non potest a se facere quidquam: absurdum vero est Deum a se non posse facere quidquam. 2. Quia nil potest, nisi quod viderit Patrem, facientem, hoc est, nisi quod faciendi potestatem, & iussum à Patre habuerit. Idem verò est, Filium videre Patrem facientem, & Filio a Patre demonstrari opera: hoc verò aliud est, quàm operandi potestatem, & iussum Filium a Patre habere; quod enim illi demonstratum fuerit, hoc facit. Tertio. Addit Statorius. Filius omnem faciendi potestatem habet, & gratia, & dono Patris, quia enim Pater diligit Filium, ideo demonstrat ei opera, quæ facit.

Cæterum hæc nihil vrgent. Nam si ad eum modum: quo Pater operatur. hoc est, summa potestate, & independentia Filius quoq; operetur, nihil in eo ad omnimodam cum Deo æqualitatem desideratur: quid enim plus de Deo dici potest quam quòd summam & independentem potestatem habeat? Illa verò tria non afferunt vllam inæqualitatem. nam ideo Filius dicitur non posse a se quidquam facere, quod sine Patre nil faciat & videt semper Patrem vnà secum operantem: propter vnitatem voluntatis, & virtutis. Filium verò videre Patrem facientem, est scire Patrem vnà secum facere omnia: Et Patrem demonstrare Filio opera sua est. Patrem re ipsa exhibere Filio suo opera, vnà cum ipso operando. Deinde cùm dicitur. Pater diligit Filium, & demonstrat ei, quæ facit: illi qui hæc verba de Christo quà Deus est, exponunt, dilectionem signum esse, non causam demonstrationis interpretantur. At alij probabilius de Christo Deo exponunt, vt per humanitatem tanquam per coniunctum organum operabatur. Tunc ergo verborum Christi hic sensus erit, vt Filius nullum diuinum opus per humanam suam naturam faciat, nisi cuius faciendi

Quomodo Pater demonstrat Filio opera sua.

Probabilis Christi verborum explicatio.

ciendi Patrem authorem habet, eumq; videat secum vna facientem. Quæcunq; enim opera diuina Pater per humanam eius naturam facit; ipse quoq; Filius similiter, hoc est, pari cum Patre diuina potestate facit. Illa enim opera, quæ per humanam naturam faciebat, diuina virtute, quæ illi cum Patre communis erat, præstabat; atque idcirco similiter, hoc est, pari cum Patre potestate faciebat. Et quia pater vnicè diligit Filium, ea dilectio causa est, vt illi demonstret omnia, quæ facit. Ab initio enim suæ conceptionis Christus homo vidit Deum, & ex consequenti, vidit omnia ea Patrem facientem, quæ in illo diuina virtute fiebant. Patet igitur non idcirco solùm Filium dici æqualem Patri, quòd eadem, quæ Pater, opera faceret; sed præcipuè quòd similiter, hoc est, æquali cum Patre potestate ea faceret: vt ex eo intelligamus absolutè Filium esse æqualem Patri, tum in potentia, tum in essentia. Potentia enim in Deo cum sit ipsa eius essentia, non potest Filius æqualis esse potentiæ cuiùs Patre, nisi sit eiusdem essentiæ.

Vnum hoc loco restat soluendum, quod Socinus obiicit. Nemo sibi ipsi æqualis esse potest, si ergo Christus sit idem Deus cum Patre: sequitur Christum sibi ipsi æqualem esse. Respondeo. Christum non sibi, sed Patri æqualem esse, cum quo licet sit idem essentia, non tamen idem est persona, vtrumq; Christus expressit illis verbis. Ego & Pater vnum sumus, vnum ad naturam sumus ad personarum distinctionem referens.

Quomodo Christus post Resurrectionem dicatur factus Dominus.

CAPVT XI.

PRæcipuum suæ causæ præsidium collocant Aduersarij in eo, quod Christus post Resurrectionem dicatur factus Dominus. Ex eo enim inferunt ante Resurrectionem plenum, & integrum dominium non habuisse. Immeritò sanè. Neq; enim in eo sensu dicitur post Resurrectionem factus Dominus, quòd antè Dominus non fuerit. Fuit enim & quâ Deus, & quâ homo, plenissimè Dominus: neque aliquid erat, quod ab eius summa potestate excluderet sed alia duplici de causa. Primum, quod sui dominij, ac potestatis vsu, ac executione libens, & volens ante caruerit. Quamuis enim eandem potestatem antea haberet, qua omnia posset in cœlo, & in terra; tamen eam potestatem dissimulauit apud homines, & sponte seipsum nostri causa exinaniuit, atque ad eam vitæ rationem

Christus post mortem Dominus factus quo ad executionem dominij.

rationem deiecit, vt incognitus, & inglorius inter homines degeret, Dominus sine subditis, Rex sine Regno, Deus sine honore. Post resurrectionem porro, regni, & Dominij sui possessionem palam, & manifeste adiit, subiectis suæ potestati, hominibus, Angelis, Dæmonibus, vt omnis lingua confiteretur illum Dominum, & debitam illi subiectionem, atq; honorem præstaret. Nam quemadmodum si quis hæreditarius, & naturalis Dominus, multo tempore sui regni possessionem non accipiat, vitamq; degat sine subditis, & honore regio, cùm post modum in possessionem sui proprij, & naturalis Regni inducitur, & à suis subditis in Regem accipitur, Rex esse de facto incipit, non quòd iure Regni ante caruerit; sed quod tum primum in possessionem Regni venit, & Rex ab omnibus recognoscitur, ac honoratur: ita Christus, naturalis Dei Filius, omnium bonorum Patris sui legitimus hæres in cœlo, & in terra, toto quidem vitæ suæ tempore hanc suam hæreditatem non adiit, sed extra suum Regnum cœleste, in terris, quasi in exilio quodam positus, vitam ærumnis plenam egit, obsequia sibi debita hominum, & Angelorum sponte respuens, gloriamq; & honorem omnium fugiens. Cum verò à mortuis resurrexisset, tum primum se Dominum cœli, & terræ ostendit, & in Regnum suum ingressus est possessionemq; hominum, & Angelorum accepit; eamq; ob causam cœpit esse omnium Dominus. Et si enim ante fuerit Dominus quo ad summam potestatem, quam semper habuit: tamen quo ad potestatis actum, & exequutionem, primum post Resurrectionem cœpit esse Dominus, vsum quidem aliquem suæ potestatis antè habuit, rebus aliquibus creatis imperando: vniuersè tamen potestatem suam non exercuit in omnes res creatas in cœlo, & in terra, non quòd non potuerit: sed quod ex humilitate, & salutis hominum causa noluerit. Cùm enim in forma Dei esset æqualis Deo exinaniuit semetipsum. Id verò dominio Christi nihil derogat, neq; Christum Semidominum facit. Dominus enim magis dicitur à potestate, quàm ab actu dominandi. Si enim quis ius, & potestatem plenè habeat, qua quoties vti velit, possit, verè Dominus is erit, etiamsi potestatem suam non exerceat, neq; ea vtatur. Idem in aliis quoq; rebus fieri videmus. Cum enim res propria Domino auferatur, & si possessione, & vsu rei illius Dominus careat, non tamen caret Dominio potestq; pro re illa recuperanda, tanquam verus Dominus contra iniustum possessorem agere, & iure suo illam recipere. Nec si quis legitimus Regni hæres è Regno pellatur, vsuq; ac possessione Regni iniustè arceatur, continuò ius ac dominium Regni sui amittit, ac verus Rex, & Dominus esse desinit. Poterit

Christus non est vsus suo dominio in vita.

Dominus magis à potestate quã ab vsu dicitur.

Poterit enim iure suo & Regnum adire, & subiicere rebelles suæ potestati, vimq; ac iniuriam ferro, & armis vindicare. Certè Deus, non tum solùm censetur esse hominum Dominus, cùm in iis regnat, eosq; vltro subiectos gubernat; sed etiam tum, cùm rebelles sunt, eiusq; imperium, & dominium respuunt. Christo, Paulus ait, nondum subiecta esse omnia, negq; tamen propterea Christum quis Dominum, & hæredem vniuersorum esse inficiabitur. & si enim ab eius potestate multi se eximant, ipse tamen in omnes potestatem habet, ac suo imperio adigere illos potest, vt sibi obtemperent, ac subiiciantur. Summa rei est. Dominium iure, & potestate præcipuè, non actu dominandi contineri, maximè si actu Dominij quis careat sua voluntate, non aliena vi, aut necessitate. Actus etenim domin. ad effectum potius dominij, quam ad essentiam pertinet & sicut Agentia naturalia non tum solùm cum agunt, sed etiam cùm non agunt, dummodo potestatem omnem agendi in se habeant, Agentia dicuntur: ita, qui plenam Dominij potestatem habet, Dominus est, etsi ea potestate ad tempus non vtatur. Quapropter & Christus verè Dominus omnium fuit, etsi potestate sua vniuersè in omnes vti ante resurrectionem noluerit, fuitq; de iure semper Dominus, & si de facto cœperit esse Dominus post Resurrectionem. Sic enim scriptura hoc dominium post Resurrectionem obtentum explicat, quòd tunc ab omnibus agnosci pro Domino, & coli cœperit, & in omnes manifestè potestatem suam exercere, vt ex iis, quæ mox afferemus, patebit.

Nouo titulo factus post Resurrectionem Dominus.

Alteram causam Theologi adferunt, cur Christus post Resurrectionem dicatur factus Dominus. Et si non plenam potestatem in omnes ante Resurrectionem habuerit, & qua homo, tamen passione sua, & morte nouum ius, & potestatem obtinuit, & nouo titulo, ac ratione Dominus omnium esse cœpit. Potest enim eadem potestas diuersis ex causis plenè & integrè obtineri. Si quis enim Regnum proprium, quod iure hæreditario sibi debetur, armis, & ferro ab iniusto possessore, aut Tyranno obtineat, is duplici iure Dominus Regni sui erit, & belli iure, & hæreditatis: ita vt si alteruter titulus deesset, alter plenè sufficeret. Christus igitur, etsi quà Dei filius, iure hæreditatis Dominus vniuersorum esset, a primo suæ conceptionis tempore: quia tamen sanguine suo, & morte genus humanum redemit, iterum nouo quasi iure, suprema in omnes potestate, & Dominio à Deo donatus est, eaq; propter meritò tum Dominus factus dicitur, quod ille omnes scripturæ indicant, quæ Christum Dominum esse factum, & potestatem, ac honorem illi tributum, passionis & mortis eius

eius respectu affirmant. Phil. 2. v. 9. Heb. 2. v. 9. Apo. 5. v. 12. Cùm men aliæ scripturæ eum antè mortem fuisse plenè Dominum, satis aperte testantur.

Ariani negant Christo plenum dominium

At enim excipiunt Aduersarij Christi Dominium non plenum ante mortem fuisse, eò quòd non omnibus; sed quibusdam tantùm rebus imperuerit. neque enim in Angelos plenam habuit potestatem: cùm hi post Resurrectionem primùm ei subiecti fuerint. Eph. 1. v. 21. 1. Petri 3. v. 23. negq; in Dæmones. cum ad Hebr. 2. v. 14. dicatur, per moreem destruxisse eum, qui habebat mortis imperium, id est, Diabolum. Neque in mortem, quia scriptum est, 1. Cor. 11. v. 26. Nouissima autem inimica destruetur mors, id quod futurum est, in extremo iudicij tempore, cum corporibus immortalitate donata, mortis imperium prorsus euanesceret. Deinde Christi (inquiunt) Dominium positum est in sessione ad dexteram Patris, in exaltatione super omnem principatum, & potestatem, & omne nomen, quod nominatur non solum in hoc seculo, sed etiam in futuro; & in omnium sub pedibus Christi subiectione. Hæc verò omnia, non nisi post Resurrectionem est adeptus.

Iniusta sanè exceptio. Dominium enim non tam actu imperandi, quàm potestate definitur. Et si igitur Christus antè mortem non omnem actum imperandi sibi vendicauerit, quòd statuerit humilem, & abiectam vitam nostri causa ducere, & dominium suum, ac potestatem tantis per dissimulare. tamen potestatem, quia omnibus rebus imperare si voluisset potuisset; habuit. Hac verò potestate dominij essentia, vt dictum est, continetur. Fuit ergo Christus antè mortem plenè Dominus: quia nihil in mundo fuit, quod potestatem eius excederet, nihil illi impossibile fuit, nihil arduum. Quapropter qui impetraturi sanitatem ad Christum accedebant, ea præfatione vtebantur: Domine, si vis potes, vt ad faciendum non potestate, sed voluntate tantummodo opus esse censerent. Neque vlli vnquam licuit de Christi potestate, quantumuis magna res esset quæ peteretur, dubitare. Angelos, etsi post Resurrectionem de facto subiectos habuit: tamen antè mortem quoq; illi de iure Christo erant subiecti. Nihil enim est, quod Angelis præcipere non potuerit, neq; Christi imperium Angeli in vllare detrectassent. Quanquam tum negq; gubernationem, negq; ministeria Angelorum sibi in vniuersum vendicabat; sed eam gubernandi prouinciam in cœlum profectus, & sedens ad Patris dexteram primum palam & publicè assumpsit. Tunc enim manifestè, vt Rex in regnum ingressus Angelis præesse cœpit; & Rempublicam Angelorum, &

De potestate Christi nullus dubitauit.

hominum in vnum ordinem redegit, ruinas Angelorum, ex hominibus restaurando, & ministeria, ac officia singulis præscribendo, maximè circa hominum procurationem, & salutem. Non potest autem rectè concludi, ex eo quod à gubernatione publica Angelorum iustis de causis abstinuerit, ipsum Dominum Angelorum non fuisse. Non enim ob defectum potestatis, sed ex arbitrio voluntatis ea gubernatione supersedit. Pari ratione, etsi decreuerit per mortem destruere eum, qui habebat mortis imperium; ante mortem tamen potestatem, qua id efficeret, habebat. Neque enim tum primum Rex in rebelles potestatem acquirit, cùm eos expugnat; sed ante expugnationem ius, & potestatem, qua illos sibi subiicere, & subiugare possit, habet. Neque Iudex cum reum damnat, & morti addicit, potestatem iudicis acquirit; sed potestate ante habita tunc vtitur. Et quamuis in hominibus dominium censetur imperfectum, quum id quod iure sibi debetur non obtinent, eoq; non habent potestatem, & vires ad ius suum vindicandum: tamen in Christo id locum non habuit: qui non solum ius plenum in omnia habuit; sed & potestatem summam ad inimicos suos coërcendos, & subiugandos. Neque in mortem minus potestatis habere censendus est Christus: eo quod nondum mors penitus destructa nec immortalitas corporibus donata. Hoc enim non ex aliquo potestatis in Christo defectu; sed ex voluntatis beneplacito proficiscitur. Potuit enim si voluisset Christus statim corporibus nostris immortalitatem tribuere, nosq; à morte suscitare, vti in proprio corpore fecit: voluit nihilominus id ad nouissimum Iudicij tempus differre, vt vnà omnibus simul corporibus immortalitas, & gloria concederetur, iudicis summi sententia, ac publico decreto.

Honorem dominii post mortē adeptus est.

Iam quod ad alterum argumenti partim attinet. Fateor illum esse dominij Christi nobilissimum veluti actum sedere ad dexteram Patris, pari cum Patre gloria, omniumq; rerum sub pedibus Christi subiectione. At dominij essentia, nequaquam illo actu continetur: sed potestate, quâ hunc honorem sibi vendicare iure potuit, etiam antequam cœlestem illam gloriam consequeretur. Est enim actualis illa honoris, & gloriæ possessio, fructus, & effectus quidam summi illius Dominij, quo Christus præditus est quoq; omnes obligare semper potuit, vt sibi subiicerentur, & diuinos honores deferrent. Et si igitur actualem hunc honorem, & gloriam ad dexteram Patris antè mortem non habuit, non tamen ea propter imperfectum dominium tunc habuit, cùm perfectam habuerit potestatem, id sibi cum vellet vendicandi. Tunc enim sine dominio actuali quis censetur imperfecte Dominus, quando non potest, etiamsi velit dominio actuali potiri. At cum quis ex mera voluntate à dominio actuali abstinet iustis ex causis, cùm alias, si velit, possit illo, nullo negotio vti: id nihil perfectioni dominij præiudicat: alioqui diuino quoq; dominio aliquid de perfectione hoc modo decederet, cùm is actu in malis non regnet, nec honorem sibi debitum ab eis accipiat: siquidem illos rebelles sibi habeat & non subjectos.

Expenditur locus ad Philipp. de Cæristi exaltatione.

CAPVT XII.

PLVS æquo vrgent Aduersarij locum Pauli ad Philippenses, in quo de Christi exaltatione loquitur Apostolus in hunc modum: Propter quod exaltauit illum Deus, & donauit illi nomen, quod est super omne nomen: vt in nomine Iesu omne genu flectatur. Primam igitur vim faciunt in verbo, Exaltauit. Exaltari enim non potuit, qui semper fuit altissimus.

Christus & si altissimus esset exaltari potuit humanæ naturæ respectu in qua se humiliauerat.

At non vident isti exaltationem Christi à Paulo eiusdem humiliationi opponi. Quia enim se humiliauerat, in humana natura, ideo est exaltatus. Porro humiliatio Christi non in eo posita fuit, quòd Deus esse desierit. Erat enim etiam tunc, cùm se humiliabat, & cùm moriebatur, in forma Dei æqualis Deo, ac proinde altissimus: vt hoc ipso loco Paulus ocmmemorat, neque vnquam Deus esse destitit, aut Filius Dei, cum etiam in cruce Dominus gloriæ fuerit. 1. Corinth. 2. Sed in eo consistebat Christi humiliatio, quòd cum dignitate esset altissimus, externo tamen habitu, ac specie infimus, ac minimus esse voluit formam Dei in forma serui occultans, & se ad mortem vsq; crucis demittens. In his enim duobus exinanitionem Christi hoc loco collocat Paulus. Pari ergo ratione exaltatio Christi in illa exterioris gloriæ, & honoris collatione consistit, quam Paulus explicat, partim nominis super omne nomen celebritate, partim adoratione, & curuatione omnis genu, partim confessione gloriæ Christi, ab omni lingua: quæ omnia nil nisi exteriorem Christi gloriam continent, qua quia se pro nobis priuauerat in vita & morte, idcirco ad eam Dei virtute & dono euectus est in Resurrectione. Sic igitur qui altissimus erat diuinitate, sed humilitate infimus, exaltatus est ad illam maiestatem, & gloriam; qua se per humilitatem sponte priuauerat. En habent Aduersarij, quomodo is, qui erat dignitate altissimus, sed externo habitu; &

Exaltatio Christi in nominis celebritate consistit.

omnis honoris abiectione vilissimus, ad summum honorem euectus, & exaltatus est. Et si enim qua altissimus exaltari non potuit, nihil enim Deo altius esse potest, tamen qua infimus, & abiectissimus propria voluntate factus per abdicationem omnis honoris, exaltari potuit, & debuit: ita vt tota hæc exaltatio, non ad diuinitatis communicationem, sed ad summi honoris, & gloriæ donationem pertineat. Perperam igitur Aduersarij ex hoc loco concludunt diuinitatem Christo in hac exaltatione tributam. Nihil enim in hac Christi exaltatione aliud Paulus commemorat, quam honorem maximum Christi: qui vt illi ab omni genu, & lingua impenderetur Dei dono, & virtute effectum est. Aliud autem est honor diuinus, aliud ipsa diuinitas. Et si enim Deus semper suo honore sit dignissimus; non tamen semper is actu ab hominibus Deo tribuitur. Et licet nulli possit diuinus honor deferri, nisi diuinitatis respectu, honoris tamen illa attributio, aut participatio non est ipsa diuinitas, in quo hallucinantur turpiter Aduersarij. Aiunt Christum exinaniuisse seipsum, formam Dei, & æqualitatem cum Deo deponendo. At id non ait Apostolus. Cùm enim dicit, Exinaniuisse seipsum, *statim adiungit modum Exinanitionis;* Formam serui accipiens. *non igitur formam Dei deponens, sed Formam serui accipiens, & in ea Forma occultans, seipsum exinaniuit, alioqui Christus in cruce non fuisset actu Filius Dei, si Dei formam abiecit, aut certe Deus sine forma Dei fuisset, etsi enim Aduersarij Formam Dei opera diuina, quibus se similem Deo ostendebat intelligant: tamen neque hanc quidem formam deposuit Christus in cruce, tum quia hæc forma ex ante actis operibus diuinis in Christo relucebat: tum quia etiam tum aliqua diuina opera faciebat. Nam & Malco diuina virtute auriculam restituit, & eo pendente in cruce, tot mirabilia in Cælo & in terra facta sunt. Et Centurio videns quod magna voce expirasset, confessus est illum Filium Dei, & Latro Dei formam in eo tum agnouit; cum Regnum cœlorum ab ipso petit, & obtinuit.*

Homo diuinus non est diuinitas.

Exinanitio Christi qualis.

Fol. 133.

Pergit Socinus. Qui fieri potuit, vt Christus exaltatione indigeret, ab alio præsertim petenda quam à semetipso. Deus enim aliena ope non indiget.

Proculdubio verum est Deum aliena ope non indigere. Verè enim de Deo à Propheta dicitur. Deus meus es tu, bonorum meorum non eges. *Quare nec Christus, quâ Deus erat, aliena ope eguit. sed quâ homo, exaltatione indiguit. Cur verò à Patre illam accipit, qui eam sibi ipse conferre potuit? Primùm, quia eadem est Patris, & Filij virtus, & operatio: & quæcunq; Pater facit, hæc & Filius similiter facit. Ioan. 5. Ergo accipiendo illam à Patre simul à se ipso illam habuit, cum eadem sit vtriusque operatio. Deinde, quia in more id habuit Christus, vt quoties diuinum quid esset præstaturus, id à Patre postularet, vel alia ratione Patri operis illius effectionem deferret: vt sic ab omnibus intelligeretur, non ab humana; sed diuina præcipuè virtute illud opus profectum esse, etiamsi certum esset, illud ipsum opus à Christo effici potuisse ostendit id vel vnicum Lazari resuscitati exemplum. Habebat enim proculdubio Christus virtutem, quos vellet à mortuis suscitandi, sicut & Pater, eamq; in se agnouit Ioan. 5. v. 21. cum diceret. Sicut Pater suscitat mortuos & viuificat, sic & Filius quos vult viuificat. Hoc tum non obstante: Patrem deprecatus est pro Lazari resuscitatione. Ioan. 11. v. 42. vbi etiam cur id faceret, eam rationem reddit. Ego inquit sciebam, quia semper me audis; sed propter populum qui circumstat dixi, vt credant quia tu me misisti. Sicut igitur tunc Patri deferebat, vt ostenderet se à Patre missum, ita & in aliis operibus diuinis hoc summe intendebat, vt illa opera à Deo perfecta intelligerentur. Denique fuit ea voluntaria Christi submissio, qua se hominem totum curæ & prouidentiæ Patris subiecit: vt sicut ipse suis operibus obedientia, humilitate, morte, Patrem clarificauit in terris: ita vicissim à Patre clarificaretur in cœlis. Ita enim ait. Ioan. 17. v. 5.* Ego te clarificaui super terram, opus consummaui, quod dedisti mihi vt faciam, & nunc clarifica me tu Pater apud temetipsum. *Non igitur fraudi esse debet Christo, quod ipse sponte suscepit; non quod non potuerit, eum honorem à se habere erit habere à Patre, propter suam ad mortem vsque obedientiam.*

Christus à Patre exaltari voluit ex causa.

1.

2.

Socinus. Quid magis insulsum, aut nugatorium, quam affirmare illum vnum Deum pro præmio suæ demissionis id habuisse, vt agnoscerentur qualis erat? Dicimus id, neque insulsum, neque nugatorium esse; sed maxime Christo gloriosum. Non enim simplex, & nuda agnitio Christi, data est illi in præmium; sed cum subiectione omnium creaturarum, & honoris impensione: quod maxime fuit Christo gloriosum. Neque enim dicimus, homines tantùm scire debuisse Christi maiestatem; sed ei se subijcere, et curuare genu, & lingua diuinas eius laudes prædicare. Quod si non est nugatorium cum Deo pro omnibus eius in nos beneficiis offerimus veluti in præmium, laudes, confessiones, cultus: qui erit nugatorium, si hæc omnia Christo in præmium laborum ipsius donata sunt.

Socinus instantia.

Secundo. Vim faciunt in illis verbis: Donauit illi nomen super omne

omne nomen. Hinc enim inferri putant nomen Dei, quod solum est supra omne nomen donatum esse Christo post Resurrectionem, atq; ex consequenti, donatum esse diuinitatem: neq; enim nomen solum sine re donari potuit.

Donatum Christo nomen super omne nomen. Non quod ante non habuerit. Sed vt nomen opus esset super omne nomen.

Verùm, si putant Aduersarij Christo post Resurrectionem primùm impositum esse nomen aliquod, quod esset super omne nomen, errant, & D. Pauli mentem non assequuntur. Nullum enim nomen post Resurrectionem datum est Christo, quod ante non habuerit. Præcipua Christi nomina sunt, Deus, Filius Dei, Iesus Christus. Hæc autem semper Christum habuisse manifeste constat, neque aliud nomen cogitari potest, quod sit Christo in Resurrectione impositum: neque de tali nominis impositione Paulum agere satis liquet. Quod si donatum esse Christo dicant, vt nomen ipsius esset super omne nomen; seu vt summo honore, præ omni alio nomine habeatur in Cœlo & in terra: Primum tota Aduersariorum argumentatio ruet. Non enim Dei nomen, sed eius nominis celebritas, & honor in toto mundo donata sunt Christo, ac proinde inferri ex eo non poterit, donatam esse Christo diuinitatem, quod inferrebant Aduersarij. Deinde neque id donatum est Christo, vt nomen eius in seipso caperit hanc dignitatem, præ alio omni nomine habere. Semper enim Christi nomen erat super omne nomen excellentissimum, neque vllius, vel Angeli, vel hominis nomen poterat cum Christi nomine comparari. erat enim Dei, & Filij Dei nomen, quod dignitate sua omne nomen antecellit. Quare Diuus Ioannes Christum etiam ante mortem fuisse super omnes affirmauit, Ioan. 3. v. 31. Qui de cælo venit, super omnes est. *Et id ipsum hoc in loco Paulus indicat, cùm ait, Christum ante mortem in forma Dei æqualem Deo hoc est super omnia fuisse. Deo enim æqualem esse est æque super omnia esse vt Deum. Id ergo quod Christo donatum est in Resurrectione, est nominis in toto mundo celebritas; vt nomen ipsius esset toto mundo celeberrimum, & ab omnibus summo honore haberetur. Ita enim hoc explicatur à Paulo verbis consequentibus.* Vt in nomine Iesu omne genu flectatur, & omnis lingua confiteatur. *Hoc est igitur Christi nomen esse super omne nomen, in nomine eius omne genu flecti, & omni lingua prædicari. Quocirca per nomen, non tam ipsa vox est intelligenda, quam res ipsa per nomen significata: neque enim nominis adoratio, & prædicatio donata est Christo; sed vt ipsi Christo omne genu flectatur, & omnis lingua illi confiteatur, quia Dominus Iesus est in gloria Dei Patris; hoc est, eandem, quam Deus Pater gloriam habet. Non enim maiorem Deus*

Quomodo Christus est in gloria Patris.

Patet

Pater gloriam in mundo habet, quam quod illi omne genuflectitur, Cœlestium, terrestrium, & infernorum, quam gloriam habet cum Christo communem. Vt igitur vno verbo concludam. Honor summus Christo donatus est in toto mundo, cùm donatum est illi nomen super omne nomen; vt nihil in mundo sit Christo honoratius, & excellentius.

Meritò autem dicitur hoc nomen ab ipso Deo donatum; siquidem Christus suis operibus in honorem Dei Patris impensis Deum Patrem obligauerat, vt sibi vicissim honorem in toto mundo haberi decerneret; quemadmodum ipse tota vita sua honorem maximum Patri fieri procurauerat. Et quamuis hunc honorem solo titulo Dei, & Filij Dei vèndicare sibi poterat, placuit tamen eum titulo suæ passionis, & mortis accipere, cum ad eum finem, totam vitam suam, & mortem retulerit. Quocirca propter passionem, & mortem, Paulus ait, Christum gloria, & honore coronatum: non quòd propter passionem factus sit Deus; sed quòd passione sua id promeruit, vt ei vel eo maximè nomine diuinum honorem sibi, alioqui debitum omnes deferrent. Etsi enim nihil passus fuisset, dignus esset omni honore diuino tanquam Deus verus, & Dei veri Filius: postquam tamen passus est, nouo iure, & obligatione idem ipsi debetur; quos enim tanto beneficio affecit, vt pro illorum redemptione mori voluerit; ab illis meritò sibi debitum honorem exigere potest.

Quomodo Christo donari aliquid potuerit.

Ait Socinus: Quid Christo donari oportuit, si erat ipse Deus, & in sua manu, & potestate habebat omnia? Respondendum est Christo homini donationem factam quamuis autem idem homo, esset etiam Deus, potuit tamen ex plenitudine suæ potestatis eum honorem suæ humanitati conferre, seu facere, vt ab omnibus conferretur: tamen quia sua passione, & morte Deum Patrem, vt dictum est, ad id obligauerat, voluit eum de manibus, & dono Patris habere, vt vicissim à Patre honoraretur, quemadmodum ipse Patrem honorauit. Quam rationem expressit ipse Christus. Ioan. 17. v. 4. Quapropter id non ex potestatis aliquo in Christo defectu, sed ex diuina Christi consilij ratione, & eiusdem beneplacito processit. Nihil enim impedit, vt tametsi quis rem aliquam vno titulo iure occupare possit, velit tamen eam habere meritorum respectu ex donatione alterius. Possunt enim esse multæ causæ, & rationes rem aliquam habendi.

Tertio. Vim faciunt in illis verbis: vt in nomine Iesu omne genu flectatur, Cœlestium, terrestrium, & infernorum, & omnis lingua confiteatur, quia Dominus Iesus est in gloria Patris. Hinc enim inferunt post Resurrectionem impositum fuisse obligationem omnibus Christum adorandi,

randi, & confitendi. Hanc enim obligationem significant illa verba, Flectatur, Confiteatur. Non enim possunt de actuali flexione accipi: cum satis constet non omnes Christo genua flectere, nec omnes Christum confiteri. Necesse est igitur de obligatione flectendi, & confitendi intelligi. Cùm igitur ante Resurrectionem non esset vlla obligatio Christo genu flectendi, & ipsum adorandi: consequens est Christum ante Resurrectionem perfectam diuinitatem non habuisse, diuinitatem enim adoratio consequitur. Ita Statorius.

Christo actu flectitur omne genu.

At primùm in hoc errat Statorius, quòd non de actuali adoratione verba Pauli interpretatur: cum satis per se constet, non id solùm datum esse Christo in præmium laborum suorum, vt omnes illi teneantur seruire, & genu flectere; sed vt actu seruiant, & genu flectant. Quid enim commodi accedet Christo, si solum teneantur, & actu non præstent? Nam & ante mortem omnes tenebantur Christum Dominum suum, & confiteri, & colere: id enim ipsa Dei, & Domini dignitas ab omnibus exposcebat; at quod tunc non exhibebatur, factum est, vt deinceps actu exhiberetur. At non omnes (inquit) modò Christo genu flectunt. At primùm id non est necesse accipi de singulis hominibus; sed de omni hominum genere; nempe vt omnes gentes, populi, tribus, & linguæ Christum adorent. His enim, & similibus dicendi formis, ea gloria Christo promissa in sacris literis reperitur, ad quem etiam modum dicitur: A solis ortu vsque ad occasum laudabile nomen Domini; etiamsi non singuli omnino laudent nomen Domini. Deinde si de singulis accipere velimus, & hoc ipsum Christus consequetur, sed suo tempore. Nam qui in hac vita Christo genu non flexerunt, flectent proculdubio die Iudicij. Ita enim Paulus id futurum prædicit. Rom. 14. v. 11. Omnes (inquit) stabimus ante Tribunal Christi. Scriptum est enim, viuo ego dicit Dominus: quoniam mihi flectetur omne genu, & omnis lingua confitebitur Deo.

Ante mortem erat obligatio Christo genu flectitur.

Erat secundo Statorius cum asserit: Ante Resurrectionem nullam fuisse obligationem Christo genu flectendi, verùm id liberum, & bonum, non necessarium fuisse. Nam si ante Resurrectionem Christus verus Deus, & Dominus omnium hominum, & Angelorum cum plena in omnes potestate; proculdubio omnes erant obligati: vt illum tanquam Deum & Dominum colerent. Etenim solus Dei, & Domini titulus sufficiens est ad obligandos subditos, ad debitam illi venerationem, & cultum præstandum, neque enim subditus nouo præcepto indiget, vt Domino suo obtemperet; sed ipsa Domini potestate, dignitate, & sua subiectione, satis ad id

ad id adstringitur sine nouo mandato. Quod si subditus ignoret aliquem esse suum Dominum, non idcirco à subiectionis debita, obligatione liber existit: sed ignoratio solum à peccato illum excusat, non a subiectionis debito. Est enim verum in ipso debitum subijciendi se Domino suo, licet ignoratur. Quare postquam ei constiterit fuisse verum Dominum, simul & constabit fuisse obligationem, illi se subijciendi, ad eum modum, quo debitor agnoscendo debitum quod ante ignorabat, non tunc primum debitor esse incipit cum cognoscit, sed ante etiam debitor erat, cum se debitorem nõ agnoscebat: excusabatur autem tùm à culpa non reddendi, ignoratione debiti. Summa igitur rei est; Aut Christus ante Resurrectionem non fuit omnium Dominus, aut si fuit, concedere oportet omnes obligatos fuisse, vt illi se subijcerent, & honorem debitum deferrent. Etsi namq; per multi eam obligationem ignorarent, tamen Christus diuinam suam potestatem in omnes exercere potuit, omnes igitur illi erant subiecti, & iure subiectionis ad illi obtemperandum adstricti. Pater enim omnem suam potestatem tradidit Filio, nec quidquã ab eius potestate excepit, vt omnes honorificent Filium, sicut honorificant Patrem. Nam si toto vitæ suæ tempore erat æqualis Deo, parem profectò cum Deo potestatem habuit, qua omnibus hominibus, & Angelis imperare potuit. Et quidem de hominibus res est manifesta, illos diuinæ Christi potestati ita subiectos fuisse; vt sub amissione vitæ æternæ parere illi in omnibus essent adstricti, ipsius Patris mandato: Hic est Filius meus dilectus ipsum audite, & Ioan. 12. v. 48. Qui spernit me, & non accipit verba mea, habet qui iudicet eum. Ioan. 17. Hæc est vita æterna, vt cognoscant te solum Deum verum, & quem misisti Iesum Christum. Quare sicut poterat Christus obligare homines, vt crederent in ipsum, & alia mandata eius reciperent, ita & ad debitum cultum sibi præstandum. Quem etsi ille actu non semper exigeret, quod diuina eius maiestas nondum omnibus pateret, homines tamen obligati semper erant, postquam Dominum gloriæ cognouissent, debitum illi honorem exhibere.

Propter eius cũ Deo æqualitatem.

Potestas Christi in homines.

In Angelos.

De potestate in Angelos dubitari non potest, quod eam Christus tota vita sua habuerit tantam, vt quoties voluisset, imperare illis potuisset. Indicat id illa par cum Deo Patre potestas, quam scriptum prædicat, & omnis potestatis à Patre traditio: & quod non hominum, sed & Angelorum Dominus esset, neq; enim Pater aliquid à potestate Filij excepit, cui omnem potestatem tradidit. Maximè cum ea potestas in Angelos Christo iure suo deberetur, vtpote, qui eis ad salutem humanam procurandam, vt Ministris, vti debuit: quare quemadmodum salutis hominum cura, ita &

Angelorum ministeria ad Christi potestatem pertinebant. Nam quod post Resurrectionem dicitur sibi Angelos subiecisse, id non eo spectat, quasi ante deiure nō essent illi subiecti, sed quòd tum primum peculiari ratione eorum administrationem susceperit, eosq; actu sibi subiectos fecit; singulis eorum sua officia præscribendo, & eos ad nouam Reipublicæ formam, & ordinem redigendo. Denique, quod spectat ad Dæmones, res est clarior, quàm

In Dæmones.

vt probatione habeat opus. imperiò enim suo, & potestate Dæmones non semel coërcuit, qua verò potestate quibusdam imperauit; eadem aliis quoque imperare potuit. Porro insignis locus est apud D. Paulum Hæb. 1. v. 7. vbi diuinum mandatum commemorat Angelis factum: vt Christum in hunc mundum venientem, tanquam Deum, ac Dominum suum adorarent. Ita enim habet: cum iterum primogenitum introducit in orbem terræ, dicit: Et adorent eum omnes Angeli Dei. *Nam quod Aduersarij exponunt, locum hunc de inductione Christi in cœlum, quod cœlum dicatur orbis terræ nouus: id verò minimè admittendum est, cùm cœlum nunquam orbis terræ absolute dicatur, nisi cum adijcitur aliquid aliud, ex quo alius orbis terræ Metaphoricus intelligatur. vt cùm dicitur, orbis terræ nouus, vel futurus. Quemadmodum in capite 2. facit Apostolus, cùm de subiectione orbis terræ futuri loquitur. Non enim inquit Angelis subiecit orbem terræ futurum, de quo loquimur. Ineptè verò Aduersarij eam adiectionem ad alias quoq; Pauli sententias quæ in capite Primo antecedunt, trahunt. Nam si de eadem re in vtroq; capite ageret Apostolus, æquum forte esset adiectionem illam ad vtrumq; caput accomodare. At verò de diuersis rebus hic & ibi agit Apostolus nam in capite secundo de subiectione orbis terræ, qui non Angelis, sed Christo est subiectus in primo verò de adoratione Christi in orbe terræ. v. 6. de productione orbis terræ. v. 10. Quare tametsi cùm de subiectione orbis terræ ageret, adiecerit se de futuro orbe loqui, quod id subiecta materia postularet, non tamē ea adiectio ad alias quoq; materias vllo modo pertinere debet. Cùm enim satis constaret, orbem terræ præsentem subiectum esse Angelis, quo ad gubernationem, & administrationem, Angelorū enim interuentu Deus, & cœlos mouet, & hæc terrena administrat, res ipsa postulabat, ne qua daretur erroris occasio, vt adijceret Apostolus, se loqui de orbe terræ futuro; eumq; non Angelis, sed Christo subiectum esse diceret. In capite vero præcedenti, cū nil tale adiecerit, vel hoc ipsum argumento est, illum non de futuro orbe terræ; sed de præsenti (qui absolute orbis terræ appellatione intelligendus est) locutum: imo propterea in capite secundo id adiecisse, quod ante*

Mandatum Angelis vt adorarent Christum.

Orbis terræ futurus.

ante de futuro orbe non egerit, & tunc primum agere cœperit. Denique luce ipsa clarius est, Paulum in capite primo. v. 10. terræ, non futuræ sed præsentis quam inhabitamus, quamque Deus ab initio mundi condidit, mentionem facere, cum ait: Initio tu Domine terram fundasti; ita vt vel ex eo manifestum sit adiectionem illam Futuri: ad ea quæ in capite primo commemorantur non pertinere, nec trahi posse.

Ex his igitur constat obligationem Christo parendi, eumq; adorandi: non tum primum cum Christus resurrexit fuisse hominibus, & Angelis impositam: sed tum primum toti mundo declaratam, & publicatam. Ante enim nec toti mundo Christus fuit cognitus, nec à toto mundo adoratus. Etsi verò non ab omnibus agnosceretur, omnium tamen Deus erat, omnesq; suis legibus obligare poterat. Hoc igitur est, quod Christo post Resurrectionem donatum est, vt honor, quo se sponte per summam submissionem abdicauerat, toto vitæ suæ tempore, publice deinceps illi ab omnibus actu deferretur, & omne genu illi flecteretur, & omnis lingua gloriam eius confiteretur, vt sic ab ortu solis vsque ad occasum laudabile esset nomen Domini. non quod ante illi præstari non potuerit, aut debuerit; sed quod eo publico, & vniuersali cultu, sponte se ipse priuauerat, magisq; latere, & gloriam suam abscondere, quam prodere & manifestare voluerit. Deinde etsi titulo vnionis hypostaticæ omnis honor, & gloria semper Christo deberetur, tamen post resurrectionem nouus etiam titulus accessit, vt propter passionem; & mortē omne illi genu flecteretur, & omnis lingua confiteretur.

Explicatur locus Act. 2. quomodo Deus Iesum fecerit, & Dominum & Christum, & figmenta Statorii de Semichristo exploduntur.

CAPVT XIII.

ALium quoque locum vrgent Aduersarij, quem ita pro se facere arbitrantur, vt conuincere se prorsus putent, id quod intendunt. Is est, Actor 2. v. 36. Certissimè, sciat ergo omnis domus Israel, quia & Dominum eum, & Christum fecit Deus, hunc Iesum quem vos crucifixistis. Hinc enim necessario consequi aiunt: Si factus est post Resurrectionem Dominus, ante Resurrectionem plenè Dominum non fuisse: non enim fieri Dominus potuisset, si ante iam fuerat Dominus. Verum quantum in ea consequentia hallucinentur, ex iis quæ capite 11. docuimus, constare potest. Etsi enim ante Christus Dominus esset, duplici tamen ratione ibi

Quomodo Christus factus Dominus.

ne ibi explicata potuit dici factus Dominus. Deinde perspicuum est, Christum non idcirco dici post Resurrectionem factum Dominum, quòd antè Dominus non esset; Primùm, quia Christus à primo suo ortu vsque ad mortem dicitur in scriptura Dominus; vix natus, ab Angelis vocatur Dominus, ab iis qui diuinam eius opem implorabant, passim dicebatur Dominus. Seipsum ab Apostolis iure Dominum appellari fatetur. Ioan. 12. v. 13. Vos vocatis me Magister, & Domine, & bene dicitis. Sũ etenim. Et Matt. 12. v. 8. Dicit se Dominum etiam Sabbati, hoc est, eum, qui possit de Sabbato vti vellet disponere. deniq; Paulus etiam in cruce pendentem non veretur Dominum gloriæ appellare, 1. Cor. v. 2. Dominium porro hoc, potestate qua omnibus rebus admirabili, & diuina prorsus ratione imperabat, ostendit, & quemadmodum nihil fuit, quod diuinam Christi potestate excederet; ita dubitari non potest plenum semper, atque perfectum fuisse Christi Dominium. Porro competebat hoc dominium Christo, titulo Filij Dei: quare sicut semper fuit perfectus Dei Filius, cui Pater non ad mensuram Spiritum dedit; ita & perfectè fuit semper Dominus.

Præterea locus is, quem tractamus, idipsum indicat: Dicitur enim; quia & Dominum eum, & Christum fecit Deus. Eo igitur modo fecit eum Dominum, quo & Christum: At, Christum proculdubio non eo modo fecit, quòd ante Christus non fuerit; ergo & Dominum non eo sensu feciſſe dicitur, quòd ante Dominus non fuerit; sed vel quòd noua ratione & titulo Dominus, & Christus esse cœperit, vel quòd tùm totus mundus eum pro Christo & Domino agnouerit & coluerit.

Christus semichristus Arianis.

Respondet Statorius, Fol. 249. Christum ante Resurrectionem fuisse Christum; sed non plenè, atque perfectè. Nomine enim Christi, tria officia, atque functiones intelliguntur. Sacerdotis Regis & Prophetæ. Porro hæc omnia, non nisi post Resurrectionem plenè adeptus est. Nam & Sacerdotis officium in cœlo primum exercere cœpit Heb. 2. v. 17. cap. 5. v. 5. cap. 7. v. 24. cap. 10. v. 5. Regiam potestatem & honorem, postquam consedit in dextera Dei consequutus est. Marci 16. v. 19. Actor v. 34. 1. Petri 3. v. 22. sed præcipuè Ephes. 1. v. 20. Pontificum denique munus, multo perfectius exercere cœpit postquam resurrexit, tunc enim perfectè mysteria regni cœlestis, & voluntatem Dei, de conuersione & salute gentium & reprobatione Iudæorum cognouit, & docuit per Apostolos. Erat enim hoc mysterium ab æterno absconditum in Deo Coll. 2.

Ita Statorius Christum, non solum Semidominum, sed & Semichristum facit, quo quid absurdius dici potuit? Si enim imperfectè Christus fuit

fuit, certè à Spiritu sancto imperfectè vnctus est, & accepit ad mensuram Spiritum à Deo, contra expressa D. Ioan. verba qui cap. 3. v. 43. ait, Christo non ad mensuram Deum dare Spiritum. Cui enim non ad mensuram datur Spiritus, is perfectè, & cum omni plenitudine Spiritu vngitur, & perfectè Christus est. Nobis ad mensuram datur Spiritus quia per partes, & non cum omni plenitudine 1. Cor. 12. v. 7. Epehs. 4. v. 2. At Christo sine mensura datur, & ideo tota plenitudo Spiritus Sancti datur. Quod & ratio à Diuo Ioanne ibidem adducta indicat. Pater (inquit) diligit Filium, & omnia dedit in manu eius. Quis autem statuat modum, aut mensuram dilectioni, qua Pater diligit Filium, supra omnem modum & mensuram? Quod si ita diligit vt omnia dederit ei in manus, proculdubio sine mensura diligit; & nihil est, quod illi non dederit in manus. Quare & omnia, quæ ad Sacerdotis, Regis, & Prophetæ munus spectant eidem plenissime communicauit. Idem in capite quoq; primo de Christo prædicat, cum ait: Verbum caro factum est, plenum gratiæ & veritatis. statim igitur ac verbum caro factum est, fuit in carne plenum gratiæ & veritatis. Non igitur vlla ei perfectio vel gratiæ, vel veritatis defuit, alioqui plenus gratiæ & veriratis non fuisset. Tantum vero plenitudinem Christo tribuit, vt de pleuitudine eius nos omnes acceperimus 16. ad eum modum, quo ex maris vel fluminis exundantis plenitudine proxima quoq; loca implentur aquis. Primo enim in proprio alueo mare vel flumen summe plenum existit, tum eam quæ super est aquarum copiam locis vicinis communicat. Verum Statorium illa argumentatio in errorem impulit: cum ex eo quod Christus non statim omnes triplicis illius muneris partes exercuit, concludit ipsum potestate necessaria muneri aliquo modo caruisse. Quæ est ineptissima argumentatio. Non enim potestate statim vti omnino oportet; sed cum necessitatis, & Prudentiæ ratio postulat: neque nisi stultissimus dicet, tum solum potestatem alicui adesse; cum illa potestate vtitur. Etsi igitur Christus non semper vsus est illa triplici potestate, vti tamen quando voluit, potuit, pro temporis opportunitate, & suæ sapientiæ præscripto. Officij enim cuiuslibet, quasi essentia in potestate faciendi posita est: vsus verò & exequutio potestatis, effectus potius quidam est potestatis, quàm ipsa potestatis essentia: vt & in Physicis potestatibus manifestum est, quæ manent integræ etiam, cum ad actum non deducuntur. Quod si ex vsu potestatem metiri volumus, Dei quoq; potestatem imperfectam esse oportebit, cum nec per omnem antegressam æternitatem ea vsus sit neq; modo ex omni parte ea semper vtatur.

Christus perfectè Christus.

1. Non admẽsuram Spiritum accepit.

2. Plenum gratiæ & veritatis.

Erroris Statorij causa.

Potestas ab vsu distinguitur.

De Christi Pontificatu.

Verum vt in particulari de singulis agamus, aiunt Aduersarij Christum non in terra, sed in cælo perfectè Pontificem fuisse, tum quod scriptura in cælis nobis Christum Pontificem ostendit non in terra, tum quod oblationem quæ est proprius actus Pontificatus ipsius, in cælis proprie exhibet. At nos contra, Christum in terris perfectè Pontificem fuisse asserimus ex perfecta potestate: quam habuit ad munera Sacerdotij exercenda. Nam Sacerdotis proprium munus est præesse hominibus in his quæ sunt ad Deum. Vt ex capite 5. ad Hæb. v. 1. colligitur. Porro Christus cum in terris ageret præfecit hominibus in his quæ sunt ad Deum. Nam & Sacramenta, per quæ gratia Dei hominibus communicatur, instituit, ad eaq; vsurpanda homines, sub amissione æternæ vitæ obligauit: & sacrificium corporis & sanguinis sui incruento quidem modo in cœna Deo obtulit, cruento autem in altari crucis. Hæb. 9. v. 26. quod sacrificium cum fuerit perfectissimum, plenamq; nobis peccatorum, Veniam & vitam æternam comparauerit (vna enim oblatione sanctificauit in æternum sanctificatos Hæb. 10. v. 14.) dubium non est ipsum, quoq; Sacerdotem perfectum fuisse. Nam quod aiunt scripturam ostendere Christum Sacedotem in cœlo: id non ita accipiendum est, quasi in terra Pontificem non egerit; sed quòd per mortem Pontifex esse non desierit (quod nulli alteri contigit,) & in cœlo residens, ac viuens in æternum, Sacerdotij munere fungitur in æternum, apparens vultui Dei pro nobis. Quam ob causam Hæb. 2. v. 17. Paulus ait. Debuisse per omnia fratribus assimilari, vt misericors fieret & fidelis Pontifex apud Deum, tanto enim fidelibus munere Pontificis in cœlo fungitur, quanto magis in seipso miserias & mala nostra expertus est. Id ipsum indicat illa verba. Hæb. 4. v. 14. Habentes Pontificem magnum, qui penetrauit cælos: hoc est, qui per mortem non est suo Pontificatu defunctus; sed cœlos penetrauit, vt etiam ibi pro nobis Pontifex esset. Nam vt capite 7. v. 23. ait. Alij plures facti sunt Sacerdotes, idcirco quod morte prohiberentur permanere, hic autem eo quod maneat in æternum sempiternum habet Sacerdotium: hoc est, aliorum Sacerdotia morte extincta sunt, quòd illi ipsi post mortem non permanerent ad continuendum Sacerdotium; hic verò & post mortem manet, idq; in æternum; & ideo sempiternum habet sacerdotium. Denique eundem sensum habent illa verba. C. 8. v. 4. Si ergo esset super terram, nec esset sacerdos: hoc est, si terrenus & temporalis esset Sacerdos Christus admodum aliorum, qui morte prohibiti sunt permanere in Sacerdotio, & super terram tantum erant sacerdotes, terrena non cœlestia sacrificia offerentes: proculdubio nec esset

In terra pontificatu exercuit.

1.

2.

Quomodo Christus Pontifex in cælo.

Sacerdos:

Sacerdos: hoc est, non erat necesse, vt esset Sacerdos; cum esset (vt mox addit) alij Sacerdotes, qui secundum legem offerrent munera, quæ non erant cælestia, sed solum exemplaria & vmbræ cœlestium.

Iam quod vrgent Aduersarij Christum non in terra sed in cœlo obtulisse sacrificium: id nullo modo constare potest, cum expressè Paulus dicat. C. 9. v. 24. & seq. Iesum introisse in cœlum, non vt sæpè offerat semetipsum; quemadmodum Pontifex intrabat in Sancta per singulos annos in sanguine alieno: alioquin oportebat eum pati frequenter ab origine mundi; nunc autem semel in consummatione sæculorum, ad destructionem peccati per hostiam suam apparuit, & semel oblatus est ad multorum exhaurienda peccata. Quibus verbis primum Paulus agnoscit Christi sacrificium cruentum, quod si repeteret, oporteret eum frequenter pati, quod proculdubio non est nisi sacrificium crucis non in cœlo sed in terra oblatum à Christo. Deinde agnoscit eiusmodi Christi sacrificium quod semel tantum oblatum est, quod de oblatione quam Christus in cœlo perpetuo facit intelligi non potest, quod idem repetit C. 10. v. 14. Vna, inquit, oblatione consummauit in sempiternum sanctificatos. Cum igitur hæc vnica oblatio & perfectissima sit; & in terra facta: consequens est Christum perfectissimum Sacerdotis munus in terra expleuisse. Quid ergo est (inquies) quod ait Paulus c. 8. de oblatione illa cœlesti. Omnis Pontifex ad offerendum munera & hostias constituitur; vnde necesse est, & hunc habere aliquid quod offerat? Aio loqui Paulum de Christi sacrificio incruento, quod in cœlis residens Deo offert perpetuo per manus Sacerdotum; qui Christi verbis, Christi nomine Christi potestate offerunt Deo corpus & sanguinem Christi sub specie panis & vini. Nam primo certum est loqui de oblatione propria & sacrificij ex eo enim quod omnis pontifex ad offerendum munera & hostias constituitur concludit Christum quoq;, qui est Pontifex longe Maximus, habere quod offerat. Pontifex enim non ad oblationes improprie dictas constituitur, alioqui ipse quoq; improprie & metaphorice Pontifex esset. Deinde certum est, Christum in cœlo non aliud offerre sacrificium; quam quod in terra obtulit, hoc est, semetipsum. Vult enim Paulus vnicum esse Christi sacrificium. Est autem vtrumq; vnum & idem sacrificium, non solùm, quia idem quod in terra obtulit, etiam in cœlo offert; sed & quod virtus sacrificij in terra facti, in illud quoq; quod quotidie à Christo in cœlo offertur deriuatur. Sacrificium enim incruentum, totam vim suam à cruento accipit, ita volente Christo, vt vna oblatione consummaret in æternum Sanctificatos. Cumq; incruentum offert; virtutem

Sacrificium Christi cruentum in terra.

Sacrificium incruentum.

Proprie sacrificium.

Idem cum sacrificio crucis

virtutem cruenti eo ipso applicat, & facit, vt per incruentum vires suas in nos exerat. Quod cum præstat Christus proprio Sacerdotis, secundum ordinem Melchisedech officio fungitur: cum ordo Melchisedechianus informa sacrificandi, sub Panis & vini specie positus sit: vt omnes sancti Patres, & Ecclesiæ Doctores hactenus intellexerunt. Et satis constat, quod quemadmodum cruentum semel offerri debuit, ita incruentum, non semel, sed quotidie & in æternum offerri debeat. Hoc est igitur quod Paulus ait Christum apparere vultui Dei pro nobis, interpellare pro nobis, offerre pro nobis: Præstat enim hæc omnia Christus, non communi, sed Pontificis propria ratione. Apparet vultui Dei pro nobis, *quia ipsius respectu nobis omnia à Deo bona communicantur, & quæcunq; à Deo impetrari debent per Christum & in Christi nomine petenda sunt. Interpellat pro nobis, quatenus causam nostram agit apud Deum, & ius meritorum suorum interponit ad omnes gratias nobis à Deo obtinendas. Offert pro nobis semetipsum, non solum sui repræsentatione, qui est modus offerendi improprius ac metaphoricus, & iis qui sacerdotes non sunt conueniens; sed reipsa & proprie per modum sacrificij, qui modus offerendi solis Sacerdotibus conuenit. Offert autem sub specie Panis & vini, modo & via, sacrificij Melchisedechiani, tanquam Pontifex in æternum, secundum ordinem Melchisedech.*

Offertur à Christo in æternum.

Christus vt sacerdos interpellat.

Sunt & alia duo loca scripturæ, quæ docent Christum in cruce sacrificium peregisse, & purgationem peccatorum fecisse. Alter est ad Epes. 5. v. 2. Dilexit nos & tradidit seipsum pro nobis, oblationem & hostiam Deo in odorem suauitatis. *Hunc locum intelligi de sacrificio crucis patet, ex illis verbis Tradidit semetipsum. Non enim Christus se tradidit in cœlo; sed in terra, cum se in mortem tradidit. Ita enim tradendi verbo non semel vtitur scriptura. Ad quid autem se tradiderit; mox exponit: Oblationem & hostiam Deo in odorem suauitatis. Erat igitur Christus in cruce oblatio & hostia Deo. Ait Socinus: Hoc verbum Tradidit, non debere coniungi cum verbo oblationem; verum per se legi debere, quod Christus seipsum tradiderit subintellige in mortem. Sequentia vero verba, oblationem & hostiam Deo, sunt veluti illustratio & commendatio istius operis Christi: sicut ad Hebr. 13.* Beneficentiæ & communicationis nolite obliuisci talibus enim hostiis promeretur Deus. *Et Phil. 4. v. 18. At nimis dura & violenta est expositione dicam inepta & stulta. Cum Apostolus eodem contextu verborum vtrumq; doceat, quod Christus seipsum tradiderit oblationem & hostiam Deo. Loca quæ Socinus affert de spiri-*

Duo loca scripturæ idem confirmant.

affert de spirituali & Metaphorico sacrificio intelliguntur. at Christi sacrificium non spirituale, & Metaphoricum; sed verum & proprium fuit sicut & Sacerdotium. 2. *Alter locus est Hæb. 1. v. 3. Christum per semetipsum purgatione peccatorum facta, consedisse in dextera throni maiestatis in excelsis. Si ergo Christus hic in terris per mortem suam purgatione facta consedit in cœlis consequens est Christum hic in terra obtulisse sacrificium ad peccata nostra expianda.*

Opponit Socinus duo loca. Primus est in Capite 9. Hæbr. vbi Paulus vrget figuram Pontificis legalis; & eam Christo applicat. Sicut igitur mactatio pecudis quæ fiebat ante ingressum Pontificis in Sancta Sanctorum non erat sacrificium, cum fieret extra locum sacrificij; sed præparatio ad sacrificium, ipsum vero sacrificium in Sanctis Sanctorum perficiebatur illatione & oblatione sanguinis mactatæ pecudis. Ita & Christi mactatio in cruce erat tantum præparatio ad futurum in cœlo sacrificium, quò Christus introiuit semel tanquam Pontifex summus in sanguine non alieno sed proprio, nihilominus intulisse vrget Socinus dictam figuram, cùm satis constet non solum sanguinem oblatum in Sanctis Sanctorum; sed & mactationem pecudis ante factam, fuisse verum sacrificium. Figuram Pontificis legalis. *Legat locum Leuitici 16. Vbi ritus huius sacrificij præscribitur, & inter cætera, & ante ingressum in sanctuarium, & post egressum, sacrificium Deo offerri consueuisse. Non enim solùm, Sancta Sanctorum erat locus sacrificij; sed & ea quæ extra Sancta Sanctorum Deo offerebantur, erant verissimè sacrificia imo altare æneum erat extra maximè cum mactationi illi pecudis nihil ad rationem sacrificij deesset. Erat enim confectio rei ad cultum & honorem Dei; & non sanguinis solùm illius pecudis sed & caro, quæ non inferebatur in Sancta Sanctorum, cedebat in sacrificium Deo & mactatio ipsa in cultum Dei facta, erat reuera oblatio Deo pecudis illius mactatæ: imo magis erat oblatio ipsa mactatio quam sanguinis illa in Sanctis Sanctorum repræsentatio, siquidem illa re ipsa, & per realem rei confectionem in cultum Dei, erat oblatio; hæc autem verbis, & rei iam oblatæ repræsentatione.*

Vrget secundo locum in Capite 10. v. 5. vbi de Christo hoc habet. Ideo ingrediens in mundum dicit: Hostiam & oblationem noluisti corpus autem aptasti mihi. Tunc dixi: Ecce venio, vt faciam Deus voluntatem tuam, in qua voluntate sanctificati sumus per oblationem corporis Iesu Christi. Ait igitur Socinus Christum non in hunc mundum, sed in illum cœlestem ingressum esse ad offerendum corpus suum: tum quia in hoc

mundo non statim obtulit corpus suum, vti verba Pauli indicant: tum quia dicit ad hanc oblationem faciendam corpus perfeciſti mihi, hoc eſt, perfectum, & immortale reddidiſti. Hoc enim verbum κατηρτίσω ſignificat potius quam aptaſti. Id verò ſacrificio illi cœleſti congruit, quod in corpore perfecto & immortali à Chriſto peragitur.

Chriſtus in quam mundum ingreſſus dicitur.

Errat in hoc quoq; Socinus tum quia mundi nomine abſolute poſito, mundus hic terrenus, qui abſolute mundus dicitur, intelligitur. Cœleſtis vero mundus, non niſi cum adiectione aliqua noui, futuri, cœleſtis mundi ſignificatur; tum quia in eum mundum ingreſſus eſt Chriſtus ſecundum Paulum, in qua ſacrificium illud vnicum corporis ſui ſemel obtulit ad nos in perpetuum ſanctificandos. Hoc autem ſacrificium ſemel oblatum, non in cælo ſed in terra oblatum eſt: quum ſi frequenter offerretur pati Chriſtum frequenter oporteret teſte Paulo. Illud vero cœleſte non ſemel; ſed perpetuo in cœlo offertur. Neque verò Paulus ait, Chriſtum ſtatim ac in mundum ingreſſus eſt obtuliſſe ſacrificium, ſed primùm quidem voluntate ſeipſum obtuliſſe: tunc deinde re ipſa ſe ſacrificaſſe. Neque etiam ad id ſacrificium ſecundum Apoſtolum requiritur, corpus perfectum, id eſt, immortale, ſed mortale potius, cum patiendo peragi debuerit: ita vt ſi frequenter eo modo Chriſtus ſeipſum ſacrificaret, frequenter pati ipſum oporteret. Vox igitur κατηρτίσω ſiue vertatur Aptaſti ſiue Formaſti, ſiue perfeciſti: proculdubio perfectionē immortalitatis non deſignabit; ſed tantummodo eam perfectionem quæ fini ſacrificij conueniret; vt ſit ſenſus, corpus perfeciſti mihi ad hoc, vt illud tibi in ſacrificio offeram. Etenim quâ Deus erat, non habebat naturam, quam Deo offerre in ſacrificatione potuiſſet, factus vero homo, accepit corpus aptum & perfectum, vt in eo ſeipſum ſacrificare poſſet.

Smalcij error de ſacerdotij Chriſti metaphorico.

Diſſimulare hoc loco non poſſum impiam Smalcij de Chriſti Pontificatu ſententiam. Vult enim non propriè ſed figuratè Pontificem fuiſſe. Sicut enim in veteri lege Pontifices Deus eſſe voluit, qui cauſam populi apud Deum agerent: ita Chriſtum, cum cauſam hominum apud Deum agat, Sacerdotem & Pontificem dici ait, & hoc eius opus Sacerdotium appellari, abſque vlla veri ſacrificij ratione. Ita iſte impius C. 25. loquitur. neque aliam tam abſurdi erroris rationem affert; niſi quòd ſi alia aliqua dignitas in ſacerdotio Chriſti contineretur, præter illam curam, quam de ſua Eccleſia gerit Chriſtus, vtiq; aliquam eius mentionem Apoſtoli in ſuis ſcriptis feciſſent; cum tamen ſolus Paulus, in ſola Epiſtola ad Hæbreos, Chriſti Sacerdotij mentionem faciat. Quaſi verò vnius Apoſtoli,

ſtoli, in vna ipſius Epiſtola authoritas non ſatis eſſe debeat ad fidem adſtruendam. Certè Paulus Chriſtum Sacerdotem eſſe probat, reſpectu ſacrificij, & quidem proprie non Metaphoricè, quemadmodum & alios Pontifices. C. 8. v. 3. Omnis inquit Pontifex ad offerendum munera & hoſtias conſtituitur: vnde neceſſe eſt & hunc habere aliquid quod offerat. Neq; vero ſolum proprie Sacerdotem eſſe probat; ſed inter omnes Sacerdotes longè perfectiſſimum, in ipſa Sacerdotij ratione, quòd illius vnius ſacrificium plus poſſit ad ſaluandos homines quam innumera aliorum omnium ſacrificia. Ita in capite 7. 8. 9. 10. Certè Metaphoricus Sacerdos perfectior non eſt vero & proprio Sacerdote. Denique cura illa circa homines apud Deum, quatenus ad Sacerdotem proprie ſpectat eſt ſacrificij reſpectu. In ſacrificio enim Sacerdos Deo adſtat, pro populo, vt Sacerdos intercedit, vt Sacerdos orat, vt Sacerdos offert. extra ſacrificium vero iidem actus ſunt communes Sacerdotibus cum aliis qui Sacerdotes non ſunt. Nam alij quoq; cauſam aliorum agere apud Deum intercedendo & orando poſſunt: Soli verò Sacerdotes offerendo, qui ſolus actus, Sacerdotes à non Sacerdotibus diſtinguit ac ſeparat. Si igitur Chriſtus nullum obtulit proprie dictum Sacrificium. Profectò cura illa aſtandi Deo, & interpellandi pro nobis Sacerdotalis non erit. Cum id etiam, à non Sacerdotibus præſtari ex charitate poſſit, ex quo conſequeretur, Contra expreſſas Scripturas Chriſtum nullo modo Sacerdotem eſſe. At de Chriſti Sacerdotio ſatis.

De dupici Chriſti regno & regia ac Prophetica Chriſti dignitate contra Statorium.

CAPVT XIV.

REgiam Chriſti dignitatem & poteſtatem Statorius vult ſemper imperfectam & diminutam fuiſſe: quod non niſi poſt Reſurrectionem Angelos, & totum mundum ſibi ſubiecerit. Refellitur hic Statorij error ex ſupradictis. Aliud enim eſt loqui de actu regnandi, aliud de regia ipſa poteſtate. Etſi igitur Chriſtus ab actu regnandi in mundo palam & manifeſtè abſtinuerit toto vitæ ſuæ tempore (humilem enim & abiectam vitam elegit;) non tamen ea propter Rex eſſe deſiit; cum pleniſſimam regnandi poteſtatem ſemper habuerit.

Libet autem hic plenioris doctrinæ cauſa de regno Chriſti aliqua adſcribere: vt ex iis varia ſcripturarum loca intelligi & explicari poſſint.

Regnum Christi in terris Ecclesia.

Duplex igitur Christi regnum inuenimus in scriptura, alterum in terris, quod regnum Ecclesia dicitur, alterum in cœlis, quod regnum gloriæ appellatur. Etsi enim potestas Christi hominis amplissima sit, & omnia complectatur, potuisset q; Christus sibi omnia regna mundi & omne regimen iure suo vendicare; abstinuit tamen de facto, atque ex vniuersa dominij sui amplitudine, duplex tantummodo sibi delegit: Vnum est, quo in animis hominum regnat per fidem alterum quo in beatis regnat per gloriam. Alia vero regimina & gubernationes non vsurpauit de facto, quamuis ius ad illa amplissimum haberet. Quare neque gubernationem regnorum temporalium sibi assumpsit; sed eam (quod tota circa corpora & ecs istas externas versetur) dominis & regibus mundi reliquit; ipse verò, dominij huius temporalis respectu, pauper & egenus extitit, non habens vbi reclinaret caput suum. Simul q; & Dominus erat horum temporalium de iure; & de facto omnium pauperrimus, & egentissimus; quod se omni vsu, & possessione dominij sponte priuauerit. In eoque sensu confessus est se Regem esse; sed non de hoc mundo, quod non temporalium rerum regimen sibi assumpsisset; sed spiritualium duntaxat, non corporum sed animorum. Est igitur primum Christi regnum in quo Christus regnat per fidem in animis hominum, sicut Princeps huius mundi, quem expugnaturus venerat, regnabat in animis hominum per infidelitatem. De hoc intelligitur illud psalmi secundi. Ego autem constitutus sum Rex ab eo super Sion montem Sanctum eius prædicans præceptum eius. *quibus verbis Regis huius officium ostenditur esse prædicare, & viam hominibus ad cœlum patefacere. Porro etsi hoc Christi regnum in terris sit: non tantum terrenum; sed cœleste, dicendum est, quia non est temporale sed spirituale, & in cœlum homines dirigens: quare & Regnum cœlorum non semel in Euangelio appellatur, quod cœlesti potestate per media cœlitus data ad finem gloriæ cœlestis tendat. Dicit hoc regnum Solium Dauid, & regnum Dauid Isaiæ cap. 9. v. 7. Multiplicabitur eius imperium super solium Dauid, & super regnum eius, vt confirmet illud & corroboret à modo vsque in sempiternum. Quod aliis verbis Angelus exponit Luc. 1. v. 32. Dabit illi Dominus sedem Dauid Patris eius, & regnabit in Domo Iacob in æternum, & regni eius non erit finis. Quomodo verò Christus super solium & regnum Dauidis sedere dicatur & regnare in domo Iacob, potest in hunc modum explicari. Non est dubium Christum non fuisse Dauidis successorem in regno temporali; cùm eo tempore quo Christus in terris fuit, partim Reges, partim Imperatores Iudæis imperarent. Christus q; nullam partem gubernationis in Republica*

Christus quomodo pauper.

Rex non de hoc mũdo. Regnat per fidem.

Regnum eius non terrenum sed cæleste.

Christus sedet super solium Dauidis spiritualiter.

Iudæorum sibi vsurpauerit. Sedes igitur & regnum Dauid spiritualiter accipiendum est. Dauid enim Rex, fuit figura regni Christi spiritualis: quare sedem illam & regnum illud, quod Dauid repræsentabat, Christo daturus erat Deus. Quod ita verum est; vt etiam propterea Christus ipse in scriptura Dauid dicatur, quia fuit in Dauide repræsentatus. Ier. 30. v. 9. seruiet Domino Deo suo, & Dauid Regi suo, quem suscitabo eis. *Ezech. 34. v. 23. & 37. v. 24.* Dauid seruus meus princeps eorum in perpetuum. *Ergo propter quam causam Christus dicitur Dauid; etiam Christi sedes & regnum, dicitur sedes & regnum Dauidis. Quanta vero huius regni Christi amplitudo futura esset, vt illa verba indicant. Multiplicabitur imperium eius. idcirco enim non apponit terminum, quousque multiplicandum esset; quia sine termino multiplicandum erat in omnibus gentibus, vsque ad terminos orbis terrarum. vt etiam in Psal. 2. dicitur.* Postula à me, & dabo tibi gentes hæreditatem tuam, & possessionem terminos terræ: *Regni etiam huius dicitur non futurus finis, sed regnaturus dicitur Christus in æternum in domo Iacob, id est in populo Dei, Israelitis veris non carne; sed spiritu. Colligitur enim hoc regnum per fidem, & colligetur vsque ad iudicij diem, donec omnes homines Christo subijciantur: tunc enim nondum videmus omnia subiecta ei teste Paulo Hebr. 2.* Quod vbi perfectum fuerit, nouissima omnium destruetur mors. *1. Cor. 15. v. 26. corporibus ad vitam restitutis, & immortalitate donatis. Tunc vero Christus regnum tradet Deo & Patri, vt ibidem ait Apostolus: quia non amplius illo modo per fidem in hominibus regnabit; sed tradet illos Deo & Patri: vt in quibus ipse regnabat per fidem, ille regnet per gloriam longe nobiliori ratione suam illis diuinitatem communicando, & eos seipso in omnibus dirigendo: vt Deus sit omnia in omnibus, hoc est: non per media: sed immediate in omnibus regnet: & sua diuinitate omnia in omnibus operetur; & sit omnibus omnia. vt in omnire immediate, ab illo dependeat. Ex quo apparet Regnum hoc Christi tunc cessaturum, absque vlla gloriæ Christi immutione: imò cum summa Christi gloria. Finis enim regni Christi is fuit, vt acquireret homines Deo & Patri. Hoc igitur perfecto, finem regnandi faciet, & homines Deo tradet, non sine summo, & in æternum duraturo suo triumpho & gloria. Quidquid enim boni & fœlicitatis hominibus per totam æternitatem accidet: id totum Deo per Christum & eius merita tribuetur. Sicq; Christus triumphum regni sui aget in æternum, dignitatem q; suam regiam retinebit semper, & fructu regni sui in cœlis perpetuo perfruetur. Neque vero omninò non regnabit, sed qui*

Christus dicitur Dauid.

Regni Christi amplitudo.

Aeternitas.

Mortis destructio.

Tradet Christus regnum Patri.

An cessabit regnum Christi post diem iudicii.

Triũphus regni Christi in æternum.

cousque regnabat, vt homo; deinceps vna cum Patre regnabit vt Deus, prioris veri regni sui fructu, vt dixi, perpetuo fruetur. Iam vero & illud facile intelligimus, quod Apostolus de Christo ait: Tunc & ipse Filius subiectus erit ei tradendo enim Regnum Deo & Patri, eo ipso manifestum faciet se qua homo est regnum, & omnia à Patre accepisse, ipsiq; referre acceptum, atq; in illo gloriæ regno se, qua homo est subiectum Deo & Patri ostendet, & ab eo dependebit. Christi enim caput Deus 1. Cor. 11. v. 3. Ea vero subiectio nullum præiudicium affert diuinitati, secundum quam semper est æqualis Patri, imò vnus Deus cum Patre.

Filius vt homo subiectus erit Patri.

Regnum gloriæ.

Alterum Christi regnum, est regnum gloriæ, de quo latro in cruce. Memento *(inquit)* mei dum veneris in regnum tuum. Et mater filiorum Zebedæi. Dic vt sedeant hi duo filij mei vnus ad dexteram, alter ad sinistram in regno tuo: *Vt Christus ipse Matth. 16. v. 19.* Sunt quidam de hinc Stantibus, qui non gustabunt mortem, donec videant Filium hominis venientem in regno suo. *Id quod impletum est in transfiguratione, quum Christus apparuit in gloria tanquam Rex cœlestis, cœlesti forma atque specie. Consistit autem hoc regnum tam in gloria corporis & animæ, quam ipse ea plenitudine habet, vt omnes alij ex eius plenitudine accipiant, ipseq; sit in omnibus primatum tenens, multosq; filiorum adducat ingloriam; & celestis gloriæ faciat esse consortes. tum in illa potestate, qua vt cœli terræq; Dominus regnat, habetq; sibi subiectos homines & Angelos, ita vt illi omne genu flectatur, & omnis lingua confiteatur. Porro regnum hoc Christus habuit ab ipso instanti conceptionis: statim enim vidit Deum, & gloriam illam cœlestem in se habuit, quam & in transfiguratione manifestauit, quæ etiam dicitur gloria regni Christi. Verum actualem eius regni administrationem, ad suum in cœlos ascensum distulit. Tunc enim penetrando cœlos, & sedens ad dexteram maiestatis in excelsis cœpit manifestè cœlo terræq; dominari, subiectis sibi Angelis & potestatibus, & regni sui cœlestis diuitias hominibus exponere, ipsosq; gloriæ regni sui participes facere.*

Regni huius administratio.

Duplex titulus Regni gloriæ.

1 Hæreditatis

2 Passionis.

Porro huius cœlestis regni possessionem duplici quasi titulo Christus adijt. Primum titulo hæreditario vt Filius Dei. Constituit enim eum Deus hæredem vniuersorum. Heb. 1. v. 2. Deinde titulo passionis & mortis. Oportuit enim Christum pati & resurgere à mortuis; & ita intrare in gloriam suam. *Luc. 24. v. 26. quod & illa omnia loca indicant quæ docent gloriam illius cœlestis regni Christo datam à Deo in præmium passionis ipsius & mortis. Heb. 2. v. 9. Phil. 2. v. 8. Rom. 14. v. 9. Apoc. 5. v. 12.*

Indicat

Indicat & illa parabola: Hominis abeuntis in regionem longinquam, vt acciperet sibi regnum. Luc. 19. Denique visio illa Danielis cap. 7. id ipsum docet. Aspiciebam in visione noctis, & ecce in nubibus cæli, quasi filius hominis veniebat, & vsque ad antiquum dierum petuenit, & in conspectu eius obtulerunt eum, & dedit ei potestatem, & honorem, & regnum, & omnes populi tribus, & linguæ seruient ei, potestas eius, potestas æterna, quæ non auferetur, & regnum eius quod non corrumpetur. *Quocirca quod de dominio Christi dicebamus, idem quoq; de regno Christi dicendum est, vt post Resurrectionem Christus duplici ex causa dicatur consecutus regnum, tum quo ad actualem & publicam Regni sui possessionem, & administrationem tum quo ad potestatem regnandi nouo titulo ipsi traditam, nempe propter passionem & mortem.*

Christus consequutus Regnum gloriæ duplici de causa

Iam quod ad Prophetiam spectat eam quoq; Statorius vult in Christo fuisse diminutam & imperfectam. Cum enim Propheta perfectum diuinarum rerum cognitionem complectatur, ait Christum aliqua mysteria diuinæ voluntatis ignorasse, quod ea non nisi post Resurrectionem manifestauerit, vt de gentium conuersione & Iudæorum reprobatione, sicq; Christum non omnino perfectam Prophetiam habuisse. Verum dicere Christum aliquid proprie ignorasse, summa est in Christum blasphemia. Si enim aliqua ignorauit; non fuit plenus gratiæ & veritatis, cum ad plenitudinem ei aliquæ veritates deessent. Neque verum esset, quod de illo Ioannes ait. cap. 3. v. 34. non ad mensuram ei spiritum datum, id enim præcipue ad cognitionem diuinarum mysteriorum retulit Ioannes ita enim ait. Quem misit Deus, verba Dei loquitur. *Non enim ad mensuram dat Deus Spiritum, eum Spiritum intelligens quo Dei verba loquebatur. Quod si absque vlla mensura habuit Spiritum, vt posset, omnia verba Dei loqui, & totam Dei voluntatem docere, proculdubio totam Dei voluntatem perfectissime nouerat. Quare & Petrus intrepide confessus est Christum omnia nosse, nulla re excepta atq; ex eo intulit, Christum etiam cordium cogitationes nouisse, quod omnia nosset.* Domine inquit, tu omnia nosti, tu scis quia amo te. *Ioan. 21. v. 17. Male vero colligit Statorius Christum ignorasse mysterium conuersionis gentium, ex eo quod illud non manifestauerit, eadem enim ratione collige Deum quoq; plurima ignorare, quæ nondum hominibus manifestauit; neq; manifestaturus est. Dicitur quidem modo quodam loquendi nescire Christus qua homo diem iudicij: non quod reuera nesciret, sciuit enim & prædixit eius diei signa, idq; ad officium Christi maxime spectabat, cum fuerit constitutus iudex viuorum*

De Peophetia in Christo.

Christus nihil ignorauit.

1

2

3

4

6

Quomodo dicatur nescire diem iudicij.

& mor-

& mortuorum; sed quod propter secreti rationem, ad dicendum & manifestandum nesciret. Quo etiam modo Deus aliquos dicitur nescire, quos re ipsa & effectu ita tractat ac si nesciret illos. Electos vero dicitur speciali ratione nosse, quod re ipsa demonstrat se illos cognoscere pro suis. Consimili ratione etsi Lucas ait cap. 2. Proficiebat Iesus sapientia & ætate, & gratia apud Deum & homines. *tamen ibidem. vers. 40. adiungit.* Puer autem crescebat, & confortabatur plenus sapientia, & Gratia Dei erat in illo. *Non igitur eo sensu dixit, profeciisse sapientia; quasi non esset sapientia plenus, sed potius sapientiæ sapientiæ demonstratione. Nouæ enim in dies suæ sapientiæ dabat documenta. Sic etiam Deus dicitur induere fortitudinem, cum eam incipit reipsa demonstrare.*

De sessione Christi ad dexteram Patris, & suprema dignitate post Resurrectionem obtenta?

CAPVT XV.

QVod Paulus ad Eph. 1. de suprema Christi dignitate post Resurrectionem obtenta, scriptum reliquit; id Ariani ita interpretantur, vt ex eo Christum non fuisse ante Resurrectionem perfectè Deum, ostendere conantur. Ita verò habet S. Paulus. Resuscitans eum à mortuis, & constituens ad dexteram suam in cœlestibus super omnem principatum, & potestatem, & virtutem, & dominationem, & omne nomen, quod nominatur; non solum in hoc sæculo, sed etiam in futuro. Et omnia, subiecit sub pedibus eius. Et ipsum dedit caput super omnem Ecclesiam. *Quæ, inquiunt, maior dignitas ista cogitari potest? quam, cum Christus post Resurrectionem obtinuerit, diuinitatem proculdubio obtinuit, neq; ante fuit perfecte Deus.*

Nos vero vti summa esse ista omnia facile agnoscimus: ita non eo spectare credimus, vt aliquid de Christi diuinitate detrahant; quin potius eam magis demonstrant, & confirmant. Dicam clarius: Christi Maiestas tota vita ipsius ea erat, vt esset dignissimus, vt etiam qua homo sederet ad dexteram Dei supra omnem creaturam, subiectis sibi hominibus, & Angelis: id enim coniuncta humanitati diuinitas, & forma illa Dei, in qua erat æqualis Deo merebatur. qui enim Deo æqualis est, sedere ad dexteram Dei iure potest, homo vero ille ob vnitam diuinitatem æqualis Deo erat semper, igitur sedere ad dexteram Dei iure poterat. De facto tamen eam dignitatem per passionem & mortem consequi voluit, & eo vsque exaltari, vt æqualem cum Deo Thronum haberet in cœlis. Id quod manifestius

A sua conceptione poterat Christus sedere ad Dei dexteram.

Quia æquales Deo.

stius patebit, si quid sit ea sessio ad Dei dexteram explicauerimus magis. Neque enim ea sessio proprie accipi debet; sed improprie & metaphoricè Nam neque Christus in cœlo situ corporis necesse est vt sedeat; neque Deus dexteram aut sinistram proprie habet, cum sit incorporeus. Paulus asserit Christum sedere in dextera Dei in sempiternum, donec ponantur inimici eius scabellum pedum eius Hebr. 10. v. 12. Stephanus vero vidit eundem Christum stantem à dextris Dei Actor. 7. Et Ioannes Agnum stantem tanquam occisum, & accipientem de dextera sedentis in Throno librum Apoc. 5. Deinde cum Psalmo 109. dicitur: Sede à dexteris meis. *Mox de ipso Deo subiungitur:* Dominus à dextris tuis, *vt necesse sit non de corporali dextera verba scripturæ accipi, cum fieri non possit; vt quis eiusdem respectu sit à dextris & à sinistris.*

Sessio impropria accipienda.

Porro dextera Dei ad quam Christus sedere dicitur, nunc dextera maiestatis appellatur. Heb. 1. v. 3. nunc dextera sedis magnitudinis Heb. 8. v. 1. nunc dextera virtutis Dei Matth. 26. v. 64. vt ex eo Christi parem cum Deo maiestatem, magnitudinem, virtutem intelligamus. Neque enim infra se Christum Deus collocauit; sed ad dexteram suam, ne minorem, sed potius æqualem Deo crederemus. Vt enim Deo nihil altius aliquid reperiri potest. Neque vero quocunq; modo esse ad dexteram Dei dicitur, sed sedere: vt in eo dignitatem Dei, ac Domini intelligamus. Sedere enim dominorum est, stare ministrorum. Quocirca Paulus ad Hebr. 1. v. 13. Ad quem, inquit, Angelorum dixit aliquando: Sede à dextris meis. mox q; rationem subiungens ait: Nonne omnes sunt administratorij spiritus? ac si diceret: idcirco nulli Angelorum conuenire, vt sedeat a dextris Dei, quod omnes sunt administratorij Spiritus. Sedere autem in throno maiestatis, est regnantis & Domini non ministri. Rectè igitur ex eo colligunt Catholici Christum esse verum Deum, quod ad dexteram Dei sedeat. Quamuis enim de Christo homine dictum sit, quòd sit exaltatus & collocatus ad Dei dexteram super omnes creaturas, tamen homo ille exaltari ad eam dignitatem non potuisset, nisi simul & Deus esset. Sedere enim ad Dei dexteram non est infra Deum esse; sed parem cum Deo honorem habere. Nemo autem Deo par esse potest, qui Deus non sit, omne enim quod Deus non est, minus est ipso Deo. Quare & Christus homo exaltari ad eam sessionem non potuisset, nisi simul Deus verus esset. Homini quidem exaltari conuenit, ad diuinum honorem habere, non nisi vero Deo. Hominem igitur & Deum esse oportet, qui exaltari ad diuinos honores possit, ex diuina enim natura sibi coniuncta, homo ille diuinos ho-

Dextera Dei æqualitatem designat.

Sessio Domine dignitatem significat.

Sessione ad dexteram Dei probatur Christi diuinitas.

Nisi Deus esset sedere asi Dei dexteram non posset.

An Christus in terris agens sederit ad Dei dexteram.

nores meretur, neque absque illa diuinis honoribus dignus esset.

Iam si quis inde inferat, Christum in terris adhuc agentem, sedisse ad dexteram Dei, si sessio illa, nil aliud quàm æqualem cum Deo honorem designat: Respondendum est, Christum hominem cum adhuc in terris esset tantæ dignitatis fuisse, vt sedere ad dexteram Dei iure potuisset, propter suam cum Deo æqualitatem: de facto tamen plenè non sedisse ad dexteram Dei, nisi postquam ascendit in cœlum: tum quia scripturæ eam sessionem Christo non nisi post Ascensionem, idq; per modum exaltationis, & in præmium passionis suæ tribuunt: tum quia sedere ad dextram Dei non est solum dignum esse, cui æqualis cum Deo honor tribuatur; sed esse actu in possessione, & vsu eius honoris. quia igitur Christus homo quamdiu in terra fuit humilem & abiectam vitam egit omnemq; honorem quam maxime vitauit, & non nisi postquam in cœlos ascendit honoris sui plenam possessionem accepit se Deum verum demonstrans, & maiestatem suam omnibus patefaciens: Ideo post Ascensionem dicitur reipsa sedisse ad dexteram Dei, cùm antè idipsum iure & dignitate eidem conueniret.

Sessio ad Dei dexteram non est diuinitas sed honor.

Ex his igitur apparet non posse ex hac sessione concludi, Christum tùm demum perfectè Deum factum, & ante Semideum fuisse. Sessio enim illa ad dexteram Dei non est diuinitas Christi; sed consequens diuinitatem honor: siquidem propter veram suam diuinitatem, & locum in cœlo summum, & summos honores merebatur. Quemadmodum enim is qui legitime Rex est, thronum Regium iure suo occupat, neque Thronus facit illum legitimum Regem; sed cum ipse sit Rex legitimus, eius habet regium, thronum regium occupandi: Ita sessio illa ad dexteram Dei, & Thronus ille altissimus in cœlo, neutiquam illum Deum constituit, sed potius diuinitas eius fecit, vt thronum illum æqualem Deo, ad ipsam Dei dexteram occuparet. Non igitur Christus sessione illa ad Dei dexteram diuinitatem adeptus est; sed illo quasi signo & effectu se Deum verum esse declarauit.

Cur Christus constitutus ad Dei dexteram à Patre.

At inquiunt. Si Deus erat, quid opus habebat constitui à Deo ad eius dexteram. Respondeo. Si solo diuinitatis titulo occupare sedem illam ad Dei dexteram voluisset, potuisset equidem id iure suo facere, nullius alterius ope requisita: at quia voluit eam gloriam titulo meritorum passionis & mortis suæ quatenus homo obtinere, ideo in ea obtinenda à Deo Patre dependere voluit: vt sicut propter Patris honorem & obedientiam, tam gnauem passionem & mortem sustinuit; ita vicissim à Patre præmium suæ obedientiæ reciperet exaltationem illam ad Dei dexteram. ita vt hic sit alter titulus, & altera causa gloriæ Christi. Eodem modo accipiendum est. quod

est. quod dicit Paulus Christum constitutum esse super omnem Principatum, & omnia ei subiecta esse, & datum ipsum esse caput super omnem Ecclesiam. hac enim omnia de exequutione potestatis, non de ipsa potestate & iure intelligi oportet. Nam si de iure ipso agamus, nemo dubitare potest Christum non solum dignitate; sed & potestate fuisse super omnes Angelos & homines & potuisse ad libitum cuiuis hominum & Angelorum imperare quod vellet, fuisse etiam caput vniuersale Ecclesiæ suæ, cuius & proprius Pastor, sponsus, & redemptor fuit, verum suæ huius potestatis exequutionem amplissimam eo vsque distulit; quo ad in cœlum conscenderet: tunc enim manifestè regnare cœpit in cœlo & in terra: & Ecclesiam suam toto orbe diffusam administrare, misso primum Spiritu Sancto de cœlo, deinde Apostolis, & aliis prædicatoribus ac ministris ipso cooperante, & sermonem eorum confirmante, sequentibus signis. Non igitur diuinitatem, aut diuinitatis partem acquisiuit Christus in Cœlum ascendendo, vt temerè deblaterant Aduersarij; sed solum diuinitatem suam quam semper habuit, reipsa demonstrauit; & potestatis suæ exequutionem, ex quo factum est, vt diuinus honor, & debita subiectio ei à toto mundo exhiberetur, quæ est maxima Christi gloria. Quocirca absurdè Ariani diuinitatem Christi in illa gloria diuina, & omnium subiectione collocant: non enim gloria illa est diuinitas; sed diuinitatis signum, & effectus, quasi quidam, cum propter eius diuinitatem omnis ei gloria, & subiectio debeatur. Et sicut honor virtutem consequitur, non verò est ipsa virtus, ita talis honor nempe diuinus diuinitatem consequitur non verò etiam ipsa diuinitas.

Christi quo modo constitutus super omnes Angelos.

Diuinitatem Christus non acceptus est ascendendo in cœlum.

Christum Ariani Deum non verum sed metaphoricum faciunt.

CAPVT XVI.

Fucus Arianorum

Non faciũt Christum Deum verum.

EX his quæ hactenus diximus colligi facile potest, qualem Deum Ariani Christum esse velint. Etsi enim diuinitatem eius miris verbis extollunt: nihil tamen minus, quam diuinitatem ei attribuunt. Non enim faciunt Christum Deum verum sed Metaphoricum. Deus enim verus ab essentia diuina verus dicitur: vti & qualibet alia res à sua essentia vera dicitur. Cum igitur Christo, Dei essentiam non concedunt Ariani, neque verum Deum esse concedant. Quod si aliquando vt suam blasphemiam tegant, fatentur Christum verum Deum: tamen id ita intel-

ligi volunt, vel quia verè hoc est non fictè Deus sit, vel quia non sit falsus Deus; non autem quod sit essentia Deus. Hoc enim Socinus suam suorumq; sententiam exposuit. Porro hoc sensu homines quoq; & Angeli Dij veri dicendi essent, cum & vere hoc est non fictè Dij sint, & non falsi Dij: ex quo existet innumerabilis Deorum verorum contra scripturas multitudo. Cum igitur Ariani Christum verũ Deum non fateantur, fatentur Metaphoricum. Id enim quod non ob essentiam sed ob similitudinem tale dicitur; Metaphoricè dicitur. Metaphora enim omnis in similitudine fundatur. Christum vero Ariani ob similitudinem cum Deo, Deum esse volunt, similitudinem in quam potestatis, honoris, sapientiæ, Sanctitatis: vti Socinus in Refutatione Fuieci latè exponit. Deum igitur Metaphoricum esse volunt, ac ex consequenti improprium Deum, eoq; tandem recident, illa tam magnifica encomia, & quidquid in Christi laudem & commendationem ab ipsis dicitur. Deinde talem Deum Christum faciunt, qui ex se nil possit, sed in omnibus à Deo dependeat; quod est non solum Dei proprium notionem euertere, & manifestam contradictionem implicare, vti cap. 2. demonstrauimus; sed etiam est ex Deo, Dei ministrum facere. Quid enim aliud sit Dei minister, nisi qui ex se nihil, & omnia dependenter à Deo possit? Quare vti Regis Minister Rex dici, non potest; ita nec Dei minister Deus. Omnem verò potestatem quam Christo Ariani tribuunt, ministerialem esse volunt, vtpotè à Deo dependentem: non igitur eius potestatis respectu Deus iure dici poterit. Aliam enim esse oportet potestatem Dei, aliam Ministri. Ad hæc talem Deum Christum esse nolunt, qui pro Deo coli iure non possit. Nam tandem ad mandatum Dei recurrunt; vt Christum pro Deo coli posse statuant: nihil ergo ante Dei mandatum habuit Christus ratione cuius pro Deo coli posset. Dicant igitur, mandato quoq; Dei Deum esse. Nam si ante Dei mandatũ Deus erat, pro Deo coli poterat, alio mandato non expectato: aut si ante mandatum Deus non est, mandato igitur Deus erit, & mandatum Dei erit Christi diuinitas. Et quidem ante omne Dei mandatum concedunt Christo, similitudinem cum Deo in potestate, Sanctitate, sepientia. atquia hæc vident ad diuinum cultum non sufficere, (alicqui inumeri essent pro Diis colendi tam homines quam Angeli, qui suam quoque habent cum Deo similitudinem,) idcirco ad Dei mandatũ recurrunt eoq; posito Christum pro Domino iure coli posse affirmant scilicet iubere Deus potest vt quis pro Deo colatur qui alio diuino honore dignus non esset.

Sed metaphoricum.

Talem Deũ qui ex se nil possit.

Dei ministrum.

Ex se indignum cultu nisi ex Dei mandato.

Merum Dei vicariũ generalem.

Denique Ariani, vt vno verbo complectar Christum, non Deum sed generalem

generalem Dei vicarium faciunt. Si quidem nihil illi amplius, quam quod ad generalem vicarium spectat attribuunt. Si enim aliquis esset Dei vicarius generalis; non aliam profecto potestatem haberet, præter eam, quam isti Christo adscribunt: nempe omnia Dei nomine & potestate administrandi. Quocirca eo ipso omnem Christi diuinitatem euertunt: cum illi nil amplius quam vicarij generalis munus concedunt. Nam quemadmodum vicarius Generalis Dei non est verus Deus; sed Dei minister & subditus. Perspiciant tandem miseri homines si quid sensus & rationis habent, quam abiectè de Christo Deo sentiant, & sepposito errore ac cæcitate Christum verum Deum cum cæteris omnibus fidelibus, aliquando tandem agnoscant.

TERTIA PARS REFVTATIONIS DE FILIO DEI SECVNDVM CARNEM ET METAPHORICO.

MVLTIFARIAM multisq; modis Ariani in Christum sunt iniurij. Non enim solum diuina illum natura spoliant, Deumq; Metaphoricum statuunt; sed & verum esse Dei Filium negant. Nam inprimis Christum secundum carnem Filium Dei faciunt; eo quod generationis ipsius secundum carnem Deus fuerit author: Deinde vero Dei Filium factum esse dicunt sapientiæ Sanctitatis, dominij immortalitatis communicatione: quæ quidem dona, quia nec semper, nec omnia simul, nec plenè ac perfectè habuit, idcirco, neque semper ea de causa Filius Dei fuit, neque mox perfectus & absolutus. Et quidem initio in infantia imperfectissima ratione fuit Dei filius, eo solum nomine, quod opera Dei conceptus & natus est; eo enim tẽpore neque sapientiæ neque sanctitatis, neque potestatis, aut immortalitatis vllam communicationem habuit. procedente verò ætate, Sanctimoniæ & sapientiæ donum consecutus est; sed tamen non omninò perfectè. Proficiebat enim sapientia & gratia. Quapropter illis ætatis suæ primordiis nec

De Filio Dei nouorum Arianorum.

Filius secundum carnem.

Imperfectè filius.

dum perfectè Filius Dei extitit. in Resurrectione rursus donum immortalitatis & Dominij consequutus, factus est iterum Filius Dei. Verum & tunc imperfectè nondum enim tum plenam immortalitatem habuit, cum comederet, & biberet, & oculis mortalibus spectabilis esset; & vulnera quæ mortali corpore exceperat, retineret. Tandem in sessione ad dexteram Dei, plenam dictorum donorum possessionem adeptus, plenè factus est Filius Dei. Hæc isti, aliaq; plurima de Filio Dei deblaterant, cum summa certè in Deum blasphemia, nec minori Christi iniuria atque ignominia. legi ea possunt apud Socinum in Refutatione Vuieci à folio 205. ad 246. quem cæteri Ariani in Polonia sequuntur.

Perfectius in Resurrectione.

In cœlo perfectissime.

Christum non esse Dei Filium secundum carnem contra Socinum ostenditur.

CAPVT XVII.

ABsolutè satis & contra scripturas à Socino asseritur Christum secundum carnem, seu carnalis generationis respectu dici & esse Dei Filium, quod eius secundum carnem generationis Deus fuerit author. Vult autem Socinus id proprie intelligi: vt in Christi generatione ex Virgine Deus proprio Patris munere sit functus; eaq; actione, quæ proprie generatio dici debeat. Non enim, inquit, negandum Dei virtutem in virginis vterum substantiam aliquam creatam immisisse, aut ibi creasse, ex qua, iuncto eo, quod ex ipsius virginis substantia sumpsit verus homo generatus fuerit: qui propterea vt homo non matrem tantum, nempe virginem ipsam habuerit; sed Patrem quoq;, nempe ipsum Deum. Quare hoc respectu. Vult Christum proprium & naturalem Dei vnigenitum & Filium appellari, & vera ac perfectissima ratione ab ipso Deo generatum. Verum hæc omnia & cum scripturis, & cum ratione manifeste pugnant. Scriptura enim expresse Christum non secundum carnem; sed secundum Spiritum Filium Dei appellat: ita vt secundum carnem sit ex semine Dauid, secundum Spiritum vero sit Filius Dei. Ita enim habet Paulus Rom. 1. v. 3. De Filio suo qui factus est ei ex semine Dauid secundum carnem, qui prædestinatus est Filius Dei in virtute secundum Spiritum sanctificationis ex resurrectione mortuorum. Non ait Paulus. Qui natus est ei secundum carnem sed factus, secundum enim carnem non fuit verè genitus à Deo, sed factus. Porro cum ait ex semine Dauid, non vult ex alia quadam materia vel semine, quod non esset ex semine Dauidis, Christum secundum carnem genitum. Nam etsi vir

Christus non quoad carnem Dei filius.

1 Ex Epistola ad Romam.

etsi virtus Dei cooperata est generationi Christi secundum carnem, non tamen ea ratione, vt alienam materiam, quæ seminis rationem haberet induceret: alioquin Christus non esset solum ex semine Dauid sed ex alio quopiam creato semine; imo magis ex alieno semine quam ex semine Dauid. Sed id quod fecit virtus Dei est, vt ex sanguine, & materia virginis, tota Christi corporis fabrica coalesceret. Denique Paulus Anthithesi illa secundum carnem & secundum Spiritum ostendit, quid Christo conueniret secundum carnem, quid secundum Spiritum. Et quidem secundum carnem ait ei conuenire, quòd sit ex semine Dauid, filius Dauidis: secundum verò spiritum, quòd sit Filius Dei. Quæ sane oppositio nulla esset, si Christus secundum carnem quoq; esset Filius Dei. Dicere, & debuisset Paulus Christum prædestinatum esse Filium Dei tam secundum Spiritum sanctificationis, quam secundum carnem, si vtraq; ratione Christus erat Filius Dei.

Anthitesis carnis & spiritus.

Idem Paulus ad Hæbreos 7. v. 3. Melchisedecum ait assimilatum Filio Dei in eo, quod sine Patre: sine matre describitur. Quia nimirum vt omnes Græci & Latini interpretantur, sine Patre in terris, sine matre in cælis fuit Filius Dei. Nam quoad generationem suam secundum carnem, fuit ex Matre sine Patre: quoad diuinam vero generationem ex Patre sine matre extitit. Et si enim Melchisedech verè Patrem ac matrem habuerit: tamen vt assimilaretur Filio Dei, & melius illum repræsentaret inducitur in scriptura absque omni commemoratione Patris ac matris, ac si Patrem ac matrem non habuerit. Quod multo verius Filio Dei debet conuenire. Nam in Melchisedeco figura tantum fuit, rei autem figurata veritas, in Christo. ita vt idcirco Paulus non dixerit Filium Dei assimilatum esse Melchisedeco; sed Melchisedecum assimilatum esse Filio Dei. Et quidem Melchisedecus ea solum ratione fuit sine Patre, sine matre, quod ista de illo non commemorentur. Hoc autem de Filio Dei non potest affirmari, cuius generatio, tam humana ex matre, quam diuina ex Patre commemoratur in scriptura. Alia igitur, ac multo veriori ratione Filio Dei esse sine Patre ac matre conuenit; ea nempe quam diximus, quamq; omnes Sancti Patres & tota Ecclesia semper probauit. Frustra vero se torquet Socinus, cum ait Melchisedecum esse dictum sine Patre, sine matre non Filium Dei. Etsi enim de Melchisedeco id dictum est, tamen non nisi eo fine vt assimilaretur Filio Dei, vt expresse ait Apostolus, quemadmodum igitur cætera omnia quæ de Melchisedeco refert Paulus, transferuntur, & multo maiori ratione in Filium Dei: vt quod Melchisedech explicatur

2 Ex Epistola ad Hæbr. Christus sine Patre in terris sine matre in cœlis.

Figura Melchisedeci.

Socinus responsio refutatur.

explicatur, Rex iustitiæ. Rex Salem, quod est, Rex pacis: Ita & hoc, quod sine Patre sine matre, sine genealogia, nempe initium dierum, neque finē vitæ habens, negari ergo non potest ex mente Pauli, Filium Dei aliqua, eaq; multa veriori ratione esse sine Patre sine matre. 2 Responsio fuisse sine Patrem & Matre ratione Sacerdotis. Refellitur. *At inquit Socinus Melchisedecum sine Patre & matre induci, ad significandum Sacerdotium ipsius (de Sacerdotio enim ibi Paulus agit) non pependisse ab aliqua Dei promissione alicui certæ familiæ, aut generi factæ quemadmodum nec Christi Sacerdotium pendet. Verum etsi Paulus de Sacerdotio Christi eo loco agat; tamen non est necesse, vt solum de munere Sacerdotis loquatur cum etiam de dignitate personæ huius Sacerdotis verba facere (vti reuera facit) non sit ab eodem proposito alienum. Ad dignitatem autem personæ Christi spectat, quòd sit Rex iustitiæ, Rex pacis, quòd admirabili ratione natus in terris quidem sine Patre, in cœlis sine matre, quod (quantum ad cœlestem illam generationem) nullam genealogiam habeat, quod neque initium dierum, neque finem vitæ habeat, sed ab æterno & in æternum existat. Ea porro & omnia ad solum Sacerdotium recte accomodari non possunt.* Ad dignitatem personæ id spectat. Non ad Sacerdotem. 1 *Quomodo enim Melchisedech ratione Sacerdotij sine Patre sine matre fuit? an quia ista de illo tacentur, eo consilio, ne intelligatur promissio Sacerdotij illius facta alicui familiæ aut generi ex quo descenderit? quasi vero si Pater, aut Mater illius commemorata fuissent, statim sequeretur à Parentibus Sacerdotium illius perfectum ac deriuatum esse. Reuera enim Patrem & Matrem Melchisedech habuit, & tamen Sacerdotium illius (secundum Socinum ipsum) a Patre & matre non descendit; sed ab ipso inchoatum est, Deo idipsum illi inspirante & prouidente. Certè Christi sacerdotis & Pater & Mater commemorantur & genealogia. & tamen Socinus non dicet Sacerdotium Christi à Parentibus descendisse. Quin etiam ex eo sequetur Melchisedecum non assimilatum esse Filio Dei, sed potius multum dissimilem factum, quòd ille sine Patre & matre inducitur; Christus vero cum Patre & matre describitur: quod si ideo sine Patre sine matre induci dicatur, vt significetur Sacerdotium eius non descendere à Parentibus: in hoc certe non fuit assimiliatus Filio Dei qui describitur cum Patre & matre, & tamen Sacerdotium eius non deriuatum est à Parentibus. Quis hic non videt figuram esse contrariam rei figuratæ; tantum abest vt sit illi similis?*

3 *Accedit quod illa alia quæ Paulus adiungit;* neque initium dierum, neque finem vitæ habens, *ad Sacerdotium accomodari minime possunt; sed ad personæ Christi æternitatem spectant; quomodo enim Melchisedech ratione Sacerdotij initium non habuit? Certum enim est Sacerdotium Melchisedechi initium ab ipsomet habuisse: cum ante ipsum tali ritu & ordine nemo sacrificauerit. alioqui ordo & ritus sacrificij Melchisedechiani non in ipsum; sed in alium ante ipsum authorem referendus esset. Idcirco igitur initium non habuit, quia id non commemoratur; sed inducitur Melchisedech, ac si initium dierum non haberet, quid ita? vt assimiletur Filio Dei, quomodo autem assimilabitur Filio Dei? nunquid Filius Dei initium dierum sui Sacerdotij non habuit? nunquid semper & ab æterno fuit Sacerdos? Minime vero. Non igitur ad initium dierum Sacerdotij; sed ad initium dierum absolutè, hoc est ad Christi illam, quæ ab æterno est, & absque initio temporis existentiam id totum referendum est. Quapropter & illud quod de Melchisedeco asseruit, sine Patre sine matre, sine Genealogia eo retulisse videtur, vt ex eo ostenderet, Melchisedechum quodā modo, neque initium dierum, neque finem vitæ habuisse, quasi nunquam à Parentibus esse cœperit & nunquam desinere posit; is enim qui nunquam esse cœpit, nunquam etiam esse desinere potest. Et sicut ex eo quod Melchisedech commemoratur ac si finem vitæ non habens, tacitè infert Paulus Christi æternitatem consequentem: ita ex eo quod Melchisedec inducitur ac si initium dierum non habens, significari necesse est æternitatem Christi antecedentem quod sanè ad Sacerdotij æternitatem adaptari non potest, cùm certum sit illud ab æterno non extitisse. Fateor Paulum inferre ex ea figura Melchisedechij etiam Sacerdotium Christi æternum: sed mediatè. Nam immediatè æternitas personæ Christi asseritur quæ fuit sine initio dierum, & sine fine vitæ; mediatè vero futuri Sacerdotij Christi æternitas. Ex eo enim quod in æternum viuit ac permanet Christus, sempiternum quoq; habet Sacerdotium, idque ad differentiam aliorum Sacerdotum, qui morte prohibebantur permanere, ne semper essent Sacerdotes, vt idem Paulus ait, quo impedimento Christus cum careat, Sacerdos quoq; erit in æternum, cum æquum sit Sacerdotium vnà cum vita prorogari, & cuius vita finem non habet, neque Sacerdotium finem habere.* Aeternitas Filius Dei. *Quod vero opponit Socinus si Paulus de initio non Sacerdotij, sed vitæ loquutus fuisset, non dixisset initium dierum & finem vitæ, sed initium & finem vitæ: id nullius plane momenti est, cum satis constet idem esse initium dierum & vitæ, diesq; viuentium esse ipsum tempus vitæ. Ex his igitur manifestum est Figuram Melchisedechi id efficere, vt Christi generationem secundum carnem ex matre sine Patre fuisse fateri debeamus, nec Christum secundum carnem filium Dei fuisse.*

Ex Christi verbis.

Hoc ipsum indicat alter quoque locus. Ioan. 10. Vbi Christus se Filium Dei qua Deus erat non qua homo disertè asseruit. Obiicientibus enim Iudæis Christo blasphemiam, quod se Deum appellaret. Christus respondit. cum scriptura homines Deos appellet se blasphemum non esse. Quia (inquit) dixi Filius Dei sum. Pro eo quod dicere debuerat quia dixi Deus sum (hoc enim & obiiciebatur, & excitato à Christo scriptura loco sequebatur) dixit: Filius Dei sum. Dicendo enim se Filium Dei, eo ipso dixit se Deum esse. Sicut enim Filium hominis oportet hominem esse, ita Filium Dei Deum. Si igitur Christum qua Filius Dei erat, necesse est Deum esse, secundum carnem autem nullo modo Deus esse potuit; consequens est secundum carnem non fuisse Filium Dei. Necesse est enim ea ratione Christum qua Filius Dei est, Deum quoque esse: adeo vt etiam homines cum filij Dei dicuntur. Dij quoque apppellantur. Ego dixi Dij estis, & filij excelsi omnes. Quocirca vti absurdum est dicere Christum secundum carnem Deum esse, ita quoque absurdum est illum dicere secundum carnem Filium Dei. Neque vero Christus, cum toties se Filium Dei diceret, vnquam, vel legitur instinuauit se carne ex Deo natum esse; imo diserte Nicodemo respondit, quod natum est ex carne caro est, quod natum est ex spiritu, Spiritus est *Ioan. 3. v. 6. quo satis indicat non posse quempiam à Deo nisi secundum Spiritum nasci. Quin adiuratus à Caipha Christus an esset Filius Dei, disertè affirmauit.* Tu dixisti. *Affirmauit autem proculdubio secundum mentem, & intentionem illorum, & illo modo, quo ipsi blasphemum, & pœna mortis dignum putabant hominem dici Dei Filium. Tum quod iuridicè interroganti iudici ad mentem respondendum est, præsertim quia tum de Dei ipsius honore agebatur; tum ne tacendo dedisse iustam suæ mortis causam videretur. Nunquam vero Iudæi putarunt blasphemiam, dici quempiam Dei Filium, sanctificatione & gratia: cum satis constaret in scriptura homines eo nomine appellatos Filios Dei. Verum id blasphemum arbitrabantur, vt ita quis dicatur Dei filius, vt sit quoq; natura Deus, sicut Filius hominis est natura homo non igitur secundum carnem, sed secundum spiritum de Filio Dei agebatur Caipha interroganie, Christo sensum Caiphæ comprobante.*

Christus huam filius Dei, Deus est.

Nunquam Christi se filium Dei secundum carnem affirmauit.

Ineptè Socinus probat Christum secundum carnem esse Dei filium.

CAPVT XVIII.

AT enim (ait Socinus) Deus ipse fuit author generationis Christi secundum

secundum carnem Spiritu Sancto superueniente, & virtute altissimi obumbrante. Rectè sane, ex eo tamen non efficitur Deum munus proprium Patris in generatione obiuisse. Neque enim ad hoc satis est quocunq; modo generationis esse authorem; sed necesse est vt per communicationem propriæ substantiæ id fiat, parte aliqua substantiæ ad generandum exhibita, ratione cuius Filius caro de carne Patris, & sanguis de sanguine dicatur. Qui enim Filius esse potest, qui sanguine Patrem non attingat? quiq; ne minimam quidem sanguinis paterni partem in se habeat? Sic enim Filius esset plane extraneus Patri, alienaq; prorsus substantiæ. Neque enim Filius est solùmodo effectus quidã Patris sed substantia de substantia, caro de carne. Quod si fratres idcirco dicuntur fratres, quod sint vnus quodammodo sanguis ex vno sanguine paterno deriuatus: manifestum est generationem Filij, absque sanguinis paterni participatione constare non posse. Neque enim sola efficientia in generatione filij spectatur; sed & sanguinis ac substantiæ paternæ communicatio: vt qui hoc neget, omnia in mundo confundat, necesse est, & solem in meridie neget lucere. Quare etsi Deus cum Parentibus ad omnem generationem concurrat sua efficentia, plusque ad eam solus conferat virtutis, quam Pater atque mater: quod semper effectus omnis plus à causa prima dependeat, quam à secunda: non tamen propterea propriè Patris aut matris rationem habet, solum ex eo quod nihil ad generationem de sua substantia confert; sed solum potentia, & virtute sua generationi cooperetur. Denig; Philosophi omnes in eo viuentia à non viuentibus distinguunt: quòd illa ex propria substantia, hoc est ex seminibus, quæ ex substantia ipsorum procreatur, & ad substantiam illorum pertinent, suos fœtus generant, hæc vero ex materia aliena, atque extranea suos producant effectus: vt cum ignis ex ligni materia alium ignem excitat. Quod discrimen cum ipsis sensibus pateat; non solum ratione sed sensibus destituisse videntur, qui id ad rationem generationis viuentium non requirunt, vt ex propria substantia eorum à quibus sunt, generentur. Quamuis igitur ad Christi generationem Deus sua virtute & efficentia concurret, minime tamen Patris munus obiuisse proprie censendus est: cum ad eam generationem, propriam substantiam minime contulerit.

Ad veram generationem requiritur substantiæ patrone communicatio.

1

2

3

4

5

At inquiunt, Socinus, successit Deus vice viri ac Patris. Fateor, id enim innuũt illa Angeli verba, quibus respondet virgini neganti fas sibi esse virum cognoscere. Spiritus (inquit) Sanctus superueniet in te, & virtus altissimi obumbrabit tibi. Hoc est, non vir aliquis assistet tibi in hac conceptione; sed Spiritus & virtus altissimi. Verum sicut Spiritus Sancti assi-

Deo fuit vice viri ac Patris.

Quod efficientiam. Non quoad substantiæ communicationem.

stentia suppleuit viri vicem, quo ad efficientiam & virtutem: ita nullo modo, quantum ad substantiæ communicationem. Vir vero in generatione non solum efficiens est generationis; sed & de sua substantia generans Filium, quod in hac generatione cum non acciderit, nullomodo censendum est, Patris vices in ea proprie præstitas esse à Deo; quin potius neglectas, & in aliud commutatas, siquidem munus proprium Patris defuit, quod est ex propria substantia generare. Quare cum ait Socinus suppleſſe Deum vicem Patris, concedi potest; sed ita vt non simili; sed potius dissimili actionis genere, quam in Patrem conueniat, id factum intelligatur. Si enim simili qua Pater cõcurrere solet actione, Deus concurreret ad hanc generationum: nempè vt suam substantiam ad generandum conferret, verè Patris proprium munus obiret: at cum id Deo sit impossibile (quippe qui Spiritus sit, non caro) fatendum necessario est, Patris proprie vices non obliuisse. Non enim dissimili, sed simili actione paternum munus & officium quis consequitur.

Supplenit vicem Patris sua dissimili actione.

Maior Socini error est, & iuspudentia cum audet affirmare Spiritum Secundum aliam quandam substantiam in vterum virginis immisisse, vel ibi creasse, ex qua Christus iuncto eo quod ex ipsius virginis substantia sumpsit, verus homo generatus fuerit. Quid absurdius dici potuit? si ita est, Christus non ex semine Dauid secundum scripturas; sed ex alio quopiam, quod ex Dauide non sit semine: imo magis ex alieno quam ex materno semine natus est. Hanc enim substantiam, quam Socinus fingit, paterni seminis vicem suppleſſe, dicendum esset: in generatione vero humana potiores partes sunt paterni quam materni seminis. Angelus vero num materiam aliquam generationis, & non solam Dei virtutem virgini promittit? Virtus, inquit, altissimi obumbrabit tibi virtute igitur atque potentia, non materia atque substantia perfecta est, à Spiritu Sancto hæc generatio. Quæ autem huius substantiæ immittendæ, aut creandæ necessitas? Nam vt daretur materia corpori Christi formando, at sufficientem materiam ipsa virgo Mater præbuit; magisq; decebat ex purissimo sanguine virginis immaculatæ Filium Dei concipi, quam alienam materiam ad eum finem adsciscere, nisi fortè credamus vel virgini tantum sanguinis defuisse, qui exiguo Christi corpusculo, quod vix nucis magnitudinem tum excedebat, sufficeret, vel decentius ex alia quapiam materia Christi corpus formari potuisse quam ex ipsa virginis ad id electa & sanctificata substantia. Nam vt virtute talis substantiæ corpus Christi formaretur? At, vt omittam, quòd talis substantia cum virtute formatiua, verum & proprium semen

Socini impudentia. Ex sola virgine Christus carnis materiam accepit.

1

2

3

semen esset idq; virile, (quod aures Christianæ in hac immaculata conceptione quæ nullo virili semine maculata est, ferre non possunt) nusquam vtique scriptura virtuti alicuius seminis, sed virtuti ac assistentiæ Spiritus Sancti hanc conceptionem attribuit. Denique omnium Christianorum is est communis sensus, atque Fides, Christum non ex virili semine conceptum esse, non solum quod virgo virum non cognouerit, sed quod neque semen virile in se exceperit: Christusq; idcirco semen mulieris, & factus ex muliere dicatur: quod ex sola virginis substantia sit progenitus. Non est igitur fas de hac Sancta & mirabili conceptione aliud cogitare, nisi totam formã do corpori Christi necessariam substantiam virginem suppeditasse; vim verò agendi cælitus à Spiritu Sancto adfuisse. Effecisse verò Spiritum Sanctum non solùm, vt Christi corpus perfectè formaretur; sed etiam, vt virgo sine labe pudoris, hoc est absque omni libidinis sensu, & integritatis iactura conciperet; & insuper eum conciperet, qui esset verus & æternus Dei Filius. Diuinæ enim Filij Dei personæ caro illa Spiritus Sancti virtute fuit vnita, vt eam ob causam dixerit Angelus virgini: Quod ex te nascetur Sanctum vocabitur Filius Dei.

4

Tria effecit Spiritus Sanctus in virgine.

Iam igitur ex his quæ diximus concludi nullo negotio potest, Christum ob eam actionem, quam Deus ad generationem ipsius adhibuit, non posse dici propriè Filium Dei. Vt enim quis Filius alicuius dicatur, non satis est quòd ab illo aliquo modo productus sit; sed opus est præterea eo modo produci, quo viuentia produci solent à viuentibus, nempe vt de substantia ipsius producatur; & in similitudine naturæ. Filius enim est caro de carne Patris, & vnus cum eo sanguis. Neque verò satis est de substantia alterius produci, nisi etiam similis in natura producatur. De substantia enim hominis nascuntur pili, vngues, vermes: quæ tum Filij nomen non merentur; solum ex eo, quod non sint in natura similia, ita vt hæc duo omnino ad Filij rationem necessaria sint de substantio alterius & similem illi in natura generari. Quæ duo cum in hac Christi generatione respectu Dei non inueniantur, non potest ea propter Christus dici Filius Dei secundum carnem. Deus enim sua actione, non ex sua, sed ex matris substantia Christum produxit; neque sibi sed matri similem fecit: quamobrem non suum, sed Matris secundum carnem Filium fecit. Nam quod ait Socinus, Actionem illam qua Christus homo productus est fuisse verè & propriè generationem, verum est. si ad matrem referatur, non verò si ad Deum, nam per illam actionem ex matris substantia, & matri similis Christus productus est, non vero de substantia Dei, aut Deo similis secundum carnem:

Viuentia de substantia viuentium & similia in natura generantur. Vtrumque de est in Christi generatione secundum carnem. Actio qua Christi genitus est. Matris respectu fuit generali.

Dei respectu simplex productio.

nem: qua duo ad rationem generationis constituendam requiruntur. Ex parte igitur matris erat vera generatio, ex parte vero Dei simplex tantum productio. Simili enim modo in omni alia generatione, actio illa Dei, qua cum Patre & matre ad generandum concurrit; etsi multo perfectior sit actione Patris ac matris, non tamen propriè dicitur generatio Dei respectu;

Quid sit esse verum Filium.

sed simplex productio, neque propter eum is qui gignitur Dei Filius dicitur siquidem esse Filium alicuius est; non solum ab illo produci; sed & de substantia ipsius nasci, & similem in natura. Quare neque Angeli; etsi à solo Deo producti sint, filij Dei naturales idcirco dici possunt: neque Adam

Nam Angeli & Adam Filij Dei.

aut Eua etsi ab ipso Deo sint conditi. Respondet Socinus. Angelos & Adamum non genitos; sed creatos esse à Deo, ideoq; non esse naturales Dei Filios. Verum ea responsio difficultatem non tollit. Nam si Angeli idcirco non dicantur geniti à Deo, quod ex Dei substantia, & Deo in natura similes non sunt producti; eadem prorsus ratione Christus secundum carnem à Deo genitus non erit; sed à matre, cum non ex substantia Dei sed matris sit genitus & Matri non Deo in natura similis ex quo sit, vt non Dei sed matris sit Filius secundum carnem. Quod si id ad rationem generationis non requiratur; nihil obstabit, quo minus Angeli & Adam per creationem à Deo producti, Filij Dei naturales proprie dici possunt. Creatio enim ideo generatio non dicitur, quod non sit ex substantia viuentis cum

Confutatur Socinus.

similitudine naturæ. Addit Socinus, in productione Angelorum & Adami Deum non suppleſſe vicem seminis alicuius, vti in generatione Christi. At dicendum est si de Angelis sit sermo, verissimum esse Deum nullius seminis vicem suppleuisse, neque enim Angeli ex semine aliquo procreantur; imo à nullo agente, præterquam à Deo per creationē ex nihilo produci possunt. Adam vero etsi ex semine produci potuerit more aliorum hominum; tamen à Deo sine semine productus est. Quia tamen non eo modo atque actione, quo ex semine aliqua fiunt, productus est: idcirco eius productio non fuit verè ac propriè generatio, nihilominus Dei virtute, effectum est, quod seminis virtute fieri debuit, quo sensu vicem seminis quodammodo suppleſſe Deus dici potest. Porro in generatione Christi hominis, eadem ratione Deus suppleuit vicem, seminis, quia diuina virtute effectum est, quod à semine fieri debuit. Hic tamen supplendi modus propriam generationem non facit. Nam si generatio ex semine, idcirco proprie generatio dicitur, quòd id quod producitur ex substantia producentis, ipsique in natura simile producatur: profecto si ita seminis defectus suppleatur; vt nulla alia substantia vim propriam seminis habens substituatur; sed sola

sed sola actio extrinseca; talis suppletio non est proprie generatio, sed simplex productio; cum generatio semper id exposcat, vt ex substantia producentis fiat productio. Quare etsi vicem seminis in generatione Christi Deus suppleuerit: non tamen ea propter proprie generantis vices expleſſe credendus est, sed deseruiſſe potius: cum non ex sua; sed ex virginis substantia Christum hominem produxerit. Quod si idcirco Christus dicendus est proprie Dei filius: quod in ipsius generatione Deus virè vicem suppleuerit, maiori ratione Adamus dicetur Filius Dei, in cuius productione, non viri solum; sed & Fœmine vices Dei virtute suppletæ sunt. Aut si Adamus eo nomine improprie & Metaphoricè dicetur Dei Filius (vti Lucæ 3. v. 28. de ipso dicitur. Qui fuit Dei subintellige, Filius) eadem quoq; ratione Christus eo nomine Filius Dei impropriè ac Metaphorice dicetur.

Angelus Christi conceptionem de Spiritu Sancto prædicens, à calumniis Socini defenditur.

CAPVT XVIIII.

VErum enim vero Angeli verba prosè facere Socinus arbitratur, qui postquam Spiritum Sanctum superuenturum, & virtutem altissimi obumbraturam nunciauit; tandem adiecit. Ideoq; & quod ex te nascetur Sanctum vocabitur Filius Dei, ac si dicitis verbis causam indicarit, propter quam sit vocandus Filius Dei, nempe quod de Sancto Spiritu sit conceptus. Sed fallitur Socinus. Primo, nunquam ob eam causam vocatus est à quoquam Christus Filius Dei. Nam Diuus Ioannes exponens, quomodo Christus Patrem suum diceret Deum addit: Æqualem se faciens Deo non erat autem æqualis Deo in carne sed in diuinitate. Et Iudæi cum Christum ea propter lapidare vellent, id tanquam blasphemum, exprobrabant: quod homo cum esset diceret se Deum non quod ex Spiritu Sancto se conceptum diceret. Christus etiam cum ait se absque blasphemia dixisse: Quia Filius Dei sum, non recurrit ad conceptionem de Sancto Spiritu; sed ait. Quem Pater sanctificauit & misit in mundum vos dicitis quia blasphemas, quia dixi Filius Dei sum. Idem à Caipha & concilio adiuratus, vt diceret, an esset Filius Dei? respondit. Tu dixisti. Caiphas certè cum Iudæis non interrogabat de Filio Dei secundum carnem ex Deo concepto, quare nec Christus talem Filium Dei se fassus est esse. Secundo, vt recte nostri Catholici argumentantur si eam ob causam Christus est Filius Dei, quod ex Spiritu Sancto conceptus est, inde sequetur Christum esse Spiritus Sancti Filium, is enim erat au-

Christus nusquam dictus Dei Filius, quod de Spiritu Sancto sit conceptus. 1

2

thor

thor generationis Christi, quare & Pater Christi appellandus esset, duosq; Patres Christus haberet. Deum Patrem & Sanctum Spiritum. Neque aliter se abhoc argumento expediunt, quam negando Spiritum Sanctum esse Personam à Patre distinctam, cum sit virtus & efficacia Patris, eiq; vel Metonimicè vel per Prosopopœiam ea quæ Patris sunt, tribuuntur. Verum hoc quid aliud est, quam cum scripturis manifeste pugnare? ea siquidem docent, Spiritum Sanctum mitti à Patre vt personam loquentem, audientem, annunciantem, docentem. Non enim (inquit Christus Ioan. 15. v. 15.) loquitur à semetipso. sed quæcunq; audiet, loquetur & annunciabit vobis. Certe enim necesse personam, esse quæ audit loquitur, annunciat clarificat, &c.

Spiritus Sãctus vera persona.

Iam si verba Angeli expendamus nihil profecto continebunt ex quo colligi possit illum admirabilem conceptionis ex Spiritu Sancto modum fuisse veram causam, ob quam Christus fuerit Filius Dei: Nam si illa particula (Ideoq;) plus æquo vrgeatur: quis non videt eam particulam non semper veram causam; sed plurimum consequentiam seu vt Dialectici loquuntur causam scienti indicare. Id enim ex quo quocunq; modo sequitur aliquid consueuimus causam illius rei nominare quamuis illud sit signum vel effectus; aut quiduis aliud cum re illa connexum. Sic Nicodemus: Propter opera quæ Christus faciebat, concludebat ipsum esse à Deo missum. Nimirum opera Christi erant signa certissima, & effectus diuinitatis ipsius, & tamen à Nicodemo pro causa afferuntnr. Ioan. 3. Scimus inquit, quia à Deo veniſti Magister. Nemo enim potest hæc signa facere quæ tu facis, nisi fuerit Deus cum eo. Quantumuis igitur urgeant Ariani voculam illam. Ideo; non sanè efficiant, indicari ab Angelo veram causam, sed siue causam, siue signum aliquod aut effectum, aut proprietatem cum re connexam. Id quod nos etiam hoc loco facile concedimus, innui ab Angelo conceptionem illam de Spiritu Sancto tanquam signum futuri Filij Dei. Qui enim tam admirabili ratione concipiendus erat, Sancto Spiritu superueniente in virginem, signum erat non Futurum illum communem hominem sed Filium Dei. Neque enim vel Deum nisi ex virgine nasci decuit, neque virginem parere nisi Deum. Negat Socinus esse connexionem inter partum virginis & Dei Filium: quid ni enim (inquit) virgo parere non potuerit purum hominem? aut si Deum paritura erat, cur potius Dei Filium, quam Patrem aut Sanctum Spiritum? At si de connexione ex natura rei sit sermo; fatendum est eam nullam esse. Est autem connexio ex Dei voluntate cum congruentia probabili. Deus enim

Angelus nõ causam sed signum indicat.

Connexio inter partum virginis & Filiũ Dei.

enim voluit partum virgineum ornare tali prole. Et quia in iis quæ ex voluntate pendent, ratio facti, est voluntas facientis; idcirco non est quærendum, cur non Pater aut Sanctus Spiritus, sed Filius Dei sit de virgine natus, ita enim placuit Deo. decuit autem eam potissimum inter diuinas personas id munus subire, quæ ad homines, salutis ipsorum causa missa est, quæ fuit persona Filii Dei.

Verum si pergit Socinus esse nobis molestus, quasi veram causam illis verbis Angelus reddiderit, propter quam Christus dicendus sit Dei Filius, ne hoc quidem concesso efficiet aliquid. Dicemus enim duo effecisse Sanctum Spiritum superueniendo in virginem, alterum est, quod virgo virum non cognoscendo ex virtute Spiritus Sancti conceperit. alterum quod non alium quam ipsum Dei Filium conceperit Spiritu Sancto carnem humanam uniente personæ Filij Dei. Vtrumq; Angelus attigit, primum quidem cum Sanctum Spiritum superventurum, & virtutem altissimi ei obumbraturam dixit, iudicans virginem ex Deo non ex viro concepturam. posterius autem (quod secundum diuinam ordinationem ex priori consequitur) illis aliis verbis expressit. Ideoq; & quod ex te nascetur Sanctum vocabitur Filius Dei. Vt enim notat Epiphanius, vocula Et, non est solum coniunctionis nota, cum præcesserit particula coniunctiua, ideoq; sed emphasim habet, vt sit sensus: Etiam quod ex te nascetur Sanctum, vocabitur Filius Dei. Hoc est, non solum quod natum est ex Deo ab æterno. sed etiam quod ex te nascetur,, vocabitur Filius Dei; quia scilicet illum ipsum Dei Filium, qui ex Deo natus est ab æterno Deus, tu in tempore concipies & efficies hominem. Verbum enim caro factum est. Quapropter si iis verbis causa indicatur propter quam Christus sit Filius Dei, ea erit humanæ naturæ cum persona Filij Dei vnio operâ Spiritus Sancti effecta. Non igitur potest ex eo loco concludi, quod vult Socinus, Christum secundum carnem vocandum Filium Dei, cumq; alium locum scripturæ ad id asserendum Ariani nullum habeant facile apparet, eos omni scripturarum testimonio destitui, & sui capitis figmenta pro fidei articulis nobis venditare.

Spiritus fecit. 1

Vt virgo conciperet.

2

Vt non alium quam Filium Dei.

Ariani Christum Filium Dei Metaphoricum faciunt.

CAPVT XX.

CVM satis constet ex dictis Christum non secundum carnem sed secundum Spiritum dici Filium Dei: Ariani alium modum excogita-

Propter similitudinem non dicitur proprie Filius.

runt quo Christus dicatur Dei Filius: nempe ob similitudinem cum Deo sanctitatis, sapientiæ, potestatis, immortalitatis: quod quid aliud est, quam Metaphorice & impropriè dicere Christum Dei Filium? Nam & nos ea ratione dicimur Filij Dei, propter diuinæ gratiæ, & donorum participationem, neque tamen eapropter propriè; sed Metaphoricè dicimur Filij, vtpote adoptiui & non veri.

Sed Metaphorice

Quid sit id, cuius ratione dicimur Filij Dei.

Vt vero id manifestius fiat exponendum est, quid illud sit ratione cuius nos Filij Dei nuncupamur. Et quidem illud certum est, nos non extrinseca solum acceptatione diuina, sed intrinseca regeneratione dici Filios Dei. Etsi enim homines cum aliquos pro Filiis acceptant, nihil illis in anima, vel in corpore communicant, quo efficiantur Filij, sed extrinseca solum voluntate, ac beneuolentia pro filiis eos habent atque vt Filios diligunt, & bonorum suorum hæredes faciunt: Deus tamen cum nos pro Filiis acceptat non extrinsecam solum beneuolentiam nobis exhibet; sed nos intrinsecus in anima renouat, atque regenerat: & sic suos Filios reipsa facit. Id passim scripturæ docent. D. Ioan. ait, 1. Ioan. 3. v. 1. Videte qualem charitatem dedit nobis Deus, vt Filij Dei nominemur & simus. Non igitur solum nominamur, hoc est, pro filiis reputamur; sed & reipsa Filij Dei constituimur & sumus. Idem D. Ioan. initio sui Euangelij postquam dixit, Christum dedisse nobis potestatem Filios Dei fieri mox exponit, quales Filij, & quomodo efficiamur. Qui inquit non ex sanguinibus, neque ex voluntate carnis, neque ex voluntate viri; sed ex Deo nati sunt. Non igitur solum acceptamur pro filiis; sed verè nascimur Filij Dei ex Deo, nasci enim non est reputari; sed acquirere intrinsecum aliquod esse. Quocirca Christus Ioan. 3. ait esse necessarium nos renasci ex aqua & Spiritu Sancto. Hoc vero modo renascendo ait nos effici Spiritum: sicut qui nascuntur ex carne, efficiuntur caro. Quod inquit natum est ex carne, caro est, quod natum est ex Spiritu, Spiritus est: eo ipso indicans nos hoc modo renascendo acquirere quoddam esse Spirituale. Quam ob causam Baptismus dicitur lauacrū regenerationis, & renouationis Spiritus Sancti quem effudit in nos abunde vt iustificati gratia ipsius hæredes simus secundum spem vitæ æternæ. Idcirco etiam dicimur fieri in Christo noua creatura, nouus homo, qui secundum Deum creatus est in Sanctitate, & iustitia veritatis, quæ sanè ostendunt, nouum quoddam esse communicari hominibus cum efficiuntur Filij Dei.

Non sumus Filij extrinseca Dei beneuolentia.

Sed reipsa per generationem spiritualem.

1

2

3

4

Porro etsi innumera sint Dei dona quæ hominibus communicantur, non omnia tamen eam vim habent, vt homines Filios Dei constituam. Plurima

plurima enim ex eorum numero sant, quæ etiam impijs communicantur, quos tamen certum est non esse Filios Dei. quare nec donum Prophetiæ, nec donum miraculorum Filios Dei facit, cum multi eiusmodi donis prædicti audituri sint die Iudicij, nescio vos, quod non essent proculdubio audituri si essent Filij Dei. Si enim Filij & hæredes. Rom. 8. v. 19. Ad Corinthios vero prima Epistola cap. 13. Apostolus, omnia dona, charitatis respectu nihil esse, nihilquè homini prodesse pronunciat. Nullum igitur aliud donum per se acceptum nos efficit Filios Dei, alioqui non esset verum nobis nihil vel parum prodesse: multum enim prodesset, si nos efficeret Filios Dei. Quapropter neque donum linguarum eam vim habet: etiamsi tam excellens esset, vt homini facultatem linguis hominum & Angelorum loquendi conferret; neque donum Prophetiæ, & omnium mysteriorum notitia, neque omnis scientia, neque omnis fides, etiamsi tanta esset, vt montes transferret; neque aliæ virtutes à charitate distinctæ; etiamsi quis omnes facultates in cibos pauperum distribueret, & traderet corpus suum, ita vt ardeat. Recte igitur Sacri Theologi ex Scripturis docent, solam charitatem inter omnia Dei dona facere homines filios Dei. per eam enim diligimus Deum amore supernaturali, clamantes ad eum: Abba Pater, & vicissim diligimur à Deo habentes charitatem, quæ est pignus, & Spiritus adoptionis filiorum Dei. Nihil enim maius præstari, nobis à Deo potest, quam vt simus Filij eius, per charitatem diffusam in cordibus nostris a Sancto Spiritu qui datus est nobis. Quos enim eo beneficio dignatur; vt eum possint amore filiorum diligere: eos proculdubio ipse vt Filios diligit. Et quamuis nonnulli Theologi donum gratiæ, quo Deo grati efficimur a dono charitatis re distinguunt; illudq; in essentia animæ collocant, cùm donum charitatis sit in voluntate, tamen iidem, ita hæc duo dona volunt esse conexa; vt nullo modo ab inuicem auelli & separari possint. Alij vero Theologi, vtrumq; eidem charitati tribuunt qua nos & amare Deum & amari a Deo, seu gratos esse Deo faciat, ita vt charitas sit ipsa gratia, qua Deo sumus grati & amabiles. Donando enim nobis Deus charitatem donat nobis cor, Spiritum & amorem filiorum ac propterea dignos tales facit; quos vt filios diligat. Alia igitur dona si charitatem antecedant, non faciunt Filios Dei. Cum teste Paulo nullum donum absque charitate prodesse possit: Si sequantur, sunt dona Filiorum Dei, non dona Filios Dei efficientia. Quare neque aliæ virtutes neque gratiæ quæ dicuntur gratis datæ, neque ius hæreditatis æternæ propriè facit hominem Filium Dei, cum & ipse Paulus prius nos dicat esse Filios tum hæredes:

Nullum donum præter charitatem facit nos Filios Dei.

1

2

Gratiæ & charitatis cōnexio.

Charitas cor filiorum Dei.

hæredes: imo ex eo quod sumus filij, esse ex eo consequenti hæredes. Si filij (inquit) & hæredes. Sola igitur charitas, secundum scripturas, facit nos filios Dei, ei enim Paulus tantum tribuit, vt sine illa quæuis Dei dona nihil prodesse possint: ex illa vero cætera tanquam ex radice oriantur. Ipsa porro secundum se cum homini tribuat potestatem amandi Deum amore filiorum supernaturali; eo ipso tribuit homini esse Filium Dei. Tunc enim sumus filii Dei, cum Deũ vt filij amamus, tunc accipimus Spiritũ adoptionis filiorũ in quo clamamus Abba Pater, cum accipimus à Deo charitatẽ, in qua Deum vt Patrẽ inuocamus, & eum filiorũ amore prosequimur.

Hac igitur doctrina, vti ex scripcuris verissima, constituta, non difficile est iudicare, quantum à vero aberrauerit Socinus cum suis sequacibus, statuens Christum per aliorum donorum adeptionem, nempe sapientiæ, potestatis, immortalitatis, factum esse filium Dei. Si enim alij homines cum similia dona à Deo assequuntur, non dicuntur propterea Filij Dei. Vti ex Paulo demonstrauimus: sed solum cum charitatem habent diffusam in cordibus suis per Spiritum Sanctum, qui datur eis; neque de Christo id verisimili vlla ratione credi poterit. Quare cum Paulo audemus dicere; neque sapientiam omnem esse aliquid, neque potestatem omnem, nec immortalitatem secundũ se spectatã sine charitate. sine qua omnia nihil valent, & cum qua omnia valent plurimum. Nullo igitur modo potestas, sapientia, immortalitas, Christum filium Dei constituere potest. Nam si ad constituendum filium Dei valerent ista; profecto non nihil, sed plurimum valerent. Cum neque ipsa charitas, quam summe Paulus extollit præ omnibus, plus aliquid valeat. Fingamus igitur Christum summa sapientia, potestate, immortalitate præditum, charitate vero (quod impossibile est) destitutum. Profecto iudice Paulo statuemus hæc omnia in Christo non esse tanta, vt Christus Filius Dei ea propter dicatur, cùm sine charitate ista omnia nullius sint momenti. Nam quod ait Socinus, hominem fieri filium Dei, propter similitudinem cum Deo, iam responsum est: non quamcunque similitudinem ad id satis esse, vt quis dicatur Filius Dei, cum etiam in malis (qui filij Dei non sunt) reperiatur similitudo cum Deo potestatis, & sapientiæ. Porrò Deus homines filios suos facit scriptura teste tunc, cum illos diligit, & ipsis reconciliatur: atque dilectionis filialis donum illis infundit. est verò id donum, diuinæ illius dilectionis, qua seipsum Deus diligit, participatio & similitudo quædam. Quanquam similitudo proprie in ea, qua secundum naturam est generatione spectatur. ad eam vero quæ est ex acceptatione, satis est, vt quis simili modo vt Filius dili-

Nec sapientia nec potestas facit nos Filios Dei.

Quæ similitudo cum Deo est in Filius Dei.

lius diligatur, & in fœlicitatem ac bona Filij succedat; etiamsi reipsa non sit verus ac proprius Filius.

Fidei quoque passim in scriptura iustitia attribui solet, & his qui credũt in Christum factam esse potestatem filios Dei fieri ait D. Ioannes. Ioan. 1. v. 12. Verum id non eo sensu accipiendum est, ac si iustitia sola Fide contineatur, sed quòd Fides initium sit iustificationis neq; nisi media Fide iustitia obtineatur: per fidem enim peruenitur ad alia media, quibus iustitia proximè obtinetur. Disertis namq; verbis fatetur Paulus, omnem fidem sine charitate nihil esse nihilq; valere ad salutem consequendam, solamq; fidem quæ per charitatem operatur valere plurimum, Gal. 5. v. 6.

Fides quomodo faciat Filius Dei.

Instat Socinus, eos qui donum immortalitatis consequuntur scriptura teste fieri filios Dei. Ita enim putat dicere Diuum Ioannem, eis qui credunt, & qui ex Deo nati sunt, factam esse potestatem filios Dei fieri in altera vita, per consequutionem immortalitatis. Verum Diuus Ioan. non id affirmat; sed credentibus factam esse potestatem, vt per fidem perueniat ad statum filiorum Dei, & talium filiorum, qui non ex voluntate carnis; sed ex Deo nascuntur quod omnibus credentibus in hac vita conuenit. Affert & alium locum. Rom. 8. v. 23. Adoptionem Filiorum expectantes redemptionem corporis nostri, quasi in Resurrectione corporum adoptio filiorum fiat; & non potius impleatur ea, siquidem lege adoptamur in filios Dei, cum iustificamur; vt etiam in corpore suo tempore liberandi simus, à seruitute corruptionis, qua liberatio cum fructus sit & effectus adoptionis, adoptio dicitur. Quod vero adducit ex Luca c. 20. v. 36. Eos qui digni habiti fuerint illo futuro sæculo & Resurrectione ex mortuis, esse Dei filios, cum sint filij resurrectionis: his verbis indicatur, resurrectionem esse signum non causam, propter quam homines sint Filij Dei. Resurrectio enim illa ad vitam immortalem non nisi filiis est promissa, recteq; tanquam ex signo ostenditur illos esse filios Dei, quum sint Filij resurrectionis. Et sane immortalitas illa in resurrectione donum est corporum. Nos vero scriptura filios Dei non carne sed spiritu esse docet. Sic enim docuit Christus Nicodemum: Quod natum est ex carne, caro est, quod natum esse ex Spiritu Spiritus est, indicans regenerationem nostram qua nascimur filij Dei esse Spiritualem, & non efficere carnem; sed Spiritum.

Immortalitas non facit Filios Dei. 1

2

3

4

Sed demus Socino (etsi falsum est) illam communicationem sapientiæ, potestatis, immortalitatis constituere Christum filium Dei: ex eo tamen non sequitur propriè, sed Metaphoricè Christum dici Filium Dei: Nam eadem

eædem rationes in nobis quoque inueniuntur; neque tamen propter eas propriè Filij Dei dicimur; sed Metaphoricè tantum. Filius enim adoptionis non est filius proprie sed Metaphoricè: idcirco enim dicitur filius, quia sicut filius amatur, habetur, & adoptio admittitur. Solus autem naturalis est verè & propriè filius. Quam vero absurdum sit Christum Metaphoricè filiu Dei asserere vel inde patet, quod alias non verus nec proprius nec vnigenitus Dei filius dici posset, vti neque nos dicimur, vt infra demonstrabimus totaq; Maiestas & dignitas Filij Dei ea ratione everteretur. Accedit, quod ex eo sequeretur Christum communi aliis hominibus ratione dici Filium Dei. Aliis enim etiam hominibus diuina sapientia sanctitas, potestas, immortalitas communicatur: quæ est perfectionis sint in Christo quam in alijs verè tamen communia sunt Christo cum alijs. Quomodo igitur Christus dicetur vnicus, vnigenitus Dei Filius si sui similes innumeros habet? neque enim obstat quod ea dona longè perfectiori ratione habeat; cum absolutè ea dona sint illi cum alijs communia & solum secundum perfectionem maiorem illi soli propria. Porro cum quis vnicus vel vnigenitus Filius dicitur absolutè ratio filii spectatur: non verò maior aliqua perfectio. Quare sicut si inter Philosophos omnes sit vnus sapientissimus, & omniū maximus, nemo absolutè dixerit vnicum esse Philosophum in mundo: cum innumeri sint ani. Sed si ob perfectionem sapientiæ illum solum designare velimus, non dicemus vnum esse Philosophum absolutè; sed talem tantumq; qui omnibus aliis præstet, esse vnum. Consimili ratione, Christus vnicus Dei filius absolutè non dicetur, propter dona cum cæteris communia: quod si propter maiorem donorum perfectionem vnicus dicendus esset, id non absolutè; sed verbis illā maiorem perfectionem significantibus exprimi oporteret.

Christus non potest dici metaphoricè Filius.

Christus vnigenitus Dei Filius propter dona cum alijs communia non dicitur.

Ad extremum addo mirum mihi videri Socinum, omnia alia commemorasse quæ ad Filii Dei rationem non spectant: vt sapientiam, potestatem, immortalitatem. id vero quod potissimum est in Filio Dei, quodq; ad essentiam Filii Dei constituendam pertinet, studio quasi quodam præterijsse. Charitatem inquam, quæ est cor, vita & essentia filiorum Dei. Etenim si Christus accidentaria illa ratione Filius Dei esset; non alio proculdubio, quam Charitatis dono esset. Charitate siquidem diffusa per Spiritum sanctum in cordibus nostris efficimur Filii Dei. Id verò à Socino imsilentio præteritum est, ac si ad rem non faceret, & sine eo Filius Dei esse quis posset.

Socinus omisit proprium modum quo Filii Dei constituimur.

Denique ex ea Socini assertione illud etiam consequitur, Christum esse

esse Filium Dei adoptiuum. Nos enim idcirco dicimur filii adoptionis, quod cum natura non essemus filii, gratia & benevolentia Dei facti sumus filii. His enim tantum duobus modis efficimur Filii, vel natura, vel gratia: esse autem filium gratia, est esse filium adoptione, cum adoptio libenam & gratuitum voluntatem designet. Porrò Socinus Christum talem filium Dei statuit: qui cum natura non esset illomodo filius factus est Filius donorum communicatione. Ex quo sequitur esse Filium adoptione. Respondet Socinus: Filium adoptiuum propriè dici illum, qui pro Filio habetur; cum tamen non sit filius. Christus autem reipsa est Filius Dei, cum sit ex Deo genitus. Verè in hoc quoq; grauiter errat, vt enim quis adoptiuus dicatur alicuius Filius, id solū requiritur, & sufficit, vt cū natura non sit eius Filius, fiat gratia & voluntate: siue id fiat extrinseca acceptantis voluntate, vt inter homines accidit, siue intrinseco dono ei collato; qua ratione Deus acceptat in Filios, quos sua gratia & Charitate donat. Certè scriptura nos filios Dei adoptiuos non semel nominat: quum tamen constet non acceptari solum; sed etiam generari, & esse Dei filios. Rom. 8. v. 15. Accepistis Spiritum adoptionis Filiorum in quo clamamus Abba, Pater. & v. 23. Adoptionem filiorum expectantes. Gal. 4. vt adoptionem filiorum reciperemus. Eph. 1. v. 5. Prædestinauit nos in adoptionem filiorum per Iesum Christum. Porro scriptura de adoptione impropriè loqui, cum nobis adoptionem filiorum tribuit, nemo præter Socinum dixerit. Etenim adoptari in filium nil aliud est quàm gratia, & beneplacito alicuius Filium esse; & omnino admitti in filium, qui naturæ conditione talis non erat. Nam quod ait adoptiuos filios non generari; non aduertit discrimen inter Dei & hominum gratiam. Hominum enim gratia nullum in eo qui amatur donum ponit. Deus vero quos amat, & in gratiam recipit dono quodam singulari, quod gratia sanctificans Theologis dicitur, eos afficit; & quasi nouos homines, & nouas creaturas facit nouis donis & decoribus exornatos. Hinc fit, vt adoptatio diuinæ gratiæ, hominem renouet, & regeneret. quod humana gratia non præstat. Quocirca & illud male negatur à Socino, quod à Bellarmino cæterisq; Theologis asseritur, Angelos esse adoptiuos Dei filios, Sunt enim filij non natura, sed gratia, & ex Dei voluntate admissi in filios: quod quid aliud est quam adoptari? Non sunt inquit Angeli nati, sed creati, quasi vero in Angelis non aliud sit natura, aliud gratiam. Etsi enim quoad naturam Angelos creatos credamus, tamen quo ad gratiam & ipsos ex Deo natos esse, quemadmodum & nos dicere debemus.

Sequeretur Christum esse adoptiuū Filium.

Socinus refellitur

Quis dicatur Filius adoptiuus.

Adoptiui filii num generentur.

Angeli sunt adoptiui filii Dei.

Verum

Socinus cõcedit Christum esse Filium adoptiuum.

Verum Socinus suis ratiunculis, non admodum fidens admittit tandem; quòd veluti absurdum inferebamus, Christum ea ratione Filium Dei adoptiuum esse, quòd sicut nos cum non essemus Filij facti sumus filij, ita et Christus: neque in ea re agnoscit vllum absurdum contineri. At absurdum sanè Socino videri debuit de Christo tale aliquid aßerere, quod scriptura nusquam asserui t. Vbi enim Christum Filium Dei adoptiuum nominauit: an non potius nos adoptionem Filiorum accepisse docuit per Christum, tanquà per proprium & naturalem Dei Filium? ita enim id explicat Paulus Ga. 4. V. 6. Posti quam enim dixit nos adoptionem Filiorum recipere per Christum mox subiungit. Quoniam autem estis Filij, misit Deus Spiritum Filij sui in corda nostra clamantem, Abba Pater; quibus verbis indicat nos factos Dei Filios participatione Spiritus proprij Filij eius. Hanc enim vim habẽt verba illa, Filij sui, ex eis enim intelligimus nos non suos seu proprios filios fuisse; sed participatione Spiritus filij eius proprij, factos esse Filos. Huc spectat illud D. Pauli ad Hebr. 1. V. 5. Cui enim Angelorum dixit: Filius meus es tu, ego hodie genui te? Certè omnes Angelos, Filios suos, gratia sua fecit Deus. Si igitur de Filijs gratia constitutis sermo esset; non soli Christo, sed omnibus Angelis dictum esset à Deo: Filij mei estis vos, ego vos per gratiam meam genui. At cum id negat Angelis dictum Apostolus: eo ipso Christum è numero filiorum Dei adoptiuorum eximit; & filium Dei naturalem statuit. Neque potest Socinus eum locum de Filio Dei secundum excellentissimam præ aliis rationem considerato interpretari; cùm Scriptura de Filio absolutè, non de aliqua eius præ aliis filiis excellentia loquatur. Idquè vel ex eo patet, quòd Angelos non vult esse filios; sed Christum. Hoc autem Angelis non negaret, si comparationem illam tantum modo instituere vellet. Vt enim comparatio inter duos rectè fiat, admittitur; idem vtrique inesse; Sed vni longè excellentiori ratione: si autem illud tollatur ab altero, & vni tantum concedatur non erit comparatio, sed simplex de vno negatio, de altero affirmatio. Idipsum vero hoc loco facit Paulus: affirmat enim de Christo quod sit Filius Dei, negat de Angelis. Non igitur Christum præ Angelis Filium excellentiori ratione statuit. ad hoc enim opus esset Angelos aliqua saltem ratione filios concedere non negare.

1

2

3 Christus solus Dei Filius.

Non secundum excellentiam

Gratia infusa non facit Christum Filium

At ne quis fortè opponat nos quoque Christum qua homo est Filium Dei gratia concedere propter gratiam quam cum aliis Dei donis habet amplissimam; dicendum est nos per gratiam infusa donum acceptari in Filios adoptiuos, siquidem naturales non sumus. At Christus cum ratione personæ

personæ sit Filius Dei naturalis; non adoptatur in filium ex gratia sed potius gratiam illam sibi vendicat vt filius Dei naturalis, & iure quodammodo naturali propter personam suam diuinam; qua subsistit in humana persona.

Aliæ Socini in Filium Dei blasphemiæ.

CAPVT XXI.

NOn in eo solum peccat Socinus, quod Christum non natura; sed similitudinis diuinæ participatione Dei filium facit: Sed etiam quod ex eo principio multa infert, cum insigni Christi ignominia coniunctа. *Asserit primum Christum in sua infantia similitudinem cum Deo sapientiæ & sanctitatis non fuisse adeptum, quod ea res in infante non cadunt, & rationis vsum in homine etiusq; actum requirunt; ex quo consequitur Christum in infantia Filium Dei illa ratione non fuisse, cũ propter similitudinem cum Deo, qua tunc caruit, Dei Filius dicatur. Magnum sane absurdum & scripturis repugnans, quæ clarissimè docent Christum in sua infantia plenum Spiritu sancto, & sapientia fuisse: Verbum enim caro factũ est plenum gratiæ & veritatis. Mox igitur ac verbum caro factum est, fuit gratia & veritate plenum, hoc est omni sanctitate, & savientia gratiæ enim sanctitatem, veritas sapientiam designat. Idem Isaias clarissimè vaticinatur: cap. 8. Cum ait. in flore egrediente de radice Iesse. requieuisse Spiritum sapientiæ intellectus. Egredietur, inquit, virga de radice Iesse, & flos ab radice eius ascendet; & requiescet super eum spiritus Domini, spiritus sapientiæ & intellectus. Quid enim virga florens nisi virginem concipientem & parientem designat? Flos vero ipse est Christus: qui in primo suo ortu omnem Spiritus sancti vbertatem & donorum eius copiam in se recepit. Et sanè ab ipsa sua conceptione verè fuit Christus, hoc est vnctus Dei, vnctus inquam Spiritu sancto; & quod Ioanni concessum est, vt repleretur Spiritu sancto ex vtero matris suæ, id multo maiori ratione ipse consequutus est; neq; dubitandum est omnem sanctimoniam, & diuinorum munerum largitatem illico obtinuisse, cum & Angelus, quod ex virgine nasciturum erat, vocauerit sanctum. Luc. 2. Nam quod Socinus idcirco Christo sapientiam & sanctimoniam negat; quod eum rationis vsu more cæterorum infantium caruisse arbitratur: Mirum sanè est, quod non potius ex eo collegerit Christum rationis vsum in sua infantia habuisse, quòd tunc plenus sapientia & veritate legatur fuisse, cum*

Error Socini Christum infantem sapientia caruisse Refutatur

1

2

3

4

se: cum sapientiæ vsus sine vsu rationis esse non possit. Multa vero supra naturam de Christo credenda sunt. Quod si Ioanni Baptistæ in vtero existenti, quidam rationis vsus concessus fuit, vt agnosceret Christum venientem, & præ lætitia gestiret, atq; exultaret in vtero: quanto magis id de Christo credendum est: à quo omnis ignorantia & error quam longissimè abesse debuit, cum ii defectus dedecerent omnino Filium Dei, sicut & peccatum, & aliæ prauæ affectiones. Hoc igitur sensu & illud Hieremiæ accipiendum est: Fœmina circumdabit virum. Quia nimirum in vtero habitura erat eum, qui esset vir non annis aut corporis mole; sed sapientia: vti sancti interpretantur. Et sanè longè maius est atq; præstantius, Christum infantem esse Deum Dominum, Dei Filium, Christum Domini; quam esse sapientia & gratia plenum. Quod si illa credimus, quidni hoc etiam credamus? At Socino fuit erroris occasio quod apud D. Lucam legitur, Christum profeciisse sapientia & ætate, & gratia apud Deum & homines. Ex eo enim homo Hæreticus infert, Christum in his omnibus imperfectum fuisse. Non ita sancti Patres. Nam etsi ætate Christum re ipsa profeciisse non negarent: Sapientia tamen & gratia non reipsa, creuisse, sed sola demonstratione sapientiæ & gratiæ affirmarunt. Cum enim indies plura & maiora documenta ipsius sapientiæ & gratiæ homines cernerent, magis eũ admirabantur, & proficere sapientia & gratia credebant. At vero Christus, tum plenus sapientia fuit: vt non solum Ioannes cap. 1. v. 14. asserit; sed & Lucas in hoc ipso loco v. 40. Puer, inquit, crescebat, & confortabatur, plenus sapientia, & gratia Dei erat in illo. Non igitur potuit reipsa in sapientia crescere, sed tantum demonstratione sapientiæ. Neque verò ita fuit plenus sapientia, vt impleri magis potuerit. Non enim ad mẽsuram Deus Filio suo Spiritum suum, & dona sua communicabat. vt D. Ioan. testatur c. 3. v. 34. Sine mensura igitur erat illa sapientia & gratia; & idcirco crescere amplius in illa non potuit re ipsa. Neque vero ex eo, quod D. Lucas simul hæc tria coniungit: sapientiam, ætatem, & gratiam, licet inferre, eodem modo in his omnibus profeciisse Christum; sed in singulis suo modo. Nam simili ratione in hoc ipso loco D. Lucas Ioseph um & Mariam sine discrimine vocat parentes Christi: Non tamen inferre fas est eadem ratione vtrumque fuisse Christi parentem; cum Ioseph constet fuisse Patrem vt putabatur, Mariam vero veram Christi matrem. Eodem modo intelligendum est, cum coniungit, gratiam apud Deum & homines. Nam gratia apud Deum erat semper plenus; nec in ea profecit, nisi demonstrando nova eius signa & documenta. Gratia vero

Christus proficiebat sapientiæ demonstratione.

vero apud homines reipsa proficiebat, cum eam nec semper nec apud omnes habuerit.

Alter error Socini est. Cum ait Christum iterum esse factum Filium Dei in resurrectione, propter potestatem amplissimè in omnes res tunc obtentam. Hic error hac ratione refellitur;: Inprimis propter diuinæ potestatis communicationem nullus dicitur Filius Dei. Nam neque Prophetæ, neque Apostoli cum potestatem miracula faciendi accepissent, dicebantur propterea Filii Dei: præsertim cum & malis ea communicetur, qui non sunt filij Dei. Neque verò vllus locus ex scriptura proferri potest quo doceatur, Christum propter diuinam potestatem sibi communicatam dictum esse Filium Dei. Deinde si propter diuinam potestatem dicendus est Filius Dei: proculdubio tunc dicendus esset Filius Dei factus, cum eam potestatem primo est adeptus, non vero cum eius maiorem perfectionem obtinuit. At ipsis Aduersariis testibus ante Resurrectionem Christus potestatem illam jam habuit, qua dæmonibus, ventis, mari, morbis, cœterisq; rebus creatis imperare potuit; non ergo in resurrectione dici potest propterea factus Filius Dei. Exemplum capi potest à generatione naturali. Vt enim nemo dixerit hominem tunc denuo nasci cum crescit, & augetur, atq; maiorem corporis aut animæ perfectionem acquirit; sed solum tunc, cum hominis perfectionem primo per generationem assequitur: ita si ratione potestatis Christus Filius Dei dicitur, sanè dicendus esset non in Resurrectione; sed multo ante factus esse Filius. Tertio, Nullibi legimus in scriptura Christum in Resurrectione factum esse Dei filium, legimus quidem prædestinatum & declaratum, at non factum. ad Romanos 1. v. 4. Nam si de Resurrectione secundum carnem loquamur, pro vt fuit Christo reditus ad vitam corporalem; Sic non nisi metaphoricè Resurrectio Christi regeneratio dici potest, eo modo quo omnium nostrorum resurrectio regeneratio in scriptura appellatur. At non hoc volunt Aduersarii: sed propter diuinam potestatem in Resurrectione obtentam volunt dici Filium Dei quasi iterum natum. Verum potestas, non est ratio sufficiens, vt quis dicatur Filius Dei; & quamuis sufficiens esset, Christus tamen non in Resurrectione, sed multo ante diceretur factus Filius Dei; siquidem eam potestatem non in Resurrectione primum est adeptus, sed solùm potestatis incrementum & perfectionem, quod (falso licet) Aduersarii docent.

Error Socini Christum factum esse Filium in Resurrectione Refutatur.

1 Potestas nõ facit Filium Dei.

Augmentũ non est generatio.

Proferunt duo loca Aduersarii, ex quibus concludi arbitrantur, Christum in Resurrectione factum esse Dei Filium. Primus est. Actor. 13. v. 32.

Et nos vobis annunciamus eam, quæ ad Patres nostros repromissio facta est, quoniã hanc Deus ad impleuit, resuscitans Iesum. *Sicut & in psalmo secundo scriptu est.* Filius meus es tu, ego hodie genui te. *Tunc igitur genuit quando resuscitauit.*

Exponitur illud Psalmi Ego hodie genui te.

Vox que illa, hodie, diem Resurrectionis indicat. Verum ex hoc loco nil eiusmodi concludi potest. Mens enim Pauli est ostendere Deum impleuisse suas promissiones resuscitando Christum: quas promissiones? de mittendo Saluatore. vt patet ex v. 23. quomodo autem resuscitando Christum hanc promissionem impleuit? quia Christum Saluatorem quem Iudæi perditum volebant ad vitam reuocauit.

Non de die Resurrectionis.

De hoc autem Saluatore, quis & qualis futurus erat, in Psalmo secundo scriptum est: Filius meus es tu, ego hodie genui te. Nempè non alius quispiam erat futurus Saluator; quam Filius ipse Dei. Nam & si in Psalmo secundo Christus resuscitatus a morte inducitur, dicens: Dominus dixit ad me, Filius meus es tu, ego hodie genui te: tamen non ait Christus ea ad se dicta esse die Resurrectionis; sed solum se esse illum, cui Dominus dixit: Filius meus es tu, ego hodie genui te.

Sed de die æternitatis.

Dixit autem in hodie æternitatis, non in hodie Resurrectionis. Estque sensus: Tu es Filius meus quem ego ab æterno genui. Etsi igitur in die Resurrectionis ea verba Christus commemorat, non tamen de die Resurrectionis; sed de die æternitatis: Neque verò Paulus hunc locum psalmi ad probandam Christi Resurrectionem adducit; sed ad ostendendum impletas esse promissiones Dei de mittendo Saluatore, qui non alius est quam vnigenitus Filius eius, ex eo ab æterno genitus. Scio hunc locum non nullos de Resurrectione Christi exponere, verum si de Resurrectione, secundum carnem intelligant; non est commoda expositio: cum Christus non secundum carnem; Sed secundum Spiritum dicatur, Filius Dei declaratus in Resurrectione. Rom. 1 v. 4. Si vero more Scripturæ exponant genitum esse, hoc est, declaratum, publicatum, non improbabilis quidem est expositio. at nihil urget, vt ad has impropriias expositiones veniamus, cum nihil nos cogat de generatione in ipsa Christi Resurrectione facta, ea verba interpretari.

Alterum Socini argumentum ex Rom. 1.

Alter locus est, quem adducit Socinus. Rom 1. v. 4. vbi ait Paulum dicere: Christum esse constitutum Filium Dei ex resurrectione mortuorum, Sed ex hoc loco nihil potest concludere. Imprimis, Quia fundat se in voce ὁρισθέντος quæ ambigua est, & variè a Doctoribus redditur: ex voce autem ambigua, non potest firmum argumentum duci. Et quidem Doctores Græci eam vocem vertunt, Declaratus, seu manifestatus, Latinus vulgatæ interpres vertit, Prædestinatus, alii definitus, destinatus, nullus autem

lus autem vertit cum Socino constitutus, vt vel eo ipso falsa & extorta expositio censenda sit, quod à nullo doctissimorum virorum admissa, & approbata.

Quomodo Christus destinatus Filius Dei ex resurrectione.

Exposita igitur vt par est Socini expositione, nullum ex hoc loco Pauli restat Socino argumentum ad probandum Christum esse Filium Dei factum in Resurrectione. Nam solum, vel declaratus est Filius Dei ex Resurrectione, quia tunc manifestè constitit esse Filium Dei, cum resurrexit ea gloria, quæ est gloria quasi vnigeniti à Patre, vel destinatus est Filius Dei ex Resurrectione: quia & si ante fuit Filius Dei, tum destinatus est, vt ex resurrectione manifestè esset Filius Dei, seu vt ait S. Paulus. Filius Dei, in virtute. Suam enim virtutem & omnipotentiam in Resurrectione manifestè declarauit, cum ante esset infirmus, & morti obnoxius.

Vt manifeste esset Filius Dei & in virtute.

Deinde Paulus non ait Christum ex resurrectione Filium Dei. Ob potestatem, aut immortalitatem in resurrectione obtentam, vti vult Socinus; sed secundum Spiritum sanctificationis, hoc est, secundum Spiritum illum diuinum, quo sanctificatus est à Patre, & missus in mundum. Ex eodem enim Spiritu sanctificationis etiam apud Ioan. c. 10. v. 36. probauit se esse Filium Dei, cum ait: Quem Pater sanctificauit & misit in mundum, vos dicitis, quia blasphæmas, quia dixi, Filius Dei sum? *Nam siue hanc sanctificationem æternam intelligamus, antecedentem Christi missionem in mundum, cum per æternam generationem Pater Filio suam, qua ipse sanctus est sanctitatem communicauit: siue illam quæ in vnione Hypostatica Filii Dei cum humana natura facta est, Homo enim ille, ipsa diuinitatis essentia sanctificatus est: vtrouis, inquam, modo hanc sanctificationem accipiamus; longè aliud hæc sanctificatio sonat quam immortalitatis aut potestatis diuinæ consecutionem.*

Non quoad potestatem.

Sed quoad Spiritum sanctificationis.

Imò si Christus secundum Spiritum sanctificationis ex resurrectione dicitur Filius Dei; contrarium sequitur eius, quod Socinus vult, nempè Christum in Resurrectione non esse factum Filium Dei. Nam Spiritum sanctificationis, secundum quem dicitur Filius Dei, non in resurrectione primum adeptus est; sed cum mitteretur de cœlo in mundum. Quod si dicat maiorem plenitudinem Spiritus in resurrectione esse consecutum; id & falsum est, cum legamus Iesum ab initio non ad mensuram datum Spiritum Christo. Ioan. 3. v. 34. Et quamuis verum id esset non idcirco tamen dici posset factum esse Filium Dei in resurrectione; sed in Spiritu sanctificationis creuisse. Quocirca, vel hanc ipsam ob causam admitti non potest Socini expositio, vt dicatur Filius Dei constitutus ex resurrectione. Id enim constitui dicitur, quod primo tunc esse incipit. Christus autem Spiritum sanctificationis multo

Spiritum sanctificationis non in resurrectione Christus accepit.

ante habuit; non igitur potest dici in resurrectione constitutus Filius Dei secundum Spiritum sanctificationis, ita vt vox ὁρισθέντος omnino aliter vertenda sit, vel cum Græcis declaratus, vel cum Latinis destinatus, destinatus.

Error Socini de Christi mortalitate post resurrectionē Contra Paulum.

Tertius error Socini est. Christum post resurrectionem immortalitatem veram non habuisse, quam diu in terris commoratus est. Hunc errorem satis redarguit D. Paulus, cum ait: Christus resurgens ex mortuis, *iam non moritur, mors illi ultra non dominabitur. Quod quid aliud est quàm esse verè immortalem? Neque enim solum ait actu non morturum; sed & mortem illi vltra non dominaturam, & mortis potestati, nullomodo subiectum futurum. At enim inquit, verè manducauit, atque bibit, post resurrectionem, quod facere nequeunt, qui naturam immortalem habent. Sanè non negamus Christum vere manducasse, vt se verè resurrexisse, & hominem verum non spectrum esse probaret: at negamus id cum vera corporis immortalitate pugnare. Et si enim manducare nutriendi causa, corpori immortali repugnet; quod vti corruptioni obnoxium est, ita illis per nutritionem instauratione non indiget: tamen vti manducatio vera absque nutritione fieri potest, per veram & vitalem cibi sumptionem, & ad stomachum transmissionem: ita corpori immortali minimè aduersatur. Ait præterea Socinus, Christum in corpore immortali videri & agnosci à Discipulis non potuisse, eo quòd mortales oculi immortalium corporum splendorem ferre nequeant. At Paulus Christum in corpore immortali & glorioso cum illi appareret in via conspexit, cum ex ea visione non minus se quam alios Apostolos Dominum vidisse glorietur. Stephanus in terra cœlos apertos & Iesum stantem a dextris virtutis Dei vidit. Habent enim corpora immortalia rationem, qua ab oculis mortalibus conspici possint: nempè colores veros, qui ex naturali corporum elementarium compositione oriuntur. Et quamuis alia multa supra naturam habeant, quæ oculi mortalis potestatem excedunt, ea tamen non impediunt, quo minus secundum ea quæ mortali oculo proporcionata sunt ab eo videantur. Addit, vestigia vulnerum in corpore immortali non hærere. Atqui id verum esse fatemur si de ingenita corporis immortalis perfectione, & virtutis creatæ potestate loquamur. Neque enim corpus immortale, aut vulnerari, aut diuidi ex indita sibi perfectione potest ab ulla vi creata. At diuinæ virtutis respectu, etiam immortalia corpora patiuisionem possunt. Nisi fortè Socinus putet, etiam Deum tota sua potestate corpora gloriosa diuidere non posse.*

Manducare potest corpus immortale.

Potest & videri mortalibus oculis

Vulnera in corpore immortali hærentia.

Quartus

Error Socini de imperfecta Christi post resurrectionē potestate. Data Christo omnis potestas.

Quartus error Socini est. Christum perfectam potestatem & dominationem statim post resurrectionem non habuisse, donec consedit in cœlo ad dexteram Patris. Verum Christus postquam resurrexit, disertis verbis pronunciauit sibi esse datam omnem potestatem in cœlo, & in terra: neq; vero aliquam potestatis partem quis desideraverit; cum omnis potestas data dicatur; neque restringi potest ad aliquas tantum res, cùm non in terra solùm sed & in cœlo, hoc est, vbique, data pronuncietur: neque enim extra cœlum & terram est, in quod exerere se Christi potestas debeat. Non sibi decerat, inquit, sibi potestates, nisi postquam cœlos ascendit. Sit id etiam verum, si de exquutione potestatis, non de ipsa potestatis essentia loquamur. Potestatem enim suam in Angelos manifestè exercere postquam cœlos petiit cœpit: in eos tamen semper plenam potestatem habuit, eamq; exerere si voluisset potuit. At de Socini erroribus hoc loco satis, nil enim mirum eos, qui semel à veritatis via deflexerunt, in absurdissimos quosque errores facilè incidere.

Christum esse verum Dei Filium ex Dei substantia genitum demonstratur.

CAPVT XXII

Non est verus filius nisi de substantia Patris genitus.

HVc usque demonstravimus Christum neque secundum carnem, neque secundum similitudinem, Vti Ariani volebant Dei Filium dici; restat, vt ostendamus quanam ratione Dei Filius dicatur, nempè non alia, nisi quod de substantia Dei sit genitus. Id vero primum ex eo ostenditur, quod verus Dei Filius non esset, nisi de substantia Dei genitus esset. Id non solum est, quod verum Filium facit, quod sit de substantia Patris, caro de carne, sanguis de sanguine. Quis enim dixerit Filium alicuius, quē sanguine non attingit? neque n. Filius est solū effectus Patris; sed una cum Patre substantia, caro de carne, sanguis de sanguine. Est enim Filii & Patris vnus quodam modo sanguis, & filii qui ab eodem Patre descendunt, consanguinei dicuntur, quasi ex eodem sanguine geniti: qui vero ex eodem sanguine non sunt progeniti, non eiusdem, sed diuersorum parentum sunt filij. Jam vero in Deo non est caro & Sanguis; sed divina substantia, quo circa Dei Filius, non nisi ex divina substantia generari potest. Cum vero substantia divina sit indiuidua, nec in partes deduci queat necesse est ut non pars ejus aliqua, sed tota integre ac perfectè Filio communicetur, eamq; ob causam necesse est, ut Filius Dei

Modus diuinæ generationis.

sit integrè

sit integrè ac perfectè Deus; quemadmodum & Pater, vt pote, qui totam Patris essentiam in se habeat, imò necesse est esse eundem numero cum Patre Deum: cum necesse sit de eadem numero, quæ in Patre est, divinitatis substantia eam generari. Ergo si Christus est verus Filius Dei, fateri oportet eum esse de substantia Dei genitum: & esse eundem cum Patre Deum. Tractavit hoc argumentum & vehementer ursit Augustinus in sua cum Arianis disputatione: ita n. Scribit 3. contra Maximinum Arianum Episcopũ Ca. 15. Quomodo, inquit dicitis, & verum Filium vos profiteri, & Patri similem non negare, quando eum negatis vnius cum Patre esse substantiæ? Sicut autem verum Filium indicat vera substantia, sic non verũ diversa substantia. Quomodo autem Patri simile dicitis, cui Patris substantiam dare non vultis? Nonne similis homini est pictura, vel statua, & tamen Filius dici non potest, quia diversa substantia est? Homo nempè ad Dei similitudinem factus est: tamen quia non est unius, eiusdemq; substantia, non est verus Filius, & ideo sit gratia filius; quia non est natura. Si ergo vultis Dei Filium verum confiteri, prius illum ac præcipuè dicite unius ejusdemq; substantiæ; ut tunquam verum Filium & Dei Filium per omnia similem Patri esse dicatis. Nam quem substantiam putatis habere diversam, plus eum dissimilem quam similem dicitis: & omnino verum Filium denegatis; nec vultis nosse ad ostendendum verum Filium quantum valeat, una eademq; substantia. Etiam si Filius hominis homo, in quibusdam similis, in quibusdam sit dissimilis Patri: tamen quia eiusdem substantiæ est, negari verus Filius non potest. Et quia verus Filius est, negari eiusdem substantiæ non potest. Vos autem ita dicitis, verum Dei Filium similem Patri, ut substantiæ velitis esse diversæ, per quam solam potest verus Filius ostendi. Nam duo veri homines, & si neuter eorum filius sit alterius, vnius tamen & ejusdem sunt substantiæ. Homo autem alterius hominis verus Filius nullo modo potest, nisi eiusdem cum Patre esse substantiæ; etiam si non sit perfectè similis Patri. Et libro 2. contra Maximinum C. 6. Si sancta Scriptura cogente permittitur, vt verus Filius sit, rogamus permittite, vt degener non sit. Et degener quomodo? Audiant Catholici, unde erubescant Heretici. Filius viri fortis si non habet fortitudinẽ degener dicitur, tamen homo est, quod & Pater eius est; atque in dissimili vita non est tamen aliena substantia. Vos unigenitum Dei Filium ita degenerem vultis, vt ipsam ei Patris substantiam denegetis, minorem natu, minorem remansisse jactatis: Non ullam datis ætatem, qua possit augeri, non datis eandem formam, qua

Filius Dei Deus. Et idem cũ Patre Deus. Augustini rationatio de Filio Dei

Filium verum Patris substantia arguit.

possit æquari. Cujus naturæ tanta subtrahitis, miror verum Filium qua fronte dicatis; nisi quia infœliciſſimo errore non vos putatis ad unius Patris gloriam, nisi per unici Filij contumeliam pervenire: Hæc Augustinus.

Socinus ait, Se non negare Christum esse verum Dei Filium; Sed eomodo quo Deus filios generare potest. Is autem modus ex substantia generandi Deo est impossibilis. Nam neque ex parte substantiæ generare potest; cum divina substantia sit impartibilis; neque ex tota substantia; siquidem si ea substantia sit eadem specie in Patre & Filio, essent duo summi Dij. Si verò dicatur esse eadem numero; id verò est impossibile, cum hæc essentia numero nil aliud sit quam persona. Persona autem communicari pluribus non potest.

Si verus Filius, ergo de substantia Patris genitus.

Multo melius Socinus ex eo ipso quod fatetur Christum verum Dei Filium, concludere debuit, esse de substantia Dei generatũ, neque hunc modũ asserere impossibilem. Si enim hic modus generationis sit impossibilis, impossibile quoque erit Christum dici verum Filium Dei. Id enim potissimum verum Filium facit; quòd de substantia Patris sit genitus, vti supra dictum est. Eamque ob causam nos etsi Filij Dei dicamur ex Deo nati; non tum dicimur aut dici possumus veri Filij Dei, solum ex eo quod ex Dei substantia non simus geniti: simusq; filij non natura; sed gratia. Filius enim natura ex substantia Patris generatur, filius vero gratia admittitur in Filium voluntate & gratia Patris. Neque vero ille modus generandi ita est impossibilis, ut Socinus arbitratur. Et si enim de substantia alicujus generari est cedere substantiam generantis in substantiam geniti: quod in rebus creatis fit parte aliqua substantiæ decisa & communicata: tamen in Deo cum partes nullæ sint quæ decidantur, tota divina substantia Filio in generatione communicatur; & quidem eadem numero, cum divina natura non sit nisi vna, nec multiplicari possit. Neque tamen illam numero naturam sequitur esse personam: cum natura non sit persona, nisi quatenus habet propriam & incommunicabilem subsistentiam; seu vltimum subsistendi terminum. Quare sicut unam naturam numero non repugnat sub sistere pluribus subsistentiis distinctis: ita neq; repugnat communicari distinctis personis. Huc pertinet quod D. Augustinus ex rerum creatarum similitudine id non esse impossibile ostendit. 3. contra Maximum C. 6. Quandoquidem (inquit) creaturam corruptibilem cernitis, hoc quod ipsa est gignere fœtum suum: & Deum Patrem omnipotentem creditis non potuisse; nisi ejus degenerante natura gignere unicum suum? Et cap. 7. Prorsus ad hunc articulum res colligitur, vt Deus Pater æqua-

Modus de sua substantia generandi non impossibilis Deo.

D. Augustini ex similitudine rerum creatarum argumentũ.

Quælibet res id quod ipsa est, generat.

lem sibi Filium gignere aut non potuerit, aut noluerit. Si non potuit, infirmus, si noluit invidus invenitur. Et mox. Si invisibilia Dei per ea quæ facta sunt intellecta conspiciuntur; per id quod factum est in creatura visibili, vt parentes id quod ipsi sunt generent, intellige invisibilem nativitatem veri Filij Dei; ne Deum Patrem dicas id quod non est ipse, genuisse. Si autem hoc genuit, quod est ipse, vnam Patris & Filij esse substantiam negare noli. Porro cum Ariani offenderentur hac comparatione ducta à terrennis rebus ad Deum, respondit Augustinus: se non ideo id facere, vt terenna divinis coæquaret; sed vt ex visibilibus ad invisibilia duceret; & in summis rebus errantes, ex rebus parvulis, infimisq; convinceret. quod si Deus extremis vilibusq; rebus dedit hoc bonum, ut hoc generent, quod sunt ipsæ, quomodo Deus non potuit generare, quod est ipse; aut quomodo non nisi degenerante natura genuerit Pater Filium suum? Deinde melior esset humana conditio, vbi conceditur crescere, ut ad robur paternum vel crescendo filij possint pervenire. Ii vero filium Dei ita minorem Patre genitum asserunt, vt sic remanserit, neque ad Patris formam unquam possit pervenire. Hac Augustinus.

Filii hominum crescendo perveniũt ad perfectionẽ Patris, cur Deus habeat imperfectũ filium.

Jam cum ait Socinus, Christum eo modo dici verum Filium, quo Deus in Scriptura dicitur Filios generare: nempè non ex Substantia sed per renovationem & regenerationem Spiritualem: refelli vel ex eo potest quod Paulus ad Hebræos ait. Cui enim aliquando Angelorum dixit, Filius meus es tu, ego hodie genui te. Quibus sanè verbis ostendit Paulus non eomodo Christum esse Filium quo Angelos neque eo, quo ipsi, modo generari. Omnes etenim præter Christum sunt admissi in Filios, ex gratia & voluntate Dei per internam renovationem & regenerationem; quem modum nobiscum Christo non esse communem, Paulus loco citato docet: alium q; modum generationis esse in Christo, qui ad nos nulla ratione pertineat. Et sanè si Christus communem nobiscum generationis modum haberet, dicemur quoq; nos veri Filij Dei, quemadmodum ipse dicitur verus Filius. Quod cum de nobis dici non possit, non poterit etiam dici eodem modo Christum genitum esse Dei Filium; quo nos Dei filij generamur.

Deus non eo modo genuit Christum quo alios Filios.

Ait præterea Socinus, Christum dici verum Filium Dei, quia perfectissima ratione est Filius, quatenus Deus filios generat. At quæro à Socino, vtrum illa ratio qua Deus filios generat, sit ratio veros filios generandi, an non? Si affirmet, consequetur omnes quotquot ex Deo geniti sunt, esse veros Dei filios: cumque constet omnes esse adoptivos Dei filios, fiet, ut quivis adoptivus filius sit verus filius. Si neget, concludam, nã

Ratio veros Filios generandi.

Christum

Christum quidem illa ratione esse verum filium, neque enim filius, qui voluntate & gratia Patris admissus est in Filium, unquam verus Filius efficietur, quantumuis perfectissimè adoptetur & diligatur à Patre; cum vnica ratio sit, ob quam quis verus filius dici possit, quod sit de substantia Patris progenitus.

Tandem Socinus ait, in Scriptura non haberi, Christum esse verum Dei Filium. Nam & si in Latina versione legatur 1. Ioan. 5. Vt simus in vero filio eius. Græca tamen versio habet aliter: ut simus in vero, in Filio ejus. Asserit tamen se ultro concedere Christum verum Filium Dei, eo sensu, quo discipuli apud Matthæum 14. v. 33. dixerunt: Vere Filius Dei es. Et Centurio, apud Marcum C. 15. v. 39. Verè hic homo Filius Dei erat. Hos autem, cum ita locuti sunt, constat, nihil de generatione ex ipsa Dei substantia cogitasse.

Negat Socinus Christum in rigore esse verum Dei Filium.

Ostendit tandem homo Hereticus se nihil de vero Filio Dei credere: non enim verum Dei Filium sed verè, id est, non fictè, esse Dei Filium credit; quæ duo ita sunt à se disiuncta, ut nos omnes verè dicamur Dei Filij; non tamen dici possumus veri Filij. Sumus enim filij per gratiam, non per naturam solusq; Christus est verus Dei Filius. Quare quod hactenus se jactabat verum Filium Dei credere, mentitus est impudentissimè & mendacii ex ore suo convincitur. Accedit, si Socinus in Scripturis non legit Christum esse verum Dei Filium, qua fronte & conscientia abs q; Scripturis credit Christum esse verum Dei Filium? Cum maximum Sectariis scelus sit atq; piaculum, absque Scripturis aliquid credere. Deinde quod ad locum Ioannis attinet, vulgata versio omnium antiquissima, & communi Ecclesiæ usu recepta ita habet: Filius Dei venit, & dedit nobis sensum, ut cognoscamus verum Deum, & simus in vero Filio ejus. Quam versionem non a Catholicis tantum; sed ab ipsis Arianis, absque controversia receptam fuisse, testatur Augustinus 3. contra Maximinum C. 14. ita ut ex ea vehementer Arianos oppugnârit, neque tamen illi eum locum D. Joan. vllo modo in dubium vocare fuerunt ausi. Nam omisso Concilio Nicæno, quod afferebant Catholici, & Ariminensi, quod pro se adducebant Ariani, hoc solo D. Joannis testimonio perurget Arianos. Vtrique, inquit, legimus (hoc est & nos Catholici, & vos Ariani) ut simus in vero Filio ejus Iesu Christo, ipse est verus Deus, & vita æterna. Vtrique tanti ponderis molibus cedamus. An vero tam ignorantes erant tum temporis Ariani, ut nescirent aliter in Græco textu haberi? Si id ita fuisset, proculdubio non dissimulassent, vt hoc tam potens telum eriperent Catholicis ex manibus.

Homines quoque sunt verè Filii, sed non veri.

Defenditur locus 1. Ioan. 5 de vero Filio Dei.

1. Testimonio Augustini.

2. Testimonio Græcorum Patrum.

Certè Græci Patres non pauci, inter quos Athanasius Disputatione contra Arium in Concilio Nicæno, Latinam versionem tenuerunt: quod signum est eam immutationem à nonnullis Arianorum factam esse.

3. Vulgata versio antiquissima.

Jam quod ait Socinus, Discipulos & Centurionem Christum confitentes Filium Dei, nil cogitasse de genetatione Christi ex substantia Dei: dico ne homines quidem id expresse cogitare solitos, cum aliquem Filium alicuius appellant, re tamen ipsa eo respectu ita dicunt, quod eum sciunt de Sanguine Patris generatum. Sanè & discipuli Christi talem Dei Filium Christum agnoscebant, qui Deus de Deo esset: id enim ex divina ejus virtute colligebant; & Centurio tot mirabilibus in Christi morte conspectis advertit tandem id verum esse, quod Iudæi blasphemum esse credebant, Christum esse Filium Dei. Non alia vero ratione credebant id esse blasphemum, nisi quod verè ex ipsa Dei substantia esset genitus.

Christum esse proprium & unigenitum Dei Filium Cap. 23.

NOn solum verum Dei Filium, sed & proprium Scriptura Christum appellat. Rom. 8. v. 32. Qui proprio Filio suo non pepercit, *Quo etiam modo Christus Patrem proprium dicebat Deum Ioan. 8. v. 27. Utrobiq; enim vox est ἴδιος. quæ proprium significat. Non potest autem proprius Dei Filius dici, nisi sit ex propria Dei substantia genitus.*

Quis proprius Filius.

Nam neque inter homines proprium Filium quis dixerit eum, quem ipse adoptavit in Filium; sed eum solum quem ex sanguine suo procreavit. Sanguis enim Paternus in Filio existens proprium filium facit. Deinde proprium Filium necesse est propriè genitum esse: propria porro generatio est secundum naturam; sicut illa quæ fit per voluntatem & gratiam, est impropria & methaphorica. Generatio porro secundum naturam ea est, cum quis ex alterius substantia generatur. Christus igitur non potest ullo modo dici proprius Filius Dei, nisi sit ex Dei substantia genitus.

Respondet Statorius fol. 406. Christum dici proprium Filium Dei: quia alium Patrem præter Deum non habuit; à quo secundum carnem est genitus. At jam ostensum est Christum non esse Filium Dei secundum carnem, neque in scriptura vocari Filium nisi secundum Spiritum. Quomodo autem proprius Filius dici potest, qui ne Filius quidem illa ratione sit, nisi impropriè & metaphoricè. Hac enim ratione & Angeli Filij Dei proprij

proprij dicerentur, quod à Solo Deo per creationem sunt producti. Nam & creatio, generatio metaphoricè dicitur, & creati, geniti. Gen. 2. v. 4.

Respondet Socinus. dici proprium, hoc est non alienum; sed suum & peculiarem: quod absque eo, quod ex substantia Dei genitus sit, intelligi potest. Interim quæro à Socino; Vtrum nos quoq; dici possimus proprij Filij Dei? Si affirmet, repugnabit omnibus Scripturis quæ nos adoptivos Dei Filios dicunt: Non potest enim adoptivus filius proprius dici; sed ille solum qui secundum naturam est Filius. Quod si non putet Socinus nos posse dici proprios Dei filios (id enim Christo soli convenit, qui solus in Scriptura proprius Dei Filius dicitur; & propterea lapidibus appetitus fuit à Iudeis, quod Patrem suum proprium diceret Deum) istius inquam rei ratio nulla alia afferri potest; nisi quod nos non simus ex Dei substantia generati; sed solus Christus. Nam quod ait Socinus proprium dici, hoc est non alienum; sed suum: certe Filius ea ratione est non alienus; quia non ex aliena, sed ex propria substantia Patris est genitus. Nihil enim proprium filium facit, nisi sanguis, & substantia propria Patris. Si denig; proprium opponamus metaphorico: is proprius Filius dicetur, qui propriè, hoc est naturaliter est genitus ex substantia propria Patris: Nam illa alia generatio filiorum per gratiam est metaphorica & impropria. Nullo igitur modo Christus Filius Dei proprius intelligi potest, nisi sit ex substantia Dei genitus.

Huc spectat quod quoties Christus de Patre suo loquebatur, non alium intelligebat nisi Deum. Pater meus usque modo operatur & ego operor. Ego veni in nomine Patris mei. *Sanè hunc loquendi modum, non nisi cum de Patre naturali agimus, adhibemus; ita ut non mirum sit Iudæos sæpius eo loquendi modo offensos, & scandalizatos fuisse, quòd blasphemum putaret, hominis alicujus Deum esse Patrem naturalem. Perspicuum ergo est, idcirco Deum proprium Christi Patrem dictum esse, quod Pater Christi naturalis esset.*

Christus unigenitus quia solus ex Deo genitus.

Aliud argumentum sumitur ex nomine unigeniti. Est enim Christus Dei Filius non qualiscunq;, sed unigenitus, hoc est solus ex Deo genitus. Ioan. 1. v. 18. Vnigenitus qui est in sinu Patris. *Et ibidem.* Quasi unigeniti à Patre. *Ioan. 3. v. 16.* Sic Deus dilexit mundum ut Filium suum unigenitum daret. *Certè si dicatur Filius per gratiam adoptionis, sic unigenitus dici non poterit: innumeros enim haberet fratres eodem modo ex Deo genitos. necesse igitur est ut dicatur unigenitus secundum naturam, quatenus est de substantia Dei naturaliter genitus. Sic enim multos habet*

bet fratres similiter genitos; sed solus est hoc modo ex Deo genitus. Hanc igitur ob causam Apostolus ad Hebr. 1. ait de Christo: Cui enim dixit aliquando Angelorum, Filius meus es tu, ego hodie genui te. Ostendit sanè his verbis, solum Christum esse Filium Dei, & non Angelos: quod nisi de generatione naturali ex substantia Patris accipiatur, verum esse non potest, cum per gratiam etiam Angeli & homines sint Filij Dei ex Deo geniti; & licet in Christo, ea gratia excellentior sit, negari tamen absolutè de aliis etiam non posset.

Socini commenta.

Torquet se hoc loco Socinus, & ostendere conatur Christum dici vnigenitum, non quod solus ex Deo sit genitus; sed quod pluribus modis alijs Dei Filijs antecellat, & singularis quidam sit Dei Filius. Sic enim Isaac Gen. 22. v. 2. Hebr. 11. v. 17. dicitur, vnigenitus Abrahami Filius, etiamsi Ismaelem fratrem natu majorem tum habuerit. Solum ex eo quod pluribus modis fratrem suum Ismaelem antecellebat, tum dilectione paterna, tum successione in totam hæreditatem. Sic Salomon Prov. 4. v. 3. dicit se unigenitum coram matre sua, quamvis non esset solus Davidi ex eadem matre natus. 1. Par. 3. v. 5. nempe, quia præter alios matri suæ carus erat. Sic Psalmo 22. v. 20. & Psal. 35. v. 17. David animam suam unicam vocat, seu ut Græca translatio habet vnigenitam, hoc est vnicè dilectam.

Isaac unigenitus Abrahami ex Sara.

Salomon unigenitus coram matre sua.

Verum Socinum satis redarguit erroris S. Paulus, quum Christum solum esse Dei Filium, & solum ex Deo genitum docet; ita vt dubitari non possit Christum idcirco dici vnigenitum, quod solus ex Deo sit genitus, quæ est propria hujus vocis acceptio. Cum enim constet propriam rationem vnigeniti Christo convenire: quid opus est improprias conquirere. Neque vero Socinum exempla adducta juvant. Nam Isaac dicitur: Vnigenitus, quia solus fuit Abrahamo ex Sara vxore genitus, ob quam etiam causam solus illi in vniversa hæreditate successit. Nam qui ex ancilla erat genitus Ismael, non censebatur in Familia, nec ad successionem hæreditariam pertinebat. Salomon vero non dicit se fuisse absolutè vnigenitum, sed ut in Hebræo habetur, vnicum, Jehid, vnicum in quam matri suæ, seu vnicum coram matre sua, seu vt alij ex Hebræo vertunt, in facie matris suæ; quo sanè modo loquendi indicare voluit se talem fuisse in oculis matris; & ita dilectum a matre ac si vnicus esset. quare Græca versio habet ἀγαπήτον Dilectum. Iam quod David postulat eripi de manu canis vnicam suam: vt omittam variam lectionem Græcam: idcirco animam suam vnicam appellat; quia solam & ab omnibus derelictam esse videbat; & ea propter postulat a Domino, vt non deseratur, sed eripiatur. Et sanè si quan-

Dauid animã suã unicam, id est derelictam vocat.

si quando quis eo nomine dicendus esset vnigenitus, quod singulari ratione amaretur; non absolutè talis diceretur, sed adjuncta aliqua circumstantia, ex qua is sensus colligi merito posset. At Christus cum absolutè dicatur vnigenitus, non potest nisi in proprio sensu vnigenitus appellari. Legimus quidem Christum primogenitum in multis fratribus: Verum eo modo habet multos fratres, quo modo naturalis & unigenitus filius habet plures fratres adoptivos: cum ipse solus sit & unicus verus filius.

Addit vero Socinus Christum esse vocatum vnigenitum ante Resurrectionem, quo tempore nondum cæperunt homines esse Dei Filij, quales sub novo Testamento ea appellatione sunt digni: cum ea dignitas per Christi glorificationem, & Spiritus Sancti missionem hominibus sit tributa. In hoc quoq; insigniter errat. Nam divus Ioannes & post Resurrectionem, & Spiritus Sancti missionem vocat Christum vnigenitum: quo jam tempore multi erant filij Dei sub novo Testamento. Ioan. 1. v. 18. Vnigenitus, inquit qui est in sinu Patris. Etiam in sinu Patris existentem vnigenitum vocat. Ii etiam qui ante Christi Resurrectionem ex aqua & Spiritu Sancto renascebantur, nonne erant Filij Dei ad Novum Testamentum pertinentes? aut qui tempore Christi credebant in Christum, nonne secundum promissa Christi habebant jus vitæ æternæ? an plus habent modo Filij Dei, quam temporibus Christi haberent? Neque verò missio Spiritus Sancti post Christi ascensum eo modo est accipienda, quasi Spiritus Sanctus ante non daretur: Cum Christus ante Ascensionem suam insufflando dederit Spiritum Sanctum Apostolis; & quicunq; baptisabantur tempore Christi Ascensum antecedente, renascebantur ex Spiritu Sancto, & charitas diffundebatur in cordibus eorum per S. Spiritum qui dabatur eis. Verum die Pentecostes peculiari ratione datus est S. Sanctus quia in forma visibili, & cum magna divinorum donorum plenitudine datus est. Libet hic adjungere illa Christi Domini verba Ioan. 3. v. 16. quibus luculenter explicat, quæ de Filio Dei vnigenito diximus: Sic Deus dilexit mundum, ut Filium suum unigenitum daret, ut omnis qui credit in eum non pareat; sed habeat vitam æternam. Expendunt Doctores Catholici primum illam voculam sic, quæ non nisi excessum divinæ in nos dilectionis demonstrat, ac si diceretur: Eò usque pervenit Dei dilectio, tam fuit vehemens & nimia; vt rem omnium maximam nobis donarit, vnigenitum Filium suum. At non esset procul dubio tantus excessus dilectionis, si hic Filius aliud nil esset nisi creatura, aut purus homo donis divinis ornatus: Quid enim magnum Deo esset dare nobis creaturam, quæ cum è nihilo condita sit, & quidem un-

Christus etiam post Resurrectionem unigenitus.

Filij Dei erant ante Christi mortem.

Expenditur locus Ioan. de Filio Dei unigenito.

Quatuor divinitatis Christi argumenta.

1. Sic Deus dilexit mundum.

dem vno Dei verbo; quasi nihili Deo constitit: Sicut ne si mille mundos crearet Deus aliquanto illi constarent. Hoc porro magnum & admirandum est, quòd eam dederit, quem ex sua substantia sibi per omnia æqualem genuit Filium. id enim donum est, res omnium maxima, tanta quantus ipse Deus. Quin etiam nisi hoc dicamus, majus quid Deus præstare nobis potuisset, si potius misisset ad nos Angelum iisdem quibus Christus donis ornatum quam hominem purum, qui Angelo naturæ nobilitate est utiq; longè inferior. Tractat hoc argumentum Hilar. 6. de Trinitate libro. Expendunt Doctores etiam illa alia verba: Filium suum, hoc est naturæ, non gratiæ Filium: Hoc enim est magnæ dilectionis signum quòd eum quem ex se suaque substantia genuit, dedit. Non magnum vero esset, Filium per gratiam nobis missum esse; neque quum Deus mittit Angelum vel hominem, dicitur mittere Filium suum. Iam vero quid Filium facit esse Filium, nisi hoc, quòd est de substantia Patris? Vti supra dictum est. talem ergo Deus Filium dedit mundo, qui de substantia Dei, deque ipsa Deitate genitus; totam Patris Deitatem in se habet: estq; verus Deus de Deo vero. Sed & vox vnigeniti eam Dei dilectionem demonstrat: quod vnicum illum & quem solum ex se natum habuit, & præter quem alium non habuit, dedit. Et filios quidem per gratiam innumeros habuit Deus; eum vero, quem ex sua substantia genuit, vnum tantum, eumq; Deum verum. Nam qui ex substantia Dei nascitur, non potest esse nisi Deus, secundum illa Christi verba: Quod ex carne natum est caro est, quod ex Spiritu, spiritus. ergo & quod ex Deo est, Deus est. Denique & id quod postremo additur, magnam vim habet ad divinitatem Christi comprobandam, Vt omnis qui credit in illum non pereat, sed habeat vitam æternam. Quid enim de Deo majus affirmare possumus, quam quod credendo in illum habeamus vitam æternam? quodque tam magnum bonum sit Deus, vt vel credere in ipsum sit summa fœlicitas, & æterna vita? Si Christus Deus non esset, non posset id de eo affirmari: de nullo enim vel maximo sancto homine aut Angelo id dici potest: Vt qui credit in eum eo ipso vitam æternam habeat. Est que id solius Dei proprium vt in eum credamus.

2 Vt Filium suum.

3 Vnigenitum daret.

4 Vt omnis qui credit in illum non pereat.

Christum esse naturalem non adoptivum Dei Filium Cap. 24.

CHristum esse natura Dei Filium non adoptivum, Catholici nostri rectè ex eo probant, quod Paulus ad Hebr. 1. Christum Splendorem gloriæ

gloriæ, & figuram substantiæ Dei vocat, ea enim duplici similitudine divina Christi generatio explicatur. Splendor enim & coæternus est luci, & à luce absque ulla lucis diminutione, per modum naturalis emanationis procedit, & est eiusdem cum luce essentiæ. Ita quoque se habet divina generatio, vt enim splendor à luce, ita Filius emanat à Patre, Patri coæternus, & ejusdem cum Patre substantiæ, absque ulla paternæ substantiæ diminutione. Sicut enim si lux esset ab æterno; splendor quoq; ab ipso emanãs esset ab æterno: ita Deus æternus, coæternũ sibi Filium genuit, lumen de lumine, verũ Deum de Deo vero, vti Sacrũ Nicænum Concilium in suo Symbolo confitetur. Iam vero cum dicitur Figura, seu character, seu expressa imago substantiæ Dei, divina Christi generatio ostenditur. Ita enim Filius à Patre generatur, sicut imago expressa substantiæ Dei. Est enim de ratione imaginis similitudo cum eo, cujus est imago. Si igitur sit imago, secundum formam exteriorem duntaxat, vt in humanis imaginibus cernimus, similitudo etiam erit in exteriori forma duntaxat, hoc est in coloribus & figura, & omni externa corporis compositione, quæ similitudo circa accidentia tantum versatur, nec essentiam hominis ullo modo attingit. Quod si imago sit ipsius essentiæ: necesse quoque erit in essentia similitudinem esse, cum Prototypo. Cum igitur Filius Dei sit expressa imago ipsius substantiæ Dei, Paulo teste: necesse est Filium ita generari de Deo, ut sit ejusdem cum Patre substantiæ. Certè si esset aliqua imago repræsentans hominem, non quo ad accidentia tantùm uti sunt pictæ imagines; sed quo ad essentiam: proculdubio talis imago esset ejusdem cum homine essentiæ, ac ex consequenti esset homo verus. Nam quod ait Socinus, scriptum esse, substantiæ Dei, non Patris, vanum & futile est. De Deo enim sermo est, prout locutus esse nobis novissimè in Filio. Deus autem prout Filium habet, Pater est. Multo verò ineptius est, quod addit: Filium esse imaginem potentiæ, & voluntatis divinæ, non essentiæ, tum illa duo, non Dei essentiam nobis repræsentaverint. Expressè enim id verbis Pauli repugnat, qui asserit Filium imaginem esse expressam, non voluntatis, aut potestatis; sed hypostasis, seu substantiæ Dei. Et certè aliud in Deo est (modo nostro intelligendi) voluntas & potestas, aliud essentia. Neque vero Christus Dei solum voluntatem, aut potentiam; sed etiam essentiam in seipso repræsentabat: cum Patrem videndum in se & se in Patre doceret. adeo vt qui se videret, Patrem quoq; videret, vt potè ejusdem secum essentiæ. Quod vero ait Socinus positum esse substantiæ Dei, pro eo, ac si diceretur, ipsiusmet Dei: quis non videt quam durè Socinus torqueat Scripturas? Quemadmo-

Christus Splendor gloriæ Dei.

Figura seu expressa imago substantiæ Dei.

Imago essentiæ.

Solutio Socini nullius momenti.

admodum enim cum dicimus imaginem esse vultus Cæsaris aut capitis; significare volumus Cæsarem quidem repræsentari; sed secundum eam formam quæ in vultu, vel capite cernitur: Ita cum Paulus ait Filium Dei esse expressam imaginem substantiæ Dei; ostendit formam secundum quam Filius Deum exprimit, ac repræsentat divinam substantiam.

Non est imago ratione doctrinæ. 1.

Falsa igitur est illa Socini doctrina, Christum dici Dei imaginem, non ratione essentiæ, sed doctrinæ, quod doctrina sua voluntatem & potestatem Patris nobis manifestaverit. Falsa inquam est, tum quo ad rem, tum quo ad modum loquendi. Nam si modum loquendi attendamus, luce clarius est, eum qui depingit, seu pingendo exprimit formam alicujus, colores, proprietates, ejus imaginem dici nullo modo esse. Sic enim pictores essent imagines rerum quas pingendo exprimunt; quod nullus sanæ mentis dixerit. Sunt enim auctores imaginum, non imagines ipsæ. Pari ergo ratione, si Christus doctrina sua divinam voluntatem aut potestatem hominibus repræsentabat: non idcirco imago Dei dicendus est ipse; sed vel doctrina ejus, vel ea Dei similitudo, quam in hominibus doctrina sua imprimebat & relinquebat. Nam ut Philosophi rectè dicunt: Imago repræsentat non effective sed formaliter se ipsa. Pictor effective repræsentat, imago verò à pictore facta, repræsentat formaliter. Quod si pertinaciter Socinus urgeat Christum ratione doctrinæ dicendum esse imaginem Dei:

2. pari ratione dicam ego omnes Apostolos, omnes Prædicatores, atque Doctores in Ecclesia dicendos esse imagines Dei, quòd eandem quam Christus doctrinam doceant; & eadem omnino ratione Deum hominibus repræsentant. Parum verò refert, quod eam doctrinam Apostoli à Christo acceperint, Christusque fuerit primarius hujus doctrinæ auctor. Nam etiasi aliquis primarius esset inventor artis pingendi; tamen postquã illam artem aliis communicavisset, æquè ab aliis pictoribus, atque ab illo primario imagines pingerentur: Ita etiamsi Christus suæ doctrinæ sit primarius author: tamen postquam illam communicavit Apostolis, æquè Apostoli ea doctrina uti poterant, & de facto usi sunt, ad exprimendam divinam hominibus voluntatem: & sic non minus essent imagines Dei quam Christus, quod tamen Scriptura dici prohibet: cum hoc veluti singulare Christo attributum soli Christo assignet.

Imago an debeat esse visibilis.

Non erit etiam difficile soluere quandam Statorij objectionem, cum ait, imaginem esse debere visibilem, vt ea conspecta in cognitionem Dei veniamus. Christus autem ratione essentiæ divinæ est nobis prorsus invisibilis, neq; ab ullo in hac vita illa ratione conspectus est. Non igitur secundum

dum essentiam est imago Dei. Negandum inprimis est Statorio omnem imaginem visibilem esse debere: Sic enim nullæ essent imagines Spirituales; quæ procul dubio non corporis oculis, sed animi videri possunt. Quemadmodum enim non sola corpora sunt in mundo; sed etiam Spiritus: ita non corporeæ solum, & visibiles imagines concedendæ sunt; sed & incorporeæ atq; invisibiles. Nonne anima nostra est ad imaginem & similitudinem Dei condita? quam tamen imaginem nullus oculus corporeus conspexit. Angeli vero multo perfectiores sunt Dei imagines quàm homo; & multo perfectius divinã potentiam repræsentant propter majorem suæ naturæ perfectionem: neque tamen quisquam Angelum oculis corporeis vidit. At instabunt, saltem oculis incorporeis imaginem quamlibet conspicuam esse debere. Fateor, sed & Christum hoc modo conspicuum esse: in hac quidem vita, oculis cordis illuminatis per Fidem; in altera vero vita oculis iisdem lumine Gloriæ collustratis. & sic illud cum Doctoribus intelligo: Qui videt me, videt & Patrem meum, hoc est, qui videt per Fidem meam divinitatem; videt quoq; eadem fide Patrem meum; quia eadem est utriusq; divinitas & natura; meritoq; ibidem Apostolos arguit Christus, quod cum tanto tempore cum illis ageret, & versaretur, nec dum tamen ab eis cognosceretur: quia omnis illa Apostolorum cognitio in externa illa hominis cognitione versabatur; nec penetrabat ad cognoscendum in homine illo verum Deum. In altera vero vita qui videt Filium clara visione, videt etiam eo ipso Patris essentiam, quæ illi cum Filio est communis. Quare negandum est secundò Statorio, Christum ratione essentiæ divinæ nobis esse invisibilem. Est enim visibilis hic per fidem, in altera vero vita per speciem. Negandum denique Christum nobis esse propositum à Deo per modum imaginis, sed per modum Doctoris. Non enim adspectandum sed ad audiendum datus est nobis, dicente Patre: Hic est Filius meus dilectus, ipsum audite. Quanquam etiamsi nobis esset invisibilis, non tamen ideo non esset imago Dei: & quamvis ea imago non videretur à nobis; videretur tamen ab Angelis & beatis, cum non propter nos Christus præcipuè sit imago Dei; sed id habeat ex natura sua, tametsi nulla Creatura esset in mundo à qua conspici posset. Non igitur rectè arguit Statorius, nil nobis profuturum talem imaginem; si à nobis videri non possit. Id enim verum est de iis imaginibus, quæ nostra causa potissimum elaborantur, & fiunt vt nobis serviant. sunt vero aliæ imagines naturales & longe altioris ordinis quæ à nobis minimè pendent. Talis imago est etiam Christus Filius Dei.

Imago corporea & Spiritualis.

Qui videt Christum videt & Patrem.

Christo quo ad divinam essentiam visibilis est oculis Fidei.

Christus non per modum imaginis est nobis propositus.

Non omnes imagines ad nos referri necesse est.

Socinus quo sensu concedat Filium Dei naturalem.

Ait Socinus Christum dici posse naturalem Dei Filium, non quod de substantia Dei sit genitus; sed quod sit natus Filius Dei; & ab ipsa nativitate fuerit Filius Dei. Verum Socinus, si loquitur de nativitate Christi secundum carnem, sic cum Christus nullo modo fuerit Filius Dei secundum carnem, neque naturalis Filius dici poterit. Si vero de similitudine cum Deo Sapientiæ, Sanctitatis, potestatis: Sic cum secundum Socinum Christus non sit cum iis donis natus, non poterit etiam hoc respectu dici natus Filius Dei. Sed & illud advertere debuit Socinus, non quicquid ab ipsa nativitate alicui competit, illico naturale dicendum esse. Multa enim homini ab ipsa nativitate dona supernaturalia ex gratia & liberalitate divina conferri possunt, quæ tamen idcirco in numero naturalium reponi non debent. Quid enim vetat Deum, sicut toto tempore procedente, sic & primo vitæ initio homini aliquid super naturam conferre? Certè Angelos & primum hominem vera Theologia docet creatos esse à Deo, sanctitate & gratia, & donis supernaturalibus ornatos. Num igitur gratia illis fuisse naturalis credenda est? Ioannes repletus est Spiritu Sancto ex utero matris suæ, ergo ne propterea naturale donum consecutus? Quocirca & si Christus à sua nativitate omnibus divinæ gratiæ donis ornatus fuerit: non ideo tamen dici possunt illa dona naturalia, nec Christus eorum respectu Filius naturalis. At inquit, saltem idcirco adoptivus non esset: Adoptivus enim ille dicitur, qui cum antè non fuerit Filius, factus est Filius ex gratia & voluntate patris. Respondeo: minimè vero ea ratione defendi posset Christum non esse adoptivum Dei Filium: Non enim solum ille est adoptivus, qui cum ante non esset, factus est ex gratia Filius; sed & ille; qui cum ex natura non sit Filius, adoptatus est ex gratia in Filium ab ipsa nativitate. Neque enim ex eo quod ab ipsa nativitate est Filius, sequitur esse Filium naturalem: potest enim ab ipsa nativitate aliquid ex gratia & voluntate alterius alicui competere, quod non idcirco erit naturale, cum naturale illud sit; quod est naturæ proprium, vel ad naturam consequitur.

Non omne id naturale dicendum est, cum quo nati sumus.

1

2

3

Quis adoptivus Filius.

Christum pro ea veritate quod se verum Filium Dei diceret, mortuum esse. Cap. 25.

NOn minus efficax est illud Catholicorum nostrorum Argumentum, quo probant Christum non solum tota vita talem se Dei Filium prædicasse

dicasse: qui verus esset Dei Filius, vereq; de ejus substantia genitus; sed etiam pro ea veritate multa passum & non semel lapidibus appetitum, tandem vero & ad mortem crudelissimam condemnatum esse: ita ut hanc veritatem proprio sanguine Christus obsignaverit. Quis enim ignoret Christum singularem quendam Dei Filium se prædicasse, nempe in cœlis natum non in terra; ut potè, qui de cœlo descenderit in hunc mundum, priusque re ipsa extiterit in cœlo, quàm in terras se demiserit. Ioan. 3. v. 13. v. 31. Ioan. 6. v. 63. Deinde talem se Filium affirmabat qui esset per omnia æqualis Patri. Ioan. 5. v. 8. Propterea enim Iudæi quærebant eum interficere; quod non solum solvebat Sabbatum; sed & Patrem suum dicebat Deum, æqualem se faciens Deo: ita ut quæcunque Pater faceret, hæc & Filius similiter faceret; & sicut Pater habet vitam in semetipso; sic & Filius haberet vitam in semetipso. Hæc autem tanta æqualitas, sine divinæ naturæ communicatione intelligi non potest. Nullo enim modo creatura Deo æqualis esse potest. Præterea talem se dicebat Dei Filium, qui esset unum cum Patre, vnum inquam potentia & natura: quod & si blasphemum Iudæis videretur, quod ea ratione, homo cum esset, faceret se Deum: tamen Christus non destitit urgere Iudæos, vt id sine dubio crederent, & si illis creditu difficile videretur; & tandem in ea confessione cum persisteret, parum abfuit quin lapidibus obrutus esset. Id vero maximè observandum est, quod & si Iudæi ex Christi verbis colligerent, Christum talem se facere Filium Dei, qui esset ejusdem cum Patre naturæ, idque non semel Christo obiecerunt tanquã blasphemum; quòd nullo modo putarent esse posse, ut homo sit etiam verus Deus: tamen Christus nunquã illos falsæ opinionis redarguit, neque se id dixisse vnquã negavit; sed semper illos vrgere perstitit, vt nihilominus crederent, quantumvis id incredibile & blasphemum illis videretur. Et tamen si res aliter se haberet, uno verbo totam difficultatem tollere potuisset, dicendo se nunquam affirmasse, talem se esse Dei filium, qualem illi objiciebant. Et certe dissimulare tale responsum non potuisset Christus, ne illis justam erroris occasionem & scandali dedisse videretur. Tandem ad judicium Caiphæ adductus, & in Dei nomine adjuratus à Pontifice, in judicio publico juridicè interrogatur, vtrum esset Dei Filius an non? Scilicet talis Dei Filius qualem illi ex verbis ipsius non semel collegerant. Verum Christus minimè tergiversatus est; sed disertis verbis respondit: Ego sum, Tu dixisti. Marci 14. v. 62. Matth. 26. v. 64. & ad id confirmandum adiecit: Videbitis Filium hominis sedentem à dextris virtutis Dei, *hoc est, quem vos purum hominem putatis, videbitis*

Christus prædicavit se Filium Dei de cœlo ortum.

æqualem Deo.

Vnum cum Patre.

In ea confessione constans perstitit.

Adjuratus affirmavit ad mentem Iudeorum.

videbitis æquali cum Deo honore & gloria in cælo residentem à dextris Dei.

Socinus non aliter ad hæc respondet, nisi quod Christus se singularem quendam Filium Dei prædicaret; non quod esset de substantia Dei genitus; sed quod esset ille Dei Filius, qui dicitur Christus, hoc enim est esse Filium Dei, quod Christum. At qui jam ostendimus, Christum non quomodocunq; singularem se filium Dei asseruisse, sed talem qui Deus esset; eumq; sensum verborum Christi & Iudæi intelligebant, & Christus non improbabat. Quum igitur rogantibus Iudæis fatebatur se esse Filium Dei, proculdubio talem Filium se dicebat, qualem tunc Iudæi interrogabant. Hoc enim lex responsionis exposcit, vt ad mentem interroganti respondeatur, maximè cum in re omnium grauissima & maxima juridicè instituitur interrogatio. Ac ut ad ea quæ jam dicta sunt hoc etiam adjungam, ex quo mens Christi se Filium Dei asserentis sat liquido constat; Illa nimirum à Christo Iudæis proposita quæstio, Christus cujus nam esset Filius, manifestè ostendit, qualem Filium Dei se faceret. Hoc enim est quod quærit à Iudæis cujus nam sit Christus secundum naturam Filius? Cum verò respondissent Iudæi esse Filium Davidis, & nihil de Christo nisi ut de puro homine sentirent: Obiicit Iudæis tale argumentum, quod illi dissoluere nulla ratione potenant, ipso Evangelista teste: Quomodo ergo Dauid in Spiriru vocat eum Dominum si Filius ejus est. Quod argumentum nil plane roboris haberet, nisi urgeretur in Christo alia natura, secundum quam Christus ex Dauide esse non poterat, nec Filius ejus esse. Nam si accidentaria tantum ratione Christus futurus erat Dominus Davidis: non fuisset ea quæstio difficilis; nec aliquid aut novum & insolitatum, aut incredibile contineret. Quot enim sunt, fueruntq; Filij qui Domini secundum quid, & per accidens parentum suorum efficiebantur? Respondereq; poterant facile Iudæi, Christum ex Dauide nasciturum; & postea divinitus futurum Dominum Davidis. At cum omnem vim sui argumenti in eo collocet Christus: Quomodo Dominus, si Filius? profecto indicat in Christo aliam naturam, secundum quam non sit possibile eum qui Dominus Davidis esset, Filium ejus esse. Hæc porro altera natura in Christo indicatur in eodem Psalmo 109. cum dicitur Dominus, & illis aliis verbis: Sede à dextris meis. Demum & illis: E utero ante luciferum genuite te. Talis enim Dominus vocatur Christus, qui ad dexteram Dei sedeat; & ex Deo ante mundum conditum genitus sit.

Socinus refellitur.

Quæstio à Christo Iudæis proposita. Christus cujus Filius est.

Divinam Christi naturam indicat.

Perperam autem dicitur à Socino, esse Filium Dei idem esse quod Christum,

Christum, hoc est unctum esse. Fuit enim Filius Dei, antequam Christus, hoc est unctus esset: unctus enim est in humana natura Spiritu Sancto, omnium donorum ex ipso procedentium plenitudine: quin & ipsa diuinitatis hypostatica vnione. Porro filius Dei erat antequam fieret homo, & antequam de cælo descenderet in terras, & omnino ante mundi constitutionem & omnem æternitatem, ex vtero ante Luciferum genitus, & à diebus æternitatis.

Christus Filius Dei antequã Christus id est unctus.

Nec minus ineptè Socinus mentem Iudæorum exponit, cum dicerent: Nos legem habemus, secundum quam debet mori, quia Filium Dei se fecit. Hanc enim legem vult esse illam Deut. 18. Propheta qui arrogantia depravatus, voluerit loqui in nomine meo, quæ ego non præcepi illi ut diceret, aut ex nomine alienorum Deorum, interficietur. Longè enim aliud Iudæi contra Christum vrgebant, non quòd à Deo missum se fingeret, neq; quòd ea quæ à Deo illi præcepta non sunt loqueretur; sed quod blasphema contra Deum proferret, Filium Dei se esse asserendo, cum homo esset, divinam sibi naturam arrogando: quod hominis conditionem excedere videbatur. Quare eam legem, qua blasphemos illis licebat interficere, proferebant & vrgebant, non legem contra fictos Prophetas.

Denique Socinus ait. Etsi concederetur Christum ex substantia Dei genitum: non tamen ex eo sequitur Christum esse verum Deum. Nemo enim sui ipsius Filius esse potest. Si ergo Christus est Filius veri Dei, non potest esse ille verus Deus. Nimirum uti solet Socinus fallitur. Perspicuum enim est, si de substantia Dei genenatus est, Deum verum esse: ut pote qui Dei substantiam in generatione obtinuit. Nisi fortè qui Dei naturam in se habet, Deus verus esse non possit. Hinc tamen non sequitur sui ipsius Filium esse, sed Dei veri qui est Pater; qui etsi est idem Deus cum Filio, non tamen est eadem persona cum Filio.

Socini argumentum explodituꝛ.

De æterna Filij Dei generatione Scripturæ testimonia. Cap. 26.

GEnerationem Filij Dei ab æterno fuisse, multa Ecclesiæ Catholicæ persuadent. Ac primum locus Psalmi, quem modo produximus, vbi Deo seu Domino Dominus dicit: Ex utero ante Luciferum genui te: hoc est, ex mea substantia, antequam esset Lucifer, genui te. Quamvis enim in Hebræo variè ea verba legi possunt: tamen inter alios modos hic quoque vnus est; quem septuaginta interpretes sunt sequuti: Qui quidem non

Ex utero ante te luciferum genitus.

70 interpretum versio quanta auctoritatis.

dem non solum sensum; sed & verba ipsa Hebræa ad hunc modum reddiderunt, vt docet Genebrardus in hunc Psalmi locum. *Quanta vero sit authoritas versionis 70. vel ex eo colligi potest: quod eam versionem Christus & Apostoli non solum probarunt; sed etiam sequuti sunt & usi ad probanda dogmata Fidei: præcipuè verò eo psalmo quem tractamus, & Christus usus est, secundum versionem 70. ad probandam suam divinitatem (citavit enim Psalmi verba, prout 70. verterunt.* Dixit Dominus Domino meo) *& Paulus in Epistola ad Hebræos probat Christum esse Sacerdotem secundum ordinem Melchisedech: quod ita scriptum sit in dicto Psalmo, nempe secundum versionem 70. Paulo enim aliter in Hebræo habetur. Et quamvis versionem 70. queratur Hieronymus corruptam esse: de eo tamen Psalmo quem citatum in Scripturis & Sanctis Patribus incorruptè usus perpetuus Ecclesiæ conservavit, dubitare non possumus. Etsi autem ab aliquibus ea psalmi verba ad generationem Christi ex vtero virginis, suo modo accommodentur: tamen neq; præcipuè, neque literaliter. Rectèq; probat D. Chrysostomus non posse secundum literam de generatione ex virgine exponi: tum quia singularis quædam Christi dignitas iis verbis exprimitur; nihil verò ad dignitatem Christi faciat, quòd mane ante auroram sit genitus. cæterum quod ex Dei substantia ante stellarum & mundi creationem sit prognatus plurimum. tum quia illa verba:* Ex utero genui te, *de proprio vtero, non de alieno intelligenda sunt: hoc est, ex meo vtero, ex meæ substantiæ fœcunditate (vterus enim fœcunditatē divinæ substantiæ significat) genui te. Ita enim fert omnis modus loquendi, cum quis ex vtero generare dicitur, intelligitur ex se & propria substantia generare. Quod si quis de alieno vtero intelligere vellet, non absolutè diceret ex utero; sed cum adjectione talis vel talis uteri: tum quia non dicitur, ante ortum Luciferi; sed ante Luciferum, hoc est, antequam esset, vel crearetur Lucifer, quod cum aliis quoque Scripturis de Christi æternitate optime concordat. Ioannis 1.* In principio erat verbum. *Coll. 1.* Primogenitus omnis creaturæ. *Mich. 5.* Egressus ejus ab initio à diebus æternitatis.

Egressus Christi ab initio à diebus æternitatis.

Alter locus est, Mich. 5. v. 2. Ex te (Bethleem) mihi egredietur qui sit dominator in Israel, & egressus ejus ab initio à diebus æternitatis. *Egressio Christi nativitatem ejus designat: duplex vero Christi egressio commemoratur, & futura in Bethleem, & ea qui ab initio à diebus æternitatis extitit; quæ est duplex Christi nativitas, temporalis & æterna. Ineptè verò à nonnullis egressus promissio exponitur. Nativitas enim non promissio nativitatis verbo egrediendi significatur: neque rectè quis diceretur egressus vel natus,*

natus, tunc cum est promissus: denique promissio Christi non fuit à diebus æternitatis; sed Adamo primum fasta in paradiso. Nam quod adducunt similem locum ex Apoc. 13. v. 8. de agno occiso ab origine mundi, plus æquo inhærent ordini verborum, vi constructionis latinæ neglecta. Non enim agnus dicitur occisus ab origine mundi; sed nomina dicuntur scripta ab origine mundi in Libro vitæ agni occisi: vt vel ex eo patet quod idem. Cap. 17. v. 8. repetitur. Quorum non sunt scripta nomina in libro vitæ à constitutione mundi. *Socinus vero & Statorius Egressum à diebus æternitatis, volunt esse Egressum ex Bethleem ab antiquis progenitoribus: nempè à Davide, qui & Bethleemita fuit, & auctor stirpis ac Familiæ Christi. At certè nihil magni de Christo dixisset, quod egressus ejus ex Bethleem fuerit ab antiquis progenitoribus in Bethleem. Nam & nos omnes antiquissimum progenitorem nostrum Adamum habemus: cætero qui magnum quid proculdubio his verbis indicare voluit Propheta, quòd etsi Bethleem paruum esset oppidum, tamen magnum ducem parituram esset; qui & toti Israeli dominaretur, & esset Deus æternus. His accedit quòd neq; rectè diceretur: Egressus ejus à diebus æternitatis: eo quod progenitores ejus fuerint antiquissimi. sicut non rectè diceretur quis natus ab origine mundi; eo quod Adam primus parens noster fuerit ab origine mundi. In progenitoribus enim nostris quam diu sumus, non nascimur; sed solum cum extra progenitores esse incipimus. Porrò hoc loco Egressus, nativitatem significat: & illa verba,* Ex te egredietur, *significant, ex te nascetur Christus. Illa demum verba,* ab initio & à diebus æternitatis, *egressui ex Bethleem accommodari non possunt; is siquidem non fuit à diebus æternitatis: Nam quod Socinus non æternitatem sed antiquitatem designari arbitratur, egregiè fallitur. Etsi enim aliquando æternitas in Scriptura antiquitatem designet: tamen quando repetuntur vel duplicantur ista seu similia verba, vera æternitas designatur, vt observant Scripturæ interpretes. Psal. 9. v. 10.* Deus regnavit in æternum & in sæculum sæculi, *Psal. 89.* A sæculo & in sæculum tu es Deus. *Sæpe etiam non duplicata veram æternitatē significant. maximè quando absolutè ponuntur, absque omni determinatione. vti hoc loco: Non enim de aliquo determinato initio, seu de alicujus determinatæ æternitatis diebus; sed absolutè de initio & æternitate sermo est. Notant vero Doctores, Egressus secundo loco positum esse nomen pluralè non singulare. Solent enim Hebræi ad exprimendam rei alicujus magnitudinem vti nomine plurali pro singulari. Sic Gen. 1. v. 1. Deus in plurali dicitur Dij. Elohim. Psal. 26. v. 8. Facies Domini, dicitur*

Socini interpretatio falsa. 1. 2.

Egressus in plurali.

ni, dicitur in plurali Facies: Prov. 1. v. 20. Sapientia Dei, dicitur Sapientiæ. Iob. 40. v. 10. Behemoth magna bestia, vocatur Bestiæ. Pari ergo ratione Egressus ille Christi æternus, propter ejus inexplicabilem magnitudinem (generationem enim ejus quis enarrabit?) dicitur in plurali Egressus.

Christus primogenitus omnis creaturæ, id est ante omnem creaturam.

Non dicitur primogenitus respectu novæ tantũ creaturæ.

1.

2.

Angeli non facti nova creatura à Christo.

Tertius locus est. Coll. 1. v. 15. Vbi Christus dicitur à Paulo, Primogenitus omnis creaturæ, *hoc est, ante omnem creaturam genitus. Addit verò rationem Apostolus,* quia in ipso condita sunt universa, *vt ex ea ratione intelligeremus; quamobrem illum ante omnem creaturam genitum dixerit, quòd sit omnium creaturarum author & effectrix causa. Necesse enim est ante omnes esse, qui omnium est causa & origo. Respondent esse primogenitum, respectu novæ creaturæ. At Paulus absolutè dicit omnis creaturæ. nunquam autem creaturæ nomine absolutè dictæ nova creatura intelligitur; nisi cum aliqua determinatione: vt cum dicitur. In Christo nova Creatura 1. Cor. 5. v. 15.* Creati in Christo in operibus bonis. *Ephe. 2. v. 10. Et Iacobi. 1. v. 18.* Voluntariè genuit nos verbo veritatis, vt simus initium aliquod creaturæ ejus, *nempè Creaturæ quam dixerat genitam verbo veritatis. Deinde Paulus satis explicat quid nomine omnis creaturæ intellexerit: nempè omnia visibilia, & invisibilia. Sive thronos, sive dominationes. Certè Angeli non sunt à Christo facti nova Creatura, siquidem ante Christum donati sunt gratia & gloria ab origine mundi. Homines enim quia per Christum consecuturi erant gloriam, expectabant Christi adventum, vt per eum glorificarentur. At Angeli à Christo eo modo non dependebant. Deinde Christus non venit ad salvandos Angelos sed homines, hos ergo non illos fecit novas creaturas. Denique nos per Christum efficimur nova creatura, quatenus renovamur interius in sanctitate & justitia veritatis, & regeneramur ex Spiritu Sancto, & nascimur Filij Dei. Angeli vero nunquam in sanctitate renouati à Christo, neque renati, & rursum facti sunt Filij Dei. Non igitur sunt facti per Christum nova creatura. Nam quod dicunt Angelos esse reformatos non secundum interiorem Spiritum; sed secundum externam politiam quod nimirum sint in novam Rempublicam cum novo ordine & officiorum assignatione redacti: Hoc inquam non sufficit ad hoc ut dicantur facti nova creatura quæ in scripturis ad interiorem hominem præcipuè spectat, secundum quem renascimur in Christo, & efficimur Filij Dei cum novo corde & Spiritu, juxta id quod David expetebat:* Cor mundum crea in me Deus, & Spiritum rectum innova in visceribus meis. *Iam & illud considerandum est Paulum nullam*

nullam facere hoc loco mentionem renovationis, seu reformationis; sed tantum creationis; imo postquam de creatione dixisset, incipit ex professo, v. 18. de reformatione agere, ac si de ea nil ante egisset. Et ipse, inquit, est Caput corporis Ecclesiæ, qui est principium, primogenitus ex mortuis, vt sit in omnibus ipse primatum tenens quia in ipso complacuit omnem plenitudinem inhabitare, & per eum reconciliare omnia in ipsum, pacificans per Sanguinem crucis ejus, sive quæ in terris, sive quæ in cœlis sunt. *Præterea illa verba:* Et ipse est ante omnes, & omnia in ipso constant. *Satis ostendunt Christum fuisse ante Angelos: neque dici potest quod dignitate non antiquitate antecesserit. Nam idcirco dixit, esse ante omnes, quia omnia in ipso constant, ipse omnia sustinet, est omnium author. Causam autem natura esse priorem effectu oportet. Et quemadmodum ante dixerat esse primogenitum omnis creaturæ; quia in ipso condita sunt vniversa; ita nunc ait esse ante omnes, quia omnia in ipso constant. Frigida vero est illa Statorij conjectura, cùm ait idcirco Paulum non dixisse in Christo conditum esse cœlum & terram; sed vniversa in cœlis & in terra, vt non omnem omnino creaturam, sed tantum novam intelligeremus. Quasi vero novum sit in Scripturis, cum de omnibus omnino Creaturis agitur; eas tantum quæ in cœlis & in terra sunt commemorare. vt cum in Psalmo 134. Propheta ostendere vult: Deum nostrum esse præ omnibus Diis, ex eo quod omnia quæcunq; voluit Dominus fecit in cœlo & in terra. Num ergo dicemus cœlum ipsum & terram non esse facta à Deo? Simili ratione cum petimus,* Fiat voluntas tua sicut in cœlo & in terra *num excludimus ipsum cœlum & terram à voluntate Dei? Pari ergo ratione cum Paulus ait, omnia in cœlis & in terris esse condita in Christo, non excludit cœlum & terram à creatione; cum idem sit conditor eorum quæ sunt in cœlo & ipsius cœli; & qui tam præstantes creaturas condidit in cœlo, & in terra, Angelos dico & homines: multo magis ipsum cœlum condidit sequutusq; est Paulus modũ loquendi scripturæ, quæ nomine omnium quæ in cœlis & terra sunt omnia omnino complecti consuevit. Nolo hic commemorare illam exceptionem quorundam, qui Christum primogenitum omnis creaturæ per prædestinationem interpretantur. Hanc enim interpretationem ij, contra quos agimus, reijciunt, & merito, cum Paulus det statim rationem, quia in ipso condita sunt vniversa: vt enim conderet vniversa, re ipsa ante vniversorum creationem existere debuit, non prædestinatione. At objciunt, Primogenitus, inquit, aliquarum rerum, est ex ordine illarum rerum, v. g. primogenitum, Ovis est ovis. Cum igitur Christus dicitur primogenitus omnis creaturæ, erit*

Statorij conjectura.

Objectio Adversariorum solvitur.

& ipse vna ex creaturis, non super creaturarum conditionem. Respondeo:

Primo genitus omnis creaturæ duplici ratione intelligi potest.

Dupliciter dici posse Primogenitum aliquarum rerum; vel quod ante sit genitus quã illæ res existerent; vel quod ex genere earum rerum sit primogenitus. Priori modo non est necesse esse ejusdem conditionis cum illis rebus; sed posteriori. Filius vero Dei dicitur primogenitus omnis creaturæ non posteriori; sed priori modo. Non enim dicitur primogenitus omnis creaturæ quasi una ex creaturis; sed quod ante omnem creaturam sit genitus, vti ostensum est. Sic etiam Sapientia dicitur primogenita ante omnem Creaturam. Eccl. 24. Quæ tamen creatum non erat: illa enim Sapientia, divinam quoq; complectitur, quæ tamen creatura non est. Et sanè Apostolus ipse Christum a numero Creaturarum eximit; cum illum genitum, has creatas dicit. Si enim dixisset primo creatum omnis creaturæ facile intelligeremus vnam ex creaturis esse. at cum dixit: Primogenitum omnis creaturæ, distinxit illum à creaturis: quod hæ creatæ; ille genitus sit.

Filij Dei generatio est Verbi divini generatio.

Ad extremum Divus Ioannes æternam Christi generationem testatur initio sui Evangelij: In principio erat verbũ & verbũ erat apud Deũ, & Deus erat verbum. Filij enim ex Dei substantia generatio est ipsa verbi divini productio. Deus enim cum sit Spiritus, & mens, non potest alia quam mentis actione generare, quemadmodum & corpora corporali actione sua naturæ proportionata generant. Mentis autem actio est intellectio, id autem quod intelligendo producitur est verbum, quod est veluti proles quædam mentis.

Fit mentis actione.

Et nostra quidem intellectio finita est, nec omnia comprehendit, quo fit, ut & verbum intelligendo productum, sit finitum & limitatum: divina verò intellectio est infinita, quare & verbum per ipsam productum erit infinitum. Porro cum in Deo accidentia esse non possint; verbum divinum non erit accidens, sed substantia: ac ex consequenti erit, consubstantiale Deo, hoc est ejusdem cum Deo substantiæ, atq; adeò Deus ipse. Hoc igitur divinum verbum ait D. Ioannes, In principio, hoc est, antequam Mundus & omnia crearentur, atque adeò ab æterno extitisse.

Qua producitur Verbum Substãtiale.

Per quod facta sunt omnia.

Omnia enim per ipsum facta sunt. v. 3. Et mundus per ipsum factus est. v. 10. Verum Ariani omnia hæc pervertunt. Nam & nomine principij, principium Evangelij intelligunt; & nomine verbi non verbum divinum in Deo existens; sed Christum hominem sic appellatum, quòd uti verbo voluntatem nostram manifestamus: ita Deus suam voluntatem nobis per Christum manifestavit. Denique omnia per Christum facta, renovata, & reformata exponunt.

Ariani depravant D. Ioannis Evangelium.

At mens D. Ioannis has interpretationes non patitur. Clarum enim est D. Evangelistam agere primùm de verbo antequam caro fieret: tum

ret: tum de verbo, postquam factum caro est. Verbum enim quod erat in principio, & apud Deum; & erat ipse Deus, tandem ait esse carnem factum, & habitasse in nobis. Quatuor vero dicit de verbo antequam caro fieret. Docet primum quando fuerit hoc verbum, In principio, antequam omnia fierent, vbi fuerit? apud Deum, quid fuerit? Deus erat verbum. quid tum egerit? Omnia per ipsum facta sunt, & sine ipso factum est nihil.

1. De verbo ante carnẽ.

Porro cum de verbo post quam caro factum est agit, non dicit In principio fuisse, sed factum esse, hoc est in tempore cœpisse nec apud Deum fuisse; sed apud homines: Et habitavit, inquit, in nobis. præterea non ait fuisse Deum; sed factum esse carnem: non ait mundum, & omnia per ipsum esse facta; sed gratiam & veritatem per ipsum esse factam: ita ut hæc distinctio verbi ante carnem, & verbi post carnem, tam clarè ab Evangelista expressa docere debeat Arianos, ea quæ de verbo ante carnem narrantur, de Christo homine intelligenda non esse.

2. De verbo post carnẽ.

Verbum caro factum est non fuit legendum.

Nam quod ait Socinus vocem Græcam ἐγένετο non minus reddi posse per fuit, quam per factum est, vt sit sensus, verbum, de quo tam præclara dicta sunt, non fuit nisi caro: refelli ex eo primum potest, quod nullus hactenus ex Græcis Latinisue, ac ne ex Arianis quidem ita legit; sed omnes vnanimi consensu legerunt; verbum caro factum est. Deinde mens D. Ioannis manifesta est: vult enim ostendere, non quid verbum fuerit; sed quid postea factum sit. Nam quid fuerit jam prius docuerat, quando fuerit, vbi fuerit, quid egerit: jam verò cum in sequentibus his omnia opposita doceat de verbo, manifestum est non velle docere quid fuerit, sed quid factum sit. Non igitur mirum est eam ob causam omnes Christianos hactenus D. Ioannis verba hoc modo legisse.

Verbum caro factum est.

Cum res ipsa loquatur non aliter esse legenda. Deinde quî credibile est Ioan. dicere voluisse, verbum nil fuisse nisi carnem: cum luculenter ante dixerit fuisse Deum, Deus erat verbum. An vero qui Deus est nil aliud est nisi caro? Quomodo vero Christus tunc caro erat, cum nondum esset apud homines, sed apud Deum. Cum enim caro factus est, inter homines esse cœpit; & cum hominibus versatus est, antequam vero caro fieret solum apud Deum fuit; tanquam unigenitus in sinu Patris.

Verbum erat apud Deum in principio.

Nam quod exponunt idcirco apud Deum fuisse: quod initio Evangelij hominibus non esset agnitus sed soli Deo; hæc expositio præterquã quod dura est & impropria, est etiam falsissima. Quis enim non videt statim ac Christus natus est in mundum, & Angelis, & Pastoribus, & Magis, & Annæ & Simeoni, & aliis piis hominibus fuisse notum? Ergo ea ratione apud homines, non solum apud Deum fuisse dicendus esset Maximè cum

D. Ioan. de verbo post carnem dicat, habitasse in nobis: Quod si idcirco dicat Socinus, Christum ab initio Evangelij soli Deo fuisse cognitum, quod paucis hominibus fuerit cognitus: certè de Angelis id dicere non potest, cum multitudo exercitus Angelorum Christum in nativitate agnoverit, atq; prædicaverit, neque dubium est omnibus Angelis tunc cognitum fuisse. Deinde sive pauci, sive multi homines fuerint, qui tunc cognoverant Christum: tamen negari non debet per Christum apud homines cognitionem fuisse. vere enim fuit hominibus notus. Sed & illud magnum argumentum est D. Ioannem de verbo ante carnem loquutum, quod addit: Omnia per ipsum facta esse, & sine ipso factum esse nihil quod factum est. Procul dubio enim antequam verbum caro fuerat, omnia per verbum facta fuerunt. Falsè verò interpretatur Socinus, omnia ad Evangelium spectantia facta esse per Christum. Nam nil tale adijcit Evangelista, neque antè ullam Evangelij mentionem facit; sed absolutè loquitur de effectione omnium rerum quæcunq; factæ sunt. Parum vero refert, quod Evangelium scribat Ioannes: nam in Evangelio de rebus etiã ante vel extra Evangelium factis, potest esse narratio: cùm & in hoc Capite, per Moysen esse datam legem dicatur; quod tamen multo ante Evangelium est factum. Satis vero est, vt quod in Evangelio narratur; aliquo modo ad Evangelium spectet: licet ante Evangelij tempus sit factum. Spectat vero plurimum ad Evangelium, quod verbum divinum caro factum, antequam fieret caro, fuerit in principio apud Deum, & quod per ipsum omnia sint condita. Deinde D. Ioannes quod dixerat: Omnia per verbum facta esse; aliis verbis exponit. Et mundus per ipsum factus est. Non igitur ea quæ sub Evangelio facta sunt: sed mundus ipse per verbum factus est? Quis vero mundus? Num novus & reformatus mundus? In mundo inquit erat, & mundus per ipsum factus est & mundus eum non cognovit. Scilicet is mundus in quo Christus erat, & qui eum non cognovit, factus est per Christum, qui non est mundus novus, nec reformatus: quia non ad mundum novum & reformatum venerat Christus; sed ad veterem, & nondum reformatum mundum. Anne mundus reformatus erat ille, qui Christum non agnovit? ea siquidem reformatio præcipuè in Christi cognitione consistit.

Omnia per verbum facta sunt.

Mundus per verbum factus est.

Temerarius autem est Socinus, cùm ait alium esse mundum in quo Christus erat; alium qui per ipsum factus est, alium qui eum non cognovit. Mens enim D. Ioannis est ostendere mundi ingratitudinem, quod cum per Christum factus fuerit, factorem suum non agnoverit: quod & in proxima sententia repetit. In propria venit & sui eum non receperunt. In propria enim

Mundus qui per Christũ factus est Christum non cognovit.

pria enim venit cum in mundum venit, quia mundus per ipsum factus est, sicut cum Dominus venit in propriam domum quam ædificavit; & tamen mundus nec agnovit eum, nec recepit. Vt autem constet ingratum fuisse mundum, necesse est eundem esse mundum, qui beneficium acceperit; & qui benefactorem non agnovit. Idem etiam ordo verborum postulat: vt quemadmodum in aliis sententiis D. Ioannis in hoc capite verbum in fine positum repetatur in principio alterius sententiæ: ita hic quoq; factum existimare debemus; quod & articulus præfixus in omnibus tribus locis voci mundus, satis indicat.

Ex dictis etiam rationibus patet, cum D. Ioannes ait: In principio erat verbum, non de principio Evangelij loqui; sed de principio antequam omnia fierent, & antequam mundus esset factus: hoc est de ea, quæ antecedit omnia, æternitate. Sed de hoc loco aliàs fusius. Nunc enim satis est ad nostrum propositum, æternitatem generationis Filij Dei ostendisse. Patet etiam non rectè dici ab Adversariis, Christum propterea dici verbum: quod per illum Deus nobis locutus est. Multifariam enim multisq; modis locutus est Deus in Prophetis, locutus est & per Apostolos, & nunc loquitur per Prædicatores, neque tamẽ vllus eorum propterea dicitur verbum, etiam si eadem omnia hi prædicarint, quæ Christus. Neque refert Christum fuisse primum authorem harum veritatum, & primum expositorem voluntatis divinæ: tum quia verbo non solum primam voluntatem nostram exponimus; sed & alias sequentes; nec minus est verbum quo voluntatem jam antè expositam exprimimus, quam fuerit illud primum verbum, quo primo exposuimus sensum animi nostri: neque solum primum verbum est verbum; sed & alia. Quare non solum Christus esset dicendus verbum, qui primo Dei voluntatem nobis patefecit; sed & alij omnes, qui eandem voluntatem à Christo expositam hominibus manifestarunt. Maximè cum eadem omnia quæ Christus manifestavit Apostolis, Apostoli quoque aliis manifestarint: etsi enim Christus majus quoddam & nobilius verbum esset, non idcirco tamen alij suo modo non essent verba, etsi non ita præstantia vt Christus. Nam sic etiam alia nomina quæ Christo præcipue tribuuntur, hominibus quoq; suo modo competunt, vt nomen lucis, Pastoris, Filij Dei. Denig; multo magis Spiritus Sanctus esset verbum Dei; cum docuerit Apostolos omnem veritatem, & illa multa de quibus Christus dixerat: Non potestis portare modo, cum autem venerit ille Spiritus veritatis, docebit vos omnem veritatem. Et tamẽ revera nomen verbi, scriptura, nulli alteri quam Christo tribuit: ita vt eum eo nomine absolutè dicto tanquam

In principio, hoc est, ante omnia erat verbum. Christus dicitur verbum.

Non quod per illum Deus locutus sit nobis

Esse verbum Christo soli convenit.

tanquam proprio designet, Apoc. 19. v. 13. Ex nomen ejus erat verbum Dei, *imo & eo nomine ipsum à Spiritu Sancto secernit. 1. Ioannis 5.* Ttes sunt qui testimonium dant in cœlo, Pater verbum & Spiritus Sanctus. *Non igitur propter aliquid commune Christo cũ alijs hoc nomen ipsi Christo convenit; sed propter aliquid illi soli proprium. Verum Adversarij non solum contra Scripturas sed & contra rationem peccant. Volunt enim Deum locutum esse per Christum tanquam per Legatum & internuncium suum. At quis Legatum verbum suum appellavit? Alia siquidem ratio est loquendi per verbum, alia per Legatum: Nam verba formamus tanquam signa notionum animi. At Legato non vt verbo vtimur; sed ut verborum nostrorum relatore. Non igitur loqui per Legatum, est loqui per verbum. Quapropter & scriptura cum ait Deum per Christum nobis locutum, non appellat Christum verbum. vt Hebræ. 1. v. 1.* Novissime nobis locutus est in Filio: *Vbi verò verbi nomen Christo tribuit, nullam legationis facit mentionem vt Ioan. 1. Nam quod ajunt v. 18. rationem reddi, propter quam Christus dictus sit verbum:* Vnigenitus qui est in sinu Patris ipse enarravit nobis; *egregiè falluntur, non enim his verbis dat causam D. Ioann. quare Christum dixerit verbum; sed probat quod immediatè dixerat, per solum Christum veritatem factam esse: quia solus vidit Deum, & in sinu Patris conscius existens omnium secretorum Dei, enarravit nobis omnia. Simili ratione 1. Ioan. 2. vocat Christum verbum vitæ, non quod annunciaverit nobis vitam æternam; sed quod in se vitam contineat.*

Legatus nõ dicitur verbum.

Verum de generatione Christi æterna hæc interim sufficiant. Quanquam etsi ea testimonia deessent, satis æterna generatio probaretur ex ipsa veri Filij Dei ratione. Verus enim Filius non potest dici nisi ex substantia patris sit genitus. Ex divina vero substantia generari non potest quis in tempore. Deus enim mutaretur. Necesse ergo est, vt sit genitus ante omne tempus, & ab omni æternitate. neque metuendum est, vt divina substantia generatione æterna mutetur. Quod enim ab æterno est, semper est, quod semper est non mutatur: id enim mutari dicitur; quod cum ante non fuerit incipit esse. Ergo neque divina substantia æterna generatione mutata est; cum omnem mutationem necesse sit in tempore esse.

Generetio de substantia Dei necesse est ut sit abæterno Omnis mutatio in tempore.

QVAR-

QVARTA PARS REFVTATIONIS DE SATISFACTIONE CHRISTI.

TAnto in Christum novi Ariani ódio flagrant; vt nihil quod ad Christi dignitatem spectet, intactum relinquant. Nam quia divina illum natura spoliarunt, & omni quæ ad divinam naturam consequitur dignitate; in officium quoq; Servatoris involant, & per summam blasphemiam, & impietatem negant esse ejusmodi Servatorem, qui suo sanguine & morte pro peccatis nostris Deo satisfecerit, Deumq; nobis reconciliaverit. id enim Scripturis repugnare arbitrantur. verum idcirco Servatorem dici quod salutis nobis viam annunciaverit, ostenderit, & morte sua confirmaverit. Scripsit ea de re librum satis magnum Faustus Socinus, novorum in Polonia Arianorum Pater: in quo id vnum probare contendit, Christum non esse talem qualem credimus Servatorem. Et sanè veteres illi Ariani aliquam honoris partem Christo reliquerunt; cum illum verum Servatorem & Redemptorem crederent. Isti vero etiam hoc sustulerunt, malos parentes pessimi Filij impietate superantes. Nos igitur hujus erroris fundamenta primum evertemus, tum breviter vti in re clarissima facere convenit, argumentorum capita indicabimus; quibus vera per Christum redemptio probatur.

Ariani in officium Christi involant.

Qualis Salvator Christus secundũ Arianos.

Novi Ariani magis impij.

Christum sua passione & morte Deum nobis reconciliasse. Cap. 27.

PRimum igitur Socinus id maximè vrget: Deum per Christum nobis non esse reconciliatum. Qua ratione cedo? Non legimus, inquit, usquam in Scriptura Deum nobis per Christum reconciliatum; sed tantum nos Deo reconciliatos esse. Rom. 5. v. 10. Cum inimici essemus reconciliati sumus Deo per mortem Filij ejus. *Hanc vero reconciliationem Deum ipsum perfecisse.* Erat enim Deus in Christo mundum reconcilians sibi. *2. Cor. 4 v. 19. quod*

v 19. quod argumento est Deum ex se nobis non modo placatũ, sed etiã reconciliatorẽ fuisse. Denique charitas & dilectio Dei summa prædicatur, in eo quod nobis Christũ dederit: quod satis ostendit Deũ nobis reconciliari non debuisse, cum ex se erga nos benevolus esset. Io. 3. Sic Deus dilexit mundũ vt Filiũ suum unigenitũ daret. *Ro. 5. v. 20. Commendat autem Deus charitatẽ suam in nobis, quoniã cura adhuc pectatores essemꝰ Christus pro nobis mortuꝰ est. Ita isti Scripturis ad suam perniciem & Christi contumeliam abuntur. Verum vnicum ab istis quæro: Num ita Deum absque Christo fuisse placatum hominibus credant, vt etiam peccata hominibus absq; Christo remissa arbitrentur? Si affirment, sequetur frustra Filium Dei venisse in mundum ad tollenda peccata mundi, frustraq; pro peccatis mortuum esse. Deinde & illud consequetur, nulla esse peccata in mundo: Deo enim hominibus placato peccata eo ipso remissa sunt: peccata autem remissa manere non possunt. Omne enim debitum remissione tollitur. Nam si dicant, aliquibus non omnibus remitti peccata: certè cum Charitas illa & dilectio Dei in dando Filio sit erga omnes nullo excepto, omnibus quoq; nullo excepto, vi illius dilectionis peccata remittentur: aut certè ex illa Charitate Dei remissio peccatorum inferri non poterit. Iam si negent peccata hominibus eo ipso remissa esse, vti revera negandum est. sequitur Deum hominibus propter peccata iratum fuisse. Quæ enim major ira seu offensio cujusquam cogitari potest: quam cum is suo inimico remittere offensam nullatenus vult? Deinde Scriptura docet peccata antequam remittantur exosa Deo esse, & odio haberi. Odio enim Deo est impius, & impietas ejus; quod omnes illæ Scripturæ confirmant, quæ Deum peccata detestari & abominari docent. Si igitur Deus eo non obstante quod Christum nobis dederit, & tantum salutis nostræ desiderium ostenderit, peccatis nostris iratus est, proculdubio placatione, & reconciliatione opus habet; qua & ira ejus avertatur à nobis, & placatum se nobis ac benevolum reddat. Id vero petebat David cum diceret.* Converte nos Deus Salutaris noster & averte iram tuam à nobis. *Agnoscebat enim Deum ob pecoata aversum ab hominibus & iratum: idcirco vtrumq; postulabat & vt converteretur; & vt iram suam averteret. Non est igitur Deus in homines ita sua sponte propensus: vt ea ipsa sua propensione peccata omnibus sine ulla satisfactione remiserit. Porro quam diu non remittit, offensum se & iratum peccatoribus exhibet: quocirca placatione & reconciliatione opus habet.*

Vrgentur Ariani.

Deus post datum Christum est offensus & iratus peccatis 1.

Non remittit peccata 2.

Odio habet peccatum.

Verum hæc magis constabunt, vbi singula quæ opponunt Adversarij diluerimus. Ajunt igitur non legi in Scripturis Deum nobis per Christum reconci-

reconciliatum; sed nos Deo. Et merito id quidem: non enim Deus; sed nos reconciliatione indigemus: Deus est offensus, nos offendimus, nos opus habemus, vt reconciliemur Deo; non Deus nobis. Is enim qui delinquit & offendit alterum, debet conciliari ei quem offendit; non is qui offensus est. Deinde dico, quam diu nos recònciliamur Deo, neque Deus nobis est reconciliatus. Non enim remittit offensam, est igitur nobis offensus & iratus, & non nisi tunc deponit iram, quando remittit offensam. Eo igitur ipso quod nos per Christum sumus reconciliati Deo, factum est vt Deus esset nobis reconciliatus: neque enim alius modus est, quo reconciliemur Deo: nisi quum nobis offensam remittit: tunc enim iram suam avertit à nobis, & incipit nobis esse placatus.

Deus per Christum reconciliatus nobis. 1. 2.

Ajunt præterea ipsum Deum esse authorem hujus nostræ reconciliationis. Iam igitur bene erga nos affectus erat, nec vt reconciliaretur opus habebat. At luce clarius est, Deum antequam nos sibi reconciliavisset per Christum, peccata nostra & suam offensam nobis minime remisisse. Fuit igitur iratus, non placatus. In hoc vero magnam suam in nos benevolentiam ostendit; quod nobis Christum dedit, per quem & nos ipsi reconciliemur, & ipse nobis. Poterat enim omnem reconciliationem respuere, nulla media salutis admittere, gratiam suam in æternum hominibus negare. Hoc igitur quia non fecit, magno nos beneficio affecit, suamq; erga nos benevolentiam testatus est: non quod illico remiserit nobis omnem offensam; sed quòd de rigore illo iustitiæ quo vti poterat multum relaxans, obtulerit nobis tam singulare medium ad peccatorum remissionem obtinendam, & gratiam Dei consequendam.

Deus autor nostræ reconciliationis.

Iam vero quòd Dei charitas erga nos commendatur prius quam nos illi reconciliati fuissemus, duplex charitas Dei considerandæ est: Altera generalis, particularis altera. Particularis est illa, qua nos in gratiam recipit, remittendo peccata, & diligendo vt filios ac hæredes vitæ æternæ: qua Charitate solos justos & bonos Deus diligit. Generalis vero est, qua nos non quidem in gratiam recipit, nec reconciliatur nobis; sed offert nobis suam gratiam & reconciliationis modum per Christum sive media ab ipso instituta. Hæc porro Charitas est communis omnibus hominibus; etiam malis & reprobis: Omnes enim homines vult salvos fieri. *1. Thim. 2. Ex ea Charitate profectum est primo, quod Deus noluit nobiscum summo jure agere vti potuit: potuit enim nolle unquam reconciliari; & omnia media ad gratiam suam consequendam in perpetuum nobis demum negare: Vti post peccatum malis Angelis fecit; quos illico pœnis æternis addixit. Deinde ex*

Dei charitas duplex. 1. Particularis 2. Generalis.

inde ex eadē charitate processit etiam illa singularis gratia, qua dedit nobis Filium suum, per quem accessum ad Deum haberemus, & omnia media ad divinam gratiam recuperandam, & salutem obtinendam. Quam gratiam Christus ipse extollit mirum in modum. Ioan. 3. Sic Deus dilexit mundum vt Filium suum unigenitum daret. *Et Paulus 2. Eph. v. 4. nimiam vocat.* Propter nimiam charitatem suam qua dilexit nos; & cum essemus mortui peccatis convivificavit vos in Christo cujus gratia salvati estis. *Et Rom. 5. v. 8.* Commendat autem Charitatem suam Deus in nobis quoniam cum adhuc peccatores essemus secundū tempus Christus pro nobis mortuus est. *Verum hæc tota Charitas Dei non fecit nobis Deum reconciliatum; sed ad reconciliandum facilem. Non enim fecit Deum nobis remisisse peccata; sed velle remittere, si media ab ipso oblata non neglexerimus: ita tamen, vt quam diu non remiserit nobis peccata maneat nobis offensus, & iratus. Hac verò charitate quosuis etiam pessimos & obduratos prosequitur: cum illos quoque admittere ad gratiam suam ex parte sua velit, & sit paratus: neque tamen idcirco est illis reconciliatus, cum neutiquam eis remiserit ipsorum peccata, vnāque cum gratia ejusmodi maneat ira Dei super peccatores & damnatio æterna. Hinc igitur difficile non erit Scripturas, quæ in speciem secum pugnare videntur conciliare. Certissimum enim est ex scripturis Deum non obstante hac charitate generali, esse nobis offensum & iratum, quam diu nobis peccata non remittit, idq; indicant ea loca Scripturæ, in quibus dicitur Deus converti ad nos, & avertere iram suam à nobis, placari nobis & reconciliari. quod vel vnicus psalmus 84. satis docet. In eo enim David prædicat Dei voluntatem quam ostendit in remittendis peccatis.* Mitigasti *inquit*, *v.* 4. iram tuam, avertisti ab ira indignationis tuæ. *Si Deus cum remittit peccata mitigat iram, & avertitur ab ira indignationis, ergo ante remissionem peccati erat iratus. Versu deinde 5.* Converte nos Deus salutaris noster & averte iram tuam à nobis: *Duo petit, & conversionem nostram ad Deum, & aversionem iræ Dei à nobis; ex quo apparet ira Dei manere, supra nos antequam nos ad Deum convertamur. Ad hæc v. 6.* Nunquid in æternum irasceris nobis aut extendes iram tuam à generatione in generationem? *En Deus irascitur; & tandem iram suam cohibet. v. 7.* Deus tu conversus vivificabis nos. *Ergo Deus antequam convertatur, ad nos aversus fuit à nobis. Simili modo Scripturæ illæ intelligendæ sunt, quæ Deum placari à nobis testantur. Exodi 32. v. 14. Leu. 14. v. 29. 2. Par. 30. v. 2. Ezech. 16. v. 36. Porro non placatur nisi is qui fuit ante offensus & iratus. Hoc etiam sensu Deus apud Zachā. C. 1. v. 3. ait.* Convertimini ad me & convertar ad vos. *Verè enim non erat conversus sed aversus, quamdiu peccata non remiserat. Et Ioel. 2. v. 13.* Convertimini ad me in toto corde vestro; quis scit si convertatur & ignoscat? *& innumera his similia in Scriptura inveniuntur, quibus Deus ostenditur esse iratus, quam diu peccata non remittit.*

Charitas generalis non reddit Deū ex inimico amicum.

Christum pro peccatis nostris satisfeciisse ex eo quod nos pretio sanguinis sui redemerit, ostenditur. Cap. 28.

FAtū est Arianorum improbitas, vt ea in controversiam & disputationem vocent; quæ extra omnem controversiam sunt, veluti prima Fidei Christianæ principia ac elementa. Quis enim Christianorum dubitavit vnquam Christum esse verum redemptorem nostrum, qui sanguine & morte sua pro peccatis nostris satisfecerit; & nobis tum peccatorum veniam, tum æternam vitam promeruerit? Isti porro ajunt Sanguinem & Mortem Christi nullam vim veram & efficacitatem ad nostra peccata delenda; & nos ab æterna morte liberandos habuisse: sed Deum ex mera sua liberalitate, & gratia peccata nobis gratis condonare, interveniente sanguine Christi, non vi pretio vero & satisfactione pro peccatis (hoc enim repugnare ajunt liberali condonationi) sed ut testimonio ad confirmāda Dei de liberali condonatione promissiones. nemo enim, inquiunt, dubitare poterit, veras esse Dei promissiones, ad quas confirmandas Christus sanguinem suum fudit, imo eo ipso quivis fidelis certus erit se liberalem, & gratuitam peccatorum remissionem a Deo consequuturum. Ita Socinus in suo de Christo Servatore libro: quem Statorius & omnes in Polonia Ariani sequuntur. Verum quid hoc aliud est; quam omnem Christi redemptionem in Scripturis clarissimè expositam evertere? Et enim Scripturæ docent Christum nos redemisse, non quocunq; modo sed sanguinis sui pretio; quod nil aliud est, quam sanguinis sui pretio debita peccatorum nostrorum dissoluisse, proq; peccatis nostris satisfecisse. Loca Scripturæ sunt. Tit. 2. Qui dedit semetipsum pro nobis, ut nos redimeret ab omni iniquitate, & mundaret sibi populum acceptabilem. *1. Tim. 2. v. 6.* Vnus mediator Dei & hominum homo Christus Iesus: qui dedit redemptionem semetipsum pro omnibus. *1. Cor. 6. v. 19.* Non estis vestri: empti enim estis pretio *1. Petr. 1.* Non corruptibilibus auro vel argento redempti estis, de vana vestra conversatione paternæ traditionis; sed pretioso

Ariani omnem vim & efficacitatē Sanguini Christi denegant.

Christus sanguinis pretium dedit pro peccatis.

sed pretioso sanguine quasi agni immaculati. *Matth. 20. v. 28.* Filius hominis non venit ministrari; sed ministrare & dare animam suam redemptionē pro multis. *Quæ omnia loca docent sanguinem Christi effusum esse ad nos redimendos, & liberandos: non quomodocunq́; ; sed per modum pretij: Non igitur intercessit sanguis Christi ad nostram liberationem tantum per modum testimonij confirmantis divinas promissiones; sed per modum pretij quo verè & efficienter tollitur debitum. Sicut enim pretio dissoluuntur debita: ita sanguine Christi solutum est debitum peccatorum nostrorum.*

At inquit Socinus impropriè & metaphoricè Sanguinem Christi dici pretium redemptionis nostræ. Nam ad propriam redemptionem opus est, vt pro captivo solvatur pretium ei qui captivum detinebat. In hac porro redemptione homines sunt captivi Dæmonis, in cujus potestatem, & servitutem durissimam per peccatum devenerunt. Pretium redemptionis est sanguis Christi, cui porro istud pretium esset vere datum & solutum? Non enim datum est Dæmoni, vt perse patet: cùm Christus Deo non Dæmoni seipsum & sanguinem suum obtulerit. Non Deo, quia Deus est is qui redemptionem nostram procuravit, quocirca dedisse potius quam accepisse pretium dicendus est. Censet igitur Socinus sanguinem Christi dici pretium impropriè; quod sicut dato pretio captivus liberatur, ita sanguine Christi fuso nos liberamur à peccatis: non quod sanguis Christi per se hanc liberationem efficiat; sed quod nos credentes Christo qui sanguinem fudit, ad promissiones divinas confirmandas, eo ipso gratia Dei liberamur à peccatis.

Non deest ulla conditio pretij sanguinis Christi.

Dæmoni pretium nō debebatur.

Respondeo. Sanguini Christi nullam conditionem veri pretij deesse, ne eam quidem, quam solam Socinus deesse arbitratur. Deus enim est is, cui sanguinem suum Christus in pretium peccatorum nostrorum dedit, ab eoq́; id pretium acceptum est. Ad Dæmonem enim hoc pretium non pertinebat; cum nos non detineret captivos vt Dominus, sed ut minister Iustitiæ & tortor. neque enim pretium pro captivo debetur Ministro carceris, sed vero Domino. Deus autem erat is Dominus, qui nostris peccatis offensus, Dæmonis nos potestati subijcerat in æternum cruciandos. Deo igitur pretium nostræ redemptionis debebatur. Nec obest, quod Deus redemptionem nostram procuraverit. id enim non per seipsum fecit; sed per Christum; ex cujus proprio veluti Thesauro pretium datum, & à Deo acceptum est. Deus igitur solum dedit Christum redemptorem, tota vero redemptio, & redemptionis pretium, immediatè à Christo, & ex Christi bonis perfectum est. Sanguinem enim proprium Christus in pretium redemptionis dedit.

Porro

Pretium hoc datum est in Sacrificio.

Porro pretium hoc datum est Deo in sacrificio: idcirco enim quod sanguis Christi in Dei honorem fusus & impensus est, vim habet auferendi peccata. Sic enim Paulus testatur Hebr. 9. v. 14. Quanto magis inquit sanguis Christi qui per Spiritum Sanctum semetipsum obtulit immaculatum Deo emundabit conscientiam nostram. *Quapropter sicut dubitari non debet Christum seipsum obtulisse Deo in Sacrificium; ita neque ambigi potest sanguinem suum dedisse Deo in pretium redemptionis. Sacrificio enim Christi redemptio nostra perfecta est, idemq́; sanguis, & sacrificium est & pretium, diversa consideratione; Sacrificium quidem ut in honorem Dei impensus, pretium vero vt pro redemptione oblatus. Ex his porro manifestum est immerito à Socino negari, Sanguinem Christi esse verè pretium: pari enim ratione negandum esset esse verum sacrificium, cum ea pretij solutio, per modum sacrificij sit facta. Deinde sequeretur sanguinem Christi non habere majorem vim ad expianda peccata, quā sanguis brutorum animantium in veteri testamento habuerit. Nam secundum Socinum sanguis Christi non aliam vim habuit, quam excitandi Fidem divinarum promissionum: quod idem sanguis brutorum efficiebat. Praterea si sanguini Christi redemptio nostra tribuitur; eo quod divinas promissiones confirmet, & faciat nos certos de eadem veritate: proculdubio multo magis miraculis Christi redemptio nostra tribuenda esset. Sunt enim tanto majora veritatis divinæ testimonia; quanto majus est testimonium Dei humano testimonio. Si enim hominum testimonium accipimus; testimonium Dei majus est, quod dedit Filio suo tot miraculis per illum editis. Magis ergo nos miracula confirmarent de veritate promissionum divinarum; quas Christus annunciavit, quam sanguis à Christo fusus, præsertim si Christi sanguis non fuit (vti Socinus vult) nisi sanguis puri hominis. Addo scripturam nullibi dixisse Christum sanguinem fudisse ad confirmandas divinas promissiones; sed ad nos redimendos & liberandos à peccatis. Dicitur quidem sanguis Christi, sanguis novi fœderis, non quod divinas promissiones nudè confirmet; sed quod efficaciter hominibus conferat, quidquid à Deo per Christum in novo fœdere promissum est. Hanc enim efficacitatem sanguinis Christi scriptura testantur. Matth. 26. v. 28.* Hic est sanguis meus novi Testamenti, qui pro multis effundetur in remissionem peccatorum: *non ait effundi propter divina promissa confirmanda; sed pro multis, idq́; in remissionem peccatorum. Et Paulus ad Hebræos 9. v. 13* Si sanguis hircorum & taurorum, & cinis vitulæ aspersus inquinatos sanctificat ad emundationem carnis: quanto magis sanguis Christi, qui per Spiritum Sanctum semetipsum obtulit immaculatum Deo, emundabit conscientiam nostram, ab operibus mortuis ad serviendum Deo vi-

Sanguis Christi verum pretium.

1.

2.

3.

4.

Deo viventi? *En quam longe major vis tribuitur sanguini Christi ad sanctificandas & emundandas conscientias à peccatis, quam sanguini hircorum & cineri vitulæ asperso, ad emundandas immunditias legales, quæ carnis immunditiæ dicuntur. Ergo si sanguis & cinis legalis ex se habebat vim ad emundationem carnis: multo magis ea vis inest sanguini Christi,*

5. *ad emundationem conscientiæ: Atq; hæc eadem efficientia & potestas sanguinis Christi, ad nos liberandos, in nomine pretij insinuatur. pretium enim non alio modo ad liberationem intervenit, quam efficiendo liberationem. Idem intelligendum est, cum sanguini Christi tribuitur vis lavandi, emundandi, remittendi, peccata. Et sanè si Christus etiam dum vixit*

6. *in terris potestatem habuit solo verbo remittendi hominibus peccata, eamque potestatem aliis communicandi: cur non credamus sanguinem quoq; Christi vim ad peccata tollenda habuisse? nisi fortè minus sit sanguinem pro peccatis fundere, quàm verba; & quod verbis efficere potuit; sanguine haudquaquam præstare potuerit. Sputo sanavit cæcum, tactu & verbo varios infirmos; cæterum sanguine pro peccatis fuso peccata tollere non potuit?*

7. *Deinde si sanguis Christi nullam vim habuit ad nos redimendos, frustra Deus Christum tàm dirè cruciari, & crudeliter contrucidari pro nobis voluisset. Siquidem sanguis illius nihil plus nobis profuisset, quam si nunquam fusus fuisset. Nam quod ad confirmandas Dei promissiones attinet, ea sine sanguine Christi tot divinis testimoniis multo melius confirmata fuerunt, ut dictum est: & multo majorem fidem & securitatem in nobis excitare potuerunt quam sanguis Christi, si nihil aliud statuatur esse nisi signum certum promissionum divinarum: Frustra igitur tam truculentum medium Deus elegisset, sine ulla necessitate, aut majori utilitate. Sine enim sanguine Christi homines esse certi possunt de promissionibus divinis & multo magis, quam ex sanguine, ut dictum est. Etsi enim sanguis Christi existeret testimonium divinarum promissionum: non erat tamen adeò necessarium, cum præter illud alia majora testimonia non deessent. Nimis autem dirum & crudele est, testimonij non necessarij causa hominem innocentem morte omnium atrocissima perdere.*

8. *Denique sequeretur eodem modo Christum sanguine pro nobis fuso expiasse peccata nostra, quomodo in lege veteri Sacerdotes Sacrificiis & sanguine pecudum fuso peccata expiabant. Vtrobiq; enim (secundum Socinum) sanguis intercedebat tantum, & nihil propria virtute operabatur; sed tantum excitabat in hominibus fidem divinarum promissionum. quapro-*

sita, Deus

sita. Deus ex sua misericordia liberaliter condonabat peccata. Ita enim Socinus ipse factum fuisse affirmat. parte 2. C. 11. & multo expressius C. 13. fol. 141. Verum enimuero quid hoc absurdius? quid magis blasphemum dici potest? Hoc enim esset Christi sanguinem æquare sanguini brutorum animantium, & affirmandum esset omnino, quod Paulus negat, Sacrificia legis veteris parè vim habuisse ad remittenda peccata atque sanguinè Christi. Quorsum vero Christus mortuus est, si per legem justitia? Et si antiqua illa Sacrificia justitiam conferebant: quid opus erat Christum venire in mundum, ut novum sacrificium sui sanguinis offerret? Sic enim D. Paulus argumentatur. Ex quibus omnibus patet, totam Christi redemptionem everti, si sanguini ejus vis & efficacia ad peccata tollenda nos q; à morte liberandos denegetur.

Christum pœnas peccatorum nostrorum in corpore suo perpessum esse demonstratur. Cap. 29.

NOn minus illustria sunt illa Scripturæ loca quibus dicitur Christum *peccata nostra, hoc est pœnas peccatorum nostrorum portasse, & pro peccatis nostris perpessum, & mortuum esse, quod quid aliud est, quam pro peccatis nostris satisfecisse? Pœnas pro peccatis nostris sustinuisse,* Scripturæ testimonia. *docet Isaias & Petrus. Isaias enim C. 53. v. 4. sic habet.* Vere languores nostros ipse tulit. & dolores nostros ipse portavit. Vulneratus est propter iniquitates nostras, attritus est propter scelera nostra. Disciplina pacis nostræ super eum, & livore ejus sanati sumus. Posuit Deus in eo iniquitatem omnium nostrum. Propter scelus populi mei percussi eum. Tradidit in mortem animam suam, & cum sceleratis reputatus est, & ipse peccata multorum tulit, & pro transgressoribus rogavit. *Et 1. Petri 2. v. 24.* Qui peccata nostra ipse pertulit in corpore suo super lignum, ut peccatis mortui justitiæ vivamus: cujus livore sanati estis. *1. Pet. 3. v. 18.* Christus semel pro peccatis nostris mortuus est, justus pro injustis, ut nos offerret Deo. *1. Cor. 15. v. 3.* Christus mortuus est pro peccatis nostris secundum Scripturas. *Rom. 4. v. 25.* Traditus est propter delicta nostra, resurrexit propter justificationem nostram. *Huc spectat insignis locus apud Paulum. 2. Cor. 5. v. 21.* Eum qui non noverat peccatum pro nobis peccatum fecit, ut nos efficeremur justitia Dei in ipso. *Quomodo enim Christus peccatum fecit: nisi vel quia vt peccatorem punivit pro nobis, vel quia fecit eum hostiam pro peccato.*

Falsa Socini expositio.

Negat Socinus Christum pœnas peccatorum nostrorum pertulisse. Sed quod apud Isaiam & Petrum legitur, Tulit, Portavit, ait exponendum, sustulit, abstulit, non verò in se accepit. ad eundemq; modum ait vulneratum esse propter peccata & pro peccatis mortuum; quia ad auferenda peccata passus est & mortuus, ita vt peccata fuerint causa finalis non materialis, nec impulsiva passionis & mortis Christi. Verum Socini summa est inexponendis Scripturis temeritas, cum eas contra omnium interpretum sententiam torqueat. Nam quod ad modum quo Christus peccata nostra portavit attinet, quis non videt Christum non quomodocunq; peccata nostra portasse, sed patiendo? hoc enim modo portavit, quia passus est.

1. Christus patiendo pro peccatis, portauit peccata

At portare peccata patiendo pro illis, tum in Scripturis, tum in communi modo loquendi, nil aliud est, quam pœnas peccatorum perferre. Sic passim legimus, Filium non portare iniquitatem Patris: id est non luere pœnas peccatorum Patris. Affert quidem Socinus duo loca: Exodi 34. v. 7. & Numer. 14. v. 18. Vbi portare iniquitates, significat auferre ex verbo Hebraico Nasa. At nullum adferre potest, in quo portare peccata patiendo pro illis significat auferre. Verum quidem est Christum abstulisse iniquitates nostras: at quomodo abstulit? nisi quia illas in se recepit & portavit. patiendo enim abstulit. Portare verò iniquitates patiendo, est illas in se recipere. Deinde Christus non quomodocunq; portavit peccata nostra, sed tanquam punitus à Deo propter illa, hoc enim indicant illi modi loquendi, vulneratus est propter iniquitates nostras, attritus est propter scelera nostra. Disciplina seu castigatio pacis nostræ super eum. Propter scelus populi mei percussi eum. Dominus voluit conterere eum in infirmitate. Proprio Filio suo non pepercit; sed pro nobis tradidit eum. Hi sanè modi loquendi punitionem peccatorum à Deo & vindictam significant.

2. Punitus pro peccatis.

Puniri autem pro peccatis eo fine vt auferantur, est satisfacere pro illis.

3. Factus peccatum du plicit er. 1.

Hoc etiam est, quod ait Paulus, Christum factum esse peccatum pro nobis: hoc est quasi peccatorem punitum. Quam interpretationem ipse quoq; Socinus admittit, eamq; suadet Antithesis illa peccati & justitiæ. fecit enim eum Deus peccatum; vt nos essemus justitia in illo. Sicut ergo justitia accipitur pro justo, ita & peccatum pro peccatore. Rectèq; ea expositio convenit cum eo quod ait Paulus, Eum qui non noverat peccatum. Sensus enim est, & si non noverat peccatum, tamen vt peccator punitus est. At si peccatum interpretemur hostiam pro peccato, non ita bene convenit. Videtur enim innuere Paulus, eum qui non noverat peccatum, etsi non debuerit fieri peccatum factum esse peccatum. Is verò qui est hostia pro peccato,

cato, debet esse peccatum; etsi non noverit peccatum; siquidem hostia pro peccato, debet carere omni peccato. Verum si magis libeat exponere cum aliis, peccatum, id est, hostiam pro peccato, magis contra Socinum concluditur. Hostia enim pro peccato offertur Deo in compensationem peccati, sive ea compensatio sit sufficiens ad tollendum peccatum, sive non; eaq; mens & intentio est hostiam offerentis. Si igitur Christum fecit Deus hostiam pro peccato, voluit Christi Sacrificio compensationem peccatorum sibi fieri: quam proculdubio cumulatè & sufficienter fecit Christus suo sacrificio: cum nulla alia sacrificia legis eam præstare potuerint.

Jam verò cum dicit Isaias, vulneratum & attritum esse Christum propter peccata, idq; à Deo, qui voluit illum conterere in infirmitate, indicat Christum pœnas peccatorum nostrorum in se suscepisse & punitum esse à Deo pro peccatis nostris. Neque enim dicimus quempiam vulneratum propter peccata, nisi qui in pœnam peccatorum vulneratur. Cum verò addit: Disciplina seu castigatio pacis nostræ super eum, Nomen ipsum disciplinæ & castigationis punitionem sonat; & quamvis Socinus dicat posse etiam aliquem pro simplici afflictione, non per modum punitionis accipi: non tamen ostendit hoc loco pro simplici afflictione accipi oportere, cum vox ex se punitionem significat; & idcirco disciplina pacis nostræ dicitur; quòd ejus castigatio nobis attulerit pacem, ipse castigatus sit, & nos à pœnis liberati simus. Ad eumq; modum intelligitur, quod ejus livore sanati sumus: quia nimirum livorē qui nobis debebatur ipse sustinuit, nosq; ab eo liberos reddidit. nemo autē dicitur livore alicujus sanari, nisi quatenus ille ejus vice livorem illum sustinuit. Illa porro verba; Posuit Deus in eo iniquitatem omnium nostrum: pulchrè ad id quadrant, quod dicitur, portasse iniquitates; ideo enim portavit, quia posuit Deus in eo iniquitates nostras, hoc est pœnas iniquitatum. Frustra verò torquet se Socinus, cum ait legi etiam posse ex Hebræo, occurrit Deus per eum iniquitatibus nostris, aut occurrere fecit ei iniquitates nostras, vel rogare fecit eum prò iniquitate omnium nostrum, quod omnes has interpretationes vox Hebræa patiatur. Clarissima enim mens est Prophetæ in omnibus his sententiis, tam antecedentibus, quā consequentibus variis modis eloquendi explicare volentis passionem & afflictionem Christi propter peccata suscepta. quare & hac sententia idipsum repetit: Posuit in eo iniquitates omnium nostrum: ita vt non mirum sit omnes verè interpretes ex Hebræo ita legisse.

4. Vulneratus pro peccatis.

5. Castigatus.

6. Pro peccatis mortuus

Denique cum dicitur Christus pro peccatis nostris mortuus esse, clarissimè docemur Christum, pœnas peccatorum nostrorum sua morte luisse:

& peccata nostra fuisse causam quasi efficientem mortis Christi. Etsi enim possimus dicere aliquem pro alio mori variis ex causis, absq; eo quod peccatorum ejus pœnas sustineat: tamen non possumus dicere quempiam pro peccatis alicujus mori; nisi quum in pœnam peccatorum illius moritur. Neque communis modus loquendi alium sensum patitur. Nam quod ait Socinus eo modo loquendi solum significari, peccata esse causam vt ille moriatur, seu peccatorum causa illum mori, quod Christo rectè convenit; siquidem peccatorum causa est mortuus: nempè vt peccata auferret; ita vt peccata fuerint causa finalis, non quasi materialis, aut efficiens mortis Christi. Id inquam à Socino perperam dicitur, cum tali modo loquendi, ex communi vsu loquentium semper indicetur peccata esse quasi materiam mortis. sicut cum dicimus: latronem pro peccatis suis mori: intelligimus eum in pœnam peccatorum mori. Cum vero quis innocens loco nocentis moritur, dicimus eum pro peccatis alterius mori; quatenus mortem peccatis alterius debitam ipse sustinet: sive id jure fiat, sive injuria. Ex quo patet ineptè Socinum varia loca Scripturæ colligere: in quibus particula pro, vel propter causam finalem significant; alia etiam in quibus mori pro aliquo non significat in pœnam peccatorum ejus mori. Nos enim ex particulis pro, aut propter, in abstracto sumptis; sed uti in tali materia & communi modo loquendi vsurpari solent, concludimus Christum in pœnam peccatorum nostrorum mortuum: eo quod pro peccatis nostris dicatur mortuus: Nullus enim pro peccatis dicitur mori; nisi qui pœnam peccatorum sustinet. Etsi enim possit quis ob alias quoq; causas pro alio mori: tamen cum eo sensu pro alio moritur; quia pro peccatis ejus moritur; is non nisi in pœnam peccatorum alterius moritur.

Socinus voculas consectatur.

Difficultas 1.

Ex D. Matheo.

Ex D. Petr.

Antequam huic argumento finem imponamus, respondendum est ad duo Socini objecta. Alterum est D. Matthæum cum verba Isaiæ adducit, ea ita exponere: vt portare accipiat pro auferre. Ita enim C. 8. v. 16. ait. Omnes male habentes curavit, ut adimpleretur quod dictum est per Isaiam prophetam dicentem. Ipse infirmitates nostras accepit, & morbos portavit, id est, abstulit: Non enim in se accepit Christus morbos nostros. Alterum est, cum D. Petrus ait: Pertulit peccata nostra in corpore suo super lignum, ex Græco, reddi posse, Abstulit. Ad primum respondeo, omissis multis quæ à Theologis nostris asseruntur. D. Matthæum verba Isaiæ non in præcipuo sensu quo ab illo dicta sunt interpretari: clarum enim est locutum Isaiam, non de morbis corporis, sed de peccatis: ita enim expressis verbis habetur apud Isaiam. quo etiam modo D. Petrus Isaiam interpretatus est. Accomodat

comodat igitur D. Matthæus Isaiæ verba ad morbos corporis; vel quia is quoq; est alter literalis sensus illius loci, quem licet non àdeo Isaias expressit, intendit tamen, vel quia ex sensu literali secundum intentionem, S. Sancti elicitur. quia enim morbi corporis ex peccato originem ducunt: idcirco Christus qui peccata nostra in se accepit, vt ea auferret; non illa solum abstulit, sed & morbos corporis. Quare de morbis corporis licet apud Isaiam expressè non legatur, elicitur tamen ex verbis ejus à D. Matthæo modo dicto. Vtitur autem D. Matthæus verbo portavit pro Abstulit, vel quod idem verbum, ad diversa applicatum diversam patitur interpretationem; vel quod ab Isaia, in vtrâq; significatione vsurpatum est. vt Christus dicatur dolores nostros & in se portasse; & à nobis abstulisse. Priorem significationem in verbis Isaiæ indicavit D. Petrus in sua Epistola. Posteriorem D. Matthæus. Ad alterum dicendum est: quod etiamsi vox Græca vtrovis modò reddi possit; sive pertulit, sive Abstulit: tamen in sententia illa D. Petri propter contextum verborum necessario reddi debet Pertulit, non Abstulit. Rectè enim dicitur pertulisse peccata in corpore suo, at non rectè abstulisse in corpore suo; cum hic sit nimis durus loquendi modus. Quocirca omnes hactenus legerunt pertulit, non sustulit.

Aliter Isaias à Matthæo aliter à Petro exponitur.

Quod si admittamus Socini versionem Abstulit, dicimus ex eadem colligi Christum peccata nostra in seipso pertulisse; & idcirco ea abstulisse; quia pertulit. Patet id ex illis verbis, In corpore suo super lignum, quibus indicatur abstulisse peccata nostra, patiendo pro illis in corpore suo super lignum crucis. Pati autem pro peccatis ad illa auferenda, est pœnas peccatorum sustinere. Denig; locus Petri, cum loco Isaiæ collatus, non patitur has cavillationes.

Christi Sacrificio peccata nostra expiata esse. Cap. 30.

TErtio loco producimus ea Scripturæ loca, quæ de Sacrificio Christi expiante peccata nostra loquuntur. Est autem id potentissimum contra Socini errorem argumentum. Sacrificium enim quod pro peccatis Deo offertur (quod Sacrificium expiatorium dicitur) in compensationem peccatorum offertur. Cum igitur Christus semetipsum obtulerit in Sacrificium pro peccatis nostris; eo ipso se in compensationem peccatorum nostrorum, ac ex consequenti in satisfactionem obtulit. Certissimum enim est finem Sacrificij quod pro peccatis offertur, non alium esse; nisi vt

Sacrificium pro peccatis

In satisfactionem offertur Deo.

nisi vt illa ratione Deo pro peccatis satisfiat, & honore qui Deo in Sacrificio impenditur, compensetur injuria per peccatũ illata. Quamvis enim non omne Sacrificium perfectam illam vim habeat Deo satisfaciendi: cùm ea vis propria sit Sacrificij Christi; tamen, non alia intentione offertur pro peccatis Sacrificium, nisi vt (quantum à nobis fieri potest) sit quædam peccatorum compensatio. Hoc ipsum enim & in ea quam pro peccatis suscipimus satisfactione pœnitentiæ facimus. Afflictione enim illa vltro susceptæ testatum Deo esse volumus; nos quantum in nobis est divinam in nobis iujuriam vindicare & compensare velle. Et quamvis nostræ afflictiones sine divina gratia efficaces esse non possint, ad compensandam illatam Deo injuriam, propter summam operum nostrorum vilitatem & improportionem: sunt enim quid minimum cùm divina offensa (quæ est infinita ob Dei majestatem infinitam) comparata: non aliter ac si quis ad exsoluendum decem millium talentorum debitum, nummum vnicum, in compensationem tanti debiti offerret, verum tamen nihil impedit opera nostra in compensationem Deo offerri: non tanquam peccatis paria; sed tanquam indicia prompti animi ad omnem si fieri posset, præstandam compensationem parati:

Ex nobis satisfacere Deo non possumus.

Sacrificia legis veteris insufficientia ad peccata auferenda.

Talia proculdubio erant Sacrificia expiatoria veteris Legis, quæ pro peccatis offerebantur quidem in compensationem; nihilominus perfectam compensationem præstare non poterant; vt docet Paulus in Epistola ad Hebræos. Idcirco enim illa vocat infirma & mutilia. C. 7. v. 18. quæ non possunt juxta conscientiam perfectum facere. Cap. 9. v. 9. Impossibile enim est sanguine taurorum & hircorum auferri peccata. C. 10. v. 4. Erant enim Sacrificia illa justitiæ carnis. C. 9. v. 10. & sanctificabant ad emundationem carnis. C. 9. v. 13. Spiritum vero non sanctificabant; quod impossibile sit sine Christo, & ejus gratia per vlla opera remitti peccata, & satisfieri Deo pro peccatis.

Christi Sacrificiũ pro peccatis.

Iam vero Christum seipsum in Sacrificium pro peccatis obtulisse docet D. Paulus Hebr. 10. v. 12. & 9. v. 14. esseq; Sacrificium hoc longè perfectissimum & efficacissimum; quod enim omnia Sacrificia veteris legis præstare non poterant, nempè vt auferrent peccata, & mundarent conscientiam; id præstitit vnicum Christi Sacrificium. Docet etiam, si per veteris legis sacrificia peccata auferri potuissent, non fuisse necesse Christum esse novum Sacerdotem; & novum Sacrificium corporis sui Deo offerre. Quæ cum ita sint, negari non potest Christum, cum pro peccatis nostris Sacrificium corporis sui & sanguinis obtulit; non nisi in compensationem, & satisfactionem Deo obtulisse. Hæc enim est Lex omnis Sacrificij pro peccato, vt

peccato, vt offeratur Deo in compensationem peccati & offensæ: quam quidem compensationem nulla alia Sacrificia præstare efficaciter poterant, præter vnicum Christi Sacrificium: ex quo sequitur Christum suo Sacrificio verè pro peccatis nostris Deo satisfecisse.

Prima Socini Responsio.

Refellitur. Præstat Sacrificium Christi, quod alia Sacrificia non præstabant.

Respondet Socinus. Quemadmodum sacrificia veteris legis non habebant vim auferendi peccata, ijs tamen oblatis Deus ex liberalitate mera condonabat peccata, eoq; sensu dicebantur illa Sacrificia expiare peccata: ita, inquit, nec Sacrificium Christi habet vim vllam ad auferenda peccata; sed intervenit solum sacrificium & intercedit Deo ita volente, ipse vero Deus ex liberalitate sua condonat peccata. Ajo ego: quid hoc aliud est, quàm totum Christi Sacrificium subvertere? Paulus enim Sacrificium Christi præfert Sacrificiis veteris legis, quod hæc imperfecta fuerint, nec potuerint auferre peccata. Sacrificium vero Christi perfectissimum est; & auferre peccata potest. At si Sacrificium Christi nihil operatur circa remissionem peccatorum; sed solum intervenit, Primum sequitur non minus Sacrificia veteris legis abstulisse peccata, quam Sacrificium Christi: nam etiam illa interponebantur tantum Deus vero ipse gratis condonabat peccata. Deinde Sacrificium Christi, nihilo plus posse in peccatis auferendis, quàm Sacrificia veteris legis poterant. Vtrobiq; enim Deus intervenientе Sacrificio ex liberalitate peccata remittit. Hoc autem manifestè repugnat S. Paulo qui ait: Impossibile esse sanguinem taurorum & hircorum auferre peccata. Quod secundum Socinum, non solum non esset impossibile: sed planè necessarium, vt talem & tantam vim habuerint Sacrificia illa ad auferenda peccata, qualem & quantam Sacrificium Christi: nempe vt illorum interpositu Deus liberaliter peccata remitteret. Ne igitur sententiam tam absurdam & scripturis contrariam admittamus, dicendum est Sacrificium Christi non interponi solum veluti frustra & ociosè; sed etiam operari remissionem peccatorum efficaciter: quod nulla alia Sacrificia præstare unquà poterãt: vtpotè imperfecta & inutilia. Præterea hoc esset æquare Sacrificia illa Sacrificio Christi; si vtrisq; idem modus auferendi peccata tribuatur, per nudam interpositionem: esset etiam tollere necessitatem Sacrificij Christi. Si enim vt Paulus argumentatur, Sacrificia veteris legis auferunt peccata: quid necesse est exurgere novum Sacerdotem, cum novo Sacrificio?

Non est æquandum Sacrificium Christi aliis Sacrificiis.

Secunda Socini responsio.

Secundò Respondet Socinus, duplicem esse differentiam inter Sacrificium Christi; & Sacrificia veteris legis. Prima est, quod Sacrificia legalia à peccatis populum Iudaicum eẽssare non faciebant. Sacrificium verò

verò Christi efficit, vt à peccatis desistamus. Altem, quod Sacrificia illa à præteritis tantum culpis absolvebant. Christi vero Sacrificium etiam à futuris. Quicunq; enim (ait Socinus) Christi fidem habuerint, ab omnibus peccatis etiam futuris; & ab omni ipsorum reatu & pœna liberantur atque absoluuntur: & licet futura sint non præsentia, divino tamen decreto expiata jam sunt; & ipsis fidelibus nunquam amplius imputabuntur.

Verum Socinus cum docere debuerat, Sacrificia legis nullo modo auferre peccata, ostendit contrarium, nempè abstulisse peccata; sed multo majori ratione Sacrificium Christi. Paulus vero omnino ait: impossibile esse sanguine taurorum auferri peccata; in eoq; statuit discrimen inter illa, & Sacrificium Christi, quod illa non potuerunt vllo modo auferre peccata, hoc potest. Socinus autem eundem modum illis Sacrificiis tribuit, auferendi peccata: quem tribuit Sacrificio Christi: nempè per interpositionem solam & interventionem. Vtrobiq; enim intervenit tantum & non operatur Sacrificium. Vtrobiq; peccatorum remissio ex mera Dei liberalitate obuenit.

Deinde cum ait, illa Sacrificia non præstitisse, vt homines à peccatis desisterent: Si id ita intelligat, non effeciſſe; vt nulla in futurum peccata admitterentur, verum est; sed ne Christi quidem Sacrificium hoc præstitit: cum innumeri sint, qui per Christi sacrificium venia peccatorum obtenta in eadem & sæpè graviora peccata relabuntur. Si verò intelligat illa Sacrificia, non permovisse homines vt desisterent à peccatis; id falsum omnino est. Quomodo enim non deterrebantur à peccatis, quæ expiare tam multis Sacrificiis oportere videbant? Nam si Socinus Christi sanguinem ait idcirco facere vt desistamus à peccatis; quod memoriam divinæ in nos Charitatis excitet. quomodo idem negari Sacrificiis legalibus poterit, quæ cum in recognitionem divinæ potestatis & bonitatis fierent, divinæ bonitatis, & beneficiorum memoriam renovabant? Addo, si sacrificiis illis positis Deus ex sua liberalitate remittebat peccata, vt vult Socinus, nunquam autem peccata Deus remittit, nisi his qui propositum firmum amplius non peccandi conceperunt: sequitur planè, Sacrificia illa eodem modo talis propositi non peccandi causam fuisse: quomodo causa fuerunt remissionis peccatorum Deo vtrumque in hominum animis operante.

Peccata futura non remittuntur.

Verum altera quam Socinus statuit differentia multo absurdior est. Quid enim absurdius, quàm asserere, Deum cum peccata homini remittit, etiam futura; & quæ nondum reipsa patrata sunt remittere, & hominibus im-

bus imputare nolle, tam ad culpam quam ad pœnam? An non S. Paulus ad Hebræos 6. v. 4. ait, eos qui semel justificati fuerunt, & participes facti Spiritus Sancti; & prolapsi sunt, impossibile esse rursus renovari ad pœnitentiam, crucifigentes sibimetipsis Filium Dei, & ostentui habentes, ibiq; tales vocat terram spinas & tribulos proferentem, terram reprobam, & maledicto proximam: cujus consumatio in combustionem. Quod etsi de ea renovatione & reparatione perfecta, quæ fit per Baptismum, Doctores Catholici intelligant; ea enim per pœnitentiam non contingit, in qua dura & laboris plena renovatio cernitur: tamen ex eo satis apparet, post justificationem homines gravissimè impingere posse, & cum gravi Dei ira & animarum suarum periculo. D. etiam Ioannes ait in priori sua Epistola C. 2. Si quis peccaverit, Advocatum habemus apud Patrem Iesum Christum, Quid vero opus esset Advocato, si peccata non imputarentur? Deinde aut Socinus vult post justificationem homines peccare non posse, aut peccare quidem posse; sed eorum peccata, nec ad culpam, nec ad pœnam imputari. Si primum: id Scripturæ, rationi, experientiæ manifestè repugnat; secundum vero asseri non potest. nam quomodo Deus peccata illa non imputat ad culpam? an ea ignorat? an judicat omni culpa carere? an vero non vult esse culpas, etsi in se culpæ sint? nihil horum sine gravi absurdo, Deo attribui potest. Iam vero ad pœnam, quomodo DEVS non imputet peccata, cum sæpè gravissimas pœnas de illis expetat, qui post acceptam Spiritus Sancti gratiam, rursus ad vomitum relabuntur, de quibus D. Petrus ait 2. Epistola. C. 2. v. 20. Si enim refugientes coinquinationes mundi in cognitione Domini nostri & Salvatoris Iesu Christi, his rursus implicati superantur, facta sunt eis posteriora deteriora prioribus. Melius enim erat illis non cognoscere viam justitiæ, quam post agnitionem retrorsum converti ab eo, quod illis traditum est sancto mandato. Contingit enim eis illud veri proverbij: Canis reversus ad suum vomitum; & sus lota in volutabro luti. Accedit, quod divinæ Sapientiæ, quæ omnia vti sunt, æstimat, repugnat non imputare peccatum ad culpam. Repugnat etiam Divinæ justitiæ, cui nullum malum impunitum est, nullum bonum irremuneratum. Repugnat bonitati, malum vel approbare vel non improbare. Denique repugnat divinæ potentiæ, peccatum futurum quod nondum est, remittere. esset enim simul & non esset peccatum, quod manifestam contradictionem implicat. Esset enim peccatum, quia remitti non posset, nisi esset. Non enim id quod non est, remitti potest: id enim quod non est, ne peccatum quidem est. Nam & peccatum ipsum suo modo est à suis causis. Non esset autem, quia remissum jam esset; omne enim peccatum

2.

3.

Implicat contradictionem remitti peccata antequam sint.

1. Essent & non essent peccata.

catum eo ipso quod remittitur non est; imo implicaret contradictionem si remitteretur, & non desineret esse, cum peccatum sit offensa facta & non remissa, & omne debitum remissione tollitur. Quanquam & alia

2. Peccata essent licita. contradictionis implicatio ex hac futurorum peccatorum remissione consequitur. Illa enim peccata, & peccata verè essent & licitè admitterentur. Essent peccata quia divinæ legi repugnant: licitè autem admitterentur; quia Deum non offenderent; neque Deus illa imputaret ad culpam aut ad pœnam; quomodo autem licitè admittetur id quod malum est, cum eo ipso quod malum est, illicitum quoq; esse, & rationi repugnans necesse sit. Iam vero quantum hæc Socini assertio non solum in se absurdasit; sed & pietati Christianæ contraria, vel ex eo facilè intelligitur,

5. quod omnem ad peccandum licentiam faciat & habenas hominibus omnibus quidvis patrandi laxet: quid enim à peccando retrahat hominem, si reputet secum, se peccando nil ingratum Deo facere, nihil saluti propriæ incommodare; quod quidquid mali faciat Deus non sit imputaturus ad culpam. Ergo vel hoc ipso infinita licentia hominibus dabitur peccandi: Neque enim ullæ res magis homines à peccato revocat, quam timor offensæ divinæ, & condemnationis æternæ, hisce repagulis ablatis toto impetu homines pro naturæ fragilis conditione in omnia peccata præcipites ruent.

Verum quidnam tandem Socinum impulit, vt rem tam absurdam de peccatorum futurorum remissione asseret? Scilicet apud Paulum

AEterna à Christo redemptio quomodo facta. legerat, Christum unica sui oblatione æternam redemptionem invenisse. Hebr. 9. v. 12. & consummasse in sempiternum Sanctificatos, Hebr. 10. v. 14. Quasi vero æterna à Christo facta redemptio in hoc sit posita: quod peccata futura antequam fiant remittantur, & non potius propter alias duas causas, ab eodem Apostolo in eadem Epistola indicatas. vna est, quod per Christi oblationem æterna vita sit nobis comparata. altera, quod omnia totius

1. Vita æterna mundi peccata ita morte Christi expiata sunt, vt alio Sacrificio ad ea expiandæ non sit opus; sed virtute Christi Sacrificij semel oblati remittantur in æternum, hoc est omnibus consequentibus temporibus vsque ad finem mundi: si modo per media à Deo instituta ejus vim Sacrificij homines sibi ipsis applicare studuerint; Non ergo antequã fiant, remittuntur, sed si fiant, virtute hujus Sacrificij semel facti remitti possunt; in quo opponit Apostolus Sacrificium Christi Sacrificiis legis veteris. quod hæc, cum

2. Sacrificij sufficientia. insufficientia essent, etiam ad præterita peccata auferenda, repeti & iterari debuerunt novis peccatis succedentibus. Christi vero Sacrificium, cum sit

cum sit ex se sufficiens ad omnia peccata tollenda, hac repetitione non indiget; sed idem atque vnicum manens tam ad præterita, quam ad futura peccata exhaurienda applicari sufficientissime valeat.

Dicet quispiam, rectè igitur a Socino discrimen inter Christi Sacrificium & veteris legis Sacrificia assignatum est. Respondeo. Reipsa discrimen non exiguum sed maximum esse; verum juxta nostram, non secundum Socini sententiam. Discrimen enim quod Paulus assignat, est

Discrimen veruminter Sacrificium Christi & veteris legis Sacrificia. *imperfectio & insufficientia Sacrificij legis veteris, perfectio & sufficientia Sacrificij Christi. Nos igitur qui vim summam & efficacitatem Sacrificio Christi tribuimus, hoc discrimen agnoscimus & admittimus. At Socinus qui nullam vim Christi Sacrificio tribuit, quæ non quadret Sacrificijs veteris legis (totam enim peccatorum abolitionem divinæ gratiæ & voluntati, non sanguinis Christi efficacitati adscribit) non potest hoc discrimen assignare. æque enim Sacrificium Christi esset imperfectum ex se & insufficiens ad remittenda quæuis peccata atq; Christi Sacrificium. & quidquid in peccatis nostris remittendis fit, id non virtuti Sacrificij, sed divinæ liberalitati & voluntati totum adscriberetur. Quocirca non ex perfectione Sacrificij Christi; sed ex voluntate & liberalitate Dei amplsor illa omnium peccatorum remissio fieret: Sicq; nullum esset quo ad perfectionem & sufficientiam inter Sacrificium Christi, & alia Sacrificia discrimen. Nam quod nos passio & mors Christi magis moveat ad convertendum nos in Deum; quam moverent Sacrificia legalia; id non efficit Sacrificium Christi, quod ad rationem spectat Sacrificij, esse perfectius. cùm non in illa motione animorum Sacrificij ratio consistat (movere enim nos illo modo multa alia quæ non sunt Sacrificia possunt) sed in oblatione rei, quæ ad compensandam Deo injuriam per peccatum illatam, multum ex se valeat, qualis est sanguis Christi, qui eapropter à Sancto Petro pretiosus appellatur; quod ad nos redimendos à peccatis, plurimum apud Deum valeat.*

Christo vim impetrandi Socinus negat. *At vt omnes intelligant, quam in Christum injurius sit Socinus, vel hoc vnum argumento sit: quod non solum omnem vim ad satisfaciendum pro peccatis Christo auferat; sed etiam ad impetrandam nobis remissionem peccatorum negat vllam vim habuisse, quod eam totam ex liberalitate Dei & gratia, non ex aliqua impetratione Christi proficisci arbitretur. id enim expressis verbis asserit & docet parte 2. C. 16. quasi vero aut impetratio liberalitati deroget; aut minus Christi oratio possit apud Deum, quam nostra. Nobis enim orantibus pro fratre peccatum habente non*

te non ad mortem, hoc est, in quo non ad mortem vsque perseveraverit, promittitur impetratio. 1. Ioann. 5. v. 16. quod iste impius Christo denegat. Adde quod nec omnia omnino peccata per Christi sanguinem expiata esse affirmat, nam ad eorum hominum peccata qui Christum præcesserunt negat pertinuisse redemptionem Christi, quod capite sequenti refellendum est.

Christum pro omnium hominum peccatis qui ab orbe condito extiterunt satisfeciſſe. Cap. 31.

NEgat Socinus impudentissime virtutem Passionis & Mortis Christi ad omnes homines qui Christum præcesserunt ab orbe condito pertinuisse. Id enim non solum parte 2. Cap. 26. indicat; sed & in suis Prælectionibus Theologicis. Cap. 17. docet, nihil ea de re in Scripturis extare, humanum, omnino commentum esse. Satis enim inquit, constat Deum tunc non ob Christi futuram satisfactionem; sed ob suam liberalitatem peccata hominibus condonasse. Nos autem primum adducemus Scripturarum ea de re testimonia: tum ex iis contra Socinum concludemus, non ea ratione qua Socinus vult Christi mortem illis profuisse, quod divinas illis promissiones confirmaverit; sed quod vere & efficaciter peccata illorum expiaverit. Ac in primis S. Paulus ad Hebr. 9. v. 26. ex instituto probat Christum vnica oblatione omnium hominum peccata expiasse: Si enim vnica oblatio non suffeciſſet, oportebat vt Christus sæpius se offerret, & frequenter pateretur ab origine mundi. Alioquin inquit oportebat eum pati frequenter ab origine mundi. Ergo secundum Paulum dicendum est, aut Christi oblationem omnium hominum ab origine mundi peccata expiasse, aut oportuisse ut Christus sæpius se ab origine mundi offerret, & sæpius pateretur: nempè vt illorum etiam qui illum antecesserunt peccata expiaret. Vult sane D. Paulus expiationem peccatorum omnium hominum ab orbe condito ita ad Christum pertinere: vt si vnica ejus oblatio ad id non suffeciſſet, oportuisset illum sæpius pati & mori ab orbe condito.

Christus totius mundi peccata expiavit.

1. Ex Pauli argumento.

2. Ex comparatione Christi cum Adamo.

Deinde Paulus ad Rom. 5. C. v. 12. ex illa Christi cum Adamo comparatione, id omnino probare contendit: vt quemadmodum ex vnius Adami peccato omnes homines condemnantur; ita ex vnius Christi gratia omnes

omnes homines justificentur. Sicut enim *(inquit)* per unius delictum in omnes homines in condemnationem: ita per unius justitiam in omnes homines in justificationem vitæ. *Ad omnes igitur omnino homines pertinet gratia & redemptio Christi; quemadmodum ad omnes homines peccatum Adami propagatum fuit, & per peccatum mors. Quare & ij qui Christum antecesserunt gratiam & peccatorum veniam per Christum sunt consecuti. Alioqui potentius esset peccatum Adami quam gratia Christi, & plus id hominibus nocuisset, quam profuisset gratia Christi, contra sententiam Pauli. Idem Paulus 1. Tim. 2. 4. ait Deum Salvatorem velle omnes homines salvos fieri, & ad agnitionem veritatis venire. Dat vero ejus rei rationem.* Vnus enim Deus, unus mediator Dei & hominum homo Christus Iesus, qui dedit semetipsum redemptionem pro omnibus. *Proculdubio nullum hominem ab orbe condito Paulus excipit: Omnes enim ab orbe condito homines Deus vult salvos fieri, vnus etiam omnium est Deus, vnus etiam Mediator & Redemptor omnium hominum. Quorumnam omnium hominum? nempe eorum quos Deus vult salvos fieri. Nullus autem hominum est, vel fuit, vel erit, quem Deus non velit salvum fieri. horum igitur omnium Christus Mediator est ac Redemptor. Et sanè aut illi qui Christum præcesserunt Redemptore non indiguerunt; aut Christum Redemprorem habere debuerunt; nisi fortassis plures Redemptores statuere velimus, D. Paulo id negante: qui vnum tantum omnium prædicat Redemptorem; non alia ratione quam vnum omnium* DEUM *conditorem.*

3. Vnus omnium redemptor.

Infertur absurdum.

Huc item spectat, quod Divus Ioannes Christum ait esse propitiationem pro peccatis nostris: non pro nostris autem tantum; sed & pro totius mundi. Nulla igitur peccata sunt in mundo, quorum Christus non sit propitiatio. Viginti quatuor Seniores. Apoc. 5. Omnium hominum nomine concinunt agno dicentes: Redemisti nos Deo in sanguine tuo, ex omni tribu, & lingua, & populo, & natione, *Proculdubio non excluduntur ab eo numero qui Christum præcesserunt. Nam & illi viginti quatuor Seniores, parentes totius populi Dei a Doctoribus intelliguntur. Hinc etiam est; quod ab orbe condito Christus ab hominibus pro Messia & Salvatore agnoscebatur, & expectabatur. Iacob moriens Gen. 49. v. 18.* Salutare tuum expectabo Domine. *Iob. C. 19. v. 25.* Scio quod Redemptor meus vivit, & in novissimo die de terra surrecturus sum, & in carne mea videbo Deum meum. *David in Spritu vocat Christum Dominum suum.:* Dixit Dominus Domino meo. *Abraham exultavit vt videret Diem Christi:*

4. Propiciatio pro peccatis totius mundi.

5. Messias ab orbe condito pro Salvatore habitus.

multi etiam Reges ac Prophetæ desiderarunt videre & audire Christum, non nisi quia salutem ab eo consequuturi erant. *Esaias Cap. 45 v. 8.* Rorate cæli desuper, & nubes pluant justum aperiatur terra & germinet Salvatorem. *Habacuc. C. 2. v. 4.* Si moram fecerit, expecta eum: quia veniens veniet, & non tardabit. Ecce qui incredulus est, non erit recta anima ejus in semetipso, justus autem meus ex fide vivit; quod si subtraxerit se, non placebit animæ meæ. *Iudæi ergo ex Fide Christi quem expectabant vivebant, & justificabantur. Et in Iudæ Canonica habetur:* Prophetavit autem de his, & ab Adam septimus Enoch dicens: Ecce venit Dominus in Sanctis millibus suis facere judicium contra omnes & arguere omnes impios de omnibus operibus impietatis eorum. *Et sanè quemadmodum omnium hominum Christus est judex, habens potestatem vitæ, & mortis æternæ: ita omnium hominum est Redemptor. Accedit, quod Paulus disertè probat in Epistola ad Galatas, & Romanos generaliter de omni statu, tam de Iudæis, quam de gentilibus, neminem omnino ex operibus legis justificari posse, nisi per Fidem Iesu Christi.* *Gal. 2. v. 16.* Scimus autem quod non justificatur homo ex operibus legis nisi per Fidem Iesu Christi; & nos in Christo Iesu credimus, ut justificemur ex Fide Christi, & non ex operibus legis, *& Gal. 3. v. 22.* *Conclusit Scriptura omnia sub peccato, ut promissio ex Fide Iesu Christi daretur credentibus. Prius autem quam veniret Fides sub lege custodiebamur conclusi in eam fidem quæ revelanda erat. Et ad Rom. 3* *Concludit nec Gentes, nec Iudæos, ex lege justificari potuisse; sed ex justitia Dei, per Fidem Iesu Christi in omnes & super omnes qui credunt in eum, non enim est distinctio.* Omnes enim peccaverunt, & egent gloria Dei justificati gratis per gratiam ipsius, & per redemptionem quæ est in Christo Iesu, quem proposuit Deus propitiatorem per fidem in sanguine ipsius. *Certe Paulus non alia ratione persuadet Romanis & Galatis Fidem Christi esse necessariam ad salutem: nisi quod neque Iudæi, neque gentes ex suis operibus; sed ex sola Fide salvari potuerint. quod si Iudæi & gentes sine Fide Christi saluari poterant per Fidem Dei, infirma erat argumentatio Pauli. Dixissent enim ij ad quos Paulus scribebat se esse contentos illa Fide, qua salvati sunt ij, qui Christum anteceserunt. Præterea non alia ratione proposuit Deus Christum propitiatorem tam Iudæis quam gentibus, quam per Fidem.* *Quam ob causam Paulus adducit Habacuc Prophetæ testimonium:* Iustus autem meus ex Fide vivit. *Gal. 3. v. 10. Hebræ. 10. v. 38. ea vero fides Christi quoq; venturi fidem complectebatur; & hac fide ait esse omnes ab orbe condito justificatos, quos recenset toto Cap. 11.* *Neque verò refert quod ibi Fidem in Christum non commemorat ex-*

6. Sine fide Christi justificari impossibile Secundum Paulum.

7. Fides in Christum semper fuit necessaria.

rat expresse, sed tantum ait: Sine Fide impossibile est placere Deo. Credere oportet accedentem ad Deum quia est, & quia inquirentibus se remunerator sit. *In his enim duobus Fides etiam in Christum saltem tacitè & implicitè continetur. Promiserat enim Deus hominibus Messiam Salvatorem futurum; quare & gratiam suam inquiri voluit per Christum, & fidem in ipsum. neque aliter nisi per Christum ipsum inquirentibus se remuneratorem futurum est pollicitus. Porro etsi non facilè dixerim Christi Fidem explicitam fuisse omnibus ab orbe condito necessariam, non enim omnibus expresè propositum erat hoc mysterium, quod Paulus absconditum in Deo affirmat: tamen secundũ Scripturas affirmandũ est implicitam Christi Fidem omnibus ad salutem necessariam fuisse. Quare ut minimum in genere saltem & in confuso Messiam quendam & Salvatorem à Deo permissum omnes credere tenebantur: qui tamen qualis & quantus futurus esset non omnibus æque constabat. Quanquam & id quibusdam non nisi confusissime, in articulo providentiæ & remunerationis proponebatur credendum.* *Denique ratio est manifesta. Si enim sine Fide Christi ab orbe condito homines salvari potuissent, non fuisset omnino necessarius ad salutem Christus. Non magis enim nos egemus Salvatore quam illi in veteri lege eguerunt. Quod si illi sine Christo salui esse potuerunt, nos etiam Salvari possemus: nisi perfectiorem & efficatiorem esse legem veterem ad saluandos homines credamus, quam novam: ut quod illa ex se poterat, hoc nova sine auxilio Christi non possit. Id autem omnibus jis Scripturis repugnat, quæ necessitatem Salvatoris ostendunt. Vnum interim ex Epistola ad Hebræos sufficiat. Cap. 7. v. 11. Vbi Paulus in hunc modum argumentatur.* Si ergo consummatio per Sacerdotium Leviticum erat: quid adhuc necessarium fuit secundum ordinem Melchisedech alium surgere Sacerdotem. *Quocirca nullus sine Christo & sine Fide in ipsum salvari vnquam poterat; necesse est affirmare Christum omnium à constitutione mundi Salvatorem fuisse.*

Ex his autem infero duo: Vnum est omnes eas gratias & donæ, quæ nos à Deo per Christum consequimur ad salutem, illos qui Christum anteceserunt eadem ratione quoque consecutos esse: quare & Fidem & remissionem peccatorum, & justificationem ex Christi gratia, non minus quam nos habuerunt: ita, ut omnes salutem Christo debeant referre acceptam. *Alterum est modum illum Socini, quo ait defendi posse Christum fuisse omnium Redemptorem, quatenus suo sanguine confirmavit promissiones Dei; eum inquam modum non quadrare in illos qui Christum ante-*

S altem implicita.

8. Alioqui Christus nõ fuisset necessarius.

anteceſſerunt. Nam illi nunquam Chriſtum viderunt, neque docentem audierunt, neque de ſanguine & morte Chriſti quidquam intellexerunt, nec confirmari in ſua fide ſanguinis & mortis Chriſti conſideratione potuerunt. Quare alius modus Socino quærendus eſt, & nobiscum dicendum Chriſtum ſuo ſanguine idcirco eos redemiſſe, quod verè ſanguine pro peccatis illorum fuſo ſatisfecerit; & omnem gratiam illis à Deo promeritus fuerit.

Socini Argumenta quibus probat Deum nulla vera ſatisfactione accepta nobis condonare peccata voluiſſe. Cap. 32.

AFfert Socinus rationem, qua adductus omnem Chriſti pro peccatis noſtris ſatisfactionem ſuſtulerit. Hanc vero ait eſſe liberalem, & gratuitam remiſſionem peccatorum, quam Scriptura prædicat, quæ cum ſatisfactione ſtare non poteſt. Ait igitur primo ante Chriſti adventum nihil Deum à peccatoribus exegiſſe ad peccatorum remiſſionem, niſi veram ad Deum per pœnitentiam converſionem, & obedientiam divinorum mandatorum nulla facta alicujus ſatisfactionis mentione Exod. 34. v. 6. Num. 14. v. 18. Ezechielis 18. & 33. Pſal. 103. Reſpondeo. Nil mirum eſſe quod ab hominibus ad peccatorum remiſſionem ſatisfactionem non requiſiverit; ſed ſolam pœnitentiam, & veram ad Deum converſionem: id enim ab hominibus requirebat; quod ab illis præſtari poterat & debebat; porro ſatisfacere pro peccatis, non ad homines, ſed ad Chriſtum ſpectabat. Non erat igitur opus cum hominibus de præſtanda ſatisfactione agere; ſed ſatis erat ab illis pœnitentiam, & veram converonem requirere.

Deus à Chriſto pro nobis ſatisfactionem exegit.

Loquor autem de ſatisfactione, qua peccata remittuntur, hanc enim homines præſtare non poſſunt: nam pro pœnis temporalibus ab hominibus juſtis, quo minus Deo ſatisfiat, nil repugnat; eaque ſatisfactio ſtatuitur tertia pœnitentiæ pars. Deinde reſpondeo. Deum non quamcunque pœnitentiam exegiſſe ab hominibus, ad remiſſionem peccatorum conſequendam; ſed illam tantum quæ in fide promiſſi Redemptoris fundabatur: ita ut ſimul utrumque populo ſuo offerret Deus, & peccatorum per pœnitentiam remiſſionem & Redemptorem futurum: in quo ſtatuit benedicere omnes gentes, & ſaluare populum ſuum; quod quid aliud eſt, quam ab ipſis quidem hominibus ſatisfactionem nolle, ſed eam à futuro Redem-

1. Deus pœnitentiam à veteribus exigit fundatam in Fide promiſſi Redemptoris.

Redemptore expectare? Quorſum enim Redemptorem promitteret ſemiſſurum, ſi illos per nudam ipſorum pœnitentiam in gratiam recipere paratus erat? Eam enim ob cauſam ut præcedenti capite demonſtratum eſt, Fidem in Meſſiam venturum, ſive explicitam, ſive implicitam; ſemper Deus ad juſtificationem, & peccatorum remiſſionem requiſivit. Denique cum ſatisfactionem futuram Deus à Filio ſuo ante acceptarit; ac propter eam hominibus peccata remittere paratus fuerit: nihil attinebat, Deum cum hominibus de ſatisfactione diſputare; ſed ſolum opus erat de cordis vera converſione agere.

Alterum argumentum Socinus affert. Pactum novi teſtamenti ab Hieremia Cap. 31. v. 34. & Paulo ad Hebr. 8. v. 12. expoſitum eſt hoc. Propitius erò iniquitatibus eorum, & peccatorum eorum non recordabor. Quomodo autem propitius fuiſſet Deus iniquitatibus ſi plenè pro ipſis ſatisfieri ſibi voluiſſet? quomodo peccatorum recordatus non fuiſſet; ſi ne minimum quidem impunitum reliquiſſet? aut quid mirum ſi recordatus non fuiſſet, poſtquam pro omnibus ſibi ſatisfactum vidiſſet? Quod ſi nullam ſatisfactionem pro peccatis voluiſſet: tunc maximè & propitius peccatis eſſet, & peccatorum planè non recordaretur.

Reſpondeo. Verè mira Dei in nos clementia extitit, eo ipſo quod Chriſtum pro nobis ſatisfacere voluit. primum quod ea ſatisfactio nihili nobis conſtitit; ſed Chriſto. Sicut enim ſi quis ingentis æris alieni debitor, ab omni ſolutionis debito penitus liberaretur, ut ne minimâ quidem ejus partem ſoluere teneatur; maximo beneficio afficeretur: ita maxima Dei gratia eſt, quod cum infinitum peccatorum debitum contraxerimus; nihil tamen penitus ex noſtro Deo ſoluere obligemur. Quocirca ad illam à debito liberationem, quantum ad nos attinet, nihil plus nobis à Deo præſtari potuit. Non potuimus enim magis liberari à debito; quàm per omnem à debito ſoluendo liberationem.

Deus nobis verè propitius fuit. 1. Quia à nobis debitum non exegit.

Deinde & illa ſumma gratia eſt, quod ad eam liberationem Deus, rem omnium ſibi chariſſimam & maximam impendit: nempe Filium ſuum vnigenitum. Si enim ſimplici voluntate nobis peccata remiſiſſet, magnam quidem nobis exhibuiſſet gratiam; at nihil ea Deo gratia conſtitiſſet: quippe quòd in ea exhibenda nihil impendiſſet, nec vlla propria re ſeipſum privaviſſet, nec damnum aliquod in bonis ſuis idcirco ſuccepiſſet. At cum proprio Filio ſuo non pepercit; ſed pro nobis eum morti tradidit, in eo omnes charitatis modos & fines transcendit: & infinitam ſuam in nos charitatem declaravit. Etenim ſe infinito bono noſtri

2. Adnoſtram liberationē rem ſibi cariſſimam impendit.

causa quodammodo spoliavit, ipsum in salutem nostram impendendo. Quocirca modus iste remissionis peccatorum multo magis Dei in nos charitatem & clementiam commendat; quam si nulla Christi satisfactione interveniente, totum peccatorum debitum nobis condonasset: cum sit immensum quoddam testimonium, divini in nos amoris. Quod si cogitaverimus Deum satisfactione à Christo accepta, debitorem se quodammodo constituisse, vt jam ex debito & justitia peccata nobis remittat: id vero non solum divinæ liberalitati nil detrahit; sed eam magis amplificat & extollit. Etenim qui summo jure nobiscum agere cum posset; ita de suo jure decedere voluit, vt non simplici voluntate nobis omnia condonare voluerit, sed etiam sponte eam sibi necessitatem quodammodo imposuerit, accepta à Christo satisfactione: vt non possit non remittere nobis peccata: id verò infinitæ cujusdam liberalitatis divinæ est Argumentum, cum seipsum nobis obligaverit, & debitorem fecerit. Seipsum enim negare non potest, neque veniam peccatorum propter Christum penitus denegare. Vt enim Theologi nostri loquuntur, in remissione peccatorum, Christo fit justitia, quæ tamen justitia miro divinæ sapientiæ modo in nostram gratiam redundat. Quapropter is est nobilissimus, & summus peccatorum veniam consequendi modus, non solum simplicem veniam consequi; sed etiam obligare posse Deum idq; ex justitia, ad eam veniam concedendam. quem modum tam nobilem summa Dei in nos liberalitas adinuenit.

3. Debitorem se quodammodo constituit nobis

Christo justitia, nobis gratia.

Satisfactionem exigere non pugnat cum liberali condonatione.

At inquies non esse magnæ liberalitatis satisfactionem exigere, cum liberaliter condonare possis. Respondeo verum id esse, si satisfactio exigatur, in propriam exigentis vtilitatem; & nulla necessitate intervente. At ea quam Deus accepit à Christo, satisfactio, tota in vtilitatem nostram redundat: tum quia divinam in nos charitatem testatur, tum quia ea Christi satisfactione, infinitus quidam thesaurus omnium bonorum, & gratiarum spiritualium nobis comparatur: tum etiam quia ea satisfactio non est ex bonis nostris; sed ex bonis Christi; ita vt duplicem nobis in ea re liberalitatem suam ostenderit Deus. Primum, quod peccata remiserit: deinde, quod thesaurum quendam immensum nobis donaverit, quo peccatorum omnium debita exsoluere & omnia gratiarum bona consequi possimus. Sicuti si Rex Filio suo mandaret, vt debitori ingens auri pondus donaret, quo æs Regi debitum ab illo plenè dissolueretur. Iam quod ad necessitatem hujus satisfactionis attinet: etsi Deus liberaliter nulla satisfactione accepta potuerit nobis peccata condonare, quod

quod liberum vnicuiq; sit juri suo cedere: tamen bono communi id minimè expediebat. Tametsi enim cum de privato tantum commodo agitur, gloriosum est absque satisfactione debita condonare: tamen cum de bono communi res est; ne delicta impunita relinquantur, non debent ij, qui publicum officium gerunt, & communi bono prospiciunt satisfactionem negligere. Nocet enim ferè semper bono communi illa impunitas, & reddit homines ad peccandum proniores. In Christi vero satisfactione maximè cernitur peccatorum gravitas: vt quæ aliter expiari quam sanguine Filij Dei non potuerint; cernitur & beneficij magnitudo, cùm tantum delictum, cui satisfaciendo pares esse nunquam possumus, nobis remittatur: Quod si ne tantæ quidem gravitatis peccatorum exemplum multos homines à peccando deterret: quid fieret si ejusmodi exemplum propositum non fuisset? quod etsi multi expendere apud se considerando nolunt: plurimi tamen alij inveniunt in eo infinitam materiam ad timorem & horrorem peccatorum concipiendum.

Bono communi expediebat exigere satisfactionem.

Jam igitur vt ad argumentum Socini directè respondeam, facile apparet, quomodo Deus sit propitius peccatis, etsi satisfieri pro illis voluerit; cum eo nomine duplicem nobis gratiam præstiterit, nam & peccata remisit, & pretium quo peccata redimeremus liberaliter donavit, ipsamq; satisfactionem ad majus bonum & vtilitatem nostram referre voluit. Similiter, etsi peccata impunita non reliquit: verè tamen quod ad nos attinet, impunita esse voluit; ad nos enim pœna minimè pertinuit, nosque impunitos plane esse voluit, ac si nunquam ea commisissemus; eaq; ratione quod ad nos spectat, peccatorum nostrorum non est recordatus. At inquit Socinus, quomodo liberalitas fuit, si nil de suo jure remittere voluit? Imo verò remisit plurimum. cum enim nos plectere summo jure potuisset, abstinuit tamen & pepercit nobis; & Filium suum pro nobis tradidit; nobiscum igitur summo jure non egit. quamvis autem peccata nostra in Christo punivit: tamen in ea ipsa punitione, plurimum de suo jure remisit cùm Filium suum vnigenitum propter nos pati & mori passus est: neque solum passus est; sed ipse mortis ejus, nostra causa, author extitit; idque eo fine, vt omnia, & summa bona ex ejus morte in nos dimanarent. At inquit, nil nobis de suo donavit; sed solum Christo vt nobis donaret author fuit. quasi vero Filium suum, ex quo alia omnia bona processerunt, nobis non donaverit. Quare & pretium ipsum redemptionis nostræ, sanguinem, videlicet Christi, & si immediatè non donaverit, mediatè tamen nobis donavit. Maximè cum pretium illud, non solum

Instat Socinus. 1.

Instat. 2.

Deo ipso volente & procurante; sed & Dei ipsius respectu datum sit à Christo. quod autem alicujus respectu datur, idem plane est, ac si ab ipsomet datum fuisset.

Instat. 3.

Indignitas (inquit Socinus) est summa, hominem sibi charissimum, sine necessitate supplicio afficere. At in Socini sententia multo major hæc indignitas cernitur; quia minor necessitas & vtilitas apparet. Nos enim necessitatem & vtilitatem mortis Christi ostendimus maximam: tum quia necessarium bono communi erat; ne peccata impunita manerent: tum quia ex morte Christi, non solum peccatorum remissio; sed innumera quoq; alia bona, in hac & in futura vita in nos promanarunt. At Socinus neque necessitatem vllam indicare potest in sua sententia, nec aliquam magnam vtilitatem. Nam quod ait ad confirmandas Dei promissiones, & nos securos reddendos, de Dei erga nos voluntate, Christum mortis supplicio affectum: talis confirmatio neque necessaria erat, cum miraculis multo magis veritas Dei promissionum confirmata fuerit; neque magnam vtilitatem hominibus afferebat, cum veritas promissionum divinarum aliis multis documentis constare hominibus potuerit.

Tertium argumentum adducit Socinus, ex eo quod in Scriptura Deus nobis peccata remittere & condonare legatur: nihil autem remissioni adeò contrarium est ac satisfactio. qui enim remittit, liberaliter donat, qui vero satisfactionem accipit; non remittit, sed justam solutionem accipit. Respondeo. Vtrumq; legi in Scriptura, & Deum remittere nobis peccata, & per Christum ac sanguinis ejus pretium remittere. Vtrumq; autem rectè consistere potest. Quia enim à nobis nil in satisfactionem peccatorum accipitur: idcirco remitti nobis peccata dicuntur gratis, & nullo pretio: quia vero Christus pro illis satisfecit, (dicitur enim Christus peccata nostra portasse, & nos pretio sanguinis sui redemisse, & pro nobis à Deo peccatum factum esse vt supra demonstratum est) idcirco etsi nostri respectu dicitur remissio, respectu tamen Christi satisfactio jure dicenda est.

Remissio non pugnat cum satisfactione.

Atqui, inquit, nullo modo remittitur ei peccatum, pro quo alter plenè satisfecit. Vbi enim nullum debitum manet, ibi non est remissio; quandoquidem satisfactione alterius totum debitum tollitur, nullus ergo locus est remissioni. Respondeo. Debitum reale, quod est in rebus, sola solutione tollitur, neque aliam remissionem requirit. At debitum personale, quod ex injuria illata & offensa oritur, requirit remissionem injuriæ, etiam satisfactione posita: maximè quum is qui offensus est potest satisfactionem omnem respuere, etiamsi alioquin ex se sufficiens esset, et par illatæ injuriæ. Exemplum est in principe, qui latronem, etsi satisfactionem sufficientem offerat, non tenetur vita donare; cumq; id facit, satisfactione accepta, verè dicitur illi remittere culpam eo respectu, quod cum posset, illi vitam auferre, cesserit jure suo. Talis est Deus qui potuit summo nobiscum jure agere; & omni satisfactione repudiata, propter peccata nos condemnare: qua in re quia satisfactione Christi interveniente cessit jure suo, & satisfactionem Christi acceptavit, verè liberaliter nobiscum egit: nam & peccata nobis remisit, & satisfactionem à Christo ad majora nobis bona præstanda acceptavit. Satis vero est ad remissionem debiti, vt liberalitate remittentis debitum tollatur; Magna vero liberalitatis est satisfactionem acceptare, quæ poterat non acceptari. Quocirca solutio peccatorum nostrorum, & respectu nostri est remissio, & respectu Christi est satisfactio, atque redemptio.

Debitum tale.

Opponit Socinus, Regis in illa parabola Matth. 18. exemplum: Qui omne debitum servo roganti dimisit, nulla satisfactione à quoquam accepta, ibidemq; servus ille arguitur quod debitum ab altero conservo exegerit, & non liberaliter condonarit. Deniq; exemplum misericordiæ proponitur: vt nos etiam ad eum modum sine satisfactione remittamus fratribus debita.

Respondeo. Exemplum illud eo fine proponi, ne crudeliter extorqueamus debita à fratribus, cum vel soluendo non sunt, vel misericordiam postulant, ac merentur, memores, nobis majora debita à Deo gratis condonata, nulla à nobis satisfactione accepta. In eo vero exemplo non tractatur, an liceat creditori oblatam ab alio satisfactionem acceptare, quod proculdubio licitum est; & cum misericordia non pugnat.

Quartum argumentum est: satisfactio Christi minuit & obscurat tantam illam liberalitatem & charitatem Dei, quantam Scriptura prædicat. Ioan. 3. Sic Deus dilexit mundum, vt Filium suum unigenitum daret. *Rom. 5. v. 8. Commendat charitatem suam Deus in nobis: quoniam cum adhuc peccatores essemus, secundum tempus Christus pro nobis mortuus est. Dici enim posset, quid mirum, quod Deus Filium suum tradiderit, cum id eo fine fecerit, vt quod sibi à nobis debebatur acciperet.*

Respondeo. Nihil planè minui, aut obscurari Dei summam liberalitatem & charitatem in Filio pro nobis dando. Non enim præcipuè vt

sua reciperet; sed vt nos salvaret, Filium suum donavit nobis. Etsi enim satisfieri sibi Deus voluit à Christo, tamen totius hujus negotij finis, & præcipua causa fuit salus nostra; & nisi ea fuisset Deus Filium suum in mundum non misisset. Omnes enim Scripturæ testantur Deum nostræ salutis causa in hunc mundum venisse. Quocirca major etiam ejus misericordia hinc esse apparet.

Soluuntur Socini rationes quibus Christum pro nobis satisfacere non potuisse, probare contendit. Cap. 33.

MAgnam rem aggreditur Socinus irrito conatu cum demonstrare contendit Christum non solum non satisfeciſſe pro peccatis, sed nec potuisse satisfacere. Vnus, inquit, pro altero satisfacere non potest. Etsi enim pœnam pecuniariam possit quis pro altero soluere, quod ejus pecunia possit effici debitoris, & nomine debitoris restitui creditori: tamen pœna corporis pro alio sustineri nequaquam potest, non enim pœna vnius potest effici pœna alterius. Itaq; respondemus Socino; nihil obstare, quo minus pœnas corporis vnus pro altero sustineat, suisq; pœnis pœnas alterius redimat. Non enim est necesse vt pœna vnius fiat pœna alterius; sed vt exæquetur pœnæ alterius, & acceptetur ab eo cui satis fieri debet; atq; is qui eam pro alio suscipit, sponte se submittat; ad illius perpessionem. Vt enim in aliis quoq; rebus accidit, vt vna in alteram æquivalentem commutari possit. vt si quis existat auri debitor, potest is restituere frumentum, si aurum non habeat: ita potest etiam pœna in pœnam commutari, & pœna vnius, in pœnam alterius. neque enim necesse est pœnam vnius fieri pœnam alterius, sed esse loco pœnæ alterius, neque Socinus hoc vlla ratione demonstrare vnquam poterit. Non potest, inquit, quis esse pro alio justus, bonus, obediens, modestus. Ergo neque pati potest loco alterius. Omnia enim hæc determinatam personam concernunt, nec suppleri ab alio possunt. Respondeo disparam esse pœnæ & virtutis rationem. Pœna enim natura sua commutari in alteram pœnam potest, quapropter & pœnæ vnius in pœnam alterius. Quocirca & illi actus omnes qui pœnæ rationem habent, possunt ad modum pœnarum dicto modo permutari. At virtutum alia ratio est, non enim per modum pœnarum considerantur; sed absolutè secundum proprias naturas.

Pœna pro altero suscipi potest.

Bonus quis pro alio esse non potest, at puniri pro altero potest.

Non

Non potest, inquit, aliquis pro pœna alterius satisfacere nisi eandem pœnam, quam alter pati debebat, suscipiat. Christus vero pœnam mortis æternæ, quæ nobis debebatur non sustinuit: non igitur pro nobis satisfecit. Dicendum est, minimè id esse necessarium. Satis enim est, si pœna æqualis suscipiatur: cum omnis pœna ex se hoc habeat, vt in aliam æqualem commutari possit. Fateor eam commutationem, absque voluntate & consensu ejus qui pœnam exigit, fieri non posse. Is enim si toto juris rigore agat, potest respuere omnem commutationem tam pœnarum quam personarum. At si acceptat potest ab alio substitui alia pœna æqualis: ita vt ea ratione justitiæ perfectè satisfiat.

Pergit Socinus. Summa, inquit, iniquitas est insontem pro nocentibus puniri. Quocirca Deus Deut. 24. v. 16. cavit, ne occidantur Patres pro filiis, nec filij pro Patribus; sed vnusquisq; pro peccato suo moriatur. Et Ezech. 18. v. 20. Anima quæ peccaverit ipsa morietur. Filius non portabit iniquitatem Patris, neque pater portabit iniquitatem Filij. *At non advertit Socinus eandem mortem, prout ab alio infertur posse esse malam & injustam; prout autem passive recipitur, esse sanctam & bonam. Exemplum ejus rei clarissimum in Martyrum morte, quibus mors impiè & injustè à Tyrannis inferebatur; at sanctè & piè à martyribus excipiebatur. Hoc igitur modo mors Christi, vt à Iudæis inferebatur erat injusta, & Sacrilegium omnium maximum: vt verò à Christo perferebatur, erat sanctissima Deoq; gratissima, & toti mundo maximè salutaris. Porro advertendum est discrimen mortis, & aliarum pœnarum & afflictionum corporis esse sat magnum. Cum enim mortis & vitæ suæ dominium homo non habeat: quemadmodum ipse non potest sibi ipsi mortem conscisere; ita nec alteri potestatem se occidendi permittere: at in aliis pœnis corporis habet homo majorem potestatem, tum seipsum ob justam causam affligendi, tum alteri ad puniendum sese subiciendi. Nec enim quidquam impedit, quo minus eam potestatem quam ipse habet ad seipsum affligendum possit in alium quoq; transferre: ita vt ab eo justè pœna aliqua affici possit. Quamvis igitur punire alium pro alio per se sit injustum; neque decretum ejusmodi à Iudice ferri possit: vt quis invitus pro culpa alterius mulctetur: tamen si quispiam se ad pœnam pro alio subeundam sponte offerat, potest justè ea pœna illi irrogari.*

Insons pro nocente an puniri pos. sit.

Mors ut infertur injusta, ut recipitur, Sancta esse potest.

Discrimen mortis & aliarum pœnarum corporis.

Jam & illud Socinus vrget: quod Christi pœnæ sint longè minores iis, quas peccatis nostris merebamur. Non igitur, inquit, perfectè pro nobis satisfacere potuit. Respondemus, concedendo liberè, pœnas quas Christus pro

Pœna quam Christus pertulit. quo ad valorem maxima fuit non quo ad rationem pœnæ.

Doctrina de valore actionum Christi.

stus pro nobis pertulit: si ex doloris & afflictionis acerbitate pensentur esse longè inferni pœnis inferiores, tam intensivè, quam extensivè: Verum si pretium & valorem pœnarum Christi spectemus, infinitum quendam easdem ad satisfaciendum valorem & dignitatem habere asseveramus. Quod ad hunc modum explicant Catholici Doctores: Quanto quippe persona est dignior, tanto majoris æstimationis & valoris sunt ea quæ ab ipsa proficiscuntur, opera. Majus enim obsequium est, quod à Rege alicui præstatur, quam quod ab homine vulgari; plusq; est honorari à Principe, quam à plebejo: etiamsi plebejus plura signa cuipiam honoris exhibeat; & in universum loquendo, omnis actio abeo à quo proficiscitur dignitatem suam & æstimationem sortitur: ita vt persona ipsa suam quodammodo dignitatem transferat in suam actionem. Christi igitur persona cum fuerit infinitæ dignitatis. erat enim Deus verus; ea etiam omnia, quæ faciebat vel patiebatur, necessum vt essent infinitæ æstimationis & dignitatis. Non est, inquit Socinus, acceptio personarum apud Deum.

Acceptio personarũ quæ.

Quid tum? Acceptio enim personarum idcirco apud Deum non esse dicitur, quod ad vitam æternam homines, non secundum mundanos, qui ab hominibus æstimantur, respectus; sed secundum veram pietatem & virtutem Deus acceptet. Non enim quod aliquis divitiis, sapientia, nobilitate cæteris præstat, idcirco apud Deum pluris est, & majorem à Deo gratiam & gloriam consequitur. Atque in hoc sensu Paulus ait, non esse apud Deum distinctionem, Iudæi & Græci, Latini & Barbari, liberi & servi.

Apud Deum personarum est distinctio.

Cæterum si ob veram animi dignitatem vnus alio major existat, is proculdubio apud Deum quoq; major erit: cùm idcirco Christus docuerit quosdam esse majores quosdam minimos in regno cœlorum. Majora enim quæ verè majora sunt convenit à Deo, (cujus judicium rectißimum est) pro majoribus æstimari: neque hæc est acceptio personarum; sed vera & recta personarum æstimatio, secundum eam dignitatem, quæ illis vere & propriè ineſt, competit, & potius est rerum seu virtutum acceptio & æstimatio, quam personarum. Non est, inquit, pluris apud Deum levis pœna dignißimæ personæ, quam gravis indignißimæ, vbi peccata sunt paria. Verum id esse ajo, si de dignitate hujus mundi agatur: Non enim Deus nobilitatem, aut divitiarum copiam (quod mundus facit) in hominibus admiratur; sed veram virtutem, religionem, sanctimoniam. Quæ etiam id efficiunt, vt quanto, quis est sanctior & gratior Deo, tanto pluris valeant apud Deum, quæ Dei causa ab illo fiunt; fierig; potest, vt exigua pœna hominis sanctioris pro peccatis suscepta plus apud Deum ad satisfa-

satisfaciendum valeat, quam gravior alterius minoris sanctitate prædita. Respexit enim Deus prius ad Abel, tum ad munera ejus: grationq; sunt munera, cùm à persona gratiori offeruntur. Ex qua re efficitur, vt intuitu justorum multa Deus beneficia hominibus etiam improbis præstet. Sodomam Deus non perdidisset, si inventi ibi fuissent decem justi. Gen. 18. v. 32. Amicos Iob quia non rectum locuti erant coram Deo, remittit ad Iob, vt oraret pro illis, promittens se susceptorum faciem ejus. Cap. 42. v. 8. Et Ierem. 15. v. 1. dicit Dominus. Si steterit Moises & Samuel coram me (quorum oratio semper apud Deum valuit plurimum) non est anima mea ad populum istum. *Hinc illud Prophetæ. psal. 131.* Memento Domine David, & omnis mansuetudinis ejus. Et propter David servum tuum non avertas faciem Christi tui.

Pœna à sanctiori suscepta majoris est valoris.

Saltem inquit Socinus inter pœnas aliqua debet esse proportio. Nam Christi pœna comparatione pœnarum æternarum, quas ob peccata meremur exigua est, & nullam ad illas proportionem habet. Verum esto sane ita mole quidem, (vt ita dicam) exigua est, at valore & dignitatè longè maxima, quam dignitatem ex infinita persona Christi dignitate accipit. Verum namq; est, quod à Clemente S. decretum est in Epistola ejus decretali quæ incipit: Vnigenitus, vnam guttam Sanguinis Christi ob infinitam ejus personæ dignitatem, ad totũ mundum redimendum sufficere potuisse. Cur igitur, inquit, leviſsima aliqua pœna de Christo sumpta Deus contentus non fuit; verum ipsum tam atrociter excarnificari voluit? Scilicet ad immensæ Christi charitatis, & peccatorum gravitatis demonstrationem. Et vt quanto pluris Christo constitimus, tanto plus ei debeamus; neque dubitemus ex tam copiosis redemptionis fontibus, omnem divinarum gratiarum copiam in nos emanaturam.

Cur tot pœnas pertulit Christus.

Duo præterea objcit Socinus. vnum est: Nemo sibijpsi soluit aut satisfacit. Si ergo Christus Deo satisfecit, aut ipse non erit Deus, aut dicendum erit, sibijpsi satisfeciſse.

Respondeo. Vbi sunt diversæ naturæ & voluntates, ibi locum habere vera satisfactio, etiamsi illæ naturæ in vnam pœnam concurrant. Exemplo est, illa duplicis hominis in vno homine pugna, & alterius de altero vindicatio: carnis inquam & spiritus. Caro enim concupiscit

Idem diversarum naturarum respectu potest sibi ipsi satisfacere.

adversus Spiritum & Spiritus adversus carnem, quam verò de carne Spiritui repugnante sumpserit pœnam, Apostolus exponit.

Castigo corpus meum & inservitutem redigo. Si igitur duarum in homine copulatio naturarum, quæ tamen unius integræ naturæ humanæ sunt partes, id efficit, ut & pugnare inuicem possint, & pœnis se afficere, ipseq; homo suam carnem pœnâ afficit, ad subiiciendam illam spiritui suo: quid mirum est, si duabus naturis, quæ in Christo concurrunt id concedamus, ut una satisfacere, alia satisfactionem accipere possit, Neq; enim eo quod in uno Christo concurrunt, suam distinctionem amittunt, quin retinent potius distincta jura, dominia, potestates, ad eum plane modum, ac si in distinctis personis subsisterent.

Alterum est, quod opponit Socinus. Actione alias debita nemo potest pro alio satisfacere. Passio verò & mors Christi erat Deo à Christo debita, quia mandata. Mandatum enim accepit Christus à Patre ut moreretur, & mortem ex obedientia Patris sui suscepit. Deinde pro Passione sua & morte, retulit Christus amplissimum præmium, suam exaltationem. de qua ad Phil. 2. Etenim ut præmium hoc consequeretur passus est. nullus igitur pro nobis satisfactioni relinquitur locus.

Respondeo. Etsi Christus mandatum acceperit à Patre ut moreretur: tamen hoc mandatum non alium finem respiciebat, quàm satisfactionem pro hominum peccatis. Erat enim mandatum pro hominum peccatis moriendi. Quare tale mandatum non excludit satisfactionem, sed potius includit. Porro Passio Christi licet suo modo ordinaretur, ad præmium illud exaltationis consequendum, præcipuè tamen ad redemptionem hominum spectabat: cumq; esset valoris infiniti, non illo solum præmio erat digna; sed infinitum quid promerebatur: quare præter gloriam Resurrectionis, & Ascensionis merebatur etiam remissionem peccatorum totius mundi: quin & sufficiens erat ad mille alios mundos, cum multo gravioribus & pluribus peccatis (si fuisset opus) redimendos. Cæteroqui cum plures Socinum rationes defecerunt, nos quoq; operi finem imponemus, Adversarios per Christi gloriam & divinam ejus Majestatem obtestantes, ut oculos aliquando aperiant, Christumq; verum Deum & hominem una nobiscum, hoc est, cum universa Christiana Ecclesia agnoscant & venerentur. Persuasissimum

simum verò sibi habeant, se divinam Christi gloriam non expugnaturos unquam, uti nec parentes ipsorum Ariani hucusque expugnare potuerunt. Necesse enim est impleri Scripturas, ut à Solis ortu usque ad occasum sit laudabile nomen Domini, & adoretur Christus ab omnibus Regibus, & omnes gentes serviant ei. Ipsi potius peribunt, & in hoc, & in futuro sæculo. Christus autem heri & hodie ipse & in sæcula. Est enim lapis fortissimus. Matth. 21. v. 44. qui ceciderit super eum confringetur, superquem verò ceciderit, conteret eum.

APPENDIX.
In qua obiecta Moscorovii Ariani refelluntur.

Et quàm impiè cum suis assectis de Baptismo sentiat, ostenditur.

IAM finem operi imposueram, cùm in librum Hieronymi Moscorovij contra Petrum Scargam ante annum editum incidi; in cujus initio ægerrimè fert, se, suosq; à nostris Arianos dici, cùm multis partibus ab Arianis distare se putet; præcipuè vero, quòd Ariani filium Dei ex nihilo, & ex non existentibus dicerent: ipsi verò ex virgine natum affirment. Deinde ait, immeritò se, suosq; Christiano nomine indignos censeri: cum & Deum Christianorum agnoscant, & ea de ipso credant, quæ nemo Christianorum negare potest. nempe quòd sit Pater Domini nostri Iesu Christi. Deum verò trinum in personis vnum in essentia quòd agnoscere nolint; eam hujus rei causam esse, quòd id expressum in Scripturis non videant. vt igitur & nostræ obiectionis veritas, & Adversariorum infirma excusatio magis pateat: operæpretium fuerit, rem totam magis hoc loco declarari, cùm ad hujus libri initium nos quoq; idem Adversariis obiecerimus.

Ariani qui dicendi. 1.

Ac inprimis quod ad nomen Arianorum attinet; qui Arij dogma sectatur, nomen Arij reijcere jure nullo modo potest. Ariani enim ab Ario ratione doctrinæ appellantur, vt pote doctrinæ Arij hæredes & propugnatores. Nam etsi non in omnibus cum Ario conveniant: conveniunt tamen in eo quod est præcipuum & essentiale. cum Dei filium verum Deum, & Patri consubstantialem cum Ario negant. Hoc enim præcipuum fuit Arij dogma: cætera verò ad hoc vnum defendendum excogitata: vt quod fuerit ex nihilo, ex non existentibus ante mundi initium conditus ὁμοιούσιος Patri, hoc est similis non ejusdem substantiæ. Ac quemadmodum si filius non in omnibus Patri sit similis, dummodo sit in substantia similis, verus ejus filius existet, nomenq; Patris sui referet: ita si Moscorovius essentiam quodammodo doctrinæ Patris sui Arij teneat; ve-

Etsi non in omnibus cũ Ario consentiant.

rus ejus filius, & verus Arianus dici debebit, etsi in accidentariis quibusdam ab Ario discrepet. Nam neq; primi illi Ariani in omnibus cum Ario consentiebant, sed in varias sectas more omniũ Hæreticorum scissi, quidã ex nihilo extitisse dicebant filiũ Dei, qui & severiores Ariani dicebantur: quidam ex Patris substantia, Patre tamen minorem, vti alij Ariani in Concilio Ariminensi, & Maximino Episcopus Arianus contra quem scripsit D. Augustinus, qui etiam novi Ariani dicti sunt. Quidam æternum concedebant, alij in tempore ante res omnes conditum prædicabant: omnes tamen communi nomine Ariani dicebantur, quod in vnum præcipuum errorem cum Ario conspirarent: nempe Filium Dei non esse natura Deum, nec Patri consubstantialem. Quanquam quid opus est Arianos cum Ario in omnibus consentire, sine Arius quidem secum semper consensit, cum toties sententiam suam, fictè licet & dolosè, revocaverit. si igitur Moscorovium Arianum esse pudet, pudeat prius Arij dogma sequi, neq; ante nomen hoc infame deponet, quam Arij dogma fuerit detestatus. Quanquam cum se Moscorovius ab Ario disiungere vult, se Ario ipso deteriorem prodit, mali Patris pejor Filius. Plura enim Arius Filio Dei concedebat, neq; fuit adeo impudens aut impius, vt ei ante mundum, existentiam, & alteram ab humana distinctam naturam, & mundi creationem, contra manifestas scripturas negaret, quæ tamen omnia Moscorovius cum suis negat; ita vt in ijs in quibus ab Ario discedit pejor Ario sit, & in Christũ magis injurius. Deniq; si tantam injuriã putat Moscorovius, se, suosq; Arianos dici, noverit à nobis eos nõ absolutè Arianos sed novos Arianos apellari, hoc est Arij cum novis (at deterioribꝰ) erroribus sectatores, ita enim verũ est ipsos & Arij sequaces esse, & non in omnibꝰ cũ Ario convenire.

2. Ariani discordes.

3. Arius ipse à seipso dissensit.

Novi Ariani veteribus pejores.

4.

At objicit Moscorovius immeritò eos Arianos appellari, qui Deum trinum in personis non agnoscunt, cùm Arius non propterea sit in Concilio Nicæno excommunicatus quod Trinitatem negaverit, sed quod Dei filium ex non entibus creatum docuerit. Imo Patres Nicæni Concilij illo saltẽ tempore Trinitatem non agnovisse inde colligi putat, quia de Spiritu Sancti divinitate, & persona nihil tum decreuerant, solùm in Symbolo addiderunt. credimus & in Spiritum Sanctum.

Arius negando consubstantialẽ Filium, Trinitatem oppugnavit.

Sed Moscorovio respondendum est; Arium id maximè egisse, vt Trinitatis fidem everteret, quæ in communi trium personarum essentia fundatur. Nam etsi de Filio Dei multa absurdè doceret: id tamen maximè vrsit, ne ὁμοούσιος, seu consubstantialis Patri crederetur. Neq; vllis rationibus adduci potuit vt voce Consubstantialis subscriberet: nimirum

rum quod ea voce communis trium personarum essentia designaretur. Etsi autem Filium solùm consubstantialem esse negaret, nulla Spiritus Sancti facta mentione; siquidem de Filio tùm omnis erat controversia: tamen idem proculdubio de Spiritu Sancto sentiebat. Neq; enim Spiritui Sancto plus quàm Filio attribuebat, quem Filij creatũam statuebat, & à Filio mitti, procedere, donari non ignorabat. Quocirca & Patres Concilij Nicæni id potissimum spectabant, vt voce Consubstantialis appositа, totius Trinitatis fidem stabilirent, & in symbolo Fidei professi sunt, credimus in Deum Patrem, & in Filium consubstantialem Patri, & in Spiritum Sanctum. Testis ejus rei est Athanasius, qui Concilio Nicæno interfuit, cum in Epistola ad Africanos ita ait. Eadem illa Synodus blasphematores Spiritus Sancti, dicentesq; eum creaturam esse, subvertit. Nam cum Patres statuissent de Fide in Filium id statim addendum voluere. Credimus & in Spiritum Sanctum, vt perfectam & plenam de Sancta Trinitate fidem, confessiones q; absoluentes, formam ejus, quæ in Christo est fidei & doctrinam Catholicæ Ecclesiæ exhiberent: cùm & vobis omnibus sit notum, neminiq; Christianorum vnquam dubium fuerit, nos in Deum non in creaturam habere fidem; Deum inquam Patrem omnipotentẽ, omniũ visibiliũ & invisibilium conditorem. Et in vnum Dominum Iesum Christum Filium ejus vnigenitum. Et in Spiritum Sanctum; vnum Deum in S. Trinitate cognoscentes, in qua baptizamur, & in quam cooptamur Trinitate. Hoc ergo Athanasij testimonium, qui & synodo interfuit, & Patrum illorum in condendo Symbolo mentem optimè perspectam habuit, & pro omnibus cum Ario decertavit, satis esse debet ad temeritatem Moscorovij refellendam, asserentis Patres Concilij Nicæni fidem Trinitatis ignorasse, cum eam non solum non ignorarint, sed et in symbolo exposuerint. Exposuerunt autẽ cum æquè se credere in Deum patrem, & in Filium consubstantialem Patri, & in Spiritum S. professi sunt.

Athanasij testimoniũ.

Jam quod ad Christianum nomen attinet, non nos primùm, sanctum hoc nomen Arianis negamus. negarunt ante nos Sancti Patres qui Arianos Gentilium numero adscripserunt. Negavit Magnus ille Constantinus, cùm Arium & ejus sectatores, non Christianos, sed Porphyrianos in posterum nuncupari, & eorum libros cremari, edicto gravissimo cavit, ea de causa quod non minus quàm Porphyrius essent religionis Christianæ oppugnatores & destructores: Porphyrius quidem aperto Marte cum Christianis decertando, Arius autem simulatè, Christiano nomine tectus. Porro D. Athanasius sermone 3. & 4. contra Arianos du-

Ariani non Christiani sed Porphyriani appellari jubẽtur.

Ariani Gentiles dicti duplici ex causa.

1. Idololatræ.

2. Abolent baptismum.

plici ratione ostendit Arianos Christiana fide abolita Gentilismum inducere voluisse. Primum quòd creaturam pro Deo colendam statuerent, qui Gentilium proprius est error. Gentiles enim propriè sunt, qui creaturas pro Deo colunt. Ariani autem Christum, quem creaturam esse volunt, pro Deo colendum exponunt. qua etiam ratione non Gentilismum solum, sed & idololatriam in Ecclesiam inducunt: summa siquidem idololatria est, creaturam pro Deo colere. Deinde quòd Sanctum Baptisma, in quo omnes consignantur ac nominantur Christiani, penitus abolerent. Si enim (inquit Athanasius) in nomine Patris, & Filij datur perfectio, plenaq; initiatio, Patrem autem verum illi non pronunciant, eò quod negant aliquid ex illo existere, & simile esse illius substantiæ, negantq; verum Filium, aliumq; ex non entibus conditum sibi comminiscentes in Baptismate proferunt: qui quaso non planè vanum ac inutile fuerit Baptisma, quod ab illis datur, cùm non nisi species sit & inane simulachrum, ipsiq; eare nihil solidæ opis adferant ad pietatem? Non enim in Patre & Filio tribuunt Baptisma Ariani, sed in Creatore & Creatum, Factore & factura. Advertit S. Athanasius nec verum Patrem, nec verum Filium Arianos significare in Baptismo; cùm verus Pater non sit qui ex sua substantia sibi similem Filium non generat, nec Filius verus qui non est ex Patris substantia genitus: sic autem totus Christianorum Baptismus aboletur, qui invocatione Patris & Filij perficitur.

Quod igitur Sanctissimi Patres ante nos fecerunt, vt Arianos à nomine Christiano repellerent, qui nobis vitio verti potest, quod idem novis Arianis faciamus? Anne qui Christum non confitetur, Christianus dici poterit? Arianos autem certum est Christum non confiteri, cum divinam ejus essentiam tollunt, aliumq; diversum, seu diversæ essentiæ conflictum Christum pro vero Christo obtrudunt.

Trinitatis professio in Baptismo.

Deinde nullus ab Apostolorum temporibus pro Christiano habitus est, qui non esset baptizatus in nomine Patris, & Filij, & Spiritus Sancti, idq; institutione & mandato ipsius Christi. Porrò ea baptismi formâ Trinitatis professio & invocatio continetur. Nomen enim in quo baptizamur non est nisi veri Dei nomen, qui Deus est Pater, Filius, & Spiritus S. Absit enim vt in nomine creaturæ baptizemur. Horruit id adeo Paulus, vt tanquam absurdum gravissimum inferret. Aut in nomine (inquit) Pauli baptizati estis? Nunquid Paulus pro vobis crucifixus est? Et sanè merito. In illo enim nomine baptizamur, quod nobis est salutis causa & remissionis peccatorum. Is enim est effectus baptismi à Christo promissus illis

In solius Dei nomine baptizamur

illis verbis. Qui crediderit & baptizatus fuerit, salvus erit. Cùm igitur solius veri Dei nomen sit nostræ salutis præcipua causa; consequens est nomen in quo baptizamur, esse nomen solius veri Dei: quod nomen cùm sit commune, Patri, Filio, & Spiritui Sancto (siquidem æquè in nomine Patris & Filij & Spiritus S. baptizamur) sequitur Patrem, Filium, & Spiritum S. Deum verum esse; alioquin in eorum nomine baptizari non possemus: propterea enim in nomine Patris, Filij, & Spiritus S. baptizamur, quia nomen eorum est nomen veri Dei, et si Pater, aut Filius, aut Spiritus S. Deus verus non esset, baptizari in nomine eorum minimè possemus. Nefas enim est in nomine Creaturæ baptizari. Deus prima salutis causa. *Quod & magis declaratur in hunc modum. Deus solus est præcipua nostræ salutis causa. etsi enim multæ possunt esse causæ salutis nostræ instrumentales vel ministeriales, tamen præcipua causa non est nisi Deus. Hæc porro causa denotatur cùm dicimur baptizari in nomine Patris & Filij & Spiritus Sancti. Is enim cujus nomine dicitur aliquid fieri, est præcipua causa illius actionis: neque enim Minister suo, sed Domini nomine agit. Quocirca & Baptismus qui est sacramentum salutis, cùm dicitur in nomini Patris & Filij & Spiritus S. conferri, Pater & Filius & Spiritus S. intelliguntur esse præcipua causa, à qua salus & ablutio peccatorum in Baptismo nobis proveniat. Ex hoc autem consequetur omnes tres verum esse Deum, cùm sint præcipua causa salutis: neq; enim Sacramentum salutis conferri nomine Ministri, sed solum ejus nomine qui est præcipua causa salutis. Nam Minister in eo in quo est Minister, non suo nomine agit, sed nomine causæ principalis.*

Ariani formam Baptismi evertunt.

Jam igitur vt ad rem revertamur, si Baptismo efficimur Christiani, idq; non nisi per invocationem veri Dei Patris, Filij & Spiritus Sancti; quis non videt Arianos Christianos non esse, qui & invocationem Trinitatis non admittunt, & omnem baptismi rationem evertunt. Nam & formam Baptismi & effectum, & necessitatem penitus auferunt. Forma baptismi est, vt in nomine Patris, Filij & Spiritus S. conferatur; quibus verbis invocationem Trinitatis contineri jam docuimus. Eam Ariani tollunt penitus: nam neq; trinum Deum in personis agnoscunt, neq; verum Patrem, & verum Dei Filium, vt paulo ante ex Athanasio dicebamus quo fit, vt neq; in nomine veri Patris, neq; in nomine veri Filij baptizent.

Spiritus S. est persona.

Nam de Spiritu S. quid dicam? quem non personam, sed Dei solum virtutem vult esse Moscorovius, quasi Spiritus S. non sit ejusmodi Dei virtus, quæ intelligat, loquatur, audiat, annunciet. Ioan. 16. Quod quid aliud est quam personam esse? At

Apostoli fidem Trinitatis docuerunt.

At inquit Moscorovius, Apostolos fidem Trinitatis non docuisse. Imò verò non modo docuerunt, sed & primo & ante omnia docuerunt, nec ad numerum Christianorum admittebant quenquam, nisi baptizatum in nomine Patris, & Filij & Spiritus Sancti, quod est Dei trinis in personis nomen. Cum dicerent in nomine, nomen Dei intelligebant: cùm verò Patrem, Filium & Spiritum S. nominabant; tres personas exprimebant, & sic tres personas vnius Deitatis docebant fideles vt crederent. Eam verò fidem deinde Christiani ab Apostolis edocti in toto orbe prædicarunt, vt non solùm primorum illorum sæculorum Patres sunt testes locupletissimi quos citat Bellarminus, sed & Gentiles ipsi, qui eam de Deo trino in personis Christianorum sententiam suis scriptis consignarunt. 1.

2. Gentilium testimoniũ.

Tale est illud apud Lucianum in Philopatro, vbi Christianum inducit Catechisantem Ethnicum de fide Trinitatis. Deum, inquit, alte regnantem, magnum, æthereum, atq; æternum Filium Patris & Spiritum S. ex Patre procedentem, vnum ex tribus & ex vno tria. hæc tu Iovem putas, hunc Deum existima. Scilicet ita communis fuit apud Christianos in fide Trinitatis catechisandi ratio, vt eam Gentiles non ignorarent: & tanquam Christianis vsitatam in medium adducerent. Vixit autem Lucianus sub Traiano Imperatore circa annum Domini centesimum vigesimum.

3. Hymnus Glorificationis.

Hoc ipsum fortius evincit Hymnus ille Glorificationis GLORIA PATRI ET FILIO ET SPIRITVI. S. in Ecclesia ab ipsis Apostolorum temporibus vsitatus. Basilio teste libro de Spiritu Sancto. C. 7. 27. 29. Cui postea in Concilio Nicæno ad confundendos Arianos adjuncta est illa Appendix. Sicut erat in principio & nunc & semper & in sæcula, sæculorum. vt Patres in Concilio Vasensi primo, paulò post Nicænum Concilium celebrato, testantur. Qui quidem Hymnus cum & professionem Trinitatis & gloriam contineat: argumento esse potest Fidem Trinitatis ab ipsis Apostolorum temporibus in Ecclesia viguisse.

Baptismus in nomine Iesu qualis:

At non posse, ait, ostendi Apostolos aliquando baptizasse In nomine Patris, & Filij, & Spiritus S. sed tantum in nomine Iesu. Actor. 2. versu 38. Acto. 8. 12. Acto. 10. 48. Actor. 19. 5. Acto. 22. 16. Quasi verò baptizando in nomine Patris, Filij, Spiritus S. non baptizarent in nomine Iesu; aut baptizando in nomine Iesu, non baptizarent in nomine Patris &

tris & Filij & Spiritus S. Cum enim baptizabant in nomine trium personarum, etiam in nomine Iesu baptizabant, & cum baptizabant in nomine Iesu, alias duas personas non excludebant. obseruare enim tenebantur formam à Christo præscriptam, baptizandi in nomine trium personarum. neq; verisimile est Apostolos aut tam citò institutionis Christi oblitos, aut tam negligentes fuisse, vt ne semel quidem eam executioni mandarint. Acto. 19. 2. *Certè cum Paulus Ephesi inveniſſet discipulos qui non solum Spiritum S. non acceperant, sed neq; si esset Spiritus S. audiverant, admiratus ait. In quo ergo baptizati estis? nempe significans eos Spiritum S. ignorare non potuisse, qui in nomine Spiritus S. baptizati essent: Hoc enim indicant illa verba. In quo ergo baptizati estis? Ac si diceret: An non in nomine Spiritus S. baptizati estis? Quomodo ergo ignoratis id in quo baptizati estis? Cur igitur, inquies, dicuntur in Actis passim baptizati In nomine Christi? Scilicet, quia Baptismus speciali quadam ratione dicebatur Baptismus Christi, quia à Christo institutus, mandatus, publicatus. verùm non alius Baptismus dicebatur in nomine Christi, nisi is qui in nomine Patris & Filij & Spiritus S. conferebatur. Hunc enim Christus instituerat, docuerat, præceperat: & idcirco hic, non alius dicebatur Baptismus Christi. Non igitur quærat Moscorovius vbi Apostoli in nomine trium personarum baptizaverint, sed ostendat potius vbi non baptizaverint. Nos enim vbicunq; legimus Baptismum Christi, vel in nomine Christi, ibi intelligimus Baptismum à Christo institutum In nomine Patris & Filij & Spiritus S.*

In nomine non in nominibus baptizamur.

Addit Moscorovius, in forma Baptismi, Patris quidem Filij & Spiritus S. differentiam exprimi, at non vnitatem Deitatis. At jam ostendimus vnum horum trium nomen esse, vnam Deitatem. Neq; enim baptizamur nisi in Dei nomine. Quare cum in Patris, Filij & Spiritus Sancti nomine baptizamur, Patrem, Filium & Spiritum Sanctum Deum esse oportet. Rectè à Sanctis Patribus observatum est, nos non baptizari in nominibus, sed in nomine Patris, & Filij & Spiritus S. quod trium personarum sit vnum nomen Deus, in quo baptizamur. Spiritus S. Spiritus Si Deus verus. *(inquit Moscorovius) nullibi in scriptura dicitur Deus. At ne alia scripturæ testimonia commemorem, ea tantum afferam, quæ à Petro Scarga Moscorovio objecta sunt, à quibus sese Moscorovius expedire, quantumvis in omnem partem se verset, non potest.*

Primum argumentum: Spiritus S. ita est in Deo, vt sit increatus & coæ-

& coæternus. Est igitur Deus verus. Nam quicquid in Deo est Deus est. Nihil etiam coæternum & increatum est, præter Deum.

Huic rationi opponit Socinus, multa esse in Deo quæ tamen Deus non sunt. Nam & propositum illud Dei 2. Tim. 1. fuit in Deo ante tempora sæcularia; & attributa divina sunt in Deo ab æterno, & tamen neq; sunt Deus. neq; persona divina. Præterea lux illa inaccessibilis in qua Deus habitat. 1. Tim. 6. v. 16. ab æterno sunt & increata vt ex Hebræ. Cap. 12. v. 27. colligi putat, & tamen locus ille Dei sanctissimus, Deus non est. Non igitur quicquid æternum & increatum est, Deus est. Sed errat turpiter Moscorovius contra omnem Theologiam & rationem. Omnium enim Theologorum pronunciatum est: Quicquid in Deo est, Deus est. Nam si aliud sit quàm Deus, Dei accidens erit, aut modo accidentis Deo copulatum. A Deo autem & omne accidens abest, & omnis compositio. Imperfectum enim esse oportet cui aliquod accidens adjungi aut perfectio accidere potest. Cum igitur divina substantia sit infinitè perfecta, nullius accidentis aut perfectionis adjunctæ capax est, sed omnem perfectionem simplicissima ratione, & absq; vlla compositione in se comprehendit. Quapropter Moscorovius si divinas proprietates & attributa ita esse in Deo putat, vt non sint Deus, fateatur oportet esse Dei accidentia. quod ita absurdum est, vt omnem Entis infiniti & actus puri rationem evertat, & cum Dei simplicitate & perfectione consistere non possit. At donandus est hic error Moscorovio, vt pote qui res Theologicas ne à primo quidem limine salutavit. Legisset saltem D. Ioannem, qui in prima sua Epistola cap. 1. docet, Deum esse charitatem: Deus inquit, charitas est. Si enim charitas, quod est quoddam Dei attributum, ita est in Deo vt sit ipse Deus: Cur idem de cæteris quoq; attributis non credamus? Porro ex eo non sequitur, quod Statorius opponit, tot futuras in Deo personas quot attributa. Vt enim quod in Deo est, idem sit cum Deo divina simplicitas facit; vt verò idem sit etiam specialis persona, origo & processio requiritur. Cum igitur in Deo duo solum origines & processiones inveniantur, vna verbi divini, alia divini amoris, duæ quoq; erunt personæ procedentes, persona Filij & Spiritus S. Alia porro attributa nullam originem & processionem in Deo involuunt, quare ita sunt in Deo, vt non sint personæ.

Quod in Deo est, Deus est.

In Deo non est accedens

Jam & ille error Moscorovij quantus est, cum existimet aliquid æternum & increatum esse, quod Deus non sit. Quod enim increatum est, ex se est: quod ex se est, infinitum est & illimitatum, non habet enim à quo limitetur: quod autem est ens simpliciter infinitum, Deus est: cum neq; majus quid esse possit ente infinito, nec Deo plus tribuere possimus, quam quod sit ens infinitum. Infinito enim omnia continentur. Quod si plura statuantur increata, erunt plura entia infinita, plures Dij. Quod verò exempli loco adducit lucem illam inaccessibilem quam Deus inhabitat; tam crassus est Moscorovius, vt existimet lucem quandam ad modum loci Deo circumfusam; quasi Deus luce pro loco egeat, & non potius Deus sit lux illa inaccessibilis, de qua scriptum est. Deus lux est, & tenebræ in illo non sunt vllæ. Dicitur autem modo nostro loquendi habitare in luce, quia est ipsa lux inaccessibilis, quam nemo hominum vidit, sed nec videre potest. Accedit, quod si lux illa sit extra Deum, quæro, num sit quid minus Deo vel æquale? Si minus, non erit increata. Quomodo enim Deus tota sua omnipotentia, creare illam non posset? aut quomodo esset omnipotens, si rem se longe minorem efficere non posset? Si verò statuatur par & æqualis Deo, erit Deus: nil enim Deo æquale esse potest, quod non sit Deus. Deniq; in cœlesti illa Hierusalem, in qua Deus conspicitur, describit S. Ioannes in Apocalyps 21. v. 23. Nullam aliam lucem conspici præter Deum. Et civitas, inquit, non eget sole neq; luna, ut luceant in ea, nam claritas Dei illuminabit eam; & lucerna ejus est agnus. Certè si in illa civitate cælesti Deus videtur, multo magis lux illa si esset videretur. Neq; enim magis invisibilis & inaccessibilis esset quam Deus. Sed facessant hæc vappa fumidi capitis figmenta. Porro locus ad Hebr. cap. 12. v. 27. in quo Paulus memorat quædam mobilia & facta, alia immobilia, & regnum immobile; nihil facit ad confirmandum hoc commentum. Ita enim videtur argumentari. Si mobilia dicuntur facta, ergo immobilia non erunt facta, erunt igitur increata. At errat: nec enim intelligit quid Paulus nomine tam mobilium quam factorum intellexerit. Nam mobilia Paulus eo loco vocat legem veterem, quæ cum tota esset in figuris & vmbris rerum futurarum, adveniente veritate & impletis figuris mutari debuit: hæc porro mobilia vocat facta, id est impleta, non quia de nihilo condita, vt fortè putavit Moscorovius. Porro his mobilibus opponit immobilia, id est legem Evangelicam immobilem, quæ nunquam mutabitur nec abrogabitur: quia non consistit in rerum futurarum, quæ fieri debent, significatione, quibus factis & impletis tolli debeat, vt lex vetus: sed in rerum ipsa veritate. Et hoc sensu legem Evangelicam vocat regnum immobile, hoc est regnum quod nunquam mutabitur, nec ei vlla alia lex succedet, per quam tollatur.

Præter Deum nihil in creatum.

Lux quam Deus inhabitat quid sit.

Non est increata.

Explicatur locus ad Hebræ. 12.

Spiritus Dei et hominis discrimen.

Vnum tamen restat addendum circa id quod diximus, Spiritum S. in Deo esse tanquam Spiritum ejus, ejusdemq; cum Deo substantiæ, sicut & Spiritus hominis est ejusdem cum homine substantiæ. Est enim notanda inter Spiritum hominis & Dei differentia. Quod cum Spiritus hominis sit pars hominis, non tota hominis substantia, idcirco neq; est homo neq; persona aliqua: at Spiritus in Deo est, non vt pars aliqua, sed perfectè idem quod Deus: idcirco dicimus ita esse in Deo vt sit Deus, imo & persona divina propter specialem originem, & ratione originis subsistentiam, quæ personam in Deo constituit. Cum verò Moscorovius S. Spiritum à Deo distinguit, quod S. Spiritus est in Deo, Deus autem nullo modo potest dici in Spiritu S. non advertit S. Spiritum esse vnius cum Deo essentiæ: quorum autem vna est communisq; essentia, ea in seipsis mutuo inexistunt. Ratione igitur communis essentiæ, omnes tres personæ sunt in se invicem, quare & Pater in Filio, & Spiritu Sancto, & Spiritus Sanctus in vtroq;.

At Moscorovio erroris occasio est quod Sanctum Spiritum nil nisi Dei virtutem existimat, non verò personam Deo consubstantialem.

2.

Secundum argumentum est: Spiritus Sanctus in Baptismo nos regenerat & salutem tribuit. Est igitur verus Deus. Solus enim Deus est prima nostræ salutis causa. Quod & D. Gregorius Nazian. quodam in loco vrget cum ait. Si non est Deus adorandus Spiritus S. quomodo me Deum per Baptismum efficit? At Moscorovius cum non haberet quod huic rationi opponeret, summa temeritate negavit nos in Baptismo aqua regenerari à Spiritu Sancto, quod paulo inferius refellendum est. nunc solum vrgeo Sanctum Spiritum non vt instrumentum ad nostram generationem concurrere, sed vt causam præcipuam, cum æquè in nomine Spiritus S. ac in nomine Patris baptizemur, vt paulo ante demonstravimus.

Spiritus S. non est instrumentũ.

3.

Tertium argumentum. Si Spiritus S. non est Deus, neq; Pater erit Deus, siquidem parem cum Patre habet virtutem ad nos sanctificandos, æquè enim in nomine Patris & Filij & Spiritus S. baptizamur ad salutem & remissionem peccatorum.

Respondet Moscorovius. Ex eo quod quis cum Deo concurrit ad aliquem effectum, non sequitur esse Deum. sic Angelus & Moyses cooperati sunt Deo, in liberando populo ex Ægypto. Sic Iudicum 7. Gladius Dei & Gedeonis dicitur. Sic Paulus 1. Cor. 9. C. v. 22. aliquos dicit se salvasse. neq; tamen hi propterea fuerunt Dij. Deus enim ex se habet virtutem, alij ex Deo. Sed errat toto cœlo Moscorovius: non enim nos ex quacunq; cum

cum Deo cooperatione inferimus Spiritum S. Deum, sed quòd æquè Deus & Spiritus S. sit prima causa salutis ac sanctificationis nostræ; cùm æquè in nomine Patris & Filij ac Spiritus S. baptizemur in salutem. Is enim in cujus nomine baptizamur, est prima causa salutis. cùm baptismus sit Sacramentum salutis: nullo autem modo nomine alicujus creaturæ nos baptizamur: hoc enim esset creaturam facere primam causam salutis. primæ enim causæ convenit, vt nomine ejus agatur: causæ verò mediæ & subordinatæ aut ministeriali non convenit nomine suo agere, sed nomine causæ primæ.

Spiritus S. est prima causa salutis.

Jam quod ad effectum Baptismi attinet, eum penitus isti novi Ariani negant, nullamq; Baptismo aliam virtutem concedunt, nisi vt sit caremonia, qua homines Christum pro suo Domino agnoscant: imo in sua Catechesi Rakoviana ajunt; Adultos aqua regenerari posse, tantum à veritate abesse, vt etiam videatur quidpiam idololatriæ simile: cùm rei materiatæ hoc adscribitur, quod ipsi Deo & sacro ejus verbo adscribendum est. Deus enim nos genuit verbo veritatis suæ. Iac. 1. 18. & semen illud non corruptibile sed incorruptibile quo nos generari oportet, est verbum Dei vivum & in æternum perseverans. 1. Petri 1. 22. Hac illi contra omnes scripturas, & omnem veritatem effutiunt. Quid enim clarius in scripturis, quàm Baptismo aquæ salutem, peccatorum ablutionem, regenerationem tribui? Christi verba sunt, nec possunt vlla tergiversatione eludi. Qui crediderit & baptizatus fuerit, salvus erit: Non igitur soli fidei, sed & Baptismo salus tribuitur. Neq; satis est ad salutem credere, sed & baptizari oportet: eademq; salus est fidei & Baptismi effectus. quod & D. Petrus in sua Epistola cap. 3. exponit. Sicut in arca Noë octo animæ salvæ factæ sunt per aquam: ita & nos similis formæ salvos facit Baptisma. Quàm verò dilucidè peccatorum ablutio Baptismo tribuitur. Actor. 22. 16. Baptizare, inquit Ananias Paulo, & ablue peccata tua invocato nomine Iesu. Quibus sanè verbis monet Paulum, vt Baptismo abluat peccata sua, jubet intingi aqua ad abluenda peccata. Quod quid aliud est, quàm Baptismo peccatorum ablutionem adscribere? Falsum enim est quod Catechesis Rakoviana ait, Baptismo peccatorum ablutionem tribui solùm tanquam signo adumbranti, non etiam efficienti: Non enim Paulum jubet Ananias baptizari ad significandam ablutionem peccatorum, sed consequendam. Qui enim jubet aliquem tingi aqua, & ablui, procul dubio non significari vult, sed effici ablutionem aqua, maximè si idcirco tingatur aqua vt abluatur, eidemq; aquæ

Ariani effectum Baptismi negãt.

Salus Baptismo tribuitur.

Non ut nudo signo sed ut causæ efficienti.

tinctio & ablutio tribuenda est. Non est autem dubium ablutionem peccatorum esse finem Baptismi, qui idcirco dicitur dari in remissionem peccatorum, Actor. 2. v. 38. & hoc discrimine Ioannis Baptismus à Baptismo Christi secernitur, quòd licet vterq; baptizaret aqua, Ioannes tamen nihil præter aquam conferebat, Christus autem per aquam conferebat gratiam, & baptizando aqua, baptizabat simul Spiritu Sancto.

Invocatio nominis Iesu in Baptismo quid efficiat.

Falsa etiam est & illa aliaCatechesis explicatio, vt Paulus jubeatur abluere peccata non Baptismo, sed invocatione nominis Iesu. Clarum enim est ex dictis baptizari & ablui consequentia esse, & ex lotione ablutionem sequi. Neq; enim qui lavatur & abluitur, aliare lavatur, alia abluitur, sed vna eademq; re qua lavatur, abluitur, præsertim cum idcirco lavatur vt abluatur. Deinde invocatio nominis Iesu non magis ad ablutionem peccatorum, quàm ad Baptismum pertinet: cùm Baptismus ita sit à Christo institutus, vt per invocationem Patris & Filij & Spiritus S. conferri debeat. Si igitur ablutio peccatorum fit per invocationem nominis Iesu, etiam Baptismus fit per invocationem nominis Iesu. Quod si ex invocatione nominis Iesu sequitur ablatio peccatorum; sequetur etiam ex Baptismo: is siquidem fit per invocationem nominis Iesu. Imò illa invocatio propriè & immediatè spectat ad Baptismum, & mediante Baptismo ad ablutionem: idcirco enim legimus non semel in Actis Baptizatos in nomine Iesu, in remissionem peccatorum. Act. 2. 38. vbi invocatio nominis Iesu cùm Baptismo conjungitur, ad eum finem vt consequatur remissio peccatorum. Et sicut ablutio ex lotione consequitur, ita ablutio peccatorum ex lotione Baptismi à Christo instituta.

At inquies. Tota peccatorum ablutio invocationi nominis Iesu tribuenda est non aquæ. Si id ita est, posset igitur quis vel non adhibita aqua, vel adhibito alio liquore baptizare, vel saltem Baptismi effectum, qui est ablutio peccatorum, conferre per solam invocationem nominis Iesu, aut in nomine Patris, & Filij & Spiritus Sancti. Quod cùm fieri non possit (alioqui frustra institutus esset Baptismus) manifestum est non solam invocationem, sed & Baptismum ex institutione Christi ad hoc requiri. Disertis enim verbis dictum est à Christo: Qui crediderit & Baptizatus fuerit, salvus erit. Non igitur satis est, invocare nomen Domini, quod qui credit, invocare potest: sed etiam Baptizari necesse ad salutem consequendam. Etsi enim scriptum est: Omnis qui invocaverit nomen Domini salvus erit. tamen etiam scriptum est: Non omnis qui dicit Domine, Domine, intrabit in regnum cœlorum: ita vt ista in spe-

in speciem pugnantia scripturæ loca hoc modo conciliandasint; vt omnis qui invocaverit (si cætera quæ Christus præscripsit ad salutem servaverit) salvus erit. Tales enim conditiones in sententiis similibus vniversalibus necessario intelligendæ sunt. Præscripsit autem Christus inter cætera, vt ij qui credunt & invocant nomen Domini, baptizentur, & servent reliqua Dei mandata. Qui crediderit & baptizatus fuerit salvus erit. Quapropter non solum ex invocatione nominis Iesu, sed & ex institutione Christi Baptismus habet vim abluendi peccata: imò & invocatio illa Patris, Filij & Spiritus Sancti, quæ fit in Baptismo, ex institutione Christi habet vim Sacramentalem ad abluenda peccata, quantam extra Sacramentum non habet. Si enim quis rejecto Baptismo invocaret nomen Domini, salvus non esset. Quapropter etsi daremus adversariis, invocationi nominis Iesu ablutionem peccatorum tribuendam esse, tamen non cuicunq; invocationi id conveniret, sed illi quæ fit in Baptismo & per Baptismum: huic enim ablutio peccatorum à Christo promissa est.

An invocare nomen Domini satis sit ad salutem.

Neq; verò incredibile aut superstitiosum debet videri, rei materiatæ effectum, qui solius Dei est, asscribere. Non enim id habet res illa ex se, sed ex Deo. Possunt enim res omnes, ad ea quæ naturam earum excedunt, esse Dei instrumenta. Quare si Christo non fuit superstitiosum luto de sputo facto aperire oculos cæci nati: & digito in aures immisso sanare surditatem, & insufflando in Apostolos dare Spiritum Sanctum: non erit etiam superstitiosum Baptismo aquæ, abluere peccata, ac aqua vbi veluti instrumento vt corpus tangendo, animam abluat & Sanctificet.

Nulla est superstitio aquæ vt Dei instrumento vim abluendi peccata tribuere.

Jam verò scriptura non salutem solùm, & remissionem peccatorum, sed & regenerationem Baptismo attribuit. Illustria sunt Christi Domini verba Ioan. 3. 5. Nisi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu Sancto, non potest intrare in regnum Dei. Duo commemorat principia generationis nostræ, & aquam & Spiritum Sanctum. At Moscorovius cum suis in vnum confundit, aquam intelligens ipsum Spiritum Sanctum. Quid ita? Quod in tota hac deniceps cum Nicodemo disputatione solius Spiritus & non aquæ mentio fiat, hoc igitur signum esse aquæ nomine Spiritum S. intellectum. Futilis sanè & inepta ratio. Quasi necesse sit omnia generationis principia semper commemorari, & non satis sit, nominari præcipuum principium, à quo cætera dependent, maximè semel enumeratis omnibus. Nam & adversarij fatentur duo esse principia generationis nostræ spiritualis, Deum & verbum ejus. Neq; tamen quoties

Regeneratio Baptismo tribuitur.

Objectio Moscorovij soluitur cũ aquam, Spiritum Sanctum interpretatur.

de ea generatione scriptura loquitur, vtriusq; principij mentionem facit; sed sæpe absolutè dicit, nos ex Deo natos esse, nulla facta mentione verbi: quòd Deus sit præcipua causa generationis nostræ, cujus verbum est veluti instrumentum. Quemadmodum igitur ex eo non licet inferre, verbum aut non esse principium generationis nostræ spiritualis, aut idem esse cum Deo: ita neq; licebit eadem ex causa inferre, aquam aut non esse principium regenerationis nostræ, aut esse idem quod Spiritum Sanctum: Sicut enim verbum, ita & aqua Baptismi est Spiritus S. instrumentum ad nos regenerandos. Et commemorata causa principali, instrumentum quoq; ipsius tacitè intelligendum est. Idcirco igitur deinceps non commemoratur aqua sed Spiritus Sanctus: quia aqua jam à principio commemorata fuerat, & non est præcipuum principium, sed Spiritus S. quo etiam commemorato, ipsa vt ejus instrumentum tacitè intelligitur.

Deus media corporea ad salutem nostram adhibet.

At aqua, inquiunt, res est materiata, regeneratio verò Spiritualis. Rectè sanè. verum divinæ sapientiæ, quæ suaviter omnia disponit, & naturis rerum se accommodat, ordo id postulat, vt cum corpore & Spiritu constemus, nobis Spiritualia per media corporalia conferantur. Si incorporei essemus, Deus nobis incorporea media ad salutem præberet. At quia corporei sumus, in corporeis intelligibilia nobis repræsentat. Sic fides ex auditu, & prædicationis externa medio nobis donatur à Deo. Sic sub corporali specie panis & vini Christi corpore & sanguine participamus. Sic Christus per insufflationem externam, dedit Spiritum S. Apostolis, & rerum spiritualium atq; cœlestium notitiam parabolis, hoc est, rerum corporearum similitudinibus communicare solitus erat. Denig; Deus ipse per mortem externam & corpoream Filij sui voluit nobis vitam æternam & omnia spiritualia bona comparare: ita vt rectè Calvino turcismo deducatur, eos qui censent externas & corporeas res nihil ad animos purificandos valere (quales sunt cum Calvinistis Ariani) viam eo ipso sternere ad negandam Christi mortem, ex qua salus animorum nostrorum & omnis gratia divina thesauri in nos redundarunt. Id quod tandem Racoviani Ariani per summam impietatem & impudentiam disertè fateri non verentur, cum Christi mortem tantummodo fiducia promissionum divinarum in nobis excitari, non autem ex seipsa vim vllam habere ad nos salvandos docent.

Quam absurdum negare mediis externis vim ad salutem.

Aquam nõ esse Spiritũ S. probatur.

Sed vt ad locum D. Ioannis revertamur, satis patet nullam habere rationem adversarios, vt aquæ nomine, non aquam Baptismi, sed Spiritum Sanctum interpretentur; imo multis rationibus suaderi potest, eam inter

interpretationem dicto scripturæ loco minimè convenire. Primum quod à propria vocum significatione in Scripturis exponendis sinè ratione vel autoritate sufficienti non est recedendum, maximè contra nubem Doctorum, & omnium seculorum ac totius antiquitatis sensum, vbi sic accidit. Alioqui infinita erit in scripturis exponendis licentia. 2. Deinde si de Spiritu S. solum loqui voluisset Christus, nullam aquæ sed Spiritus tantum mentionem fecisset, aquæ siquidem mentio ad nihil aliud valuisset quàm ad obscurandam Christi sententiam. Nam si dixisset, nisi quis renatus fuerit ex Spiritu Sancto, facilius tum Nicodemo, tum aliis Christi sententia constaret. At quod aqua significet Spiritum Sanctum, id ita obscurum est, vt non solùm Nicodemo, sed neq; vlli ex omni antiquitate, & tot ante actis seculis venire in mentem potuerit, nisi Calvino & nostris Arianis Racoviensibus. Tertio Christus aquam absolutè nominavit. Quod si aquam Spiritualem intelligere voluisset, addidisset proculdubio aliquid ex quo pateret aquam non propriè, sed methaphoricè accipiendam esse. 3. Non enim ad hoc sufficit, quod de Spirituali regeneratione agatur. Vt enim ostensum est, per media corporea nobis à Deo spiritualia suppeditari solent. Ajunt, simili ratione Matth. 3. v. 11. de Christo dici: Ipse baptizabit nos Spiritu S. & igne. Vbi ignis idem est quod Spiritus Sanctus, & Conjunctio, Et, exegeticè exponitur, id est. At cum id aiunt, ipsi gladio proprio se jugulant. Nam eo loco ignis non Spiritum S. sed ignẽ externum in quo Spiritus S. die Pentecostes descendit, designat. Explicatur enim hic locus commodè per locum Actor. 1. Vtrobiq; enim idem dicitur. Ioannem baptizare aqua, Christum verò baptizaturum Spiritu S. non post multos dies, hoc est in die Pentecostes. Quemadmodum igitur apud Matthæum ignis nomine non Spiritus S. sed ignis materiatus intelligitur: ita & apud Ioan. aquæ nomine, non Spiritus S. sed aqua materialis intelligenda est. 4. Quartò nullibi in Scriptura Spiritus S. aquæ nomine significatur, quatenus aqua ad generationem spectat, sed tantum quatenus aqua vim habet mundandi & abluendi. Nam aqua ad generationem convenit vt materia: at Spiritus S. est causa efficiens, eaq; præcipua generationis nostræ Spiritualis, nullo autem modo vt materia. Cum igitur Christus sic aquæ meminit, quatenus ex ea renascimur spiritualiter, nullo modo intellexisse Spiritum Sanctum potuit. Denig; prædictum est à Ioanne, Christum baptizaturum in Spiritu S. Ioan. 1. 33. Hic est qui baptizat in Spiritu Sancto. Matth. 3. 11. Mar. 1. 8. Luc. 3. 16. Actor. 1. 5. Baptizaturus autem erat Spiritu S. etiam in Baptismo aquæ

Quo sensu Spiritus S. aqua dicitur.

5.

mo aquæ. Hoc enim est quod dicebat Ioannes. Se baptizare in aquâ, Christum verò (in suo quem instituit aquæ Baptismo) baptizaturum in Spiritu S. Et quemadmodum baptizando igne baptizabat in Spiritu Sancto: ita & babtizando in aqua. Alioquin non fuisset fortior Ioanne in suo Baptismo, siquidem baptizando aquâ nil aliud præter aquâ conferret, sicut & Ioannes.

Ex his igitur rationibus perspicuum est, temerè adversarios in hoc loco interpretari aquam, Spiritum S. necessariumq; esse aquæ nomine veram aquam, ex quâ & Spiritu Sancto in Baptismo renascimur, intelligere. Ad quod etiam Paulus ad Tit. 3. 5. alludit, cum ait. Salvos nos fecit per lavacrum regenerationis & renovocationis Spiritus S. Dicitur enim lavacrum regenerationis Baptismus, quia dum eo lavamur, regeneramur. Nam quod Catechesis Racoviana exponit; lavacrum regenerationis purgationem animorum, quæ verbo fit, vti dicitur Ephe. 5. 26. Mundans eam lavacro aquæ in verbo vitæ. An non is ipse locus convincit lavacrum regenerationis esse lavacrum aquæ Baptismi. aqua enim propriam & elementarem aquam designat. Quum verò additur in verbo vitæ, denotatur ex communi Patrum expositione illud verbum quod in Baptismo habet vim regenerandi, quodq; ad formam Baptismi pertinet, hoc est, In nomine Patris, & Filij, & Spiritus Sancti. Non enim aqua sola, sed verbo conjuncta habet vim mundandi in Baptismo. Nam & id quod Catechesis adducit ex Hebr, 10. 22. Aspersi corda à conscientia, & abluti corpus aqua munda, non posse intelligi de Baptismo, cum ij ad quos Paulus scribit jam essent baptizati: nos quoq; idem fatemur: at negamus quod adversarij volunt, intelligi, eam aquam esse verbum & doctrinam, nisi fortè velint verbo corpora ablui. Alludit igitur Paulus eo loco ad ablutiones, quæ fiebant in lege, & monet vt accedamus omnino mundi, sicut ij qui in lege aqua illa legali abluebantur, mundi censebantur. Quanquam qui hunc locum de Baptismo cum Chrysostomo, Theophylacto, Theodoreto, Oecumenio intelligere vellet, dicere posset sensum esse: Accedere nos debere ea munditia retenta, quam ex Baptismo semel suscepto acquisivimus.

Restat igitur vt ad fundamentum Moscovij respondeamus, cùm ait, nos non aliter quam verbo Dei generari. Vt enim concedimus verbo Dei nos regenerari, ita multum discrepamus ab Adversariis in modo quo nos verbum Dei regenerat. Nam ipsi verbo Dei soli per fidem accepto regenerationem & justificationem tribuunt: nos autem ex scripturis solam fidem

Baptismus lavacrum regeneratio nis.

Verbum vitæ quid.

Explicatur locus ad Hebræ. 10. de Aqua munda.

Verbo Dei regenera-mur.

Non per solam fidem.

fidem ad id satis esse negamus, sed fidem esse tantum initium justificationis & regenerationis nostræ. Per fidem verò & verbum Dei demonstrantur media à Christo instituta ad justificationem & regenerationem nostram consequendam, qualia sunt Sacramenta, quibus non minus quàm Fides tribuitur, salus nostra & justificatio. Neq; enim scriptum est: Qui crediderit tantùm, salvus erit; sed, qui crediderit & baptizatus fuerit, salvus erit. Qui manducat hunc panem, vivet in æternum. Quorum remiseritis peccata, remittentur eis. Hoc igitur modo ex verbo Dei & Fide oritur justificatio nostra, quia verbum Dei continet & suppeditat nobis media, quæ si usurpaverimus, justificationem consequemur. & nullum aliud medium ad justificationem valet, nisi ex verbo Dei depromptum, & Dei verbo demonstratum: non autem quod Dei verbum solum auditum, nos justificet. Hoc igitur posito dicimus aquam in Baptismo nos regenerare, quia ejus regenerationis modum, verbum Dei nobis suppeditat & demonstrat, cum Baptismo aquæ salutem, peccatorum remissionem & regenerationem tribuit: & cùm Baptismo regeneramur, verbo Dei regeneramur, quia verbum Dei continet in se hunc regenerationis modum: verbum Dei nobis attulit & suppeditavit hoc medium ad regenerationem.

Sed per media verbo Dei contenta.

At non solum Baptismi formam & effectum, sed & necessitatem tollunt. Clarè de ea re decernit Catechesis Racoviana, cùm de Baptismo loquens ait, non consistere in his externis regnum Dei. Neq; enim isti Baptismum requirunt, nisi vt ij qui baptizantur, profiteantur ea cæremonia se Christum pro Domino agnoscere: quod cum sine ea cæremonia innumeris alijs modis fieri possit, quis non videt homines istos omnem Baptismi necessitatem auferre. Quo fit vt magnæ hominum parti, pueris inquam omnibus æternum interitum accersant, quos cùm Baptismo privant, vitæ æterna privant. ita vt hoc sit inter alia præcipuum & singulare atq; crudelissimum Dæmonis inventum ad perdendam magnam humani generis partem. Nam adulti quocunq; modo Dæmon insidias struat, possunt per seipsos opem sibi afferre: pueri si ab aliis non baptizentur, sunt sine remedio, & pereunt in æternum, omni ope destituti. Ajunt, se non videre hanc necessitatem Baptismi in pueris. videntes igitur non vident, quod dixit Christus dixit: Nisi quis renatus fuerit denuo, non potest videre regnum Dei, hoc est, nisi quis spiritualiter regeneratus fuerit, & efficiatur Filius Dei, non potest regnum Dei consequi. Si enim Filij & hæredes: hæreditas illa cælestis, non datur nisi Filiis, qui ex Deo nati sunt.

Ariani tollunt Baptismi necessitatem.

Arcani privant salute magnâ hominum partem.

Dæmonis inventum.

Necessitas Baptismi parvulorum ostenditur.

sunt. Aut igitur parvuli non erunt hæredes regni cœlestis, aut regenerari illos opus est & renasci. Iam quæro à Moscorovio quomodo parvuli regenerantur? num verbo, quem vnicum modum ait esse, quo secundum Scripturas homines renascuntur? At infantes nec verbi nec prædicationis capaces sunt. Aut igitur non renascentur, & sic in æternum peribunt: aut alio modo renascentur, nempe per Baptismum ex aqua & Spiritu Sancto. Tanta igitur necessitas est Baptismi, quod ad infantes attinet, quanta est regenerationis spiritualis.

Fides in parvulis ad Baptismum non requiritur.

Ajunt Baptismum non conferri nisi credentibus, idq; mandato Christi dicentis. Qui crediderit at baptizatus fuerit, salvus erit. At qui sole clarius est, Christum de ijs eo loco agere, qui per prædicationem convertuntur ad Fidem & admittuntur ad Baptismum; in ijs enim ille ordo servandus est, vt primum credant, deinde baptizentur: ad infantes autem is ordo non pertinet. Nam vti prædicatio ad illos non pertinet, ita neq; fides: quæ est prædicationis effectus. Dices, ergo nec Baptismus pertinebit. Minimè verò. Nam alia est Baptismi & Fidei ratio. Fides in infantes cadere non potest, cùm sint rationis vsu destituti; Baptismus potest: cum sit ritus externus spiritualem regenerationem conferens. Infantes autem sicut sunt spiritualis generationis capaces, ita & Baptismi. Quod si nimis vrgeant, ex eo quod parvuli sunt incapaces prædicationis & Fidei, esse quoq; incapaces Baptismi. vrgebo & ego esse quoq; incapaces salutis. Hæc enim quatuor illis Christi verbis eo ordine collocata sunt, vt primo sit prædicatio, deinde Fides, tum Baptismus, denique salus. Non possunt igitur infantes arceri à Baptismo, nisi arceantur à salute.

Impossibilia Deus nõ præcipit.

Et sanè mira est Adversariorum temeritas, qui Dei mandata quomodo libuerit ad suos sensus accommodant. Mandatum enim Dei de calice bibendo tantum esse putant, vt omitti sine salutis damno non possit: & tamen eorum respectu, qui naturaliter vini potum ferre non possunt, illud ita temperant, vt eis ad salutem non esse necessarium putent. cum sit illis impossibile: mãdata vero Dei gravia non sunt, tantuma abest vt sint impossibilia. Hic rursum ab infantibus fidem, quæ illis impossibilis est, ad Baptismum exposcunt; & idcirco eos Baptismo privant, quod credere non possint: cum potius ratiocinari debuissent in parvulis ad Baptismum non requiri fidem, quum credere non possint. Neq; enim Christus ad Baptismum requisivit conditionem impossibilem, neq; aliud remedium salutis pro parvulis præter Baptismum reliquit; vnumq; ex duobus dicendum esset, aut

set, aut Christum pro parvulis mortuum non esse, eosq; non redemisse; aut si redemit, medium efficax ad salutem illis providisse: quod non est aliud nisi Baptismus. Cur enim sunt Baptismi incapaces? An quia non credunt? At hanc conditionem à parvulis vtpote impossibilem Christus non requisivit. An quia regenerari Spiritualiter non possunt, quod Catechesis Racoviana censuit? Regeneratio enim, inquit, rationis, & voluntatis nostræ transformationem, & ad doctrinam Christi compositionem, quæ in pueris locum non habet, continet. At si ita est, nec S. Ioannes, qui in vtero Spiritu S. repletus & Sanctificatus est, nec pueri innocentes, qui pro Christi nomine interfecti sunt, regenerati sunt Spiritualiter, nec facti Filij Dei: quò etiam pertinent omnes ij infantes, qui ante Christum circumcidebantur. Quod si homo nasci potest, etiamsi statim vti ratione non potest: cur infantes Filij Dei nasci non possint, etiamsi statim opera Filiorum Dei non faciant? Nascendo enim potentiæ tantum & facultates agendi acquiruntur: etsi eæ potentiæ ab agendo multo tempore impediantur. Id ergo quod in naturali generatione accidit, in Spirituali quoq; contingit. Potentiæ enim nostræ intellectus & voluntas Spiritu alibus donis reformantur. non vt statim agant, sed vt, cum opportunum fuerit, agere possint. Et certè parvuli aut ad regnum cœlorum non pertinent, contra expressa Christi verba dicentis: Talium esse regnum cœlorum; aut renasci Spiritualiter possunt, & esse Filij Dei, quùm non nisi Filiis hæreditas illa cœlestis debeatur.

Infantes Baptismi capaces.

Satis constat opinor, quantam injuriam Baptismo & Christiano nomini isti novi Ariani & Anabaptistæ faciant; vt vel ea sola ex causa, nemo tantos Christianæ religionis hostes, Christiano nomine dignos censere possit. cùm id quo Christiani omnes efficimur, quo nascimur Dei Filij, & in Christi familiam cooptamur, exterminant & è medio tollunt.

Finem huic Appendici faciam, si breviter locum 1. Ioan. 3. v. 7. à Moscorovij glossematibus vindicavero. Ait enim eo Ioannis loco: Tres sunt qui testimonium dant in cœlo. Pater, verbum & Spiritus S. trium personarum vnam essentiam non probari: solum enim dici vult tres esse, vnum testimonio, non natura. At non videt Moscorovius tres testes in cœlo adduci tanquam testes divinos, & testimoniũ illorum dici ibidem testimonium Dei. Si testimoniũ (inquit) hominũ accipimus, testimoniũ Dei majus est. Dicuntur autem, testes in cœlo, non ratione loci duntaxat: Sic enim non tres, sed plurimi testes sunt divinitatis Christo in cœlo: nempe Angeli omnes, sed quia sunt testes divini. Dei enim propria sedes cœlum

Tres personæ sunt vnũ essentia.

cœlum est. Porro si tres testes dicuntur esse vnum natura & divinitate. tum quia dicuntur absolutè vnum: tum quia id pertinebat ad authoritatem horum testium commendandam. quòd cùm sint vnius divinitatis & naturæ, testimonium illorum summum haberi debeat vt pote divinum: tum quia nil attinebat de concordia horum testium dicere, de quo dubitare nemo poterat: at de venitate naturæ plurimum attinebat, ad demonstrandam parem, id est, summam & divinam illorum authoritatem. Quod si adducant de tribus etiam terrenis testibus idem dici, & hi tres vnum sunt, quos tamen constat non esse vnius ejusdemq; naturæ: respondebimus primum eam lectionem esse dubiam, cùm & in plurimis exemplaribus non habeatur, & in ijs quibus habetur varia est. Nam in Græcis legitur. Et hi tres in vnum sunt. In nonnullis verò Latinis. Et hi tres vnum sunt. Ex lectione autem tam dubia & varia, non potest vllum firmum argumentum elici. Deinde, neutra lectio nobis præiudicat. Nam si legamus Et hi tres vnum sunt: Quid vetat hos tres terrenos testes, dicere vnum natura & substantia, cum in vnam Christi naturam coeant; Spiritus quem moriens Christus emisit. Aqua & sanguis quæ ex latere ejus transfosso emanarunt. Quod si aliam lectionem sequamur & hos tres testes esse in vnum, id est conspirare in vnum testimonium, interpretari velimus: vel ex eo ipso diverso loquendi modo colligemus, priori loco de naturæ vnitate posteriori de vnitate testimonij Ioannem locutum esse. Si enim vtrobiq; de vnitate testimonij loqui voluisset, vtrobiq; ijsdem vsus fuisset verbis. At cùm diversè loquutus sit non idem procul dubio, sed diversum quid significare voluit. At de his hoc loco pro ratione instituti satis.

INDEX LOCORVM SACRAE SCRIPTVRAE QVAE HIC secundum germanum sensum explicantur.

Cap.	ver.		Pag.
		Deuteronomij.	
6.	4.	*Audi Israel Dominus Deus tuus, Deus vnus est.*	6 & 40.
		Isaiæ.	
42.	3.	*Ego Dominus vocaui te in justitia.*	12. & 40.
		Matthæi.	
28.	18.	*Data est mihi omnis potestas in cœlo & in terra.*	17.
25.	53.	*An putas quia non possum rogare Patrem meũ, & exhibebit mihi modò plus quàm duodecim legiones Angelorum.*	19. 45.
		Lucæ.	
1.	35.	*Ideoq; & quod ex te nascetur Sanctum, vocabitur Filius DEI.*	5. 97.
20.	36.	*Illi qui digni habebuntur seculo illo, & resurrectione ex mortuis filij sunt DEI.*	5. 101
2.	52.	*Et Iesus proficiebat sapientia, & ætate, & gratia, apud DEVM, & homines.*	5. 106
		Ioannis.	
5.	22.	*Pater non judicat quenquam sed omne judicium dedit Filio.*	10. 3. 20.
17.	22.	*Vt sint vnum, sicut & nos vnum sumus.*	28.
17.	3.	*Hæc est vita æterna, vt cognoscant te solum verum DEVM, & quem misisti IESVM Christum.*	38.
17.	10.	*Omnia quæcunq; habet Pater mea sunt.*	46.
5.	18.	*Propterea ergo magis quærebant eum Iudæi interficere; quia non solum soluebat Sabbathum: sed & Patrem suum dicebat DEVM æqualem se faciens DEO.*	48.
5.	19.	*Non potest filius à se facere quidquam, nisi quod viderit Patrem facientem.*	49.
5.	21.	*Sicut Pater suscitat mortuos & viuificat, ita & filius quos vult viuificat.*	52.
5.	23.	*Vt omnes honorificent Filium sicut honorificant Patrem.*	52.
10.	30.	*Ego & Pater vnum sumus.*	28.
3.	16.	*Sic Deus dilexit mundum, vt Filium suum vnigenitum daret, vt omnis qui*	

Cap.	ver.		Pag.
		mnis qui credit in eum non pereat sed habeat vitam æternam.	119.
		Actorum.	
2.	36.	*Certissimè sciat ergo omnis domus Israël; quia & Dominũ eum, & Christum fecit* DEUS, *hunc Iesũ quẽ vos crucifixistis.*	67.
13.	32.	*Et nos vobis annunciamus eam quæ ad Patres nostros repromissio facta est, quoniã hanc Deus adimpleuit resuscitans Iesũ.*	108
		Ad Romanos.	
1.	3.	*De filio suo, qui factus est ei ex semine Dauid secundum carnem, qui prædestinatus est Filius* DEI *in virtute secundum Spiritum sanctificationis, ex resurrectione mortuorum.*	86. &
		Ad Corinthios Epistola Ia.	108
8.	4.	*Etsi sint qui dicantur Dij, siue in cœlo, siue in terra (sunt enim Dij multi, & Domini multi) nobis tamen vnus* DEUS, *Pater ex quo omnia & nos in illum; vnus Dominus* IESUS *Christus per quem omnia, & nos per ipsum.*	7. & 22.
		Ad Galatas.	
4.	6.	*Quoniam autem estis filij, misit* DEUS *Spiritum Filij sui in corda nostra clamantem, Abba Pater.*	87.
		Ad Ephesios.	
5.	2.	*Dilexit nos & tradidit seipsum pro nobis, oblationem & hostiam* DEO *in odorem suauitatis.*	72.
		Ad Philippenses.	
2.	9.	*Propter quod &* DEUS *exaltauit illum & dedit illi nomen, quod est super omne nomen.*	19. & 59.
2.	6.	*Cum in forma* DEI *esset, non rapinã arbitratus est, esse se æqualem* DEO.	47.
		Ad Hebræos.	
1.	7.	*Cum iterum introducit primogenitum in orbem terræ dicit: Et adorẽt eũ omnes Angeli Dei.*	66.
4.	14.	*Habentes Pontificem magnum qui penetrauit cœlos.*	70.
8.	3.	*Omnis Pontifex ad offerenda munera, & hostias constituitur, vnde necesse est, & hunc habere aliquid quod offerat.*	71.
10.	5.	*Ideo ingrediens in mundum dicit, hostiam & oblationem noluisti, corpus autẽ aptasti mihi.*	73.
7.	3.	*Quod interpretatur Rex justitiæ deinde autem & Rex Salem, quod est Rex pacis, sine Patre, sine matre, sine genealogia, neq; initium dierum, neq; finem vitæ habens.*	87.

Index rerum præcipuarum quæ hoc opere continentur.

	Pag.
Angeli.	
POTESTATEM *Christus in illos habuit.*	45.
Ministrant Christo vt Domino.	46.
Angelus non causam sed signum indicauit mirabilis conceptionis Filij DEI.	96.
Angeli sunt adoptiui Filij DEI.	103
Angeli non facti noua creatura à Christo homine.	130
Apostoli.	
Christum natura DEUM *docuerunt.*	2.
Eorum de Christo doctrinam totus orbis Christianus tenuit.	2.
Ariani	
Christi propriam essentiam negant.	1.
Alium Christum à cæteris Christianis credunt.	2.
Scripturas contra omnium sensum exponunt.	3.
Non sunt Christi cultores.	4.
Christum summo honore spoliant.	4.
Absurda dogmata inuehunt.	4.
Duos Deos colendos prædicant.	5.
Gentiles sapientius plures deos statuerunt, quam Ariani.	8.
Christo diuinum honorem tribuere non possunt.	13.
Ethnicis adnumerandi, imò deteriores.	13 & 14.
DEUM *ex se impotentem faciunt.*	14.
Falsum DEUM *colunt.*	16.
Eorum de Christi diuinitate sententia.	35.
Christum semideum semidominumq; credunt.	35. & 44.
Ignorant DEUM.	35.
Christum ridiculè DEUM *verum nominant.*	38.
Christus Arianis DEI *vicarius.*	44.
Ariani Christum faciunt DEUM *metaphoricum.*	87 & 97.
Ariani Christum faciunt ministrum DEI.	84.
Ariani Christum verum esse DEI *Filium negant.*	85.
Ariani volunt Christum respectu generationis carnalis, dici & esse DEI *Filium.*	86.
Noui Ariani magis impij quam antiqui.	137
Charitas.	
Charitas DEI *duplex, generalis & particularis.*	139
Charitas DEI *generalis non reddit* DEUM *ex inimico amicum.*	140
Charitas DEI *non minuitur, in Filio pro nobis dando.*	165
Ad immensæ charitatis suæ demonstrationem, Christus tot pœnas pertulit.	169
Christus.	
Christus DEI *minister quo modo.*	20.
Vnus cum Patre DEUS.	18 & 22.
Donatum est ei nomen super omne nomen quo modo.	19.

Æqualis cum Patre. 25 & 46.
Christo nomen Domini, Patri nomen DEI *tribuitur.* 22.
Christo per quem omnia, Patri ex quo omnia. 23.
Christus majori ratione DEUS *quam alij inscriptura triplici ex causa.* 30.
Christus cum Patre vnum, tanquam eius filius naturalis. 30 & 31.
Ex operibus probat se esse cum Patre vnum. 31 & 32.
Cur non dixerit apertè se DEUM *esse.* 32.
Nisi sit natura DEUS *coli pro Deo non potest.* 39.
Si sit Creatura & non Creator pro Deo coli non potest. 36.
Christus non est DEUS *subordinatus.* 37.
Si non est essentia DEUS, *non est verus* DEUS. 37.
Christum semideum dici non posse. 44.
Quomodo Sabbathum soluerit. 48.
Eodem prorsus modo operatur quo Pater. 51.
Exaltari potuit respectu humanæ naturæ, in qua se humiliauerat. 59.
A Patre exaltari voluit duplici ex causa. 60 & 61.
Nihil ignorauit. 79.
Quomodo super omnia fuerit constitutus. 83.
Sine Patre in terris, sine matre in cœlis. 87.
Quatuor Christi diuinitatis argumenta. 119

Non est imago DEI *ratione doctrinæ.* 122
Quomodo visibilis. 123

Creatura.

Creaturæ ob esse limitatum necessario à DEO *dependent.* 7.
Non potest esse vnius potentiæ cum DEO. 26 & 27.
Dicitur vnum cum DEO *spiritu & charitate.* 27.
Pro DEO *cœli non potest.* 36 & 40.
Potestas creata diuinum cultum non meretur. 41.

Cultus diuinus.

DEI *cultus est, colere* DEUM *super omnia.* 40.
Soli DEO *Iehoua diuinus cultus debetur.* 40.
Fundatur in diuinæ essentiæ perfectione. 41.
Non est idem specie DEI *cultus, & creaturæ.* 41.
Quam absurdum sit Christo cultum deberi, ex solo DEI *mandato.* 42 & 43.

DEVS.

Vnus tantùm. 5. 21. & c. 22.
De vno DEO *colendo maximum mandatum.* 6.
Vnum DEUM *colere proprium Christianorum.* 6.
Ratione probatur plures deos esse non posse. 7.
Si plures dij summi & independentes statuantur, nullus eorum erit omnipotens. 7.
DEUS *qui non est omnipotens,* DEUS *non est.* 7.

Repugnat

Repugnat DEUM *esse alteri subordinatum, & ab altero dependentem.* 8. 15 & 37.
Scriptura plures DEOS, *sed metaphoricos admittit.* 9.
Iudices dij appellati. 10.
Moyses DEUS *Pharaonis.* 10.
Dij metaphorici non sunt diuino cultu afficiendi. 10.
Scriptura vnum Deum prædicat respectu cultus. 11 & 40.
Omnis alius DEUS *ab vno* DEO *diuersus est sculptile.* 12 & 40.
Deus verus non est sine DEI *essentia.* 37 & 38.
Vnus Deus verus. 37.
Deus metaphoricus quis. 38.
Gloriam suam Deus alteri non dat. 40.

Filius Dei.

Quo modo Christo Filio opera sua demonstret Pater. 53.
Non secundum carnem, sed secundum spiritum Christus est Filius Dei. 86.
Ratione cuius homines dicantur Filij DEI. 98.
Filius adoptionis quis sit. 103
Discrimen inter adoptionem Dei & hominum. 103
Homines verè sunt filij Dei, non tamen veri. 115.
Christus non solùm verus, sed & proprius Filius Dei. 116
Christus Filius Dei vnigenitus. 117.
Christus natura non adoptione est Dei Filius. 120

Generatio.

Ad veram generationem requiritur paterna substantiæ communicatio. 91.
In generatione Christi, spiritus S. viri vicem suppleuit quoad efficientiam non quo ad substantiæ communicationem. 92.
Ex sola Virgine, carnis materiam Christus accepit. 92.
Ob actionem quam DEUS *adhibuit in generatione Christi, non potest propriè dici Filius* DEI. 93.
Modus diuinæ generationis. 111 & 132
Hic modus generandi DEO *non est impossibilis.* 113.
DEUS *non eo modo genuit Christum, quo alios filios.* 114
Duplex similitudo Diuinæ generationis. 121.
Non omne naturale dicendum est cum quo nascimur. 124
Generatio Filij DEI *ab æterno fuit.* 127
Primogenitum dupliciter sumitur. 132
Filij DEI *generatio est verbi Diuini generatio.* 132
Generatio de substantia DEI *necesse est vt sit ab æterno.* 136

Gentiles.

A gentilibus Christiani in eo distant quòd vnum DEUM *colant.* 13.
Error gentilium in pluribus dijs statuendis. 14.

Gratia.

Gratia infusa non facit Christum Filium DEI. 104
In remissione peccatorum Christo sit justitia, nobis gratia. 162

Per satisfactionem, quam sibi fieri voluit Deus in morte Christi duplicem nobis gratiam præstitit. 163

Honor.

Christi summus honor quis? 4.
Idem Christo honor qui & Patri tribuitur. 23.
Diuinus honor est summus. 12 & 40
Christo honor donatus est in toto mundo per nomen datum. 62.
Christo in præmium laborum datum est, vt illi omnes actu seruiant & genu flectant. 64.
Ante mortem obligatio fuit Christo genu flectendi. 64.
Immortale corpus manducare non repugnat. 110
Videri potest oculis corporeis. 110

Iudex.

Christi diuinitatem credebant. 39.
Quæ sententia eorum fuerit de diuinitate Christi. 29.
Eam Christus non improbauit. 29.

Melchisedecus.

Assimilatus Christo, quòd sine Patre & Matre describatur. 87.
Figura tantum fuit. 87.
Eius sacerdotium initium habuit. 89.
Quæ illi adscribuntur, non possunt ad eius sacerdotium referri. 88.

Passio & mors Christi.

Christus pœnas peccatorum nostrorum in corpore suo perpessus est. 145
Deus author extitit mortis Christi nostri causa. 163.
Maxima vtilitas mortis Christi. 164
Pœna pro altero suscipi potest. 166
Bonus quis pro alio esse non potest, at puniri pro altero potest. 166
Mors vt infertur iniusta, vt recipitur sancta esse potest. 167
Discrimen mortis & aliarum pœnarum. 167
Pœna quam Christus pertulit, quoad valorem maxima fuit, non quoad rationem pœnæ. 168

Peccatum.

Christus patiendo pro peccatis portauit peccata. 146
Christus punitus pro peccatis nostris. 146
Peccata futura non remittuntur. 152
Christum totius mundi peccata expiasse ostenditur octo argumentis. 156
In Christi satisfactione maximè cernitur peccatorum grauitas. 163

Persona.

Persona quid? 33.
Non repugnat in vna essentia plures esse personas. 33.
Persona vera & distincta à Patre est Spiritus sanctus. 96.
Qualis personarum acceptio & distinctio apud Deum. 168

Pontifex.

Christus in terris Pontificatum exercuit. 70.
Christus non metaphoricè, sed propriè Pontifex. 75.

Potestas.

Potestas Christo donata est multiplex qua homo. 19.
Potestas CHRISTI *ministerialis quæ?* 20.
Potestas diuina quæ? 20.
Potestas iudiciaria diuina & humana. 20 & 21.
Potestas diuina Christo data naturaliter. 21.
Christi potestas intrinseca. 25.
Potestas diuina incommutabilis. 26.
Potestas diuina independens. 41.
Christi potestas in res omnes. 44
In homines, in Dæmones, in Angelos. 45.
Potestas non facit Filium DEI. 107

Reconciliatio.

Deus per Christum reconciliatus nobis. 139
Deus Author nostræ reconciliationis. 139.
Remissio non pugnat cum satisfactione. 164
Debitum reale soluitur solutione, non debitum personale. 164

Regnum.

Christi Regnum duplex. 76.
Cœlestis regni possessionem duplici titulo Christus adijt. 78.

Resurrectio.

Quomodo Christus post Resurrectionem dicatur factus Dominus. 54.
Christus Dominio suo non est vsus ante Resurrectionem. 55.
Post resurrectionem nullum nomen accepit quod non ante habuerit. 62.
Ante resurrectionem etiam perfectè Christus fuit. 69.
In Resurrectione non accepit primùm Christus spiritum sanctificationis. 109

Sacrificium.

In cœlis Christus sacrificium incruentum Patri offert. 71.
Christi sacrificium præstat, quod alia sacrificia non præstabant. 151.
Non est æquandum sacrificium Christi alijs sacrificijs. 151.
Discrimen inter sacrificium Christi & veteris legis. 155.

Sanguis Christi.

Vim & efficacitatem sanguinis Christi Ariani tollunt. 141
Sanguinis pretium Christus dedit pro peccatis. 141
Sanguini Christi nulla conditio veri pretij deest. 142
Dæmoni sanguinis pretium non debebatur. 142
Sanguis Christi verum pretium propter octo rationes. 143

Sancti.

Cogitationes cordis ex DEO *cognoscunt.* 11.
Altaria & templa quomodo illis eriguntur. 12
Inuocantur non vt dij, sed vt intercessores. 16. 16 &
Pro dijs non coluntur. 17.
Potestas eorum, diuinâ inferior. 16.

Saluator.

Qualis Saluator Christus secundum Arianos. 137.
Quomodo redemptio æterna à Christo facta. 154
DEUS *pœnitentiam à veteribus exigebat fundatam in fide promissi Redemptoris.* 160
Mira DEI *in nos clementia extitit eo*

~~600~~
900 —

R J
ROBERT JAHODA ZAKŁAD INTROLIGATORSKI W KRAKOWIE

